

Наукове видання

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ №2

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНО-
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

*Матеріали конференції
(25 листопада 2016 року)*

Відповідальний за випуск **Кобилянський О.Л.**

Підписано до друку 21.11.2016
Формат 60×84. Папір офсетний.
Тираж 300 прим.

Видавництво УкрДГРІ
Р.с. серія ДК №182 від 18.09.2000 р.
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78

Адреса редакції та п/п: інформаційно-видавничий відділ УкрДГРІ
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78
Тел. 206-35-18; тел/факс 430-41-76

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНО-
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

*Матеріали конференції
(25 листопада 2016 року)*

Київ 2016

УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

ДЛЯ НОТАТОК

Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності: збірник матеріалів конференції. / редкол.: Кобилянський О.Л., Комаринська Ю.Б., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІ№2 НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут №2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. – 371 с.

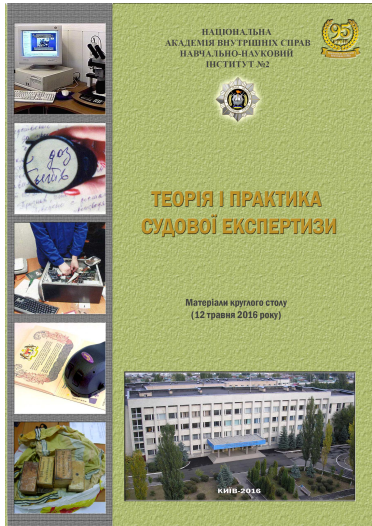
На конференції обговорені актуальні теоретичні та практичні проблеми експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення судових експертиз, а також інші питання.

Для працівників судово-експертних і слідчих підрозділів, викладачів, аспірантів, ад'юнктів навчальних закладів юридичного профілю.

Матеріали круглого столу подаються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного покладається на авторів.

УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

© Навчально-науковий інститут №2, 2016.
© Національна академія внутрішніх справ, 2016.

Теорія і практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Чорноус Ю.М., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІ №2 НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут №2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. – 410 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні та практичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення судових експертиз, а також інші питання.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

до учасників науково-практичної конференції
«Актуальні питання експертно-криміналістичного
забезпечення правоохоронної діяльності»

Високоповажні гості!

Шановні учасники конференції!

Від імені Вченої ради і ректорату Національної академії внутрішніх справ щиро вітаю всіх гостей та учасників наукового зібрання!

Тематика конференції є надзвичайно актуальною, а тому викликає підвищений інтерес наукової спільноти, фахових юристів та широкого кола експертів-практиків.

Останнім часом стан криміногенної ситуації в країні характеризується певним загостренням, відмічається суттєве збільшення кількості зареєстрованих тяжких та особливо тяжких злочинів при помітному зниженні рівня їх розкриття. На організацію роботи поліції щодо протидії злочинності продовжують впливати негативні фактори, зокрема: недосконалість окремих положень кримінального процесуального законодавства (унесені зміни та доповнення до КПК здебільшого мали вибірковий і безсистемний характер); перевантаження слідчих (середнє навантаження на слідчого становить 130-140 проваджень); помітно розширені функції спеціалістів-криміналістів (експертів) і коло пригод, на які їх виїзд визнано обов'язковим, недостатній рівень взаємодії органів досудового розслідування з експертними установами різних відомств тощо.

Зазначені та інші чинники нерідко призводять до нераціонального використання кадрових і фінансових ресурсів, а головне – уповільнюють здійснення реформ у правоохоронній сфері.

Тож посилення протидії злочинності, чого справедливо вимагає суспільство, багато в чому залежить від якісного структурно-функціонального забезпечення діяльності кримінальної поліції, слідства та експертних підрозділів, які процесуально уповноважені професійно грамотно застосовувати специфічні засоби і методи збирання та дослідження різноманітних доказів.

Серед визначених МВС пріоритетів своєї діяльності особлива увага приділяється реформуванню Експертної служби. Ця проблематика стосується і безпосередньо академії, в структурі якої функціонує єдиний в країні профільний навчально-науковий інститут № 2, на який покладено завдання з підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів. Маю додати, що у підготовці експертів-криміналістів академія у свій час вийшла на міжнародний рівень (у нас навчались кадри поліції з Грузії і Туркменістану).

На базі академії також ефективно функціонує інститут післядипломної освіти, в якому працівники науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України підвищують свою професійну майстерність і набувають управлінських навичок.

На доручення МВС академією спільно з ДНДЕКЦ та іншими зацікавленими службами Міністерства активно опрацьовуються варіанти посилення практичної складової підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців криміналістичного спрямування, зокрема і шляхом наближення профільних експертних лабораторій до навчального закладу (наприклад, розміщення їх на площах інституту).

Враховуючи встановлену штатну чисельність посад інспекторів-криміналістів і стан їх комплектування, непомірно зросло навантаження на слідство, потреби в таких кадрах виявляють тенденцію до чисельного збільшення. Поряд з цим, об'єктивно посилюватимуться і вимоги щодо якості освітніх послуг.

З огляду на актуальність кадрового забезпечення резерву для комплектування посад Експертної служби МВС, з нового навчального року плануємо запровадити підготовку судових експертів із студентів – здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності 081 «Право» (спеціалізація «Техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування») та, послідовно, здобувачів ступеня вищої освіти магістр за відкритою для академії спеціальністю «Судова експертиза». До речі, на даному етапі, такі комплексні кроки здійснює лише наша академія.

Для виконання зазначених завдань НАВС має відповідні ліцензії, належний науково-педагогічний потенціал, розвинуті наукові школи, достатній інформаційний ресурс, сучасну матеріальну базу, яка завдяки підтримці МВС України та європейських партнерів постійно оновлюється.

Саме тому проведення зазначеного наукового заходу в навчально-науковому інституті № 2 є своєчасним і необхідним для вирішення нагальних питань покращення експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності, а також професійного навчання кадрів відповідної спеціалізації.

Переконали, що підготовлений за матеріалами конференції збірник доповідей і повідомлень учасників сприятиме поживленню наукової дискусії, а результати обговорення стануть підґрунтям для напрацювання конструктивних пропозицій з удосконалення чинного законодавства та експертної практики.

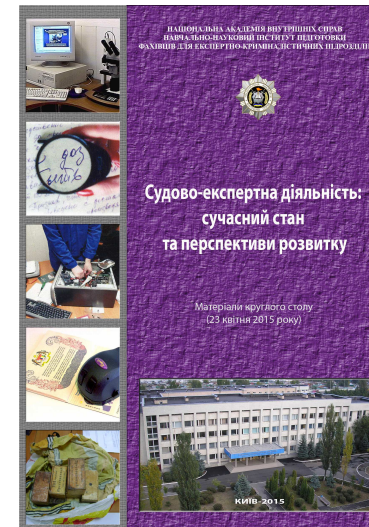
Бажаємо всім плідної роботи!

Черней Володимир Васильович – ректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, генерал
поліції другого рангу

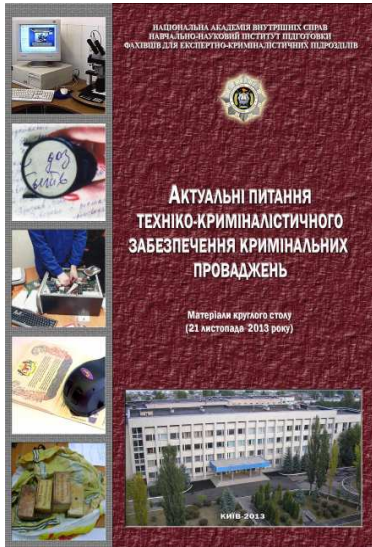
Проблемні аспекти експертної практики: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2014. – 340 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні та практичні, які виникають в процесі призначення та проведення судових експертиз, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також інші питання.

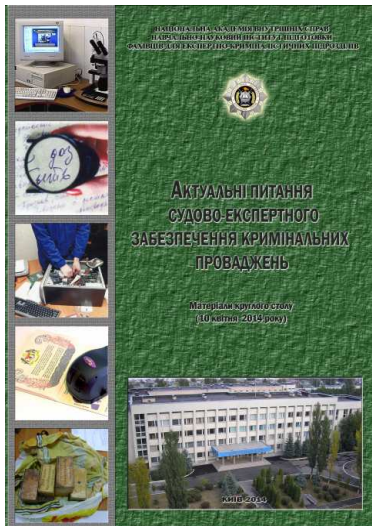
Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Свобода Є.Ю.; Київ. ННІПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2015. – 444 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні та практичні проблемні аспекти судово-експертної діяльності, її нормативно-правове, науково-методичне, організаційно-управлінське та інформаційне забезпечення, а також міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також інші питання.

Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Кофанов А.В., Матвієнко П.Є.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – 412. с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Свобода Є.Ю.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: ННПФЕКП НАВС, 2014. – 376 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Акулініна А.Р.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОБОЇВ І МОРДУВАННЯ

Право на життя – універсальне, загальновизнане природне право людини і громадянина, що закріплене в міжнародно-правових актах та у конституціях багатьох країн світу. Тому саме держава відповідає перед людиною за забезпечення цього права, прийнявши на себе обов'язок захищати життя людини. Відповідно до статті 3 Конституції України – «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Згідно зі ст. 3 Європейської конвенції з прав людини – «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню» [2]. Виходячи з вищезазначеного жодна особа не повинна зазнавати тортур, насильства, іншого жорстокого або такого, що принижує людську гідність, поводження чи покарання.

Незважаючи на це, на практиці останнім часом відбувається зростання насильницької злочинності, особливо сімейно-побутової, у сфері якої простежується тенденція збільшення кількості різних злочинів, вчинених з особливою жорстокістю, садизмом, знущанням або муками для потерпілого. Так, за даними ДІП КП (102) Національної поліції України за вісім місяців 2016 року було зареєстровано 1279 кримінальних проваджень за ст. 126 КК України, з них 334 кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом, по 472 – вручено підозру.

Отже, розслідування насильницьких злочинів, пов'язаних із заподіянням жертві особливих мук, фізичних і психічних страждань є на даний час актуальним питанням.

На практиці існує багато спірних питань при розслідуванні цієї категорії злочинів, зокрема, при розмежуванні понять «побоїв» і «мордувань». Так, під ударом, варто розуміти одноразовий різкий вплив на тіло людини за допомогою певного предмета або частини тіла (руки, ноги, голови), що завдає фізичного болю. Побой – це багаторазове (два і більше) завдання ударів по тілу потерпілого, яке не спричинило тілесних ушкоджень [3, с. 310] Інші насильницькі дії – це інші, крім удару та побоїв, насильницькі дії, які можуть полягати, зокрема, у щипанні, викручуванні кінцівок, защемленні тієї чи іншої частини тіла за допомогою будь-яких пристроїв, здушуванні шиї, вибиванні волосся, дії на тіло термічними факторами тощо. Завдання удару, побоїв, вчинення інших насильницьких дій утворюють склад злочину, передбаченого статтею 126 КК України, за двох умов, а саме тоді, коли вони: а) завдали потерпілому фізичного болю; б) не спричинили тілесних ушкоджень. Під фізичним болем розуміється

такий психічний стан особи, який характеризується стражданнями, спричиненими фізичним впливом на його тіло.

Що ж стосується вирішення питання щодо ступеня тяжкості тілесних ушкоджень під час розслідування даного виду злочину, то слідчий обов'язково призначає судово-медичну експертизу, де у висновку експерта зазначається вид ушкоджень за їх медичною класифікацією (садно, синець, рана, вивих, перелом кістки тощо), їх локалізація і властивості; характер травмуючого предмету, знаряддя чи засобу, яким могли бути спричинені ушкодження, або його слідоутворюючої частини; чим заподіяне кожне з ушкоджень; механізм виникнення ушкоджень; давність (строк) спричинення ушкоджень, а якщо їх декілька – то кожного з них; ступінь тяжкості кожного з тілесних ушкоджень з посиланням на кваліфікуючу ознаку.

В разі наявності у одного потерпілого ушкоджень різного ступеня тяжкості експерт не має права визначити цей ступінь «у сукупності» або за найбільш тяжким ушкодженням. У таких випадках можливе лише об'єднання однакових за ступенем тяжкості ушкоджень. Що ж стосується конкретно побоїв, то вони не становлять окремого чи особливого виду ушкоджень. Вони характеризуються заподіянням багаторазових ударів, що завдають біль. Якщо після побоїв на тілі потерпілого залишилися ушкодження, їх оцінюють за ступенем тяжкості виходячи із звичайних ознак. В свою чергу, мордування – це дії, що полягають у багаторазовому або тривалому спричиненні болю (щипання, шмагання, завдання численних і тривалих, але невеликих ушкоджень тупими чи гостро-колючими предметами, дія термічних факторів та інші аналогічні дії). Судово-медичний експерт не кваліфікує ушкодження як заподіяння мордування, оскільки це не входить до його компетенції. У таких випадках він повинен встановити наявність, характер, локалізацію, кількість ушкоджень, одночасність чи різночасність їх утворення, особливості предметів, якими заподіяно ушкодження, механізм їх дії, а також ступінь тяжкості кожного з ушкоджень.

Якщо після удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій на тілі людини не залишається ніяких об'єктивних слідів, то судово-медичний експерт у своєму висновку зазначає скарги потерпілого, вказує, що об'єктивних ознак тілесних ушкоджень не виявлено і не визначає ступеня тяжкості тілесного ушкодження. Водночас, під час проведення експертизи судово-медичний експерт або лікар (якщо потрібні спеціальні знання відповідної галузі) повинні враховувати велику відповідальність, яку вони несуть при визначенні ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, оскільки їх висновки є основою для кваліфікації дій підозрюваного і притягнення його до кримінальної відповідальності. Без проведення судово-медичної експертизи у

Актуальні проблеми експертології: збірник матеріалів круглого столу. – Київ: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2012. – 228 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Нормативно-правове регулювання судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – 280 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Шевченко В.С.	
Прийоми, методи і технічні засоби попереднього дослідження лакофарбових матеріалів та покриттів.....	320
Шевченко О.В.	
Знання, які складають основу сучасного товарознавства.....	323
Шевчук В.А.	
Деякі аспекти викладання основ судової медицини в національному медичному університеті імені О.О. Богомольця.....	327
Шевчук В.А., Ворошилов К.Ф.	
Рецензійна робота з судово-медичною документацією, як важіль підвищення кваліфікації судово-медичних експертів першої інстанції КЗ КОР «Київське обласне бюро судово-медичної експертизи».....	329
Шикоряк М.М.	
Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями.....	331
Шмерего О.Б.	
Особливості проведення досліджень наслідків вибухів кисневих балонів.....	334
Шульга О.О.	
Експертно-криміналістичне забезпечення мистецтвознавчих досліджень в Україні: системний консолідований аналіз.....	339
Юнацький О.В.	
Внутрішнє переконання як результат пізнавальної діяльності експерта.....	343
Юсупов В.В.	
Огляд слідів правопорушення, виявлених поліцейськими під час поверхневої перевірки.....	345
Відомості про авторів.....	349

випадках спричинення ушкоджень не може бути успішно проведене досудове розслідування, а в подальшому і судовий розгляд справи.

Також при розслідуванні даної категорії злочинів, особливо, де потерпілим може бути неповнолітня особа, слідчий в праві призначити судово-психіатричну експертизу для вирішення таких питань, як вплинуло мордування на психіку дитини, як змінився її стан та чи усвідомлювала вона дії, які застосовувались до неї.

Отже, використання спеціальних знань при розслідуванні побоїв і мордувань, а саме знань експерта є обов'язковими, оскільки обґрунтований висновок експерта дає можливість учасникам кримінального провадження правильно оцінити ситуацію та використати необхідні спеціальні знання під час досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – 141 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко, за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Черня. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

Андрейко Ю.О.

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України). Відповідно до ч. 2 ст. 71 КПК України спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, у тому числі для проведення обшуку.

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ст. 234 КПК України).

У більшості випадків при розслідуванні одержання неправомірної

вигоди обшук проводиться у підозрюваних за місцем служби, проживання, у їх родичів, знайомих. Головна мета таких обшуків – пошук предмета неправомірної вигоди, документів та інших доказів, що свідчать про розмір неправомірної вигоди; пошук даних про інших учасників злочинної діяльності, характер їх взаємовідносин, а також слідів підготовки, вчинення і приховання злочину; опис майна, що підлягає конфіскації. При обшуках шукають предмети, цінності або документи, що мають суттєве значення для справи. До таких документів, окрім службових, відноситься особисте листування, записники з адресами і телефонами, різні помітки. Повинні відшукуватися грошові кошти, отримані злочинним шляхом; упаковка, у якій передавалася неправомірна вигода; можуть вилучатися записи з телефонних автовідповідачів тощо.

Безпосередньо після затримання особи, яка отримала неправомірну вигоду, проводять її особистий обшук з дотриманням правил, передбачених ч. 3 ст. 208, ч. 7 ст. 223 та ч. 5 ст. 236 КПК України з метою виявлення предмета неправомірної вигоди, його упаковки або частин, документів або інших об'єктів, що матимуть доказове значення. При цьому вилучається не лише предмет неправомірної вигоди, а й всі предмети, речі, записи, документи, що є при особі. Якщо предмет неправомірної вигоди було оброблено люмінесцентним фарбувальним матеріалом, то руки особи, яка отримала неправомірну вигоду, кишені, інші частини її тіла та вбрання потрібно ретельно оглянути за допомогою джерела ультрафіолетового світла. Для цієї процедури залучають спеціаліста.

Проведення спеціалістом змивів із долонь рук особи, яка може бути причетна до вчинення корупційного правопорушення, можливе за умови винесення постанови про освідування особи.

Обшук за місцем проживання варто почати саме з обшуку всіх осіб, які перебувають у житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують у себе предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук елементів одягу при обшуку особи починають із кишень. Далі обстежують подвійні шари тканини, комірці, лацкани, у яких може бути сховано документи, предмет неправомірної вигоди. Закінчують обшук одягу обстеженням супутніх предметів.

У зазначених вище випадках під час проведення обшуку при розслідуванні одержання неправомірної вигоди необхідною є участь спеціаліста, допомога якого полягає в сприянні слідчому у відшуканні, фіксації та вилученні знарядь кримінального правопорушення, грошей і цінностей, добутих злочинним шляхом, документів та інших предметів, які мають значення для кримінального провадження.

Крім безпосереднього застосування науково-технічних засобів,

Татарнікова Т.О.

Стандартизація судово-експертної діяльності як шлях до конкурентоспроможності судово-експертної установи.....281

Тихонова А.В.

Робота із запаховими слідами на місці огляду і безпосереднє використання їх для розшуку особи за гарячими слідами.....285

Удовенко Ж.В.

Проблеми призначення експертизи у кримінальному провадженні і їх вплив на дотримання прав та свобод людини.....290

Федорова О.А.

Міжвідомча взаємодія експертних служб для якісного забезпечення правоохоронної діяльності.....294

Федорова О.А.

Щодо необхідності створення проекту з попередження насильства щодо неповнолітніх.....296

Федорова О.А.

Щодо необхідності створення державної програми з профілактики суїцидів.....299

Федчишина В.В.

Щодо необхідності створення експертних підрозділів в системі Державної фіскальної служби України.....301

Фурман Я.В.

Тактика використання висновків експерта при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.....305

Харкевич О.О.

Актуальні питання протидії організованим злочинним угрупованням.....307

Ходанович О.В.

Проблемні питання визначення прихильності дитини дошкільного віку.....310

Чорноус Ю.М.

Спільні слідчі групи: актуальні питання міжнародного співробітництва.....313

Чуприна О.В.

Актуальні питання викладання судової медицини працівникам поліції.....316

Шведова О.В., Примаєв Р.М., Бурмістренко К.О.

Фізичні методи виявлення слідів рук.....318

Приходько Ю.П., Форостяна І.В. Особливості проведення судової вибухотехнічної експертизи працівниками Експертної служби МВС України.....	238
Приходько Ю.П., Шевченко В.В. Криміналістична характеристика саморобних вибухових пристроїв.....	241
Пустовойтова Я.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного видобутку бурштину.....	243
Пясковський В.В. Призначення судово-медичних експертиз під час розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх.....	246
Радецька В.Я. Функціональні ознаки категорійно-понятійних одиниць сучасної криміналістики.....	249
Рибальський О. В., Журавель В. В., Соловйов В.І. Визначення ефективності інструментарію експертизи матеріалів і засобів цифрового звукозапису «Фрактал».....	251
Рибальський О.В., Журавель В.В., Соловйов В.І. Порівняння характеристик апаратно-програмного комплексу «Фрактал» із зарубіжними аналогами.....	253
Рожнова В.В. Оцінка висновку експерта у кримінальному провадженні.....	255
Садченко О.О. Аналіз судово-експертної практики.....	258
Самодін А.В. Окремі проблеми використання спеціальних знань на початку досудового розслідування.....	263
Свобода Є.Ю., Лім В.Ю. Становлення та розвиток почеркознавства.....	267
Свобода Є.Ю., Тютюнник Р.С. Діагностичні дослідження почерку в зарубіжній криміналістиці.....	271
Сокиран Ф.М. Тактика подолання конфліктів між спеціалістом і слідчим під час розслідування злочинів.....	274
Сухомлин Ю.В. Окремі питання призначення експертиз за клопотанням сторони захисту у кримінальному провадженні.....	278

допомога, яка надається спеціалістом у ході проведення обшуку, може виражатися у формах консультацій, порад про застосування науково-технічних засобів, методів пошуку, використання тактичних прийомів та ін. Перевага консультування полягає в тому, що слідчий оперативно отримує кваліфіковану допомогу із спеціальних питань. Консультації самі по собі доказового значення не мають, але вони допомагають слідчому оцінювати докази, своєчасно вирішувати питання про призначення експертизи, визначити коло питань, адресованих експертові.

Важливим елементом підготовки до обшуку при розслідуванні одержання неправомірної вигоди є визначення кола науково-технічних засобів залежно від об'єкта обшуку й предметів пошуку. При цьому може знадобитися уніфікований комплект «ВК-1»; засоби освітлення як з автономним живленням, так і від мережі, ультрафіолетові освітлювачі та ін.; пошукові засоби (щупи, трали, магнітні шукачі-підйомники, металошукачі індукційного типу та ін.); різні інструменти загальнотехнічного призначення (лопати, кайла, сокири, пилки та ін.) [1, с. 198].

При обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди здійснюється пошук предметів, які можуть зберігатися в спеціальних схованках, або в інших недоступних місцях. При цьому залучений спеціаліст:

- аналізує ознаки предмета пошуку;
- зіставляє предмет пошуку з різними об'єктами місця обшуку;
- орієнтується на професійні або інші навички обшукуваного при визначенні місця приховування;
- використовує можливості типових аналогів;
- аналізує окремі ділянки приміщення, меблів та ін. з метою встановлення демаскуючих ознак;
- зіставляє однакові предмети між собою [2, с. 138-140].

Під час розслідування одержання неправомірної вигоди до обшуку, а також до дослідження документів, можуть бути залучені бухгалтери, економісти, технологи, санітарні лікарі, програмісти й інші спеціалісти.

Важливе значення для встановлення обставин одержання неправомірної вигоди при здійсненні фінансово-господарської діяльності мають результати використання знань спеціалістів у різних галузях науки і практичної діяльності економічної спрямованості. Одні із таких спеціалістів надають слідчому допомогу при підготовці і проведенні обшуку, огляду об'єктів і предметів при їх пошуку і виявленні, вилученні документів, зразків для порівняльного дослідження. Іншим може бути у подальшому доручено проведення судово-бухгалтерської експертизи, фінансово-економічної,

податкового обліку, інженерно-економічної, кредитно-фінансової, будівельно-бухгалтерської й інших видів експертиз, в основі яких лежить використання спеціальних знань економічної спрямованості [3, с. 201].

Предмети, що пов'язані з одержанням неправомірної вигоди, які виявляються під час обшуку, спеціаліст піддає обробці для виявлення слідів рук з метою виключення заяв з боку обшукуваного, що дані предмети були йому підкинуті. Ми рекомендуємо до участі у провадженні обшуку залучати того самого спеціаліста, котрий брав участь в огляді місця події щодо факту одержання неправомірної вигоди.

Таким чином, до обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди залучаються спеціалісти для застосування технічних засобів фіксації перебігу і результатів слідчої (розшукової) дії; виявлення та фіксації на особі слідів кримінального правопорушення; надання консультативної допомоги слідчому щодо окремих спеціальних знань.

Список використаних джерел

1. Коваленко В.В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Коваленко Володимир Вікторович. – К., 2004. – 253 с.

2. Настільна книга слідчого : [Наук. практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 720 с.

3. Ищенко Е.П. Расследование преступлений, связанных с профессиональной деятельностью / Е.П. Ищенко, М.М. Яковлев. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 352 с.

Антонюк П.Є., Івашко О.О.

ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ТА ФІКСАЦІЇ СЛІДІВ РУК НА МІСЦІ ПОДІЇ

Кожне злочинне діяння викликає різні зміни в навколишньому середовищі, тобто залишає сліди. Виявлення та дослідження слідів дозволяє не лише змоделювати механізм вчинення злочину, а й ідентифікувати особу, причетну до вчиненого злочину, що є важливим етапом при встановленні істини під час розслідування.

Під час вчинення злочину у результаті взаємодії злочинця з об'єктами матеріального середовища залишаються різноманітні сліди, найчастіше це сліди рук. Виявлення, фіксація та вилучення слідів рук з метою їх використання для розшуку злочинців та розслідування злочинів – важливе завдання спеціаліста-криміналіста під час огляду

Мотлях О.І.

Проблематика системного впровадження результатів застосування поліграфа у вітчизняне кримінальне судочинство.....208

Нечваль А.О.

Окремі питання тактики проведення обшуку у житлі та іншому володінні особи.....212

Плетенецька А.О., Варфоломєєв Є.А., Легедза А.В.

Про взаємодію бюро судово-медичної експертизи з органами місцевого самоврядування (на прикладі судово-медичних експертиз щодо надання медичної допомоги).....215

Погрібніченко Я.О.

До питання про види експертиз слідів біологічного походження.....217

Полтавський А.О.

Окремі проблемні питання нормативного забезпечення дослідження слідової інформації: шляхи удосконалення.....219

Поляруш А.В.

Форми використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом піддакцизних товарів.....222

Приходько Ю.П.

Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами, поняття та сутність.....224

Приходько Ю.П., Артюх А.В.

Особливості організації огляду місця події під час розслідування кримінальних вибухів.....227

Приходько Ю.П., Гула З.М.

Проведення огляду місця події за фактом кримінального вибуху та заходи безпеки при виявленні вторинних вибухових пристроїв.....229

Приходько Ю.П., Духніч Т.Д.

Автоматизоване робоче місце експерта вибухотехніка.....231

Приходько Ю.П., Проценко В.В.

Особливості організації розслідування злочинів, пов'язаних з вибуховими матеріалами в умовах реформування системи МВС України.....233

Приходько Ю.П., Тихонова А.В.

Історичні аспекти криміналістичної вибухотехніки.....236

Мендус С.І. Поняття слідів злочину, їх властивості і криміналістичне значення при розслідуванні злочинів.....	178
Мендус С.І., Левченко В.В. Можливості використання автоматизованих дактилоскопічних систем (АДІС) для ведення дактилоскопічних обліків.....	182
Мировська А.В., Блах О.Г. Механізм виявлення ознак інсценування злочинів.....	184
Мировська А.В., Буймістр Г.В. Окремі аспекти класифікації форм використання спеціальних знань під час досудового розслідування.....	186
Мировська А.В., Гавель Б.О. Особливості взаємодії слідчих підрозділів органів поліції та Експертної служби.....	188
Мировська А.В., Гончаров Д.О. Використання методів криміналістичної техніки у процесі розслідування злочинів.....	190
Мировська А.В., Добрянський М.А. Засади формування та удосконалення інституту спеціальних знань.....	192
Мировська А.В., Лебедєва Н.В. Значення криміналістичної характеристики у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми.....	194
Мировська А.В., Старунський Є.В. Процесуальна та непроцесуальна форма використання спеціальних знань під час досудового розслідування.....	196
Мировська А.В., Токар О.І. Використання спеціальних знань під час розслідування умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини.....	197
Мировська А.В., Філіпова В.І. Особливості призначення авторознавчої експертизи.....	199
Мовчан А.В. Проблеми підвищення надійності дактилоскопічних сканерів.....	201
Молибога М.П. До питання щодо особливостей утворення пошкоджень на автомобільному склі та кулях при стрільбі з пістолету Форт 17.....	204

місця події. Сліди можуть бути виявлені на різноманітних поверхнях предметів, яких торкався злочинець. Найчастіше це відчинені або зламані злочинцем вікна, двері, віконні чи дверні ручки, обв'язки, рами, скло, підвіконня, меблі тощо [2].

Криміналістичне значення слідів рук полягає в тому, що за їх допомогою можна з'ясувати різні обставини події та вирішити як ідентифікаційні, так і діагностичні завдання: за розмірами сліду папілярного візерунку, шириною папілярних ліній та відстанню між ними встановлюють стать та вік особи; за взаємним розміщенням слідів на слідосприймаючій поверхні визначають механізм їх утворення, руку та палець, якими вони були залишені тощо.

При роботі зі слідами рук необхідно дотримуватись так загальних рекомендацій:

- перед виявленням слідів рук необхідно вжити заходів для того, щоб під час пошуку не знищити інші сліди, що є на об'єктах, і не ускладнити їх подальше дослідження (сліди взуття на підлозі, мікроволокна на рамі вікна, сліди біологічного походження тощо);

- об'єкти, на яких можуть знаходитися сліди, треба брати так, щоб не залишити своїх слідів і не пошкодити сліди злочинця (в такому випадку доцільніше працювати в рукавичках);

- для виявлення слідів спочатку необхідно використовувати візуальні способи виявлення, а після цього фізичні або хімічні;

- в першу чергу сліди виявляються на предметах, які можуть бути схильні до дії атмосферних опадів, термічної дії, механічних руйнувань тощо. При переміщенні об'єктів зі слідами рук необхідно уникати різких перепадів температури.

До способів виявлення слідів рук відносять: візуальні, фізичні, хімічні.

Візуальні (оптичні) способи застосовуються для виявлення об'ємних, забарвлених або маловидимих слідів. Ці способи засновані на посиленні контрасту за рахунок створення сприятливих умов освітлення і спостереження.

Фізичні способи виявлення слідів рук засновані на здатності потожирового сліду утримувати частки іншої речовини (порошку). Існує загальне правило про те, що слідчий або спеціаліст повинні уникати застосування порошоків з метою виявлення слідів на місці події: краще не використовувати ніяких порошоків, а вилучати предмети цілком разом з виявленими слідами. Якщо немає іншої можливості у виявленні та вилученні слідів рук, то виникає необхідність у їх копіюванні або застосуванні дактилоскопічних порошоків.

Хімічні способи виявлення невидимих слідів рук засновані на здатності окремих речовин вступати в реакцію взаємодії з компонентами потожирового виділення і забарвлювати його в той чи

інший колір. Використовуються ці способи для виявлення слідів рук на папері, картоні, не зафарбованій деревині різної давності (в деяких випадках до декількох років).

До способів фіксації слідів рук відносяться:

- опис у протоколі (основний спосіб);
- фотографування;
- копіювання слідів.

Виявлені на місці події сліди рук повинні бути зафіксовані. Основним способом фіксації є опис слідів в протоколі огляду місця події, додатковими – фотографування; складання схематичних замальовок, схем, планів; закріплення сліду на об'єкті; копіювання слідів.

У найбільш загальному вигляді опис слідів рук в протоколі необхідно здійснювати за такою схемою:

- характеристика предмета, на якому виявлені сліди, його назва, місце розташування, стан самого предмету і його поверхні;
- індивідуальні ознаки предмета (номер, маркування);
- спосіб виявлення слідів, кількість, форма, розміри, розташування на предметі і взаємне розташування;
- вид кожного сліду (поверхневий, об'ємний, потожировий – маловидимий, невидимий, якщо забарвлений, то його колір);
- тип папілярного візерунка (завитковий, петльовий чи дуговий);
- чи піддавалися сліди обробці, якщо так, то як;
- чи виконувалася фотозйомка слідів рук;
- способи вилучення сліду (предмета), колір і розміри копіювальної плівки, на яку вилучено сліди;
- як слід був упакований (характеристика матеріалу), зміст зробленого на упаковці напису [3].

Дотримання наведених рекомендацій при описі в протоколі огляду місця події виявлених слідів рук забезпечить в подальшому можливість їх дослідження з метою вирішення діагностичних завдань, які стосуються механізму слідоутворення та механізму події в цілому. Ігнорування слідчим розроблених криміналістичних рекомендацій та спрямованість на вирішення за слідами рук виключно ідентифікаційних завдань є, на наш погляд, тактичною помилкою, що не сприяє підвищенню ефективності процесу розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р.
2. Криміналістика. Підручник / За ред. В.Ю. Шепітька. – К., 2001.
3. Кузьмічев В.С., Прокопенко Г.І. Криміналістика: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка та Є.М. Моїсєєва. – К.: Юрінком Інтер, 2001.

Клименко Н.І.

Щодо використання експертів у міжнародних судах.....124

Кобилянський О.Л., Таран М.І.

Перспективи застосування безпілотних літаючих апаратів в криміналістиці.....127

Колонюк В.П., Копаниця О.Б.

Проблемні питання виконання судових інженерно-екологічних експертиз.....129

Комаринська Ю.Б.

Питання концептуальності методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з вибухами.....131

Котляренко Л.Т., Кальченко Д.С.

Окремі аспекти генетичної ідентифікації невідомих трупів.....134

Кофанов А.В.

Деякі дискусійні аспекти криміналістичного дослідження сучасних зразків атипової вогнепальної зброї.....137

Кофанова О.С.

Щодо окремих аспектів реформування Експертної служби МВС України.....146

Кравченко О.А.

Поняття ідентифікаційної ознаки в почеркознавчих дослідженнях.....150

Літвінова О.В.

Техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування.....153

Лопата О.А.

Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI).....157

Лук'янчиков Б.Є., Лук'янчикова В.Є.

Інспектор-криміналіст – як спеціаліст у кримінальному провадженні.....160

Лук'янчиков Є.Д.

Форми участі спеціаліста у кримінальному провадженні.....163

Мантров Е.В., Жоров А.Г.

Проблематика розуміння технічної (безпосередньої) причини пожежі.....165

Мельник Р.В.

Огляд місця події із застосуванням вогнепальної зброї за стріляними гільзами.....169

Мельников І.М.

Сучасні та перспективні напрями захисту електронних платіжних засобів.....171

Волошин О.Г., Єгоров Д.А. Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування кіберзлочинів в Україні.....	80
Волошин О.Г., Каритун О.І. Судово-експертне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із наругою над державними символами.....	83
Воробей О.В., Бурмістренко К.О. Проблемні питання захисту від підробки сучасних бланків посвідчень водія та свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів.....	86
Воробей О.В., Кіфор Р.Д. Сучасні технічні засоби, які застосовуються з метою дослідження документів.....	89
Воробей О.В., Кравчук Д.С. Сучасне письмове приладдя та його особливості.....	92
Воробей О.В., Малікова А.О. Безпека документів, як умова лібералізації безвізового режиму України та європейського союзу.....	94
Воробей О.В., Тимошенко К.В. Новітні способи друку для захисту документів від підробки.....	97
Голоботовський В.І. Окремі особливості встановлення відстані пострілу з нарізної вогнепальної зброї за характером пошкодження.....	100
Голоколосова А.С. Щодо місця інформаційного забезпечення в процесі криміналістичного дослідження холодної зброї.....	103
Груздь О.І. Використання спеціальних психологічних знань під час розслідування умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони.....	105
Ергард Н.М. Реакції зажиттєвості підвищення із врахуванням ступеню алкогольного сп'яніння.....	108
Жеребко О.І. Щодо впровадження сучасних інформаційних технологій в експертну практику.....	109
Заруцький В.А. Сучасні напрями автоматизації проведення експертних досліджень.....	112
Калюга К.В. Тлумачення значення поняття особа злочинця.....	122

Антонюк П.Є., Осипенко К.А. **ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ**

Злочини, вчинені із застосуванням вогнепальної зброї, належать до найбільш тяжких та небезпечних. Вже при самому розслідуванні таких злочинів виникає багато питань, які вимагають застосування спеціальних знань. У формуванні спеціальних судово-балістичних знань істотну роль відіграють наукові положення загальної балістики.

Застосування спеціальних знань під час проведення судово-балістичних досліджень дозволяє встановити факти, необхідні для належної кваліфікації злочину; з'ясувати сутність події, що відбулася; визначити місце, час і засіб її вчинення; встановити причинний зв'язок між діями і наслідками (кількість пострілів, їх черговість тощо).

Відомий криміналіст М.П. Яблоков пропонує замість терміну «судова балістика» вживати термін «криміналістична балістика». Вчений вважає, що криміналістична балістика – це галузь криміналістичної техніки, яка розробляє засоби і методи виявлення, фіксації і дослідження вогнепальної зброї, боєприпасів і слідів їх застосування з метою вирішення питань, які виникають саме при розслідуванні злочинів [1, с. 254].

М.П. Яблоков зазначає, що всі питання, які вирішуються методами криміналістичної балістики, можуть бути об'єднані в три основні групи:

- визначення властивостей вогнепальної зброї і боєприпасів, які фігурують в справі як речові докази;
- ідентифікація зброї та боєприпасів за слідами пострілу;
- встановлення обставин застосування вогнепальної зброї: відстані, з якої проведений постріл; напрямом пострілу; місцезнаходження того, хто стріляв, і потерпілого; кількість пострілів, їх послідовність тощо [1, с. 255].

Ефективність розслідування злочинів, що вчинені із застосуванням вогнепальної зброї, знаходиться в прямій залежності від тактично правильно проведеного огляду місця події.

Завданнями огляду місця події є виявлення і фіксація речових доказів, вивчення обстановки місця події, а також вилучення речових доказів для подальшого дослідження.

Положення криміналістичної літератури рекомендують проводити огляд місця події по справах, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, за участю спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями з галузі судової балістики та надає допомогу у виявленні, фіксації та вилученні слідів і предметів (речових доказів).

Кваліфікований огляд місця події може бути проведений лише при

дотриманні низки умов:

- своєчасності проведення огляду;
- детальності огляду;
- точної фіксації результатів огляду [2, с. 40].

У тих випадках, коли неможливо негайно приступити до огляду місця події, необхідно забезпечити охорону місця події і запобігти можливості зміни або втрати будь-яких деталей речової обстановки.

При огляді місця події вирішують такі завдання: виявлення вогнепальної зброї, набоїв, їх частин та слідів пострілу на різних предметах; фіксація місця розташування речових доказів; фіксація стану та характеру виявлених слідів та речових доказів.

Дуже важливим є упакування, зберігання і направлення на експертизу виявлених слідів. При цьому необхідно пам'ятати про забезпечення зберігання речових доказів у тому вигляді, у якому вони були виявлені.

Необхідними діями при розслідуванні злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, є: огляд місця події, огляд вогнепальної зброї, огляд стріляних гільз на місці події, огляд стріляних куль на місці події та огляд речових доказів, фіксація і направлення на експертизу речових доказів [3, с. 218].

Ефективна реалізація всіх вказаних процесуальних дій можлива лише при залученні до їх проведення спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями в галузі балістики. При чому наявність лише балістичних знань у фахівця вважаємо недостатньою умовою, а під необхідною вимогою до спеціаліста пропонуємо розглядати наявність у нього саме криміналістичних балістичних знань. Саме таке поєднання, на наш погляд, дозволить спеціалісту методично й тактично вірно надати допомогу при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також застосувати криміналістичне мислення для аналізу причинно-наслідкових зв'язків при роботі з криміналістично значущою інформацією в ході розслідування злочинів, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї.

Список використаних джерел

1. Криминалистика / Под ред. Н.П. Яблокова. – Т.1. – М., 1996.
2. Біленчук П.Д., Курко М.Н., Стахівський С.М. Судові експертизи. – К., 1997. – 47 с.
3. Автоматические пистолеты и следы их на пулях и гильзах / Под ред. И.А. Дворянского – Т. 1-2. – М., 1972-1973. – 440 с.

Біленчук П.Д.

Методологічні засади експертно-криміналістичного забезпечення кримінального провадження.....38

Білоус І.В.

Проблемні питання використання вбудованих електронних носіїв інформації для захисту документів, що посвідчують особу.....44

Богославська М.О.

Щодо питань судової лінгвістичної експертизи.....47

Бойко В.О., Мировська А.В.

Перспективи розвитку криміналістичних автоматизованих інформаційно-пошукових систем.....51

Большаков В.Н.

Можливості використання вогнепальних пошкоджень для діагностичних досліджень при проведенні судово-балістичних експертиз.....53

Бояров В.І.

Деякі питання використання спеціальних знань під час розслідування проявів екстремізму.....55

Бугайова Н.М.

Проблеми психологічного та правового забезпечення кібербезпеки в сучасному світі.....57

Бухонський С.О.

Питання використання криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем у розслідуванні злочинів.....62

Ваканич О.В.

Використання спеціальних товарознавчих знань, під час дослідження культурних цінностей.....64

Варуха К.В.

Комплексна взаємодія для покращення експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності під час проведення невідкладних слідчих дій.....67

Висотенко Ю.В., Мировська А.В.

Криміналістичне забезпечення розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами.....69

Волошин О.Г.

Щодо застосування комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично значущої інформації.....71

Волошин О.Г., Бондаренко А.В.

Особливості виявлення об'єктів біологічного походження, порядок їх вилучення, фіксації і направлення на дослідження.....73

ЗМІСТ

Акулініна А.Р.

Використання спеціальних знань при розслідуванні побоїв і мордування.....4

Андрейко Ю.О.

Залучення спеціалістів для проведення обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди.....6

Антонюк П.Є., Івашко О.О.

Щодо виявлення та фіксації слідів рук на місці події.....9

Антонюк П.Є., Осипенко К.А.

Значення спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.....12

Антонюк П.Є., Побережна О.О.

Місце криміналістичної тактики в процесі розслідування злочинів.....14

Антонюк П.Є., Пустовойт А.А.

Використання спеціальних знань при проведенні обшуку.....16

Антонюк П.Є., Стефановський Т.П.

Щодо способів отримання криміналістично значущої інформації.....19

Антонюк П.Є., Чуплак М.І.

Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї.....22

Антощук А.О.

Призначення додаткових та повторних експертиз по кримінальних провадженнях.....24

Антощук А.О., Аріч Ю.Р.

Участь експерта при огляді трупа, пов'язаного з ексгумацією у кримінальному провадженні.....26

Арешонков В.В.

Передумови виникнення та становлення криміналістичних досліджень.....28

Бабкіна О.П., Стогнієв Ю.О.

До питання аналізу летальної мінно-вибухової травми в умовах надзвичайної ситуації на сході України.....32

Базір С.С.

Визначення предмету одержання неправомірної вигоди майнового характеру суддями.....35

Антонюк П.Є., Побережна О.О.

МІСЦЕ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Підвищення наукового рівня розслідування злочинів є однією з передумов успішної боротьби зі злочинністю та суворого дотримання законності.

У сучасному арсеналі криміналістики наявні загальні рекомендації з планування та організації розслідування, засновані на аналізі слідчої практики. Попри всю свою значимість для практичної діяльності запропоновані рекомендації не здатні забезпечити стовідсоткової ефективності роботи суб'єкта розслідування.

Криміналістична тактика – це, в першу чергу, прийоми слідчих і судових дій, які використовуються для збирання і дослідження доказів і певною мірою, прийоми інших процесуальних дій, таких, як об'єднання і виділення проваджень, закінчення досудового розслідування, складання постанов тощо. Вона включає також тактику здійснення деяких організаційно-технічних заходів і непроцесуальних дій, до яких належать, зокрема, оперативно-розшукові заходи.

Завдання криміналістичної тактики полягає в найбільш ефективній організації криміналістичної діяльності відповідно до мети слідчих (розшукових) дій.

Центральним поняттям криміналістичної тактики є поняття тактичного прийому. Це спосіб дії або лінія поведінки щодо найбільш ефективного забезпечення вирішення завдань, пов'язаних з розслідуванням злочинів [5, с. 173].

У кримінальному процесі можуть бути використані не будь-які прийоми, що приводять до встановлення істини, а тільки такі, що відповідають певним вимогам: законності, етичності, науковості тощо. Ці вимоги означають сувору відповідність діяльності розслідування нормам і принципам кримінального права, моралі, наукової обґрунтованості тактичних рекомендацій і рішень.

З точки зору змісту та призначення виділяють такі тактичні завдання і відповідні їм тактичні прийоми:

- пізнавальні (встановлення обставин розслідуваної події шляхом виявлення і дослідження криміналістичної інформації);

- управлінські (встановлення ефективної взаємодії, участь у провадженні осіб шляхом їх залучення до розслідування, налагодження психологічного контакту та використання оптимальних форм тактичного впливу і управління поведінкою);

- організаційно-технічні (забезпечують оптимальні зовнішні умови і необхідні організаційно-технічні засоби діяльності).

Завдання тактичних прийомів управлінського та організаційно-технічного типу є допоміжними, обслуговуючими по відношенню до

завдань інформаційно-пізнавального типу.

З точки зору рівня розв'язуваних тактичних завдань тактичні прийоми прийнято розділяти на:

- початкові (спрямовані на виявлення, фіксацію і вилучення джерел криміналістичної інформації);

- наступні (спрямовані на встановлення доказових фактів або сполучення, що забезпечують реалізацію тактичних комплексів, наприклад: встановлення особи потерпілого, ідентифікація викраденого майна, доказування алібі підозрюваного тощо);

- заключні (спрямовані на вирішення тактичних завдань розслідування, які забезпечують прийняття тактичних і процесуальних рішень, а також встановлення предмету доказування у кримінальному провадженні).

Сукупність зазначених завдань, конкретизованих предметом доказування у розслідуваному злочині, утворює основу програмно-цільового комплексу, на базі якого здійснюється тактична діяльність слідчого як при операціях з джерелами доказів, так і при прийнятті тактичних рішень щодо ходу розслідування. Повністю весь комплекс зазначених завдань з урахуванням криміналістичної та іншої специфіки злочину конкретного виду формується в криміналістичній методиці розслідування окремих видів злочинів [3, с. 140].

Вибір слідчим того чи іншого тактичного прийому, прийняття ним тактичного рішення ґрунтуються на аналізі слідчої ситуації, що виникає при проведенні слідчих (розшукових) дій. Під слідчою ситуацією розуміється система значущою для прийняття тактичного рішення інформації, що характеризує конкретний момент, прогностичні і всі інші обставини, пов'язані з проведенням процесуальних дій з урахуванням ходу розслідування.

Коригування, зміна та уточнення тактики проведених слідчих (розшукових) дій проводяться слідчим по ходу огляду, допиту шляхом зіставлення застосовуваних прийомів з тактичною програмою слідчих (розшукових) дій за допомогою механізму зворотного зв'язку.

Саме тактичне рішення являє вольовий та інтелектуальний акт, заснований на аналізі слідчої ситуації, знанні способів і механізмів злочинів, наукових рекомендацій криміналістики, особистому досвіді суб'єкта розслідування та інтуїції, що приводить до вибору оптимального варіанту дій. У зміст тактичного рішення входять: визначення безпосереднього завдання діяльності і розгорнута програма її рішення на основі комплексного використання технічних, тактичних і оперативно-розшукових прийомів і засобів і погодженої взаємодії всіх суб'єктів криміналістичної діяльності в конкретних тактичних умовах її здійснення [4, с. 175].

Важливою особливістю криміналістичної діяльності є її виражена

Харкевич Олексій Олександрович, здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності НАВС

Ходанович Олеся Володимирівна, старший судовий експерт, Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат психологічних наук

Чорноус Юлія Миколаївна, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Чуплак Марія Іванівна, слухач магістратури навчально-наукового інституту № 3 факультету №1 НАВС

Чуприна Олена Віталіївна, доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат медичних наук, доцент

Шведова Олена Вікторівна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук

Шевченко Вікторія Володимирівна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Шевченко Вікторія Сергіївна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Шевченко Олександр Вікторович, здобувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС

Шевчук Вадим Аврамович, доцент кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, кандидат медичних наук, доцент

Шикоряк Микола Миколайович, старший слідчий слідчого відділення Личаківського відділу поліції ГУ НП у Львівській області здобувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Шмерего Олександр Борисович, завідувач сектором пожежно-технічних та електротехнічних досліджень лабораторії інженерно-технічних видів досліджень Київського науково-дослідного інституту судових експертиз

Шульга Олександр Олександрович, завідувач сектора Київського обласного Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Юнацький Олександр Володимирович, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Юсупов Володимир Васильович, докторант докторантури та аспірантури НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Соловйов Віктор Іванович, заст. завідувача кафедри комп'ютерних систем і мереж СНУ ім. В. Даля, кандидат технічних наук, доцент

Старунський Євген Васильович, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Стефановський Тарас Петрович, курсант навчально-наукового інституту №1 НАВС

Стогнієв Юрій Олексійович, начальник Луганського обласного бюро судово-медичної експертизи, м. Сєверодонецьк

Сухомлин Юлія Володимирівна, здобувач наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) кафедри кримінального процесу НАВС

Таран Максим Іванович, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Татарнікова Тетяна Олександрівна, провідний фахівець відділу менеджменту якості лабораторії організації науково-методичної роботи ДНДЕКЦ МВС України

Тимошенко Катерина Вікторівна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Тихонова Анастасія Володимирівна, курсант навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Тихонова Анастасія Вікторівна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Токар Оксана Ігорівна, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Тютюнник Ростислав Сергійович, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Удовенко Жанна Володимирівна, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Федорова Олена Анатоліївна, асистент кафедри судової медицини та медичного права НМУ ім. О.О. Богомольця

Федчишина Віолета Віталіївна, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності університету Державної фіскальної служби України, кандидат економічних наук

Філіпова Вікторія Іванівна, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Форостяна Ірина Володимирівна, слухач магістратури навчально-наукового інституту №2 НАВС

Фурман Ярослав Володимирович, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

циклічність. У результаті здійснення намічених у тактичному рішенні прийомів та заходів здобувається нова криміналістична інформація: речові докази, документи, показання. Ці дані можуть істотно змінити вихідну ситуацію розслідування і вимагати проведення інших слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів.

Найважливішою умовою успіху в застосуванні прийомів і рекомендацій криміналістичної тактики є правильна організація досудового розслідування і судового розгляду. Уміле, побудоване на наукових основах, висунення версій, планування розслідування, правильно організована взаємодія з оперативно-розшуковими підрозділами, фахівцями, а також використання допомоги населення, як правило, дозволяють у короткий термін повно і всебічно розслідувати навіть найбільш складні злочини.

Розвиток теоретичних основ криміналістичної тактики пов'язаний з розвитком методики розслідування окремих видів злочинів, яка в свою чергу, сприяє посиленню наукових основ розслідування злочинів, поліпшенню діяльності всіх учасників процесу. В такому аспекті доречно вести мову не лише про «слідчу тактику», як визначальну лінію поведінки суб'єкта розслідування, а й про «криміналістичну тактику», як про систему прийомів і методів криміналістики в процесуальній діяльності взагалі.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Офіційний текст із змінами станом на 1 січня 2016 р. – К.: Паливода А.В., 2016.
2. Бахін В.П. Слідча тактика: проблеми вивчення та вдосконалення. – К.: Либідь, 1991.
3. Бахін В.П. Криміналістика. Проблеми і думки. – К., 2002.
4. Поташник Д.П. Криміналістична тактика. – М., 1998.

Антонюк П.Є., Пустовойт А.А.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОБШУКУ

В процесі розслідування кримінальних правопорушень нерідко виникають питання, вирішення яких потребує використання спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла. Спеціальні знання – це не загальновідомі знання, що не мають масового поширення та якими володіє обмежене коло фахівців (фахівець – загальне поняття для позначення особи, яка володіє спеціальним знаннями), тому застосування спеціальних знань у досудовому розслідуванні базується, насамперед, на залученні до процесу розслідування спеціаліста й експерта, тобто осіб, які володіють такими спеціальними знаннями та навичками. Коло питань,

які вирішуються кожним з них у кримінальному провадженні, обумовлюється їх процесуальним статусом.

Під час досудового розслідування слідчі мають справу як із «традиційними» для криміналістики, так і з «нетрадиційними» слідами злочинної діяльності та речовими доказами. У таких випадках для правильної підготовки та організації слідчої (розшукової) дії, виявлення й оцінки всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження, правильного відбору тих об'єктів, які пов'язані з підготовкою та вчиненням кримінального правопорушення, лише базової юридичної підготовки слідчого може бути не достатньо. З метою забезпечення належної ефективності окремих слідчих (розшукових) дій рекомендованою, а то й обов'язковою, необхідно вважати участь спеціаліста у проведенні відповідної слідчої (розшукової) дії.

Залучення спеціаліста до обшуку впливає на тактику проведення цієї слідчої (розшукової) дії, що обумовлено складністю процесу пізнання при проведенні обшуку. Так, пізнання починається з емпіричного сприйняття предметів та явищ. На цій стадії пізнання суб'єктом використовуються можливості органів чуття. Стадії пізнання відповідає особливий вид аналізу і синтезу – прямий. Тут аналіз виступає як безпосередній мисленевий поділ об'єктів, що сприймаються, на окремі елементи, властивості, а синтез – як безпосереднє об'єднання в одне ціле окремих властивостей, що виділені в процесі аналізу. Проте пізнання не обмежується простою реєстрацією властивостей предметів. При переході пізнання зі стадії фіксування загальних властивостей до стадії виявлення причин, що їх обумовили, виникає необхідність у новому виді аналізу і синтезу. Тут у процесі виокремлення частин цілого відбувається не тільки ознайомлення з досліджуваним об'єктом, як це було при безпосередньому аналізі й синтезі, але перш за все виявляються причинно-наслідкові зв'язки.

Спеціаліст як особа, що володіє не лише спеціальними, а й криміналістичними знаннями, може надавати допомогу (при тому не лише технічну, як це передбачено законодавцем) слідчому при реалізації окремих тактичних прийомів обшуку. Зокрема, це такі прийоми обшуку: аналіз обстановки і визначення місць природного зберігання об'єктів; співставлення предметів на місці обшуку та предметів, що потрібно виявити; визначення можливих місць приховування об'єктів; виявлення демаскуючих ознак об'єктів; аналіз виявлених предметів.

Спеціаліст може бути залучений до застосування такого тактичного прийому, як «аналіз обстановки і визначення місць природного зберігання об'єктів». Разом з підготовкою науково-

Погрібніченко Янна Олегівна, здобувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС

Полтавський Андрій Олександрович, помічник директора Київського НДІСЕ Міністерства юстиції України

Поляруш Анатолій Васильович, начальник слідчого управління фінансових розслідувань ГУ ДФС у Сумській області, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Примак Роман Миколайович, викладач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Приходько Юрій Павлович, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Проценко Вікторія Володимирівна, слухач магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Пустовойт Анастасія Анатоліївна, слухач магістратури факультету № 1 навчально-наукового інституту № 3 НАВС

Пустовойтова Яна Володимирівна, здобувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Пяковський Вадим Валерійович, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Радецька Валентина Яківна, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Рибальський Олег Володимирович, професор кафедри інформаційних технологій НАВС, доктор технічних наук, професор

Рожнова Вікторія Василівна, завідувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Рувін Олександр Григорович, директор Київського НДІСЕ Міністерства юстиції України

Садченко Олександр Олексійович, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Самодін Артем Володимирович, завідувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Свобода Євгенія Юріївна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Сокиран Федір Михайлович, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Лук'янчикова Вікторія Євгенівна, науковий співробітник 1-го НДВ НДІ проблем правового та організаційного забезпечення діяльності міністерства ДНДІ МВС України

Лук'янчиков Євген Дмитрович, доктор юридичних наук, професор Національний технічний університет України «КПІ», ім. І. Сікорського

Малікова Анастасія Одисіївна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Мантров Едуард Владиславович, головний судовий експерт-вибухотехнік сектору вибухотехнічних та пожежотехнічних досліджень Херсонського НДЕКЦ МВС України

Мельник Роман Володимирович, головний судовий експерт відділу дослідження та сертифікації зброї Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

Мельников Ілля Миколайович, старший викладач кафедри інформаційних технологій факультету №1 навчально-наукового інституту №1 НАВС

Мендус Сергій Іванович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС

Мировська Анна Всеволодівна, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Мовчан Анатолій Васильович, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування НАВС, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Молибога Микола Павлович, провідний науковий співробітник Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук

Мотлях Олександр Іванович, заслужений юрист України, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Навчально-наукового інституту №1 НАВС, доктор юридичних наук, професор

Нечваль Анна Олегівна, ад'юнкту кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Осипенко Катерина Андріївна, слухач магістратури факультету № 1 навчально-наукового інституту №3 НАВС

Плетенецька Аліна Олександрівна, асистент кафедри судової медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, к. мед. н.

Побережна Оксана Олександрівна, слухач магістратури факультету №1 навчально-наукового інституту №3 НАВС

технічних засобів спеціаліст повідомляє слідчому орієнтуючі відомості щодо особливостей шуканих предметів, які можуть бути знайдені під час обшуку. Допомога спеціаліста також використовується при застосуванні тактичного прийому обшуку «співставлення предметів на місці обшуку та предметів, що необхідно виявити».

Слідчий при використанні тактичного прийому «визначення можливих місць схову об'єктів» може звертатися до спеціаліста за допомогою. Допомога спеціаліста необхідна слідчому при застосуванні тактичного прийому обшуку – «виявлення демаскуючих ознак об'єктів», а також при застосуванні тактичного прийому – «аналіз виявлених об'єктів»; і також для допомоги слідчому в описі результатів застосування тактичних прийомів в протоколі відповідної слідчої (розшукової) дії. Існує думка, що після проведення обшуку слідчому зі спеціалістом доцільно проаналізувати спільно його результати. Оцінку варто здійснити не тільки «виявили – не виявили», але й як, де, чи підтвердились версії, що були висунуті при підготовці до обшуку. Тактика залучення спеціаліста до обшуку обумовлена кількістю спеціалістів, що одночасно приймають участь в обшуку, і також присутністю під час обшуку інших осіб, передбачених ч. 1 ст. 236 КПК України.

Також для вибору тактики залучення спеціалістів до обшуку слідчому необхідно враховувати сумісність таких фахівців. Так, Т.Б. Партико зазначає, що сумісність людей – це оптимальне поєднання їх окремих якостей у процесі взаємодії, що сприяє успішному виконанню спільної діяльності. У психології існують певні види сумісності: 1) функціональна – подібність у швидкості перебігу психічних процесів; 2) фізична – схожість фізичних якостей людей; 3) психофізіологічна – подібність особливостей аналізаторських систем і властивостей нервової системи; 4) психологічна – сумісність психологічних характеристик людей; 5) соціально-психологічна – спільність соціальних установок, цінностей, переконань, мети та інтересів.

Отже, при плануванні обшуку необхідно залучати спеціаліста. При цьому крім надання технічної допомоги слідчому метою залучення спеціаліста вбачаємо також допомогу в реалізації слідчим тактичних прийомів обшуку. Залучення до проведення обшуку групи спеціалістів потребує від слідчого розподілу між ними функцій, які вони будуть виконувати. Тактика залучення спеціаліста до обшуку визначається: 1) видом обшуку; 2) об'єктом пошуку; 3) суб'єктом, у якого відбувається обшук; 4) метою обшуку; 5) компетенцією та компетентністю спеціаліста; 6) кількістю залучених спеціалістів; 7) ситуацією, в якій буде проводитися обшук.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 р.) / відп. за випуск В.А. Прудников. – Х.: Право, 2012. – 392с.
2. Коновалова В.Е. Обыск: тактика и психология: учеб. пособие / В.Е. Коновалова, В.Ю. Шепитько. – Х.: Гриф, 1997. – 80 с.
3. Партико Т.Б. Загальна психологія: підруч. / Т.Б. Партико. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. – 416 с.

Антонюк П.Є., Стефановський Т.П.

ЩОДО СПОСОБІВ ОТРИМАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧУЩОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Процес встановлення істини в кримінальному провадженні – це діяльність суб'єкта розслідування, спрямована на збір, оцінку та використання доказів, яка відбувається в чітких рамках кримінального процесуального законодавства.

Розвиток криміналістики та інтегрування її здобутків в процесуальне право значно розширив арсенал способів та методів суб'єктів розслідування щодо отримання криміналістично значущої інформації, яка використовується в процесі доказування.

Серед вчених прийнято розділяти способи та методи отримання криміналістичної інформації за умовним критерієм на «традиційні» та «нетрадиційні», зважаючи на характер їх розповсюдженості, зміст застосованих спеціальних знань та наукову обґрунтованість.

Своєрідне бачення «нетрадиційних» методів з'явилося в 20-х роках минулого століття. Під ними розуміли прийоми та способи, які використовувалися здебільшого для вирішення поодиноких ситуацій, які не мали стійкого системного характеру.

До теперішнього часу до таких методів прийнято відносити наркоаналіз, гіпноз, графологічні дослідження, кінесіку, дерматогліфіку, біолокацію тощо.

Кінесика – наука, що вивчає відображення характеру та ситуативного психологічного стану людини у його позі, рухах, міміці та жестах. Такий різновид спеціальних «нетрадиційних» знань дозволяє якнайшвидше віднайти вірний напрям розслідування, виявити осіб, причетних до злочину, встановити їх ставлення до вчиненого чи до того, свідками чого вони стали, завдяки невербальним сигналам, які посилає особа на підсвідомому рівні. На відміну від «традиційних» спеціальних знань, які вже давно відомі злочинцям і яким вони вже навчилися протидіяти, кінесика звертається до підсвідомості. Адже який би рівень витримки чи самоконтролю не мав суб'єкт злочину, його все одно рано чи пізно видасть його тіло через жести, міміку, позу. Враховуючи, що такі елементи є некерованими свідомістю, вони

України, кандидат юридичних наук, доцент

Комаринська Юлія Борисівна, завідувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Копаниця Олексій Борисович, завідувач сектору інженерно-екологічних досліджень Лабораторії інженерно-технічних видів досліджень Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент

Котляренко Лідія Теодорівна, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ, доктор біологічних наук, професор

Кофанов Андрій Віталійович, професор кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії

Кофанова Олена Сергіївна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук

Кравченко Олександр Анатолійович, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Інституту права імені Володимира Статиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Кравчук Діана Сергіївна, курсант навчально-наукового інституту № 2 НАВС

Лебедева Наталя Василівна, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Левченко Василь Володимирович, слухач магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Легедза Аріна Василівна, перший заступник начальника ДУ «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України»

Лім Вікторія Юріївна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Літвінова Олена Валеріївна, викладач кафедри криміналістичних експертиз НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ №2 НАВС

Лопата Ольга Андріївна, судовий експерт сектору трасологічних видів досліджень та обліків відділу криміналістичних видів досліджень Київського міського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Лук'янчиков Борис Євгенович, науковий співробітник 1-го НДВ НДІ КСТ ДНДІ МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Груздь Олександр Іванович, ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Гула Зіновій Михайлович, слухач магістратури навчально-наукового інституту №2 НАВС

Добрянський Микола Анатолійович, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Духніч Тетяна Дмитрівна, слухач магістратури навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ

Ергард Наталія Миколаївна, асистент кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця

Єгоров Дмитро Андрійович, слухач магістратури навчально-наукового інституту №2 НАВС

Жеребко Олександр Іванович, завідувач кафедри права МІДМУ Класичного приватного Університету, кандидат юридичних наук

Жоров Андрій Григорович, начальник Дослідно-випробувальної лабораторії ГУ ДСНС України у Херсонській області

Журавель Вадим Васильович, завідувач лабораторії досліджень у сфері інформаційних технологій ДНДЕКЦ

Заруцький Вадим Анатолійович, старший експерт сектору дактилоскопічної експертизи та обліків відділу криміналістичної експертизи та обліків Волинського НДЕКЦ МВС України

Івашко Оксана Олександрівна, курсант факультету №1 Навчально-наукового інституту №3 Національної академії внутрішніх справ

Кальченко Дар'я Сергіївна, студент магістратури навчально-наукового інституту №2 НАВС

Калюга Каріна Вікторівна, заступник завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики інституту права ім. В. Сташиса Класичного приватного університету, журналіст, кандидат юридичних наук

Каритун Олександр Іванович, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Кіфор Ростислав Дмитрович, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Клименко Ніна Іванівна, професор Європейського університету, доктор юридичних наук, професор

Кобилянський Олег Леонідович, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії

Колонюк Віктор Петрович, учений секретар – завідувач відділу забезпечення діяльності Вченої ради та редакційно-видавничої діяльності Київського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції

завжди сприймаються як джерело правдивої достовірної інформації про особу.

Недоречно ігнорувати такий значний масив криміналістичної інформації, яку можна отримати в ході проведення вербальних слідчих (розшукових) дій, запросивши відповідного фахівця.

Дерматогліфіка – розділ морфології людини, який вивчає шкірний рельєф долонних і підошовних поверхонь тіла людини, де шкіра вкрита численними папілярними лініями, що утворюють певні узори. До наукового вивчення пальцевих візерунків було накопичено багато відомостей про дерматогліфічну морфологію людини. Стародавні китайці, асирійці замінювали відбитками пальців підпис. У Китаї в XVI ст. практикувалося встановлення особи за відбитками пальців при актах продажу дітей, при підписанні контрактів. Одне з перших наукових повідомлень про дерматогліфіку з'явилося у 1684 р. Це був опис будови шкірних гребінців і потових пор, зроблене англійським анатомом Немієм Грю. У Лондонське королівське наукове товариство було подано звіт про ці спостереження над рельєфом пальців і долонь. У 1685 році Ніколас Бідро в книзі по анатомії людини представив малюнок і опис шкірних гребінців пальців.

Дерматогліфіка як особливий розділ знань склалася в кінці XIX-початку XX ст. Так у 1892 Френсіс Гальтон видав монографію про відбитки пальців «Finger prints», де підвів підсумок дослідженням у цій галузі і закріпив основні принципи дерматогліфіки. Сам термін «дерматогліфіка» (derma – шкіра, gliphe – гравірувати) був запропонований на 42-й сесії американської Асоціації анатомів, що відбулася в квітні 1926 р.

Історія розвитку дерматогліфіки впритул пов'язана з дактилоскопією, тому є необхідним розмежовувати дані поняття, щоб зрозуміти їх суть. Дактилоскопія вивчає лише будову папілярних візерунків. Дерматогліфіка, на відміну від дактилоскопії, вивчає зв'язок морфології або зовнішньої будови шкіри людини з внутрішніми процесами організму (імунною системою тощо) і національними, расовими, географічними та іншими факторами. Дані науки досліджують один і той самий об'єкт – гребінчасту шкіру людини. Однак основна мета і завдання у них різні: у дактилоскопії – ідентифікація людини, а у дерматогліфіки – діагностика її біологічних властивостей. Крім того, криміналістична дерматогліфіка має більш широкі можливості і перспективи, ніж визначення причетності особи підозрюваного до вчинення злочину за папілярними візерунками.

Папілярні візерунки долонь найчастіше представлені системою дугових ліній. Завитки на долонях, як правило, свідчать про різні захворювання, в тому числі і про хромосомні та психічні. Починаючи з кінця 20-х рр. XX ст., вчені висловлювали низку гіпотез щодо

характеру успадкування дерматогліфічних ознак, кількості генів, що обумовлюють формування візерунків, їх хромосомної локалізації. Папілярні візерунки успадковуються за домінантним типом, тобто встановлена спадкова обумовленість шкірних візерунків. Порушення в спадковій системі організму (генні, хромосомні і геномні мутації) і деякі несприятливі фактори середовища впливають на реалізацію генів, тому змінюється дерматогліфічна картина у людей, які страждають різними хворобами. Саме на підставі цих даних особи, які володіють спеціальними знаннями, можуть встановлювати особливості підозрюваних, які залишили свої сліди на місці вчинення злочину [2].

Напрацювання дерматогліфіки при дослідженні папілярних візерунків дозволяють:

- отримати інформацію про істотні обставини розслідуваної події: захворювання, патології, психофізіологічний стан особи, яка залишила сліди на місці події, її загально-фізичні, анатомічні, функціональні особливості; професійні навички особи, чії відображення досліджуються; кількість осіб, які брали участь у вчиненні злочину; зміст і послідовність дій злочинця на місці події;

- ідентифікувати злочинця;

- встановити приналежність дерматогліфічних візерунків, зображень, виявлених на різних об'єктах, одній людині;

- встановити особу людини;

- прогнозувати і відновлювати дерматогліфічні візерунки [1].

Необхідно розуміти, що зазначені методи, які сьогодні є «нетрадиційними», у майбутньому, за умов подальшого їх наукового дослідження, можуть стати «новими», «альтернативними», спеціальними у криміналістиці. Кожен з них – унікальний та здатний спрямувати розслідування у вірному напрямку, за умов чіткої регламентації та наукової обґрунтованості. Тому, тільки подальша наукова розробка так званих «нетрадиційних» методів, підтвердження їх достовірними висновками й передбачуваними результатами, може бути основою для застосування таких методів для збирання, оцінки та перевірки доказів.

Список використаних джерел

1. Негашева М.А. Взаимосвязи соматических, дерматоглифических и психологических признаков в структуре общей конституции человека с позиций системного подхода / М.А. Негашева // Морфология. – 2008. – Т. 133, №1. – С. 73-77.

2. Мазур Е.С. Роль дерматоглифики в прогнозировании конституциональных, физических и внешне-опознавательных признаков человека / Е.С. Мазур, В.Н. Звягин / Судебная экспертиза. – 2009. – №1. – С. 63-67.

Бояров Віктор Іванович, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України, кандидат юридичних наук, доцент

Бугайова Наталія Михайлівна, медичний психолог, спеціаліст з психологічної кібербезпеки, кандидат психологічних наук

Буймістр Ганна Валентинівна, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Бурмістренко Катерина Олександрівна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Бухонський Сергій Олександрович, аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, завідувач сектору трасологічних видів досліджень і обліків відділу криміналістичних видів досліджень Херсонського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Ваканич Олександр Васильович, здобувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Варуха Катерина Володимирівна, асистент кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця

Варфоломєєв Євген Анатолійович, завідувач судово-медичним відділом ДУ «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України»

Висотенко Юлія Вікторівна, ад'юнкт докторантури та ад'юнктури НАВС

Волошин Олексій Гнатович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Воробей Олена Вячеславівна, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Ворошилов Костянтин Федорович, начальник КЗ КОР «Київське обласне бюро судово-медичної експертизи»

Гавель Богдан Олегович, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Голоботовський Василь Іванович, аспірант кафедри криміналістичних експертиз НАВС, старший експерт сектору дослідження зброї ВКВД Закарпатського НДЕКЦ МВС України

Голоколосова Алла Сергіївна, здобувач кафедри криміналістичних експертиз, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Гончаров Дмитро Олександрович, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Акулініна Альбіна Романівна, здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2 НАВС

Андрейко Юрій Олександрович, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Антонюк Поліна Євгенівна, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук

Антошук Андрій Олександрович, викладач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук

Арешонков Віталій Володимирович, докторант докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Аріч Юрій Романович, здобувач ступеня вищої освіти «Бакалавр» навчально-наукового інституту №1 НАВС

Артюх А.В., слухач магістратури навчально-наукового інституту №2 НАВС

Бабкіна Олена Петрівна, професор кафедри судової медицини та медичного права Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця, доктор медичних наук, професор

Базір Станіслав Станіславович, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Біленчук Петро Дмитрович, професор кафедри кримінального права і процесу Київського університету права Національної академії наук України, кандидат юридичних наук, доцент

Білоус Ірина Володимирівна, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту №2 НАВС

Блах Орест Геннадійович, здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту №1 НАВС

Богославська Марина Олександрівна, головний спеціаліст Головної військової прокуратури Генеральної прокуратури України, кандидат юридичних наук

Бойко Віталій Олегович, здобувач ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю «Правознавство» навчально-наукового інституту №1 НАВС

Большаков Вадим Натанович, старший науковий співробітник Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук

Бондаренко Аліна Валентинівна, курсант навчально-наукового інституту №2 НАВС

Антонюк П.Є., Чуплак М.І.

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Останнім часом наша країна потерпає від незаконного обігу зброї, яку привозять зокрема із зони проведення антитерористичної операції. Зброю різного калібру продають на чорному ринку, користуючись ресурсами глобальної інформаційної мережі «Інтернет». І іноді ці небезпечні предмети потрапляють до рук звичайних українців (в тому числі й дітей та підлітків), які не знають правил поводження зі зброєю і не розуміють, як це небезпечно. Але найгірше те, що зброя, вивезена із зони проведення антитерористичної операції, нерідко потрапляє до рук тих, хто знає, що таке зброя і як її використати при вчиненні злочину.

Злочини, вчинені з використанням вогнепальної зброї, представляють підвищену небезпеку для життя і здоров'я людей, і тому важливу роль відіграє їх швидке розслідування. Встановлення обставин таких діянь певною мірою залежить від виявлення, фіксації та попереднього дослідження пов'язаних із подією злочину різного роду матеріальних об'єктів і слідів: зброї, боєприпасів, матеріалів, з яких вони виготовлені, слідів використання зброї. Зброя, боєприпаси та сліди їх використання – своєрідні і численні об'єкти. Для роботи з ними необхідні спеціальні знання, використання яких передбачено кримінальним процесуальним законодавством. Без таких знань вирішувати завдання з розкриття та розслідування злочинів дуже важко [1, с. 3].

Окремі аспекти проблеми криміналістичного дослідження вогнепальної зброї та слідів пострілу певною мірою висвітлювали у своїх роботах вітчизняні науковці: П.Д. Біленчук, А.П. Гель, В.О. Коновалова, Є.Г. Коваленко, В.Ю. Шепітько, В.А. Савченко, С.В. Тomin, І.М. Королишин, О.Т. Танчин, А.В. Кофанов, А.В. Іщенко та ін. Разом з тим питання швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї, залишилися й дотепер недостатньо дослідженими.

Головними завданнями огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї, є:

- збір всієї інформації, яка може стосуватися розслідуваної події;
- аналіз зібраної інформації і побудова на цій основі версій, які б пояснювали подію, що відбулася.

В ході проведення огляду місця події виділяють його три специфічні елементи: пошуковий (пізнавальний) елемент, організаційний елемент, посвідчувальний елемент.

1. Пошуковий елемент огляду місця події – це напружений і

цілеспрямований пошук, виявлення змін, викликаних діями злочинця. Дуже важливу роль тут відіграють: сприйняття обстановки місця події у цілому й окремих його елементів, що мають значення для розслідування; високий рівень концентрації і перенесення уваги; спостережливість і розумові процеси.

2. Організаційна діяльність спрямована на: організацію слідчої діяльності; організацію діяльності інших учасників; ліквідацію шкідливої діяльності зацікавлених осіб і протидії; організацію оперативних заходів; швидку ліквідацію наслідків злочинних дій.

3. Посвідчувальний елемент – це закріплення, посвідчення та фіксація виявлених у ході огляду слідів, речових доказів, встановлених фактів [2, с. 67].

Вбачається цілком логічним, що для забезпечення якості при реалізації всіх трьох складових огляду місця події, необхідно залучення спеціаліста – носія спеціальних знань.

Важливими факторами під час проведення огляду, здатними чинити на нього негативний вплив, є несприятливі погодні умови: холод, спека, дощ, туман, нічний час доби, дуже велика або навпаки, мала площа місця події [3, с. 156]. В таких умовах значимість спеціальних знань та роль спеціаліста неможливо переоцінити.

Погоджуємося з думкою вчених, висловленою у криміналістичній літературі, що при проведенні огляду місця події, пов'язаного з використанням вогнепальної зброї, слідчий та спеціаліст, в першу чергу, повинні дотримуватися криміналістичних правил:

- брати зброю в руки тільки за рифлені чи виступаючі частини або в гумових рукавичках, щоб зберегти наявні сліди рук та не залишити своїх;

- не направляти канал ствола на людей та у свій бік;

- не опускати дульний зріз вниз (з метою збереження залишків порохових зерен);

- обов'язково розрядити зброю;

- після вилучення магазину з руків'я та патрона з патронника не приводити з механізмами зброї ніяких дій;

- не вставляти в канал ствола сторонніх предметів;

- не натискати на спусковий гачок [1, с. 18].

Отже існує низка тактичних особливостей проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї. Тому вимогою до рівня компетентностей слідчого є не лише володіння процесуальними знаннями, а й наявність тактичних умінь проведення огляду місця події при розслідуванні таких злочинів. При цьому під тактичними уміньми розглядаємо ефективне використання криміналістичних знань слідчим при реалізації складових елементів огляду місця події: пошукового,

на предмет виявлення на них слідів рук, крові тощо. При цьому потрібно вживати заходів, щоб не знищити такі сліди.

Частими є випадки виявлення під час поверхневої перевірки наркотичних засобів, вибухонебезпечних та інших предметів, які містять сліди правопорушень або є забороненими до обігу. Науковцями розроблені рекомендації щодо огляду й цих предметів, виявлення відповідних слідів правопорушення під час проведення поліцейськими поверхневої перевірки, у тому числі при огляді транспортних засобів [3].

Список використаних джерел

1. Криміналістика [текст] : підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.

2. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF>

3. Тактика проведення поліцейським огляду слідів правопорушення, виявлених під час поверхневої перевірки [Текст] : метод. рек. / [А.Є. Крищенко, А.С. Сизоненко, В.В. Юсупов та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 42 с.

документі) та ін. Також потрібно сфотографувати ознаки підробки, бажано, крупним планом.

Поверхнева перевірка особи здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

Поверхневій перевірці підлягають й речі (сумки) особи. При цьому поліцейському потрібно: висловити вимогу поставити речі на землю або інше місце (капот машини, тощо); висловити вимогу показати, що в сумці; не нахилитись до сумки; не допускати спроби особи щось витягнути, підняти або намагання здійснити напад із застосуванням певних речей.

У разі виявлення при поверхневій перевірці вогнепальної зброї, поліцейський вилучає її та встановлює у особи підстави (документи) на право носіння/зберігання зброї. При відсутності дозвільних документів або якщо надані документи викликають сумнів у поліцейського щодо їх справжності, зброю потрібно вилучити в особи, упакувати та повідомити про цей факт черговому територіального органу Національної поліції.

У протоколі потрібно зафіксувати: 1) систему, модель, калібр (з урахуванням позначок на зброї, професійного досвіду поліцейського тощо); 2) маркувальні позначення, фірмовий знак, номер; 3) чи є пошкодження на зброї; 4) чи є сліди папілярних візерунків, крові, порохової кіптяви, землі на зброї; 5) положення курка (спущено, на бойовому взводі, на запобіжнику); 6) наявність патрона в патроннику, кількість патронів в магазині, маркувальні позначення на патронах; 7) зазначити, чи відчувається запах згорілого пороху з каналу ствола. Упаковувати вогнепальну зброю потрібно окремо від магазину з патронами.

Існують певні особливості щодо поводження з предметами, виявленими під час поверхневої перевірки, які можуть відноситися до холодної зброї. Холодна зброя – це предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини та які не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення. [1, с. 150]. Також потрібно мати на увазі, що право на виготовлення, зберігання, перевезення і використання холодної зброї оформлюється відповідними дозволами [2]. Чи є конкретний предмет холодною зброєю вирішуються лише криміналістичною експертизою холодної зброї.

Холодна зброя та конструктивно схожі з нею вироби оглядаються

організаційного та посвідчувального, як через реалізацію власних спеціальних знань, так і шляхом залучення до проведення огляду місця події відповідного фахівця.

Список використаних джерел

1. Вогнепальна та холодна зброя. Слідчий огляд, попереднє і експертне дослідження: [навч.-практ. посібник]; за ред. проф. В.Д. Басая / В.А. Савченко, С.В. Тomin, І.М. Королишин, О.Т. Танчин. – Івано-Франківськ, 2014. – 164 с.
2. Криміналістика [Текст]: Підручник / Відп. ред. Н.П. Яблоков. 2-е вид., Перероб. і доп. – М.: МАУП, 2001. – 718 с.
3. Криміналістика [Текст]: Підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтевський, П.Ю. Тимошенко. За ред. П.Д. Біленчука. – К.: АТІКА, 1998. – 416 с.: іл.

Антошук А.О.

ПРИЗНАЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ ТА ПОВТОРНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Сьогодні, що є позитивним, судова експертиза розвивається, межі спеціальних знань стають ширшими, з'являються нові об'єкти судової експертизи, нові методи дослідження, коло завдань, що вирішує судова експертиза, збільшується.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, яка знаходиться у провадженні органів досудового розслідування або суду (стаття 1 Закону України «Про судову експертизу») [1].

Призначення і проведення судової експертизи регулюється чинним процесуальним законодавством України (Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), Законом України «Про судову експертизу» та іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності. Серед таких, одне із основних місць, займає Інструкція про призначення і проведення судових експертиз, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 [2].

За результатами проведення навчальних занять на курсах підвищення кваліфікації слідчих, висвітлювалася проблема щодо законодавчого регулювання деяких питань призначення судових експертиз. Однією з таких проблем є відсутність у КПК України чіткого законодавчого врегулювання питання про призначення додаткових та повторних експертиз по кримінальних провадженнях.

При опитуванні слідчих, з'ясувалося, що у своїй практичній діяльності вони призначали повторну або додаткову експертизу. Тобто, звернення до цих видів експертизи на практиці не є рідкістю. Одночасно, звертає на себе увагу відсутність у чинному КПК України законодавчого визначення вищезазначених видів експертиз, підстав та порядку їх призначення та проведення, особливостей оцінки тощо. Одночасно, якщо згадати ст. ст. 75 та 203 КПК України 1960 року, то там було передбачено призначення, підстави і порядок проведення повторної та додаткової експертизи.

Сьогодні, ч. 1 ст. 242 КПК України передбачає, що експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. При цьому проведення експертизи може здійснюватися як в обов'язкових випадках (ч. 2 ст. 242 КПК України), так і на розсуд сторін, які на вирішення експерта повинні поставити питання, які входять до його компетенції, відповідають виду експертизи та мають значення для кримінального провадження [3]. Тобто, у цій нормі йде мова про експертизу взагалі, а такого поняття, як додаткова та повторна експертиза не має взагалі.

Отже, на нашу думку, призначення та проведення таких видів експертиз, як додаткової та повторної у кримінальному процесуальному законодавстві, мають вагоме значення для реалізації одного із завдань кримінального провадження, як забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. У зв'язку з цим є необхідність законодавчого врегулювання даного питання і внесення відповідних змін до КПК України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28.
2. Інструкція про призначення і проведення судових експертиз, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/print1473314901521058>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 884 с.

За змістом поверхнева перевірка відрізняється від особистого огляду, огляду речей (ст. 264 КУпАП), обшуку особи (ч. 3 ст. 208, ч. 5 ст. 236 КПК України), особистого обшуку (ч. 8 ст. 191, ч. 6 ст. 208 КПК України). Поверхневу перевірку поділяють на три види: особи, речей особи та транспортного засобу.

Відповідно до ч. 7 ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» при виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог ст. 237 КПК України.

Так, поліцейському потрібно враховувати участь в огляді особи, її речей або транспортного засобу, у разі виявлення слідів правопорушення, понятих (ч. 7 ст. 233 КПК України); можливість проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, виготовляти графічні зображення окремих речей, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 7 ст. 237 КПК України).

У зв'язку з тим, що огляд є слідчою (розшуковою) дією, при його проведенні потрібно дотримуватися вимог, які передбачені у КПК України до них, зокрема тих, які містяться у ст. 233. Необхідно мати на увазі, що понятими при огляді слідів правопорушення не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.

У відповідних випадках поліцейський складає протокол про адміністративне правопорушення, у якому робиться запис про те, які саме речі, предмети, документи, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, вилучено у затриманого, зазначаються їх індивідуальні ознаки, номери, місце та обставини їх виявлення. Виявлення під час поверхневої перевірки слідів адміністративного правопорушення факт оформляється відповідно до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженої наказом МВС України від 06.11.2015 №1376, з урахуванням положень КПК України та криміналістичних рекомендацій.

У випадках огляду документів, які особа пред'явила під час поверхневої перевірки, поліцейському потрібно звертати увагу на ознаки підроблення. Існують такі види підробок документів: підчистка; дописка; травлення; заміна частин документа; технічна підробка підпису; підробка відбитків печаток і штампів. При виявленні ознак підробки документа його потрібно вилучити. Поліцейському рекомендується сфотографувати документ з ознаками підробки, а саме весь документ: лицьова і зворотна сторони; всі сторінки паспорта, де є відмітки (при зміні частин документа – обов'язково всі сторінки, які є в

міркування, думки.

Тому, розглядаючи психологічний аспект переконання, необхідно чітко розрізняти: 1) процес формування переконання як певну психічну діяльність; 2) сформоване переконання як психічний стан експерта.

Процес формування переконання є психічною діяльністю, що здійснюється в певній послідовності та має на меті створення у експерта відчуття впевненості в правильності вирішення поставлених перед ним запитань. Переконання експерта – це сформований у нього психічний стан впевненості в тому, що викладені у висновку результати проведених на основі спеціальних знань досліджень, правильно відображають об'єктивну реальність або сучасний рівень науки. Або ж недостатність матеріалів, які надані органом, що призначив експертизу, не дозволяють дати категоричну відповідь на поставлене запитання або вирішити його по суті.

Будучи цілеспрямованою психічною діяльністю, процес формування експертного переконання має чітко виражений вольовий характер і продовжується протягом всього часу провадження експертизи. Закінчується ця діяльність висновком експерта.

Таким чином, позиція експерта щодо істинності міркування про об'єкт експертизи, виробляється поступово, в результаті перевірки і оцінки отриманих даних, з урахуванням теоретичних положень науки, фахівцем якої він є, експертної практики і особистого досвіду.

Список використаних джерел

1. Арсеньев В.Д. К вопросу о внутреннем убеждении судебного эксперта / В.Д. Арсеньев // Сб. науч. трудов ВНИИСЭ МЮ СССР. – М., 1982. – Вып. 5. – С. 147; Пустовалов Л.В. Внутреннее убеждение судебного эксперта при даче заключения / Л.В. Пустовалов, Ю.И. Соседко // Сб. науч. трудов ВНИИСЭ МЮ СССР. – М., 1988. – С. 183.

2. Коновалова В.Е. Внутреннее убеждение: проблемы следственной и судебной деятельности / В.Е. Коновалова // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. Зб. наук.-практ. матеріалів. – Х.: Право, 2005. – Вип. 5. – С. 12-13.

Юсупов В.В.

ОГЛЯД СЛІДІВ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВИЯВЛЕНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ПОВЕРХНЕВОЇ ПЕРЕВІРКИ

Для належного виконання покладених завдань працівники поліції мають право застосовувати превентивні заходи, одним з яких є поверхнева перевірка. Закон України «Про Національну поліцію» закріпив поняття «поверхневої перевірки» та загальний порядок її проведення у статті 34.

Антошук А.О., Аріч Ю.Р.

УЧАСТЬ ЕКСПЕРТА ПРИ ОГЛЯДІ ТРУПА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ЕКСГУМАЦІЄЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ефективність розслідування кримінальних правопорушень прямо залежить від досконалості правових норм, чіткого і зрозумілого врегулювання у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) процесуальних рішень та залучення учасників кримінального провадження до виконання таких рішень. З'ясування суті ексгумації трупа та участі судово-медичного експерта у кримінальному провадженні є не просто цікавим питанням, воно є важливим, як у теоретичному, так і в практичному значенні.

Насамперед варто зазначити, що ексгумація трупа в практичній діяльності проводиться доволі рідко. Це пов'язано з тим, що проводиться вона по доволі обмеженій категорії кримінальних проваджень. Вона має місце тільки в тих провадженнях, де досліджується труп людини, але в таких провадженнях ексгумація трупа є важливою процесуальною дією і від якості її проведення залежить інколи доля всього кримінального провадження.

Доволі часто виникають проблеми щодо залучення судово-медичного експерта, а зокрема його ефективної роботи. Проте, проведення ексгумації трупа є важливою для результатів кримінального провадження, бо без її проведення інколи неможливо завершити розслідування. Проведення ексгумації трупа певним чином зачіпає права родичів померлого, і ось тут треба чітко усвідомлювати її суть та місце в кримінальному провадженні, щоб хоча б розуміти, заради чого будуть порушені права цих родичів [1, с. 200].

Згідно зі ст. 239 КПК України ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора. Ексгумація – це вилучення трупа з землі. (ex – з, humus – земля). В слідчій та експертній практиці під ексгумацією розуміють вилучення трупа із землі, могили, різноманітних склепів, усипальниць, саркофагів. Ексгумації підлягають як трупи, яким робили розтин, так і трупи, яким його не зроблено, з метою виключення насильницької смерті, чи упізнання трупа невідомої особи, з метою створення належних умов для подальшого проведення огляду трупа, пред'явлення його для впізнання, експертного дослідження чи інших процесуальних дій [2, с. 437].

Труп виймається з місця поховання в присутності судово-медичного експерта та оглядається з дотриманням правил ст. 238 КПК України (огляд трупа). Іноді можуть бути присутні при ексгумації близькі родичі покійного чи підозрюваного на цвинтарі, в місці захоронення чи приховання трупа. Участь судово-медичного експерта при такій слідчій (розшуковій) дії надзвичайно важлива. На наш

погляд, для ефективного проведення огляд трупа, пов'язаного з ексгумацією, дії судово-медичного експерта повинні належним чином регламентовані. Так, експертні дії при підготовці до ексгумації, під час неї і при експертизі ексгумованого трупа для якісного його проведення повинні проводитися за планом, який включає в себе підготовчий етап, участь в ексгумації трупа та проведення експертизи ексгумованого трупа.

На підготовчому етапі експерт повинен вивчити матеріали провадження (постанову про проведення експертизи, протоколи огляду місця події, огляду транспорту, допиту свідків, підозрюваного, результати слідчих експериментів, медичну документацію, висновок за первинним судово-медичним дослідженням трупа, результати криміналістичних експертиз та скласти план експертних дій під час ексгумації.

На етапі участі в ексгумації трупа, експерт повинен бути присутнім на упізнанні могили і ексгумації, спостерігати за розкопуванням могили, давати поради про обережне розкопування і вилучення труни з останками. Він є присутнім при складанні протоколу ексгумації, вказуючи чи труна зруйнована та які ділянки тіла здавлені і чим (знищені комахами, грибками, зокрема пліснявою, чи гниттям). Експерт бере участь у вилученні зразків ґрунту для токсикологічного дослідження, вилученні і описі труни, вилученні частини труни для токсикологічного дослідження. Він допомагає в описі та вилученні трупної фауни, досліджує одяг, проводить ретельний огляд трупа, дає поради щодо транспортування трупа в морг [3, с. 15].

На етапі проведення експертизи ексгумованого трупа склепують м'які тканини, вилучають цілком ушкоджені кістки, проводять комплекс необхідних лабораторних досліджень, відповідають на питання, які поставлені слідчим чи судом, ілюструють висновок експерта схемами, фотознімками, рентгенограмами.

Після закінчення експертизи ексгумованого трупа його останки поміщаються в ту саму труну (якщо вона збереглася), чи у нову, транспортують під наглядом слідчого і хоронять в ту саму могилу, якій при можливості надають той самий вигляд. Протокол ексгумації підписують всі учасники даної слідчої дії [3, с. 201].

Таким чином, огляд трупа, пов'язаного з ексгумацією у кримінально-процесуальній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень являє собою слідчу (розшукову) дію, що полягає в регламентованій законом спеціальній процедурі викопування, виймання трупа з одночасним його оглядом у місці поховання. При цьому, дії судово-медичного експерта повинні бути чітко регламентовані.

відсутня.

Крім того, експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність. Це означає, що експерт має право дати висновок, лише якщо він переконаний в правильності зроблених ним досліджень. Принцип внутрішнього переконання перебуває в основі концепції висновку експерта [1].

Варто зазначити, що проблема формування внутрішнього переконання обговорювалася в криміналістичній літературі. Але розглядалася вона переважно в процесуальному, логічному і гносеологічному аспектах. Так, наприклад, була запропонована схема процесу формування внутрішнього переконання, складовими якого є: аналіз вихідного матеріалу (відомостей, фактів, доказів); оцінка кожного з його складових; синтез результатів аналізу як сукупності отриманих даних; його оцінка як основа переконання [2]. Психологічний аналіз даного питання до кінця не проведений.

Необхідно мати на увазі, що об'єктивні дані, які є основою експертного переконання, встановлюються в результаті суб'єктивної психічної діяльності експерта. Експерт не може проводити дослідження індиферентно.

Ні діалектична, ні формальна логіка не охоплює всіх аспектів процесу мислення. Зокрема, ці методи не розглядають процеси утворення сприйняття та уявлень, що є основою для висновків, не пояснюють особливостей творчого мислення експерта, що мають значення для формування переконання.

Таємниця психологічної упевненості розкривається і представляється змістовною, якщо пов'язати процес людського сприйняття з практичною дією. Відзначимо, що практична дія своєрідно відображається в перцептуальній дії, а практична підтвердженість – в соціальній психології людини. Все це наводить до формування відчуття реальності ідеального образу, відчуття упевненості в об'єктивному існуванні того предмету, чийм віддзеркаленням є образ. Одного разу виникнувши по відношенню до певних класів предметів, ця упевненість вже потім проявляє себе як відносно самостійний феномен у відповідних ситуаціях. На наступних етапах пізнання відчуття упевненості виступає як визнання правильності логічного міркування, логічного зв'язку у діях тощо.

У свідомості людини в межах певних умов з'являється факт відповідності між мірою довіри і об'єктивною обґрунтованістю. Саме ця обставина дозволяє стверджувати про можливість опосередкованого вивчення рівня довіри як певного показника істини. Його значущість цілком визначається тим, в яких зв'язках воно розглядається. Лише при поєднанні з об'єктивними обґрунтуваннями і підтвердженнями воно набуває гносеологічного значення як показник істинності

співробітництво. Спецкурс. // Аудіовізуальна психофізіологічна діагностика людини: історія, теорія, практика. Монографія – К.: ІГІЕ, 2013 – с.306-323.

15. Біленчук П.Д., Шульга О.О. Особливості фіксації ходу і результатів процесуальних дій та проведення криміналістичних досліджень у кримінальному судочинстві: інтелектуальна власність, культурні цінності, соціально-комунікаційна індустрія, міжнародне співробітництво. Спецкурс. // Криміналістика. Підручник. – К.: Дакор, 2014. – С. 449-462.

16. Біленчук П.Д., Стрілець Г.О., Шульга О.О. Експертна служба України: історіографія, джерелознавство, методологія, праксеологія. Монографія / П.Д. Біленчук, Г.О. Стрілець, О.О. Шульга. – Київ : Beezone, 2016. – 292 с.

Юнацький О.В.

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПЕРТА

Характеризуючи процес експертного дослідження, можна відзначити, що в ньому тісно поєднуються пізнавальна і практична діяльність. Пізнавальна діяльність експерта більш наближена до наукової роботи, проте відрізняється від неї деякими особливостями.

По-перше, експерт проводить дослідження за дорученням органу, що призначив експертизу для вирішення конкретних питань, які впливають з матеріалів провадження. Мета ж пізнавальної наукової діяльності – здобуття нових наукових знань, встановлення загальних закономірностей явищ, що вивчаються, вирішення теоретичних проблем.

По-друге, пізнавальна діяльність експерта направлена на виявлення конкретного явища (властивостей) об'єкту, що досліджується. Загальні закономірності даного явища (властивостей) експертові як фахівцеві вже відомі до проведення дослідження. Під час експертизи він може підтвердити наявність або відсутність цих закономірностей в даному об'єкті, і зробити доступними для сприйняття. Метою ж наукового дослідження є встановлення в об'єктах пізнання невідомих або маловідомих об'єктивних закономірностей або властивостей.

По-третє, завдання експертного дослідження, зрештою, зводиться до встановлення певних доказових фактів щодо подій, які вже сталися. Це зумовлює варіативне використання в ході дослідження наукових прийомів і засобів в залежності від можливих ситуацій, в яких, відповідно до експертної версії, відбувався процес виникнення і виявлення речових доказів – об'єктів експертного дослідження. Подібного роду варіативність в наукових дослідженнях, зазвичай,

Список використаних джерел

1. Черненко А.П. Суть та місце ексгумації трупа в кримінальному провадженні / А.П. Черненко // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – №4. – С. 200-202.

2. Сибірна Р.І. Особливості огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією / Р.І. Сибірна, О.М. Тибінка // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична, 2013. – Вип. 2. – С. 436-441.

3. Галаган В.І. Вилучення зразків тканини і органів або частини трупа, необхідних для проведення експертних досліджень у кримінальному провадженні України / В.І. Галаган, М.Й. Кулик // Криміналістичний вісник. – 2014. – № 2. – С. 14-20.

Арешонков В.В.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Окремі рекомендації криміналістичного характеру відомі здавна, оскільки з появою перших типів держави та відповідно виникненням правових відносин, пов'язаних із вчиненням злочинних дій, як правило, в тій чи іншій мірі, виникала необхідність у використанні спеціальних знань.

Достеменно відомо, що одними з перших криміналістичних досліджень почали проводитись почеркознавчі дослідження та дослідження документів. Зазвичай, це пов'язано з виникненням і поширенням писемності та появою й розповсюдженням різноманітних документів і грошових знаків та відповідно появою фактів їх підrobки.

Хронологічні межі появи згадок про проведення почеркознавчих досліджень та дослідження документів на теренах України різні автори визначають по-різному, починаючи з XIV ст. й закінчуючи XVII ст. Проте більшість все ж таки зазначає про XV-XVI ст., що є більш достеменним, оскільки в наукових джерелах містяться конкретні приклади таких досліджень саме цього історичного періоду. Наприклад, І.Ф. Крилов у своїх роботах з історії криміналістики зазначає про одну з перших таких експертиз, яка була проведена на початку XVI ст., об'єктом якої стала купча грамота, яка засвідчувала угоду між князями Данилом і Давидом Кемськими з однієї сторони та князем Федором Кемським – з іншої, про продаж земельної ділянки з майном на ній [1, с. 155-156].

У зазначений період часу спеціалізованих експертних установ та відповідно фахівців у даній галузі ще не існувало, тому для проведення таких досліджень запрошувались «обізнані люди», якими могли бути фармацевти, аптекарі, дякони, секретарі присутніх місць, вчителі чистописання та інші. Уперше в нормативно-правових актах про це

зазначалось в царському Указі від 9 грудня 1699 року «Про порядок дослідження підписів на актах кріпаків у разі виниклого про справжність оних спору або сумніву...», а також дещо пізніше у Зводі законів Російської імперії 1857 року.

Про існування на найвищому державному рівні проблеми з появою в обігу підроблених документів, печаток, штампів та грошових одиниць свідчить той факт, що в Соборному уложенні царя 1649 року фактично були передбачені такі злочини як підробка документів, фальшивомонетництво і шахрайство з дорогоцінним камінням із зазначенням конкретних способів їх вчинення. Відповідно за виготовлення підроблених печаток і штампів або підробку грамот чи наказових листів передбачалась найвища міра покарання – смертна кара. Тому зрозуміло, що на той момент існувала і потреба у проведенні досліджень таких об'єктів на предмет їх достовірності.

Необхідність систематичного залучення обізнаних осіб для проведення досліджень поступово призводила до впорядкування такого напрямку та створення перших установ, щоправда, діяльність яких тоді ще не полягала виключно у проведенні досліджень почерку, документів та грошових одиниць.

Однією з перших таких установ стала Івановська площа – спочатку місце перебування дяків і піддячих, які знали грамоту та складали різні ділові папери, а пізніше (з XVII ст.) – установа, яка підпорядковувалась Стрілецькому наказу, в якій піддячі почали також досліджувати підроблені документи та надавати інші консультативні послуги. Дещо пізніше такі дослідження почали проводитись у Експедиції заготовляння державних паперів Міністерства фінансів, що виникла у 1818 році та за необхідності надавали висновки за проханням слідчих і судових органів щодо справжності монет, кредитних квитків, знаків поштової оплати та інших цінних паперів.

Крім цього однією з перших установ, вчених якої почали залучали до проведення досліджень в інтересах правосуддя, в тому числі досліджень документів, стала заснована у 1724 році наказом Петра I Санкт-Петербурзька академія наук. Основою для подальшого розвитку дійсно наукових методів криміналістичної експертизи документів стали наукові дослідження, що проводилися академіками-хіміками Ю.Ф. Фріцше і Н.Н. Зініним [2, с. 19].

У порівнянні з дослідженнями почерку та документів дещо пізніше виникли дактилоскопічні та судово-балістичні дослідження. Виникнення дактилоскопічних досліджень було напряму пов'язано з відкриттям в середині XIX століття англійськими вченими Вільямом Гершемом та Генрі Фолдсом, незалежно один від одного, феномену пальцевих відбитків – індивідуальності та незмінюваності папілярних візерунків протягом усього життя людини.

– необхідно приступити до розробки методик проведення судово-мистецтвознавчої експертизи як багатоаспектних комплексних досліджень [16, с. 207-210].

Список використаних джерел

1. Конституція України. – Харків: Фоліо, 2008. – С. 19, 27, 33.
2. Калашникова О.Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартості оцінки культурних цінностей: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 479 с.
3. Митний кодекс України. – Х., 2002.
4. Конвенція ЮНІДРУА «Про міжнародне повернення викрадених чи незаконно вивезених культурних цінностей» від 24.06.1995.
5. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.99.
6. Інструкція «Про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України» від 09.07.2002.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок вивезення за межі України державних нагород з дорогоцінних металів та/або дорогоцінного каміння» від 21.06.2001 № 677.
8. Лист ДМСУ «Про розпорядження культурними цінностями» від 21.02.2001 № 5/30-794-ЕП.
9. Лист ДМСУ «Про зміни та доповнення до порядку контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України» від 16.03.2001 № 4/09-1308-ЕП.
10. Лист ДМСУ «Щодо направлення зразків свідоцтв на право вивезення культурних цінностей, відбитків штампів та печаток» від 29.12.2000 № 10/4-5160-ЕП.
11. Лист ДМСУ «Про створення територіальних служб контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон у містах Дніпропетровську і Херсоні» від 24.09.2001 № 11/4-09-7502.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України» від 20.06.2000 № 984.
13. Біленчук П.Д. Культурні цінності як об'єкт криміналістичних обліків / П.Д. Біленчук, О.О.Шульга // Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень. Матеріали круглого столу (22 листопада 2013 р., м. Київ). – К.: НАВС ННІПФЕКЛ, 2013. – С. 32-34.
14. Біленчук П.Д., Шульга О.О. Особливості фіксації ходу і результатів процесуальних дій та проведення криміналістичних досліджень у кримінальному судочинстві: інтелектуальна власність, культурні цінності, соціально-комунікаційна індустрія, міжнародне

виконані вручну на будь-якій основі та будь-якими матеріалами (крім промислових креслень і заводських виробів, прикрашених вручну); 2. оригінальні твори станкового мистецтва і скульптури з будь-якого матеріалу; 3. оригінальні гравюри, естампи та літографії; 4. оригінальні художні колажі та конструкції з будь-якого матеріалу; 5. рідкісні манускрипти та інкунабули, старі книги, документи й публікації особливого значення (історичні, художні, наукові, літературні і т. п.), окремо та в колекціях; 6. поштові марки, погашення та подібні відбитки, окремо чи в колекціях; 7. архіви, в т. ч. звукові, фото- й кінематографічні; 8. меблі віком понад сто років і старовинні музичні інструменти [4].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити наступні висновки, пропозиції і рекомендації:

- вважаємо, що особлива роль в криміналістичному забезпеченні розслідування злочинів у сфері мистецтва належить судово-мистецтвознавчій експертизі;

- теоретичні основи судово-мистецтвознавчої експертизи структурно складаються з таких елементів: а) поняття судово-мистецтвознавчої експертизи; б) предмета судово-мистецтвознавчої експертизи; в) завдання судово-мистецтвознавчої експертизи; г) об'єктів судово-мистецтвознавчої експертизи та їх класифікації; д) місця судово-мистецтвознавчої експертизи в системі судових експертиз та їх класифікація;

- правові основи судово-мистецтвознавчої експертизи включають а) вітчизняне законодавство; б) міжнародне законодавство [1; 3-12];

- методичні основи судово-мистецтвознавчої експертизи містять: а) класифікацію методів судово-мистецтвознавчої експертизи; б) конкретні методики проведення судово-мистецтвознавчої експертизи творів мистецтва;

- основними категоріями кримінальних проваджень («Art crimes»), які потребують обов'язкового проведення судово-мистецтвознавчої експертизи є такі: а) крадіжка виробів мистецтва і антикваріату; б) розкрадання творів мистецтва з музеїв і приватних колекцій; в) розкрадання з місць археологічного значення; г) шахрайства у сфері мистецтва; д) вандалізм; е) контрабанда культурних цінностей; є) знищення чи пошкодження пам'ятників історії і культури; ж) порушені авторських прав; з) спробі неповернення в Україну предметів художнього, історичного і археологічного значення; к) незаконного обігу зброї; л) поширення порнографічних матеріалів або предметів;

- назріла необхідність створення спеціальних експертних підрозділів по проведенню судово-мистецтвознавчої експертизи в державних судово-експертних установах України;

У Російській імперії, до складу якої на той момент входила і частина українських земель, у 1906 році була введена дактилоскопічна система реєстрації злочинців – по суті перший криміналістичний облік за яким здійснювались перевірки осіб, яких було затримано за підозрою у вчиненні тяжких злочинів. Для створення дактилокартотеки при Головному тюремному управлінні було засновано Центральне дактилоскопічне бюро. З накопиченням масиву дактокарт та досвіду в даній галузі даним бюро почали проводитись і перші дактилоскопічні експертизи. Так, одним із перших відомий випадок коли в серпні 1909 року за направленням слідчого Вітебського окружного суду у справі про вбивство Фруми Богара, В.І. Лебедевим була проведена позитивна експертиза, в ході якої було встановлено, що серед направлених до Центрального дактилоскопічного бюро 12 листів з відбитками пальців, які були виявлені на лампі і ящиках комода в квартирі вбитого, частина відбитків належала обвинуваченій Марії Ганеєвій.

У 1909-1912 роках відомим криміналістом-практиком початку ХХ ст. В.І. Лебедевим був підготовлений труд у трьох частинах «Мистецтво розкриття злочинів», де перша частина була присвячена саме питанням дактилоскопії (1909 р.). Окрім цього у 1909 році він підготував посібник для реєстраційних бюро розшукових відділень з реєстрації та встановлення особи злочинців за допомогою відбитків пальців (дактилоскопії). Пізніше були опубліковані роботи по дактилоскопії П.С. Семеновським у 1923 році «Дактилоскопія як метод реєстрації» та в 1934 році в м. Києві робота Г. Данилевського «Дактилоскопія» [3, с. 33].

Зародження судово-балістичних досліджень пов'язане з появою вогнепальної зброї, з якою в свою чергу пов'язані випадки як необережного, так і навмисного заподіяння вогнепальних ушкоджень. Першими, кому довелося зайнятися криміналістичними дослідженнями зброї, снарядів і слідів їх дії ще в ХVІІІ столітті, були зброярі, медики та хіміки. У ХІХ ст. за допомогою фахівців слідчі і судді стали звертатися набагато частіше. В особливо складних випадках вони стали залучати відомих вчених. Так, збереглися відомості, що по одній зі складних справ Петербурзька кримінальна палата звернулася до професора медико-хірургічної академії М.І. Пірогова, як до «людини, яка бачила багато вогнепальних ран та писала про даний предмет».

У 1879 році вийшла в світ книга в якій вперше в дореволюційній Росії висвітлювались питання судової балістики, написана доктором Миколою Щегловим. Вона була присвячена судово-медичним дослідженням вогнепальних ушкоджень, проте поряд з суто медичними питаннями, автор розглянув більшість існуючих в той час

видів вогнепальної зброї, типи снарядів і сутність процесів, що відбуваються при пострілі з вогнепальної зброї. Питання ідентифікації зброї за слідами на кулі та гільзі висвітлив у 1915 році С.Н. Трегубов в своїй книзі «Основи кримінальної техніки» [1, с. 131, 139].

Необхідно зазначити, що кабінети науково-судової експертизи, які виникли в 1912-1914 рр. дослідженнями зброї, боєприпасів і слідів їх дії майже не займалися. Судово-балістичні експертизи обчислювалися в них одиницями, тому належної наукової розробки питання дослідження зброї та слідів її дії, а також розробки будь-яких технічних засобів в той час так і не отримали. Основна робота над створенням методологічних основ судово-балістичних досліджень, в тому числі в частині розробки окремих методів та методик судово-балістичних досліджень, стала проводитися кабінетами науково-судової експертизи вже після революції у 20-30 та послідовних роках ХХ ст. Особливо після того як в 30-х роках ХХ ст. незаконне володіння зброєю почало суворо каратися. Так, з березня 1933 року виготовлення, зберігання, покупка, збут вогнепальної (крім мисливської) зброї без належного дозволу, каралося позбавленням волі на строк до п'яти років. З 1935 року аналогічне покарання було введено за зберігання холодної зброї. Саме з цього часу виникла та почала активно розвиватись експертиза холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів.

Таким чином, виникнення криміналістичних досліджень в кожному конкретному випадку було обумовлено:

- відкриттям певного феномену або явища в науці (дактилоскопічні дослідження);
- систематичним використанням зі злочинною метою певної категорії об'єктів як знарядь вчинення злочину (судово-балістична експертиза);
- систематичною підробкою певної категорії об'єктів (експертиза документів);
- введення заборони чи обмеження на певну категорію об'єктів (експертиза холодної зброї);
- технічним прогресом, який призвів на певному етапі до появи можливості досліджень певної категорії об'єктів (портретна експертиза тощо).

Список використаних джерел

1. Крылов И.Ф. В мире криминалистики / И.Ф. Крылов. – Л.: Изд. Ленингр. университета, 1980. – 278 с.
2. Зинин А.М. Судебная экспертиза: учебник / А.М. Зинин, Н.П. Майлис. – М.: Право и закон; Юрайт-Издат, 2002. – 320 с.
3. Белкин Р.С. Избранные труды / Предисловие Е.Р. Россинской. – М.: Норма, 2008. – 768 с.

нерушні засоби, методи, методики і технології експертизи та експрес-аналізу виробів мистецтва; 6) порядок контролю зберігання, колекціонування, переміщення виробів мистецтва; 7) правильно описувати, кваліфіковано реєструвати і вміти ідентифікувати надані для дослідження та контролю вироби мистецтва [2, с. 11-12].

При розробці концептуальних засад криміналістичного забезпечення мистецтвознавчих досліджень доцільно звернути особливу увагу на освітнянський, науковий і правознавчий аспект використання новітніх засобів, методів та технологій в професійній діяльності [13; 14; 15].

Структурно концепція криміналістичного забезпечення мистецтвознавчих досліджень складається з трьох основних розділів, що включають необхідний теоретичний та практичний матеріал: розділ І «Правове регулювання криміналістичних мистецтвознавчих досліджень», розділ ІІ «Культурні цінності як об'єкт криміналістичних мистецтвознавчих досліджень: визначення сутності культурних цінностей, загальна класифікація мистецтв та технології виробництва; засоби, методи, технології мистецтвознавчих досліджень», розділ ІІІ «Судово-мистецтвознавча експертологія: поняття, предмет, завдання, об'єкти, правове регулювання, арсенал засобів, методів, методик».

Викладені вище концептуальні положення свідчать про те, що культурні цінності це духовне, інтелектуальне, економічне осердя держави. В зв'язку з цим справедливо зазначає О.Л. Калашникова, що на межі ХХ і ХХІ століття «загального визнання набуло розуміння тієї істини, що збідніння об'єктів культурної спадщини в будь-якій країні є непоправною втратою для всього людства. Саме тому охорона культурних цінностей стала предметом великої уваги з боку міжнародного співтовариства. Через систему міжнародних норм і принципів та національних законодавств держав здійснюється реалізація культурних прав людини, закріплених в Хартії прав людини і спрямованих на якнайповніше збереження для нинішнього та майбутнього поколінь культурної спадщини людства» [2, с. 15].

В конвенції ЮНІДРУА зазначено, що культурними цінностями є: а) рідкісні колекції та екземпляри фауни, флори, мінералів та анатомії, а також предмети палеонтологічного значення; б) історичні цінності, в т. ч. історія науки і техніки, воєнна і соціальна історія, життя національних лідерів, мислителів, учених і митців, а також події національного значення; в) археологічні знахідки (офіційні та нелегальні) або археологічні відкриття; г) елементи художніх та історичних пам'яток чи археологічних місцевостей, що були демонтовані; д) старожитності віком понад 100 років, такі як написи, монети і гравюри; е) предмети етнологічного значення; є) цінності художнього значення: 1. картини, малюнки та ескізи, повністю

5. Таубкин С.И. Пожар и взрыв, особенности их экспертизы. Типография ВНИИПО МВД РФ. М., 1999. – 600 с.

6. Бейкер У., Кокс П., Уэстрайн П., Кулеш Дж., Стрелоу Р. Взрывные явления: оценка и последствия. – М.: Мир, 1986.

7. Демидов П.Г., Шандыба В.А., Щеглов П.П. Горение и свойства горючих веществ. – 2-е изд., перераб. – М.: Химия, 1981. – 272 с.

8. http://www.donmet.com.ua/index.php?action=cg&ref_category=98

9. Производственная инструкция №1-08 оператора-наполнителя кислородных баллонов. г. Луганск 2008 год.

10. Кнунянц И.Л. Химическая энциклопедия: в 5 т. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – Т. 2. – С. 387. – 671 с.

11. http://www.ntpo.com/patents_gas/gas_1/gas_2.shtml

Шульга О.О.

ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ: СИСТЕМНИЙ КОНСОЛІДОВАНИЙ АНАЛІЗ

Правове і наукове забезпечення збереження об'єктів культурної спадщини України, її національних культурних цінностей, творів мистецтва (архітектури, скульптури, живопису тощо) – одне з головних завдань органів законодавчої, виконавчої і судової влади, а також освітніх, наукових, державотворчих та правозахисних установ, яке пов'язане із захистом духовних, інтелектуальних і економічних інтересів нашої країни [1].

Водночас вирішення цього завдання вимагає, по-перше, системного підходу до здійснення комплексних наукових криміналістичних мистецтвознавчих досліджень, по-друге, здійснення високопрофесійної спеціальної підготовки майбутніх правознавців, мистецтвознавців, товарознавців, економістів, експертологів, митників, прикордонників, податківців в цій галузі знань, по-третє, реалізація на практиці заходів щодо активного використання в діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади та правозахисних організацій новітніх розробок, засобів, методів і методик дослідження виробів мистецтва як культурних цінностей, духовних і матеріальних надбань цивілізації.

Для реалізації поставленого завдання в освітній, науковій і практичній діяльності необхідно знати таке: 1) особливості правового регулювання виробів мистецтва як культурних цінностей (зберігання, переміщення, колекціонування); 2) види і жанри предметів історичного та культурного значення; 3) загальні класифікаційні ознаки різних видів виробів мистецтва як культурних цінностей; 4) технологічні особливості процесу створення виробів мистецтва; 5) сучасні

Бабкіна О.П., Стогнієв Ю.О.

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ЛЕТАЛЬНОЇ МІННО-ВИБУХОВОЇ ТРАВМИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Вступ. Проведення антитерористичної операції на сході України, значне збільшення кількості терористичних актів призвело до зростання постраждалих не тільки від вогнепальної стрілецької зброї, але і від мінно-вибухових пристроїв (міна, гранат, фугас, ракета, снаряд та ін.). Цей вид травми відноситься до найбільш важких видів бойової патології [1-4].

Результати дослідження. В результаті проведення антитерористичної операції на сході України, яка триває з квітня 2014 року за даними ООН, загинуло понад 9000 і отримали поранення близько 20000 чоловік. За період проведення антитерористичної операції та по теперішній час в Луганському обласному бюро судово-медичної експертизи проведено понад 460 експертиз загиблих від мінно-вибухової травми.

Обговорення результатів дослідження. В зв'язку з тим, що ситуація в сучасному світі змінилася, прагнення зберегти потужність вибухової зброї прямої дії і збільшити радіус ураження, незважаючи на сучасні засоби бронезахисту, призвело до появи комбінованих і багатофакторних вибухових ушкоджень, що зумовило виділення вибухових ушкоджень у самостійну категорію сучасної бойової травми – «мінно-вибухові поранення». Мінно-вибухові поранення є результатом впливу на організм людини боєприпасів вибухової дії. Прямий вплив вибухової ударної хвилі супроводжується вибуховим руйнуванням тканин або відривом сегментів кінцівок. При вибуху снаряда в безпосередній близькості від людини або при контактному підриві на протипіхотній міні, основний руйнівний удар по тілу здійснює потужна хвиля газоподібних продуктів детонації вибухової речовини, а також щільний потік уламків корпусу боєприпасу. В результаті дії газів і полум'я спостерігаються обгорання одягу та термічні опіки. Тяжкість і характер ушкоджень людей, що знаходяться в момент вибуху в будівлях і спорудах, залежить від ступеня їх руйнування. Українські судово-медичні експерти у виключно рідкісних випадках стикалися з проведенням експертиз загиблих в результаті мінно-вибухової травми. З виникненням в 2014 році і по теперішній час надзвичайної ситуації у східних регіонах України почастишали випадки загибелі людей від мінно-вибухової травми. З початком бойових дій і використанням бойової вибухової зброї в судово-медичні відділення стали надходити загиблі з важкими травмами, характер яких вказував на мінно-вибухову травму – як самостійний вид бойової хірургічної патології. Незважаючи на

досягнення в сучасних реаніматології, анестезіології й хірургії, рівень летальності серед потерпілих з мінно-вибуховими травмами, залишається доволі високим. В результаті аналізу судово-медичної документації, нами встановлено, що у випадках мінно-вибухових травм, смерть може настати терміново на місці події, відстрочено на місці події без надання відповідної медичної допомоги або з наданням її; на етапі евакуації з місця події; в стаціонарі лікувального закладу. У випадках смерті потерпілого на місці події або у разі смерті потерпілого в лікувальному закладі перед судово-медичними експертами ставиться багато питань: визначення безпосередньої причини смерті, своєчасність та достатність надання медичної допомоги, точність діагностики, адекватність лікування (своєчасність та достатність), визначення прогнозу травми щодо перебігу післятравматичної хвороби, тощо.

Згідно з чинним законодавством (КПК, ст. 238. «Огляд трупа», п. 1.) огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта. Участь судово-медичного експерта в оглядах місць подій, пов'язаних із загибеллю постраждалих від мінно-вибухової дії пов'язані з певними складнощами і труднощами:

- великі масштаби в наслідок вибухів, які іноді можуть сягати декількох кілометрів та збільшувати зону огляду місця події;

- небезпека виявлення при огляді місця події бойових вибухових пристроїв або ж саморобних зарядних (фугасних) пристроїв (згорток, сумка, коробка, підозрілий предмет та ін.) вимагає спочатку перевірку або ж розмінування, в якій знаходиться місце події;

- при обваленні конструкцій і споруд від дії вибухового пристрою, виникає необхідність у проведенні робіт, які потребують розбирання та усунення завалів, які дозволять провести огляд тіла загиблого;

- огляд тіла трупа загиблого часто проводиться в зоні розмежування, де ведуться активні бойові дії, що може спричинити небезпеку для життя та здоров'я учасників огляду місця події;

- множинні поєднані ушкодження, які супроводжуються руйнуванням тіла, відривом і руйнуванням кінцівок, множинними відкритими ушкодженнями, що тягнуть за собою збільшення часу огляду місця події;

- відстрочені терміни огляду тіла трупа на місці події, що призводить до руйнуючої дії навколишнього середовища на тіло загиблого, особливо в теплу пору року, в тому числі викликаючи гнильні зміни.

При проведенні судово-медичних експертиз загиблих людей або постраждалих при мінно-вибухових травмах у експертів виникають труднощі при вирішенні таких питань, винесених в постанові правоохоронними органами:

Варто зазначити, що під час розбирання зруйнованих будівельних конструкцій лікарні, серед завалів було знайдено ліву руку, яка належить Сініцину М.М., який працював у лікарні різноробочим, і як відомо з матеріалів кримінального провадження, здійснював доставку наповнених балонів до реанімаційного відділення та видаляв звітти спорожнілі. На згаданій руці спостерігаються нашарування кіптяви на перших фалангах усіх пальців кисті, на мезинці спостерігаються опіки із руйнуванням верхнього шару шкіри (див. фото 2).

Вказані нашарування та термічні ушкодження могли утворитись тільки у тому випадку, коли ці пальці були вимашені у мастило, жир, або іншу рідину, що вміщувала подібні вуглеводні, після потрапляння їх у струмінь витікаючого кисню, що виходячи з проведених досліджень й спричинило первинне займання невстановленої речовини, що знаходилась на цих пальцях з послідовним поширенням горіння у кисневій комунікації редуктора та вентиля балону №51611.

Після проникнення полум'я у середину вказаного балона відбулось стрімке окислення (екзотермічна реакція горіння) внутрішньої поверхні зазначеного балона, на що вказують утворення окалини, поява металевого блиску на внутрішній поверхні його осколків та уламків і нашарування окалини на внутрішній поверхні угвинченого штуцера вентиля у горловину кисневого балону. Цей процес окислення супроводжувався стрімким зростанням тиску у середині цього балону за рахунок утворення продуктів горіння та миттєвого наростання температури до значень, що перевищували 1400°C.

Підсумовуючи викладене, є підстави зробити висновок про те, що події, пов'язані із вибухами кисневих балонів потребують проведення якісних та повних досліджень усіх даних щодо таких обставин оскільки, тільки встановлення судовими експертами фактів їх наявності та послідовності надає можливість суду та органам досудового розслідування, для прийняття відповідних рішень щодо встановлення дійсних обставин події.

Список використаних джерел

1. ГОСТ 949-73. Баллоны стальные малого и среднего объема для газов на $P_r \leq 19.6$ МПа (200 кгс/см²). ТУ.

2. Правила будови та безпечної експлуатації посудин, що працюють під тиском (зі змінами та доповненнями). ДНАОП 0.00-1.07-94.

3. А.П. Смирязин и др. Промышленные цветные металлы и сплавы. – М.: Металлургия, 1974. – 488 с.

4. Энциклопедический словарь по металлургии: Справочное издание в 2-х томах. Н.П. Лякишев и др. – М.: Интермет Инжиниринг, 2000. – 412 с.

киснем завдяки особливій міцності молекули N_2 ендотермічна і стає помітною лише вище $1200^\circ C$ або в електричному розряді: $N_2 + O_2 = 2NO$. Кисень активно окислює майже всі метали, особливо легко – лужні і лужноземельні. Активність взаємодії металу з киснем залежить від багатьох факторів – стану поверхні металу, ступеня подрібнення, наявності домішок [10].

А водень, вже за незначних концентрацій у повітрі, що дорівнюють 4% [7], утворює вибухову суміш, тому за наявності конденсованої води у порожнині балону №51611 за вищенаведених умов було би достатньо задля утворення вибухової суміші поблизу місця, де відбулось вибухове руйнування згаданого балону.

Для підтвердження зазначеної можливості проводимо розрахунок:

$4\% H_2 : 124л = 95\% \text{ повітря} : X$

$X = 124 \times 95 / 4 = 2945 л$

З чого видно, що задля утворення вибухової суміші із утвореного під час дисоціації конденсованої у згаданому балоні води та розпиленої (миттєво випареної) після його вибуху 124 л водню необхідно 2945 л повітря, тобто у об'ємі 3069 л, або 3,069 м³ об'єму приміщення могла утворитись вибухонебезпечна водне-повітряна, збагачена киснем, що не прореагував у балоні №51611 та інших зруйнованих балонах суміш, яка й завдала наявних руйнувань у будівлі лікарні (див. фото 1). Не виключено, що у порожнині згаданого балона могла знаходитись і більша кількість води, а також не можна виключити, що до вибухового процесу міг бути долучений і азот (N_2), оскільки точно невідома температура на початку запалення зазначеної вибухової суміші, та під час протікання процесу об'ємного вибуху (горіння). Але за умов протікання об'ємного вибуху така можливість була цілком імовірною.

Фото 2. Зображення лівої руки, що відокремилась від трупа, який належить Сініцину М.М.

– відсутність повного опису обставин за фактом загибелі чи заподіяння ушкоджень від дії мінно-вибухових пристроїв;

– множинні ушкодження, відриви і руйнування кінцівок, іноді повне руйнування тіла, наявність гнильних змін тіл потерпілих ускладнюють їх ідентифікацію;

– множинне надходження невстановлених осіб серед загиблих людей від мінно-вибухової травми;

– брак інформації про механізм і характер дії вибухового пристрою, що впливає на надання медичної допомоги в лікувальних установах постраждалим від мінно-вибухових травм;

– відсутність достатньої класифікації первинно травмуючі фактори, за якими можна було б ідентифікувати вид мінно-вибухового пристрою;

– складність визначення травмуючих властивостей, вдруге діючих предметів при мінно-вибуховому впливі на організм людини у зв'язку з їх різноманітністю;

– дія високої температури та полум'я призводить до обгорання і обвуглювання тіла трупа, що ускладнює встановлення механізму і характеру ушкоджень.

Для кваліфікованого вирішення цих та інших питань потрібно глибше вивчати судово-медичні аспекти мінно-вибухової травми, оскільки випадки травматизму від бойової вибухової зброї найближчим часом не припиняться:

– бойові зіткнення на кордоні тривають, сутички з використанням вибухової зброї відбуваються і до цього часу;

– безліч мінно-вибухової зброї залишено на замінованих мінних полях, які залишилися без нагляду;

– знаходження незаконної вибухової зброї на руках у населення, а також наявність напризволяще кинутих мінно-вибухових пристроїв в зоні проведення антитерористичної операції на сході України.

Висновки. Незважаючи на всі труднощі за період проведення антитерористичної операції судово-медичні експерти України отримали величезний практичний досвід у проведенні експертиз при вибухових і мінно-вибухових травмах. Однак, лише повне припинення вогню на лінії розмежування в зоні проведення антитерористичної операції, розмінування мінних полів, вилучення незаконної зброї, яка знаходиться у мирного населення та проведення просвітницької діяльності серед населення дозволить зменшити травматизацію населення та загибелі людей від дії мінно-вибухових пристроїв.

Список використаних джерел

1. Бова А.А. Военно-полевая терапия (пособие). Изд. 2-е перераб. и доп. / А.А. Бова, С.С. Горохов. – Мн.: МГМИ, 2000. – 230 с.

2. Военно-полевая хирургия. Практикум / под ред. Е.К. Гуманенко. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 400 с.

3. Зубарев А.Р. Оценка повреждений при минно-взрывной травме при использовании различных визуализирующих методов / А.Р. Зубарев, С.Н. Дворцовой // Ультразвуковая и функциональная диагностика. – 2009. – № 6. – С. 82-90.

4. http://zn.ua/UKRAINE/s-nachala-boevyih-deystviy-v-zone-atopogibli-2269-ukrainskih-voennosluzhaschih-poroshenko-202774_.html;

5. http://www.kotlasreg.ru/city/Pamjatka_naseleniju/1223/

Базір С.С.

ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ МАЙНОВОГО ХАРАКТЕРУ СУДДЯМИ

Розглядаючи поняття неправомірної вигоди варто зазначити, що вперше термін «неправомірна вигода» з'явився лише у 2011 році у ст. 1 ЗУ «Про засади запобігання та протидії корупції», в подальшому реалізуючи євроінтеграційну стратегію України, Верховна Рада у квітні-травні 2013 року прийняла низку законів, якими внесла суттєві зміни до чинних антикорупційних законодавчих актів. Одним із них – Закон України від 18.04.2013 року № 221-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», який набрав чинності 18.05.2013 року.

Згідно з їх основним положенням, зміни були проведенні, в основному, у сфері корупційних правопорушень, а саме – хабарництва. Так, до розділу XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» КК України, були внесені зміни до статті 368 (одержання хабара) КК України. В новій редакції вона викладена так: «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою».

Аналогічно змінено і статтю 369 «Пропозиція або давання хабара» КК України, яка згідно з чинним КК України називається «Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі». Зокрема, термін «хабар» замінюється терміном «неправомірна вигода» [1].

З цього приводу М.І. Хавронюк вказує, що ознаки понять «хабар» і «неправомірна вигода» цілком збігаються, тобто ці поняття є синоніми, використання терміну «хабар» є лише даниною традиції [2].

Аналогічної думки дотримується О.О. Кашкаров, який зазначає, що поняття «неправомірна вигода» та «хабар» за своїм змістом є синонімічними поняттями, вони обидва розкривають сутність предмету аналізованих правопорушень, але в деяких моментах поняття «неправомірна вигода» є ширшим за поняття «хабар», наприклад

можна й не виявити ту обставину, що власне й спричинила його.

При проведенні таких експертиз об'єктом дослідження є – судово-експертна діяльність щодо дослідження обставин виникнення вибухів кисневих балонів.

Методи дослідження – загальнонаукові (загальні) та спеціальні методи судової експертизи на основі аналізу статистичних даних, узагальнення експертної практики та інформаційного моделювання обставин та умов виникнення вибухів.

У Київському НДІ судових експертиз проведено судову експертизу за обставинами вибуху, що стався 18.01.2010 в Луганській міській багатопрофільній лікарні №7, що розташована за адресою: м. Луганськ, вул. Шеремета, 1 (фото 1).

Уламки конструкцій віконних рам

Фото 1. Зображення території попереду фрагменту фасаду будівлі Луганської міської багатопрофільної лікарні № 7, розташованої за адресою: м. Луганськ, вул. Шеремета, 1, станом на 18.01.2010 року після вибуху.

За результатами проведених експертних досліджень встановлено, що кисень є сильним окислювачем і хімічні властивості його полягають у тому, що він утворює хімічні сполуки з усіма елементами, крім легких інертних газів. Будучи найбільш активним (після фтору) неметалом, кисень взаємодіє з більшістю елементів безпосередньо; виняток становлять важкі інертні гази, галогени, золото і платина; їх з'єднання з киснем отримують непрямим шляхом.

Майже всі реакції кисню з іншими речовинами – реакції окислення є екзотермічними, тобто супроводжуються виділенням енергії. З воднем при звичайних температурах кисень реагує вкрай повільно, вище 550°C ця реакція йде з вибухом: $2\text{H}_2 + \text{O}_2 = 2\text{H}_2\text{O}$.

З сіркою, вуглецем, азотом, фосфором кисень взаємодіє при звичайних умовах дуже повільно. При підвищенні температури швидкість реакції зростає і при певній, характерній для кожного елемента температурі займання починається горіння. Реакція азоту з

професійної експертної діяльності.

Що стосується досліджування цих явищ і процесів, то проведення судових експертиз з питань, пов'язаних із дослідженням обставин вибухів кисневих балонів є мало вивченим і задля цього не існує експертної методики. Проведення таких експертиз ґрунтуються на використанні спеціальних знань експертів вибухотехніків та пожежотехніків та у сучасних умовах здійснюється в експертних установах висококваліфікованими фахівцями, але для таких досліджень має бути напрацьована відповідна науково-методична база.

Ці експертизи мають свої особливості, що стосуються пізнавальних, організаційних, процесуальних та інших галузей професійної експертної діяльності.

На теперішній час експертної методики дослідження таких явищ не існує.

Необхідність проведення наукових досліджень за вказаною темою полягає у тому, що до теперішнього часу для проведення експертних досліджень за фактами, вибухів кисневих балонів здійснюють експерти що, мають відповідні кваліфікації з дослідження обставин вибухів, яка їм дозволяє досліджувати саме обставини вибухів. Практично при розв'язанні таких завдань, до таких досліджень долучаються експерти-вибухотехніки ДНДЕКЦ МВС України, які зосереджують свою увагу на пошуку залишків розірваних балонів (уламків, осколків, фрагментів тощо) і не звертають уваги на ті обставини, що об'єкт дослідження зазнав впливу, що виник внаслідок дії температури, підвищеного тиску, що утворюються внаслідок явища вибуху як такого, а також практично не оцінюється слідова інформація руйнівного процесу, що відбувався у середині балону під час вибуху.

Як правило, після таких досліджень місця події експерти-вибухотехніки, не виявивши осколків оболонки вибухового предмету, слідів горіння індивідуальних вибухових речовин та елементів підривача взагалі заперечують факт явища вибуху при наявних руйнуваннях об'єкту дослідження, та руйнувань як самого балону, так і оточуючих його об'єктів внаслідок дії ударної хвилі.

Разом з тим, необхідність у проведенні пожежно-технічних і вибухотехнічних експертиз у кримінальних провадженнях, за якими проводяться розслідування вчинених злочинів, пов'язаних із фактами вибухів, є нагальним завданням і потребує створення методики їх проведення, так і визначення (розмежування) сфери компетенції експертів вибухотехніків та пожежотехніків у розв'язанні поставлених перед ними питань.

Після явищ вибухів кисневих балонів існує певна специфіка розвитку такого процесу з утворенням певних слідів та ознак обставин такого вибуху. Тому у таких випадках, під час дослідження об'єкту

послуги, пільги і переваги, які не мають майнового характеру (похвальні характеристики чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), не можуть визнаватися предметом хабара [3].

У порядку аутентичного тлумачення закону в примітці до ст. 364-1 КК України роз'яснюється, що під неправомірною вигодою варто розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову. Викладене визначення дублює відповідні дефініції, наведені у ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та у примітці до ст. 72-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Тому, використання поняття «неправомірна вигода», значно розширює предмет і межі дослідження. Воно найбільш повно і точно відтіняє соціально психологічну природу і психологічне забарвлення розглянутих злочинів, допомагає поєднати підхід до таких явищ в суспільній психології з правовою оцінкою. Зрештою, використання цього поняття дозволяє пов'язати аналіз кримінально-правових, кримінологічних, соціологічних, психологічних та інших аспектів, що характеризують проблему як на рівні конкретних злочинів, так і на макрорівні різних проявів корупції.

Таким чином, вважаємо за доцільне розглядати предмет неправомірної вигоди в таких аспектах, а саме:

- предмет неправомірної вигоди, що має майновий характер;
- предмет неправомірної вигоди, що має немайновий характер;

Під вигодами майнового характеру в дослідженні ми розглядаємо гроші, цінні папери, майно, речі, послуги тощо.

Гроші – це: а) готівка, валюта тощо; б) безготівкові – авізо, платіжні доручення, чеки, акредитиви, ощадні книжки на пред'явника, банківські платіжні картки; в) цінні папери: приватизаційні папери, акції, облігації внутрішніх і зовнішніх державних позик, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, інвестиційні сертифікати, векселі тощо; г) система електронних грошей [4, с. 123].

Перше місце посідають долари США, вони фігурують у 52,2% випадках, що пояснюється стабільністю курсу цієї валюти у світі та відповідним рівнем її захисту від знецінення. Так, 21.01.2016 приблизно о 13 годин 15 хвилин суддя Держинського районного суду м. Харкова Лазюк Сергій Володимирович знаходячись у своєму службовому кабінеті №205, розташованому за адресою: м. Харків, пр. Перемоги, 52-В, одержав від Белецького Р.М., другу частину неправомірної винагороди у вигляді грошових коштів у розмірі 300,00 доларів США за вчинення дій з використанням свого службового

становища в інтересах особи, яка надавала неправомірну вигоду. Таким чином загальна сума неправомірної вигоди склала 800,00 доларів США. Крім того, останніми роками, у зв'язку зі зниженням ризиків інфляційних процесів з національною валютою, остання набула відповідної «привабливості» і як предмет неправомірної вигоди «використовується» у 36,6% випадків. Так, суддя господарського суду Одеської області Меденцев П.А. вимагав та одержав неправомірну вигоду в сумі 570 тис. грн. за винесення на користь позивача судового рішення у господарській справі за позовом ПП «Смартком» до ПрАТ «Страхове товариство Гарантія» про стягнення страхової виплати в сумі 2,3 млн. грн.

Іншими вигодами майнового характеру є:

Акція – це вид цінного паперу; за законодавством України, цінні папери без установленого строку обігу, що засвідчують дольову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджують членство в товаристві на право на участь в управлінні ним; дають право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивідендів, а також на участь у розподілі майна при ліквідації товариства [5, с. 13].

Облігація в Україні є цінним папером, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого проценту (якщо інше не передбачено умовами випуску). Відмінність облігації від акції полягає в тому, що її власники не є власниками частки майна акціонерного товариства і не мають у ньому права голосу [5, с. 151].

Чек – це один з видів цінних паперів у зарубіжних країнах; грошовий документ установленого зразка з безумовним наказом чекодавця кредитній установі виплатити держателю чека вказану в ньому суму [6, с. 319].

Оскільки злочини, предметом яких є цінні папери, характеризуються як приховані, то, відповідно, встановлено, що як предмет неправомірної вигоди акції використовуються (у 2,2% справ), облігації підприємств (1,1%), чеки (1,1%).

Майно – це: а) обіг, якого не обмежено: рухоме, нерухоме; б) обіг, якого обмежено або заборонено: наркотичні засоби та психотропні речовини, сильнодіючі отруйні лікарські засоби та прекурсори, зброя та боєприпаси, вибухові речовини та вибухівка [6, с. 317].

Послуги – це: виконання робіт, проведення безоплатного ремонту автотранспортних засобів, безоплатні будівельні роботи, надання безпідставних знижок на купівлю майна тощо, квитки на проїзд, транспортні послуги, безоплатне харчування. Серед послуг матеріального характеру лідирують: безоплатна передача майна та речей (7,1%), безоплатні будівельні роботи (6,6%) проведення

доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України).

КПК України визначає випадки, коли проведення судової експертизи є обов'язковим (ч. 2 ст. 242 КПК України). Керуючись положеннями нормативно-правових актів, зокрема Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. №53/5 (зі змінами та доповненнями), даними вивчення слідчої практики, найбільш поширеними судовими експертизами за даних умов є: технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна; матеріалів, речовин та виробів (якщо вести мову про криміналістичні експертизи), а також судово-медична та судово-психіатрична.

Список використаних джерел

1. Криміналістика [текст] : підручник. / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544с.

2. Процесуальні та тактичні особливості провадження окремих процесуальних дій з участю іноземців : методичні рекомендації / Головне слідче управління МВС України, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – Луганськ, 2012. – 47 с.

Шмерего О.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ НАСЛІДКІВ ВИБУХІВ КИСНЕВИХ БАЛОНІВ

Судова експертиза з питань, пов'язаних із дослідженням обставин вибухів кисневих балонів є одним з найскладніших видів експертних досліджень, які пов'язані з поглибленим аналізом інформації, отриманої під час проведення огляду пошкодженого балону та оточуючих об'єктів, які також пошкоджені наслідками вибуху, процесу вибухового перетворення окислювально-відновлювальної реакції, що відбувалась під час вибуху та з систематизацією свідчень очевидців досліджуваної події.

Проведення таких експертиз ґрунтуються на використанні спеціальних знань експертів за експертними спеціальностями 10.8 «Дослідження обставин виникнення та поширення пожеж і дотримання вимог пожежної безпеки» та 5.2 «Дослідження вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху» і в сучасних умовах здійснюється в експертних установах висококваліфікованими фахівцями.

Ці експертизи мають свої особливості, що стосуються пізнавальних, організаційних, процесуальних та інших галузей

бути відомі дані щодо обставин життя іноземця та формування його правосвідомості, шляху прибуття в Україну та інше. Консультація такого спеціаліста надасть можливість якісно підготуватися до проведення такої слідчої (розшукової) дії як допит.

Процедура участі спеціаліста та одержані результати відображаються в протоколі, що стосується огляду, обшуку, допиту або іншої слідчої (розшукової) дії.

Під час розслідування злочинів спеціалісти залучаються до участі в слідчих (розшукових) діях у випадках:

- відсутності у слідчого спеціальних знань і навичок, необхідних для кваліфікованої підготовки та проведення слідчої (розшукової) дії;
- недостатнього оволодіння слідчим прийомами та засобами швидкого і якісного виконання певної роботи, що вимагає спеціальних знань і навичок;
- необхідності з етичних чи тактичних міркувань доручити виконання певних дій саме спеціалістові;
- одночасного застосування декількох засобів криміналістичної техніки;
- необхідності виконати значний обсяг роботи, яка потребує спеціальних знань та навичок [1, с. 524].

Відносно застосування спеціальних знань щодо проведення слідчих (розшукових) дій за участю іноземців, варто додати таку підставу як надання допомоги у вивченні особи іноземця – учасника слідчої (розшукової) дії.

Як спеціаліст може бути залучена особа, яка, по-перше, володіє спеціальними знаннями, навичками; по-друге, не зацікавлена у результатах розслідування.

Також доволі часто при проведенні огляду місця події під час розслідування корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями, залучаються інспектори-криміналісти, що є співробітниками Національної поліції України, а у випадку вчинення злочинів, визначених Інструкцією про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі у проведенні огляду місця події, затвердженої Наказом МВС України від 3 листопада 2015 року №1339, залучаються компетентні співробітники Експертної служби МВС України. Вказані спеціалісти діють з метою виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину, застосування для цього техніко-криміналістичних засобів.

В діяльності з розслідування злочинів призначення та проведення судової експертизи (ст.ст. 242-245 КПК України) за своїм значенням визнається основною процесуальною формою використання спеціальних знань. Висновок експерта є процесуальним джерелом

безоплатного ремонту приміщень і ремонту автомототранспортних засобів (по 3,3% відповідно).

Інші речі – це: страхування, кредитні зобов'язання, оплата за спожиту електроенергію та газ тощо. Різноманітні дозвільні документи, як і оплата поїздок (у т. ч. закордонних і туристичних) – 4,5% [7, с. 312].

Отже, за результатами вивчення статистичних даних стосовно одержання неправомірної вигоди майнового характеру суддями, найбільш розповсюдженим предметом неправомірної вигоди є грошові кошти. Перше місце посідають долари США, вони фігурують у 52,2% випадках вчинених злочинів.

Список використаних джерел

1. Беляева К. Борьба с коррупцией под контролем Европы / К. Беляева// Судово-юридична online газета. №17-18 (185-186) 15 травня 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sud.ua/newspaper/2013/05/15/49652-borba-s-korruptsiej-pod-kontrolem-evropi/print>
2. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції» / М.І. Хавронюк. – Вид. виправл. і доповн. – К.: Юрид. думка, 2012. – 424 с.
3. Кашкаров О.О. Кримінально-правова характеристика антикорупційних новел національного законодавства / О.О. Кашкаров // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13koonnz.pdf>
4. Банківська енциклопедія / Під ред. А.М. Морозова. – М.: Б. в., 1993. – 328 с.
5. Словник фондового ринку / Автори-уклад.: А.Т. Головкин, В.Ф. Кобзар, О.О. Науменко та ін. – К., 1999. – 228.
6. Економічна енциклопедія: У 3-х т. Т. 2 / Ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред) та ін.. – К.: Вид. центр «Академія», 2000. – 884 с.
7. Юридичний довідник підприємця / Кер. авт. кол. Ю.С. Шемшученко. – К.: Перлітпрордакшн ЛТД, 1992 – 636 с.

Біленчук П.Д.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Методологія науково-методичного забезпечення кримінального провадження являє собою надзвичайно складну як гносеологічну, організаційну, так і процесуальну та криміналістичну діяльність багатьох суб'єктів досудового розслідування й судового провадження. Згідно із законом основними суб'єктами кримінального провадження є

суд, сторона обвинувачення, сторона захисту та інші учасники. Оскільки суд, сторона обвинувачення (прокурор, орган досудового розслідування, керівник органу досудового розслідування, слідчий органу досудового розслідування, оперативні підрозділи), сторона захисту (підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений, законний представник підозрюваного, обвинуваченого, захисник), потерпілий і його представник (представник потерпілого, законний представник потерпілого), інші учасники кримінального провадження (заявник, цивільний позивач, цивільний відповідач, представник цивільного позивача, цивільного відповідача, законний представник цивільного позивача, свідок, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник) виконують у процесі пізнання, доказування, розслідування різні ролі, відображають різні позиції, то очевидно, що згідно з чинним законодавством їх процесуальні, організаційні, слідчі, тактичні дії теж є неоднаковими. Вони передбачають конкретну мету, вирішують окремі завдання, системно використовують науковий арсенал засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження (ст. 30-83 КПК України) для досягнення означеної мети, яка чітко сформульована у ст. 3 Конституції України й ст. 2 КПК України.

У ст. 124 Конституції України зазначено, що правосуддя в Україні здійснюється лише судами [1, с. 60], тож очевидно, що згідно з положеннями Основного Закону нашої країни суд є головним суб'єктом, що пізнає, доказує, розслідує, позаяк «юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі» [1, с. 60].

Аналогічна позиція задекларована й у новому Кримінальному процесуальному кодексі України. Зокрема, у ст. 30 КПК України зазначено, що, по-перше, у кримінальному провадженні правосуддя здійснюється лише судом згідно з правилами, передбаченими цим кодексом, і, по-друге, відмова у здійсненні правосуддя не допускається [4, с. 20].

Характерними особливостями правосуддя в Україні є те, що згідно зі ст. 129 Конституції України основні концептуальні засади судочинства ґрунтуються на таких світоглядних конституційних принципах: 1) законність; 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 3) забезпечення доведеності вини; 4) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості; 5) підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; 6) забезпечення обвинуваченому права на захист; 7) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 8) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, установлених

іноземцями, є консультативна допомога спеціалістів. З цією метою використовується вже накопичений досвід спеціаліста з урахуванням особливостей конкретних обставин.

Така допомога надається в усній або письмовій формі. Письмова консультація може надаватися як фізичними, так і юридичними особами (експертними установами, профільними науково-дослідними інститутами, вищими навчальними закладами та іншими установами і закладами) за письмовим поданням слідчого.

Наприклад, при проведенні огляду документів іноземця доцільною, а у деяких випадках необхідною, є участь спеціаліста. Аналіз вивчених матеріалів кримінальних проваджень дозволяє визначити специфічні об'єкти огляду. До таких об'єктів варто насамперед віднести документи, що посвідчують особу іноземця, документи, які надають право на перебування в Україні, підтверджують факт прибуття або час виїзду іноземців з території України. Метою таких оглядів може бути встановлення особи іноземця; особливостей правового статусу іноземців в Україні, термінів перебування іноземців в Україні, місця перебування іноземців у конкретний проміжок часу, фактів перебування іноземців на території інших іноземних держав, часу і місця перетину іноземцем державного кордону України, порушення іноземцем міграційного законодавства України, отримання установчих відомостей щодо особи іноземця та інше. Огляд іноземних документів пов'язаний з об'єктивними складнощами. Ці складнощі можуть бути пов'язані з тим, що такі документи заповнюються як розповсюдженими в Україні мовами (англійською, німецькою, французькою), так і тими, що зустрічаються нечасто (китайською, японською, арабською). Вочевидь, що огляд таких документів з метою встановлення їх змісту потрібно здійснювати за участю перекладача. Крім того, слідчий може бути не обізнаний з приводу особливостей оформлення іноземних документів, відповідності оглянутих документів офіційним зразкам документів іноземної держави. Тому для проведення огляду таких документів доцільно залучати спеціалістів Державної прикордонної служби, які володіють відповідними знаннями та навичками огляду аналогічних документів і мають відповідні зразки документів іноземних держав, що можуть посвідчувати особу іноземця [2, с. 17].

Для підвищення ефективності підготовки слідчого до проведення слідчих (розшукових) дій за участю іноземців, можна залучати широкі кола спеціалістів, до того ж фах спеціалістів може бути не пов'язаним з предметом проведення слідчих (розшукових) дій. Наприклад, викладачі навчальних закладів, де навчаються іноземці, особи, які були за кордоном у тій місцевості або державі, звідки походить іноземець, фахівці у сфері іноземних культур та традицій, особи, яким можуть

При обговоренні рецензій судово-медичний експерт може отримати також і консультативну допомогу з боку рецензента.

Під час консультації з'ясовувались незрозумілі ті чи інші питання, обговорювались окремі моменти та деталі досліджень.

Як показує досвід роботи, консультативна допомога є найбільш ефективною тоді, коли вона проходить в дусі сумісної творчої атмосфери, коли експерту не нав'язується думка консультанта, а він сам є активним учасником спілкування і викладає свою точку зору.

Аналіз наслідків такої проведеної роботи показав позитивність у підвищенні кваліфікації судово-медичних експертів Київського обласного бюро судово-медичної експертизи, яка полягає у більш об'єктивній оцінці трупних явищ, ушкоджень з визначенням їх прижиттєвості, давності, послідовності і механізму їх утворення.

Таким чином, рецензійна робота судово-медичної документації експертів першої інстанції КЗ КОР «Київське обласне бюро судово-медичної експертизи» позитивно впливає на покращення якості та ефективності судово-медичних експертиз у випадках розслідувань злочинів проти життя та здоров'я людини.

Шикоряк М.М.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ІНОЗЕМЦЯМИ

Практично кожен випадок розслідування злочинів пов'язаний із використанням спеціальних знань. Вчинення корисливих насильницьких злочинів займає великий відсоток як у загальній структурі злочинності, так і безпосередньо тих злочинів, що вчиняються іноземцями.

При розслідуванні корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями, використання спеціальних знань у більшості випадків здійснюється шляхом: залучення спеціалістів для участі в процесуальній та іншій діяльності; проведення судових експертиз; одержання довідок та консультацій у знайомих осіб; допиту спеціалістів як свідків або судових експертів, якщо вони брали участь у проведенні судових експертиз.

Традиційно спеціальні знання тлумачаться як не пов'язані з веденням кримінального судочинства знання, які за змістом виходять за межі загальноосвітніх та спеціальних освітніх програм, які використовуються для досягнення юридичної мети в ході кримінального процесу [1, с. 522].

Поширеною формою використання спеціальних знань при розслідуванні корисливих насильницьких злочинів, вчинених

законом; 9) обов'язковість рішень суду [1, с. 62].

Очевидно, що згідно з положеннями чинного законодавства (Конституції України, КПК України та інших законів України) суд, сторони та інші учасники кримінального провадження є суб'єктами, які пізнають і доказують сутність фактичних даних та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ст. 84-94 КПК України).

Чинним законодавством визначено, що пізнання, доказування, розслідування в процесі кримінального провадження не може мати загальний монопольний характер. Очевидно, що суб'єкти такого пізнання, доказування, розслідування перебувають у різному правовому статусі, мають конкретні правові, професійні та соціальні можливості, а також реальні конституційні права та обов'язки, перебувають у різній правовій юрисдикції та визначаються такими основними критеріями:

- правовим статусом суб'єкта пізнання, доказування, розслідування;
- чітко визначеним об'єктом пізнання, доказування, розслідування;
- законодавчо визначеним арсеналом засобів, методів і технологій, за допомогою якого відбувається пізнання, доказування, розслідування;
- сформульованою конкретною метою пізнання, доказування, розслідування й визначенням її реальної межі тощо.

Необхідно наголосити, що пізнання, доказування, розслідування, які здійснюються у сфері кримінального провадження, мають нерідко конфліктний характер. І в їх процесі вочевидь проглядає протиборство сторін.

Відповідно, варто погодитися з позицією В. Кошинця, який вважає, що «метод судового пізнання варто розглядати як засіб встановлення істинного судження про дійсні події та існуючі предмети завдяки їх здатності до відображення як загальній властивості матерії» [3, с. 277].

Окрім того, на його думку, «методологія судового пізнання розкривається як можливість не тільки пізнання через споглядання, а і як осмислення того, що минуло й що відбувається, пошук слідів із метою одержання інформації при розумінні того, яких саме слідів і з якою метою. На допомогу судді, крім законів філософії, мають бути залучені спеціальні способи виявлення дійсності, що обов'язково існують у кожній окремій галузі знань» [3, с. 277].

Аналізуючи сутність кримінального провадження, М. Треушніков слушно зазначає, що особливістю судового пізнання є його обмеження в часі, а це означає необхідність одержання знань про минулі факти за допомогою доказів [5, с. 4].

Водночас М. Фокіна вважає, що пізнавальні завдання належать до

методологічних проблем судового пізнання, які розв'язуються в процесі доказування [6, с. 75].

Очевидно, що розуміння методології науково-методичного забезпечення кримінального провадження припускає наявність як загальних, так і спеціальних методів та прийомів розумової діяльності судді, за допомогою котрих, як за схемою, можна здійснити пошук справжнього змісту подій і фактів, що мають значення для вирішення судового спору. Як елемент методології повинні враховуватися рівні пізнання події і фактів, які дають змогу розуміти достатність зібраних достовірних доказів для того, щоб зробити висновок про права й обов'язки учасників судового спору [3, с. 278].

У зв'язку з цим, як слушно зазначає П. Копнін, щоб повніше й глибше пізнати об'єкт, суб'єкт повинен усвідомити та досконало володіти своїми засобами й методами пізнання [2, с. 69].

Пізнання, доказування, розслідування у процесі кримінального провадження здійснюються за допомогою арсеналу засобів, методів, технологій, які є на озброєнні органів правосуддя.

Відомо, що методи, методологія науки (від грец. *methodos* – шлях пізнання, теорія, вчення і *logos* – слово, вчення) – це засоби, прийоми, інструменти пізнання.

З одного боку, засоби й методи – це результат пізнання, узагальнення відкритих законів, а з другого – це засіб подальшого пізнання, що ґрунтується на вже наявних поняттях і законах.

Криміналістична наука в процесі пізнання, доказування, розслідування широко використовує засоби й методи інших наук (філософії, логіки, математики, кібернетики, фізики, хімії, біології, психології тощо), а також розробляє власні специфічні засоби й методи дослідження [7, с. 3].

Зазвичай у науці виокремлюють три групи засобів і методів пізнання: 1) формальної логіки (від лат. *forma* – зовнішній вигляд); 2) діалектичної логіки (від грец. *dialektike* – мистецтво вести бесіду, полеміку); 3) математичної логіки.

Водночас у процесі кримінального провадження важливо обрати й використати саме той засіб чи метод, який дав би змогу якнайефективніше (від лат. *effectus* – виконання, дія) дослідити певне явище, подію, ситуацію, процес.

Специфіка (від лат. *specificus* – особливий) науково-методичного забезпечення криміналістичних досліджень полягає в тому, що в криміналістиці вивчаються закономірності підготовки, вчинення і приховування злочинів та засоби їх пізнання, доказування, розслідування.

Під засобом пізнання, як правило, розуміють метод, спосіб, технологію досягнення мети. Засіб пізнання є основним робочим

складеної експертами першої інстанції.

До рецензування залучались викладачі та доценти кафедри судової медицини Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця, а також висококваліфіковані, досвідчені судово-медичні експерти обласного бюро, які, як правило, мали вищу кваліфікаційну категорію.

Не рецензування направлялись 20-30 «Висновків експерта» з різних видів експертиз у випадках (вбивства, автотравми, рейкової травми, падіння з висоти, механічної асфіксії, ушкодження тупими та гострими предметами, отруєння та інші), а також «Висновки» експертиз (20-30) потерпілих, звинувачених та інших осіб, найчастіше у випадках встановлення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень, а також у випадках статевих злочинів, визначення статевих станів, віку людини, стану здоров'я та інше.

Як один з доволі ефективних факторів, у підвищенні кваліфікації експертів є рецензування «Висновків експерта» з якогось одного виду експертизи, це, так звані, тематичні рецензування.

Головним чином, при обох варіантах рецензент звертає увагу на відповідність складених «Висновків» вимогам Наказу МОЗ України від 17 січня 1995 року № 6.

В цьому значенні відмічалось наявність трьох складових частин цього документа (вступ, дослідницька частина та підсумки), правильність складання вступної частини «Висновків», повнота викладення обставин справи, повнота дослідницької частини з описом трупних явищ, ушкоджень як зовнішніх так і внутрішніх, зверталася увага на їх морфологічні особливості та патологічні зміни.

У випадках необхідності використання медичної термінології було здійснено переклад українською.

Зверталася увага на доцільність направлення на лабораторні дослідження (судово-гістологічне, судово-токсикологічне, медико-криміналістичне, судово-імунологічне) секційного матеріалу, додаткові клінічні та лабораторні дослідження потерпілих, звинувачених та інших осіб.

Особлива увага приділяється правильності та обґрунтованості підсумкової частини висновків, їх наукове обґрунтування, вмотивованість суджень, відповідність їх дослідницької частини, лабораторним дослідженням.

Результати рецензування Висновків доводились до відома експертів у складених актах, бесідах з експертами, обговорювались в приватних формах спілкування, а також доводились до відома експертів на семінарах з широким їх обговорюванням.

Вказуючи на недоліки документації, складеної практичними експертами, рецензент пояснює допущенні помилки, щоб в наступних випадках експертиза була проведена на належному рівні.

лікар будь-якої спеціальності може бути залучений до виконання експертних функцій, в тому числі і для огляду місця події.

Варто також відмітити, що за робочою програмою з судової медицини ця навчальна дисципліна виноситься для навчання студентів 4-х курсів медичних факультетів ФПЛЗСУ, медико-психологічних факультетів. Тобто, судова медицина викладається раніше, ніж клінічні дисципліни, такі як: травматологія, нейрохірургія, акушерство та гінекологія, неврологія ті інші.

Таке передування судової медицини як навчальної дисципліни порушує інтеграцію між нею та іншими згаданими клінічними дисциплінами і є негативною обставиною у викладанні основ судової медицини (порушення структурно-логічної схеми викладання навчальних дисциплін). Особливо це спостерігається при вивченні таких тем, як судово-медична травматологія, нейрохірургія, коли викладач з судової медицини повинен знайомити студентів з поняттями, які повинні бути засвоєні ними на кафедрі ортопедії і травматології (травма, рана, переломи, тріщини кісток, види переломів, походження механізму черепно-мозкової травми, забою мозку тощо).

При вивченні такої теми, як «Травматична смерть новонароджених», викладачу із судової медицини доводиться студентам пояснювати такі поняття як пологова пухлина, кефалогематома, пологове мастило, їх походження, а також інші поняття: внутрішньоутробна асфіксія, доношеність, недоношеність, зрілість плоду та інше, які детально повинні бути засвоєні студентами на кафедрі акушерства.

При вивченні теми «Кримінальний аборт», студенти повинні мати знання з гінекології, такі як – ознаки вагітності, повинні вміти визначити її строк, ознаки статевої зрілості тощо.

Ми сподіваємось, що при складанні нової програми така навчальна дисципліна як – «Судова медицина» буде винесено для вивчення студентами п'ятих курсів, які вже вивчали низку клінічних дисциплін, знання яких необхідні для опанування основ судової медицини.

Шевчук В.А., Ворошилов К.Ф.

**РЕЦЕНЗІЙНА РОБОТА З СУДОВО-МЕДИЧНОЮ
ДОКУМЕНТАЦІЄЮ, ЯК ВАЖІЛЬ ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТІВ
ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ КЗ КОР «КИЇВСЬКЕ ОБЛАСНЕ
БЮРО СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ»**

З метою підвищення кваліфікації експертів першої інстанції (районних, міжрайонних) Київського обласного бюро судово-медичної експертизи щорічно під час планування роботи передбачено рецензування судово-медичної документації (Висновків експерта),

інструментом, структурним елементом пізнання предмета, що вивчається. Основні засоби й методи пізнання, які використовують у криміналістичній науці, можна структурувати так: наукова абстракція, системний аналіз, аналіз і синтез, поєднання кількісного та якісного аналізу, гіпотеза, математичні, кібернетичні і статистичні засоби й методи, логічний та історичний підхід, індукція та дедукція, порівняння, аналогія тощо.

Отже, на думку В. Кошинця, методологію судового пізнання можна визначити як сукупність засобів, методів і прийомів, що перетворюють теоретичну розумову діяльність на практичний, матеріалізований на інформаційних носіях результат, як засіб одержання практичного матеріалу з теоретичних наукових передумов [3, с. 278].

Водночас здійснений консолідований системний аналіз концептуальних засад формування конституційних і загально-філософських принципів науково-методичного забезпечення кримінального провадження і структуризації засобів науково-методичного забезпечення пізнання, доказування, розслідування, які використовуються у кримінальному провадженні, дозволяє перейти до формування методологічних основ науково-методичного забезпечення сучасного кримінального провадження.

Вважаємо, що сучасна концепція методології науково-методичного забезпечення кримінального провадження має структурно базуватися і складатися з таких основних елементів:

I. Теоретичні основи науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

1.1. Витоки і основні віхи науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

1.2. Науково-методичне забезпечення кримінального провадження як предмета криміналістичного дослідження.

1.3. Світоглядні принципи науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

II. Загальнотеоретична характеристика сучасного наукового забезпечення кримінального провадження.

2.1. Пізнавальна сутність кримінального провадження та науково-методичні основи її забезпечення.

2.2. Поняття та загальна характеристика сучасного науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

2.3. Теоретико-правові основи науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

III. Наукові основи формування системи засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

3.1. Формування сучасної концепції науково-методичного

забезпечення кримінального провадження.

3.2. Визначення поняття засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

IV. Концептуальні засади систематизації засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

4.1. Традиційна систематизація засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

4.2. Сучасна система засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

4.3. Класифікація засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

V. Особливості використання окремих засобів науково-методичного забезпечення досудового розслідування.

5.1. Структурний аналіз окремих засобів науково-методичного забезпечення досудового розслідування.

5.2. Концептуально-правові основи використання окремих засобів науково-методичного забезпечення досудового розслідування.

VI. Особливості використання окремих засобів науково-методичного забезпечення судового провадження.

6.1. Правові засади використання окремих засобів науково-методичного забезпечення судового провадження.

6.2. Доктринальні основи використання окремих засобів науково-методичного забезпечення судового провадження.

VII. Перспективи удосконалення науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

7.1. Стратегічні напрями використання новітніх засобів науково-методичного забезпечення кримінального провадження.

7.2. Механізм розробки та впровадження новітніх засобів науково-методичного забезпечення в діяльності органів кримінального провадження.

7.3. Особливості науково-методичного забезпечення підготовки сучасних юристів для правоохоронної системи.

7.4. Світовий досвід науково-методичного забезпечення підготовки юристів для правоохоронної системи.

Список використаних джерел

1. Конституція України. – К.: Юрінком, 1996. – 80 с.
2. Копнин П.В. Рассудок и разум и их функции в познании / Вопросы философии. – 1963. – № 4. – С. 68-73.
3. Кошинець В.В. До питання про методологію судового пізнання // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави: Зб. наук. праць. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2010. – С. 276-278.

Так, під час читання лекції на тему: «Судово-медична експертиза речових доказів» навчальний матеріал подається так, що він підпорядковується знанням сучасних можливостей судово-медичної експертизи речових доказів біологічного походження (слідів крові, волосся, виділень та іншого матеріалу), а також був підпорядкований вмінню і володінню навичками, пов'язаними з речовими доказами, виявленими на місці події, допомоги слідчому у пошуках тих чи інших слідів, проконсультувати його з питань вилучення їх та транспортування до судово-медичної лабораторії.

На практичних заняттях з цієї теми студенти відпрацьовують вміння, навички і володіння методик встановлення наявності крові за орієнтовними методами (огляд предметів в бокових променях світла, методи засновані на ферментативних властивостях крові: реакція з перекисом водню, бензидинова проба, проба з люміналом, а також з доказовими методами – мікроспектроскопією, мікрокристалічними методами: отримання кристалів солянокислого гематину (кристалів Тейхмана), кристалів гемохромогена з реактивом Така-Яма, тонкошарова хроматографія).

Багато уваги приділяється сучасному методу дослідження як геномна «дактилоскопія», під час проведення експертиз у випадках виключення батьківства, материнства, заміни дітей та в ідентифікації невизначеної особи.

Крім цього, студенти досліджують препарати з волосся різного походження (людини та різних видів тварин), самі виготовляють препарати. При опануванні питань експертизи відділень студенти також вивчають препарати на скельцях. Ці заняття проводяться в спеціально обладнаній навчальній кімнаті, де кожний студент має своє окреме обладнане для роботи місце (досліджений матеріал, мікроскоп, інструментарій, необхідні реактиви) тощо.

Під час проведення практичних занять на кафедрі судової медицини, студенти мають можливості познайомитись з нормами Кримінального кодексу України (ККУ), Кримінального процесуального кодексу України (КПКУ), Цивільного кодексу України (ЦКУ), Цивільно-процесуального кодексу України (ЦПКУ), де йдеться про медичну діяльність, положення про судово-медичну експертизу та порядок її призначення, права та обов'язки судово-медичного експерта.

Крім цього, студенти знайомляться з іншими документами які регламентують діяльність судово-медичної експертизи: це Закон України «Про охорону здоров'я», Закон України «Про судову експертизу», Наказ №6 МОЗ України від 17.01.1995 року «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби в Україні».

Особливо підкреслюються, що згідно зі статтею 238 КПК України

5. Дремова Н.Б. Медицинское и фармацевтическое товароведение : учебное пособие. – Курск : КГМУ, 2005. – 520 с.

6. Кондрашова Е.А. Товароведение продовольственных товаров : учебное пособие / Е.А. Кондрашова, Н.В. Коник, Т.А. Пешкова. – М. : Альфа-М: ИНФРА-М, 2007. – 416 с.

7. Калачев С.Л. Теоретические основы товароведения и экспертизы : учебник / С.Л. Калачев. – М. : Юрайт; ИД Юрайт, 2011. – 463 с.

8. Товароведение и организация торговли непродовольственными товарами : учебник / А.Н. Неверов, Т.И. Чалых, Е.Л. Пехташева и др. ; под ред. А.Н. Неверова, Т.И. Чалых. – М. : ПрофОбрИздат, 2001. – 464 с.

9. Николаева М.А. Теоретические основы товароведения : учебник / М.А. Николаева. – М. : Норма, 2007. – 448 с.

10. Омельченко Е.В. Товароведение, экспертиза и стандартизация в вопросах и ответах : учебное пособие. – М. : АНО ВПО Российская академия, 2013. – 65 с.

11. Павленко О.В. Электронный конспект лекций з навчальної дисципліни «Товарознавство та експертиза в митній справі» / О.В. Павленко, А.Н. Самойленко ; Харківський національний автомобільно-дорожній університет, кафедра транспортних технологій. – Х. : вид-во ХНАУ, 2007. – 96 с.

Шевчук В.А.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

У викладанні курсу судової медицини в НМУ ім. О.О. Богомольця поєднується три аспекти: медичний, морально-етичний і правовий.

Судова медицина – медична наука, яка тісно пов'язана не тільки з медичними дисциплінами, такими як анатомія, патанатомія, гістологія, патфізіологія, фармакологія, але й з правовими науками і в першу чергу з криміналістикою.

За висловом професора Ю.С. Сапожникова: «Судова медицина – це медицина в праві».

У зв'язку з цим, весь навчальний процес на кафедрі підпорядкований цьому визначенню.

Незважаючи на обмежену навчальною програмою кількість годин для викладання основ судової медицини (35 годин практичних занять та 6 лекційних) для студентів 4-х курсів медичних факультетів ФПЗСУ, медико-психологічного факультету, будь яка форма викладання (лекція чи практичне заняття) вимагає тісного співробітництва викладача і студентів, метою якого є засвоєння студентами знань, вмінь і володіння певними навичками.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Закон і бізнес. – 2012. – № 22 (1061). – 320 с.

5. Треушников М.К. Судебные доказательства. – М.: Городец, 1997. – 216 с.

6. Фокина М.А. Теория и практика доказывания в состязательном гражданском судопроизводстве. – М., 1999. – 234 с.

7. Ахтирська Н. М. Особливості методології судового пізнання у справах, пов'язаних із корупцією // Віче. – 2012. – № 6. – С. 2-4.

8. Криміналістика: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; за ред. В.Ю. Шепітько. – Х. : Право, 2010. – 464 с.

9. Шепітько В.Ю. Криміналістика : підручник / В.Ю. Шепітько. – К. : Ін Юре, 2010. – 496 с.

10. Шепітько В.Ю. Справочник следователя / В.Ю. Шепітько. – Х.: Одиссей, 2010. – 200 с.

11. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пособие / М.Г. Щербаковский. – Х. : Эспада, 2005. – 544 с.

12. Щербаковский М.Г. Призначення та провадження судових експертиз / М.Г. Щербаковский. – Х. : Фактор, 2011. – 400 с.

13. О праве эксперта присутствовать при совершении процессуальных действий / М.Г. Щербаковский // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2015. – Вип. 15. – С. 163-171.

14. Содержание и допустимость сведений, полученных при допросе сведущих лиц / М.Г. Щербаковский, С.П. Лапта // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2014. – Вип. 14. – С. 54-64.

Білоус І.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВБУДОВАНИХ ЕЛЕКТРОННИХ НОСІВ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПОСВІДЧУЮТЬ ОСОБУ

У 2003 р. авіатранспортним комітетом Ради ІКАО для забезпечення максимально можливого рівня безпеки використання документів, що засвідчують особу як основу для нового стандарту машинозчитуваних документів, була схвалена рекомендація, щодо введення в дію паспортів, які містять електронні носії інформації. Окрім поліграфічних елементів захисту від підробки, такі документи мають також електронний захист, оскільки вся інформація, що зазначена в документі, дублюється в електронному вигляді й може бути зчитана за допомогою спеціального обладнання. Окрім базової інформації, що й раніше вносилося до документів, які посвідчують особу, на вбудований електронний носій вноситься також інформація

про біометричні дані власника документу, що дозволяє ідентифікувати людину та унеможливує використання документу будь-якою іншою особою.

Необхідність передавати і зберігати великий обсяг інформації зумовило вибір ICAO на користь мікросхем безконтактних карт. Їх переваги полягають в тому, що передача інформації вимагає менше часу в порівнянні з контактними пристроями. Коли карта перебуває в межах зони дії пристрою, що зчитує, зв'язок не залежить від розташування паспорта щодо цього пристрою, що також дозволяє прискорити процес верифікації особи. При цьому в електронних паспортах використовуються пасивні RFID-мітки малого радіусу зчитування. Відповідно рекомендаціям ICAO, електронний паспорт повинен містити вбудовану мікросхему безконтактною карти сумісну із стандартом ISO 14443 типу A або типу B [1].

Оснащення документа, що посвідчує особу безконтактною картою з мікросхемою і антеною поставив виробників таких документів перед новою проблемою. Звичайний папір не призначений для зберігання такої карти та її захисту, а тому необхідні були нові матеріали і механізми включення карт в паспорт. Було знайдено два рішення. Перше – застосування полікарбонатної сторінки з персональними даними в яку вмонтовано безконтактну картку. На RFID-карту (антена, мікросхема і підкладка) наноситься шар полікарбонату, а поверх нього – ламіноване покриття. Через це покриття лазерним гравіюванням наносяться персональні дані. Подібна пластикова сторінка з мікросхемою дуже міцна і надійна. Друге рішення – це впровадження антени і мікросхеми в обкладинку документа (передній або задній форзаци) або в спеціально відведені для цього більш щільні сторінки. При цьому зовнішній вигляд і буклет традиційного документа (наприклад, паспорта) зберігається [2].

З моменту появи перших біометричних документів твердження про те, що чіп можна віднести до основної захисної ознаки в документі, поступово береться під сумнів. Вважалося, що електронний носій інформації – доволі серйозна заявка на захист документа. Однак, як виявилось на практиці, створити цифровий клон не так вже й важко. Звичайно, для зчитування інформації необхідно мати програмне забезпечення, яке використовується імміграційною службою і прикордонними органами, але це не вважається серйозною перешкодою. Так, німецький фахівець з комп'ютерної безпеки Лукас Грюнвальд (Lukas Grunwald), співробітник компанії DN-Systems, на конференції, що проходила в Лас-Вегасі продемонстрував репортерам BBC процес скачування інформації з британського електронного паспорта в комп'ютер і запис її на чистий RFID-чіп, використовуючи пристрій для читання RFID-чіпів, куплений в Інтернет-магазині за

споживача;

- властивості нових товарів, насамперед властивості безпеки, номенклатуру їх показників, розроблення вимог до якості товарів, що закладаються в нормативно-технічні документи на продукцію;

- нові прилади і сучасні методи контролю якості товарів що забезпечують об'єктивність результатів, мінімальні витрати ресурсів і часу;

- системи якості товарів на підприємствах торгівлі на основі міжнародних стандартів;

- рекомендації щодо нагляду за товарами в процесі збереження і транспортування.

Аналізуючи сучасні тенденції розвитку спеціальних товарознавчих пізнань у кримінальному процесі України з впевненістю можемо констатувати, що:

- розширюються можливості використання спеціальних товарознавчих знань на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі;

- збільшується кількість використовуваних у кримінальному процесі доказів, заснованих на товарознавчих знаннях обізнаних осіб;

- збільшується питома вага товарознавчих знань, які відносяться до спеціальних у кримінальному процесі;

- постійно розширюється перелік обізнаних у товарознавстві осіб – учасників кримінального процесу;

- формується правовий інститут обізнаних осіб, зокрема у товарознавстві.

Список використаних джерел

1. Букалов К.А. Теория и практика использования специальных товароведческих познаний на предварительном следствии : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Константин Анатольевич Букалов ; [науч. руков. В.Г. Танасевич] ; Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. – Москва, 1977. – 20 с.

2. Товарознавство. Терміни та визначення. Державний стандарт. ДСТУ 3993-2000 : Видання офіційне ; (затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України № 627 від 31 жовтня 2000 р.) ; розробники : Р. Андрущенко, Г. Бондарева, А. Мізрухіна та ін. – К. : ДЕРЖСТАНДАРТ УКРАЇНИ, 2000. – 24 с.

3. Геращенко І.О. Основні аспекти розвитку товарознавства / І.О. Геращенко // Економіка и управление. – 2013. – № 6. – С. 59-64.

4. Гридасов В.І. Фармацевтичне і медичне товарознавство : посібник / В.І. Гридасов, Л.М. Оридорога, О.В. Винник. – Х. : Вид-во НФАУ; Золоті сторінки, 2002. – 160 с.

товарних партій;

- якісні і кількісні характеристики товарів на різних етапах їх технологічного циклу;

- види товарних втрат, причини їх виникнення і заходи по їх попередженню або зниженню;

- інформаційне забезпечення руху товару від виготовлювача до споживача;

- характеристики конкретних товарів, які обумовлюють їх споживчу цінність і здатність задовольняти певні потреби людини, ідентифікацію товарів, виявлення їх фальсифікатів [6, с. 6].

С.Л. Калачов вважає, що товарознавство включає знання про:

- систематизацію асортименту товару на підставі сучасних методів класифікації і кодування;

- властивості і показники асортименту для аналізу і управління асортиментною політикою;

- основоположні характеристики товарів, номенклатуру споживчих властивостей і показники якості товарів;

- якості товарів і її градації, дефекти товарів, причин їх виникнення і заходи по попередженню реалізації неякісних товарів;

- фактори, які визначають і забезпечують збереження якості товарів на різних етапах їх технологічного циклу [7, с. 8].

Схожі погляди викладені у підручниках: за редакцією А.Н. Неверова і Т.І. Чалих [8], М.А. Ніколаєвої [9], посібнику Є.В. Омельченко [10], публікації О.В. Павленко та А.С. Самойленко [11].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що сучасне товарознавство є сукупністю знань про:

- характеристики товарів, які складають їх споживчу цінність;

- системи товарів створені з використанням методів класифікації і кодування;

- властивості і показники асортименту для аналізу асортиментної політики;

- управління асортиментом організацій;

- номенклатуру споживчих властивостей і показників товарів;

- оцінку якості товарів;

- градації якості і дефектів товарів, причини їх виникнення і заходи попередження реалізації неякісних товарів;

- кількісні характеристики одиничних екземплярів товарів і товарних партій;

- якість і кількість товарів на різних етапах їх технологічного циклу з урахуванням формуючих і регулюючих зберігаючих факторів;

- види товарних втрат, причини їх виникнення і заходи по їх попередженню або зниженню;

- інформаційне забезпечення руху товару від виготовлювача до

відносно невисокою ціною. При цьому німецький фахівець – не єдиний, хто цікавиться захистом електронних паспортів. На тій же конференції фахівці компанії Flexilis також продемонстрували спосіб злому електронних паспортів [3].

Питання про потенційну можливість підробки електронних паспортів і зараз залишається відкритим. Представник Державного департаменту США в інтерв'ю Wired повідомив, що немає ніякої небезпеки в можливості клонування електронних паспортів, оскільки RFID-чіп не є сам по собі документом, а лише доповнює інформацію в бланку паспорта. Він додав, що, наприклад, в США не планують використовувати повністю автоматизовані системи паспортного контролю, і тому будь-яку розбіжність між написаним в паспорті і вмістом чіпу буде відразу ж виявлено [4].

Робота над створенням наступного покоління більш захищених документів продовжується і зараз. Йдуть консультації представників ІКАО з різними зацікавленими сторонами для визначення того, які додаткові засоби захисту можуть бути включені в сучасні документи, що посвідчують особу.

В даний час постійно ведеться дискусія про те, чи є чіп основним способом захисту документа, або це всього лише «підмога» в питаннях прискорення перевірки документів і, відповідно, перетину кордону пасажиром в пункті пропуску. На думку більшості співробітників правоохоронних органів, що займаються протидією підробці документів, у всьому світі: електронний чіп в сучасних документах, що посвідчують особу – це лише один з елементів захисту, який повинен застосовуватися в комплексі з іншими.

Залишається важливим питанням забезпечення надійності захисту персональних даних в документах та процесу ідентифікації та верифікації осіб. Тривають розробки в галузі захисту інформації для запобігання злому корпусів і клонування електронних носіїв інформації, а також в подальшому планується дослідження і впровадження в документах нових захисних технологій, здатних протидіяти підробкам [5].

Список використаних джерел

1. Дос 9303. Машиносчитываемые проездные документы Часть 1 Машиносчитываемые паспорта Том 2 Спецификации на электронные паспорта со средствами биометрической идентификации [Електронний ресурс] Режим доступа: http://www.icao.int/publications/Documents/9303_p1_cons_ru.pdf

2. Андреев А. Электронный паспорт. Основные константы // Электроника: Наука, Технология, Бизнес. – 2006. – № 8. – С. 82-89.

3. Е-паспорта откроют эру точечного террора? [Електронний

ресурс] Режим доступа : <http://www.eneews.ru/newtop/index.shtml>

4. Электронный паспорт клонируется проще овцы [Електронний ресурс] Режим доступа : http://soft.mail.ru/export_news_all.php

5. Виляева Е.Н., Копылов Д.Н., Максимычев Ю.Н., Алтынников В.В. Перспективные направления развития защитных признаков в паспортно-визовых документах и методы их проверки как способ обеспечения национальной безопасности [Електронний ресурс] Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/>

Богославська М.О.

ЩОДО ПИТАНЬ СУДОВОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Для вирішення спорів з цивільних і кримінальних проваджень, мова часто виступає як доказ. Неправильно складений мовний зворот може довести правоту однієї з сторін, так і спростувати всю доказову базу, при вміло побудованій стороні обвинувачення. Згідно з Наказом Міністерства юстиції від 03.03.2015 №301/5 в перелік видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України введено «авторознавче та лінгвістичне дослідження писемного мовлення» (п. 1.2 почеркознавча) та «лінгвістичне дослідження усного мовлення» (п. 7.3 відео- та звукозапису). Лінгвістична експертиза це вивчення тексту, викладеного в письмовій або усній формі.

На сьогоднішній день така експертиза як лінгвістична не лише активно розвивається в теоретичному і методологічному аспекті, а й стає більш затребуваною в процесі слідчих і судових дій [1, с. 175]. За останні роки збільшилась кількість цивільних та кримінальних справ щодо захисту честі, гідності і ділової репутації, за позовами щодо виборчих технологій, реклами, за кримінальними провадженнями щодо наклепу і образи тощо. Тобто виникнення лінгвістичної експертизи зумовлено сучасним етапом розвитку суспільно-мовної ситуації в Україні. Особливо зараз частіше виникають кримінальні провадження в СБУ за статтями «розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями» (ст. 161 КК України), «пропаганда війни» (ст. 436 КК України), «виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів» (ст. 436-1 КК України) та інші [2, с. 5, 14]. Так, ІСТЕ СБУ (державна спеціалізована науково-дослідна установа, яка здійснює науково-технічну, науково-організаційну, судово-експертну діяльність) під час розгляду

Товарознавець визнаний – фахівцем у галузі товарознавства [2, с. 2].

На думку І.О. Геращенка, товарознавство вивчає споживчі властивості товарів; їх класифікацію та кодування; стандартизацію і фактори, що обумовлюють якість товарів, їх контроль і оцінку; закономірності формування асортименту товарів і їх структуру; умови збереження якості товарів під час транспортування, споживання та експлуатації [3, с. 61].

На думку авторів посібника «Фармацевтичне і медичне товарознавство» товарознавство охоплює знання про:

- оцінку сучасного асортименту за споживчою вартістю;
- класифікацію товарів з огляду на їх призначення і властивості;
- асортимент окремих товарних груп, виходячи з потреби у них;
- необхідний й оптимальний асортимент для різних груп споживачів;

– чинники, що створюють і формують якість товарів, а також умови їх зберігання;

– показники якості товарів і відповідну нормативно-технічну документацію;

– методи випробовувань і критерії оцінки рівня якості товарів;

– заходи, спрямовані на збереження якості товарів у процесі руху (під час транспортування, зберігання та реалізації) [4, с. 9-10].

Н.Б. Дрьомова вказує на те, що товарознавство вивчає:

– основоположні характеристики товарів, які складають їх споживчу вартість;

– систематизацію товарів із застосуванням методів класифікації і кодування;

– управління асортиментом організації;

– товарознавчу характеристику конкретних товарів;

– товарознавчий аналіз і експертизу товарів;

– інформаційне забезпечення руху товарів від виробника до споживача [5, с. 9].

Автори посібника «Товарознавство продовольчих товарів» уважають, що товарознавство досліджує:

– основоположні характеристики товарів, які складають їх споживчу цінність;

– номенклатуру споживчих властивостей і показників якості товарів;

– властивості і показники асортименту товарів, асортиментну політику виробничої або торгівельної організації;

– оцінку якості товарів;

– градації якості, дефекти товарів і причини їх виникнення, заходи попередження реалізації неякісних, небезпечних товарів;

– кількісні характеристики одиничних екземплярів товарів і

мікроскопію. Хімічний склад ЛФМ та ЛКП досліджується з використанням методів молекулярного спектрального аналізу (у видимій, УФ, ІЧ-ділянках електромагнітного спектра), хроматографії (газової, тонкошарової). Елементний склад вивчають методом емісійного спектрального аналізу. Перераховані методи дозволяють проводити експертизу мікрорічків ЛКП і ЛФМ.

Шевченко О.В.

ЗНАННЯ, ЯКІ СКЛАДАЮТЬ ОСНОВУ СУЧАСНОГО ТОВАРОЗНАВСТВА

Актуальним залишається питання про те, які знання складають основу сучасного товарознавства, як галузі наукових знань.

Знаний дослідник теорії і практики використання спеціальних товарознавчих знань К.А. Букалов, у 70-х роках минулого століття, узагальнивши погляди низки відомих науковців у галузі наукового товарознавства, дійшов висновку, що товарознавство варто розглядати як природничо-технічну наукову дисципліну, предметом якої є вивчення споживчої вартості, остання у свою чергу визначається як сукупність споживчих властивостей речі, здатних задовольняти пені потреби людини. До завдань товарознавства К.А. Букаловим віднесено вивчення різноманітних факторів, які так чи інакше, впливають на формування споживчої вартості товарів: вивчення природи споживчих властивостей сировини, допоміжних матеріалів, їх походження, вплив технології виробництва на зміст споживчих властивостей готових товарів, характер пакувальних засобів і тари, їх вплив на стан якості товарів, умов зберігання, транспортування, реалізації об'єктів товарного походження.

На думку К.А. Букалова, до змісту товарознавства входять також і методи наукових досліджень, під якими у даній галузі знань розуміють способи визначення (випробовування) якісної структури конкретних видів товарів. Практичний досвід цих наукових методів оцінки якості товарів був систематизований і відображений у відповідних стандартах, які діяли на той час [1, с. 5-6].

Згідно з Державним стандартом «Товарознавство. Терміни та визначення. Державний стандарт. ДСТУ 3993-2000» товарознавство є науковою дисципліною, яка системно вивчає товари на всіх етапах життєвого циклу, методи пізнання їх споживчої вартості (цінності), закономірності формування асортименту та вимог до якості для забезпечення ефективності їх виробництва, обігу та споживання.

Об'єктами товарознавства визначено – товари як продукти праці для задоволення потреб споживача та методи їх теоретичного і практичного пізнання. А предметом товарознавства – споживча вартість (цінність) товарів, закономірності її прояву і збереження.

проваджень виконує лінгвістичні дослідження щодо інтерпретації смислу висловлювань та їх лінгвістичної кваліфікації.

Лінгвістичні дослідження проводить експерт, який володіє спеціальними навичками й вміннями. Дослідження відбувається на підставі спеціальних знань в галузі лінгвістики. Однак, лінгвістична експертиза для вирішення своїх питань використовує спеціальні знання як в галузі лінгвістики так й соціолінгвістики, психолінгвістики тощо. В спеціальній літературі деякі автори ототожнюють її з авторознавчою, окремі автори стверджують, що вона включає авторознавчу експертизу, проте значно ширше за неї, оскільки вирішує ще додатково низку різноманітних питань. Спеціальна судово-експертна підготовка, особливо в частині судової експертології і криміналістики, виконує, роль методології у здійсненні експертних досліджень, тому експертні дослідження, проведені лінгвістами без спецпідготовки, зумовлюють розпливчатість, відсутність доказовості, істотні для провадження помилки, складність в їх сприйнятті учасниками судового процесу тощо [3, с. 40].

Якщо вважати лінгвістичну експертизу лише дослідженням писемного мовлення, то це відноситься до авторознавчої експертизи, якщо ж – лінгвістичне дослідження усної мови – експертизи відеозапису. Вважаємо, що на сьогодні відсутня чітка характеристика лінгвістичної експертизи, яка заявляє про себе як самостійний вид експертиз та має окреме, характерне лише їй коло завдань, таких експертних питань, на які не відповідає ні авторознавча ні інші види судових експертиз.

Об'єктом цієї експертизи можуть бути публікації в друкованих виданнях: газети, журнали, листівки; публікації на інших громадських майданчиках (Інтернет-магазин); записи, зафіксовані на відео та аудіо носіях; офіційна та особиста переписка; юридичні документи: договори, документи супроводжують проведення операції; законодавчі акти постанови, закони, накази і розпорядження міністерств і відомств; інша інформація, закріплена на матеріальному носії інформації. Основними завданнями при проведенні дослідження є: роз'яснення, вивчення і пояснення значення слів, фразеологізмів і стійких словосполучень, їх походження; відтворення і пояснення основного і додаткового змісту мовної одиниці; пояснення до тексту про суть його тлумачення в судовому процесі; вивчення з юридичним особам: товарного знаку, девізу, аббревіатури, слогану, бренду – порівняння їх з найменуваннями і позначеннями конкурентів; вивчення тексту щодо грамотності, смислового складання, емоційного спрямування, семантики слів і стилістики.

Розглянемо детально, що вивчається за позовами цивільних осіб: провадження за позовами фізичних осіб, що стосуються ділової

репутації, гідності, образи та авторських прав; справи за позовами юридичних осіб щодо захисту ділової репутації організації, спори пов'язані з придбанням Патенту, використання товарного знаку і суміжного з ним, порушення законодавства ЗМІ, розповсюдження екстремістських матеріалів; адміністративні правопорушення. Наприклад, заклик до вживання наркотиків або препаратів схожих за ефектом. Кримінальні провадження, що стосуються словесного злочину, які призвели до настання кримінальної відповідальності, розглядаються в ході експертизи за кримінальним провадженням. Наприклад, наклеп або образа особи, розпалювання національної ворожнечі, приниження гідності громадянина, реклама з неправдивою інформацією тощо.

Ці питання вирішують та виконують лінгвістичні дослідження також співробітники НДІСЕ з вищою філологічною освітою та кваліфікацією судового експерта. Усні тексти досліджуються у вигляді роздрукованих текстів звукових супроводів рекламних відеороликів, розшифровок, телепередач, висловлювань або їх фрагментів, які транслювалися в ефірі каналів тощо. У зв'язку з розвитком комп'ютерних технологій і мереж (мобільних та Інтернет) кількість документів, що створюються в електронному вигляді, різко зростає. О.В. Замолуєв вважає, що експертів-лінгвістів цікавить, в першу чергу, зміст документа, а не форма її подання, отже, найбільш зручним для цього роду досліджень вважається електронне подання документа [4, с. 106]. Питання, які варто поставити перед фахівцем (вони можуть змінюватися, доповнюватися або прибирати не потрібні, в залежності від мети судового засідання).

Таким чином, писемне мовлення в останні роки досліджувалося як об'єкт лише авторознавчої експертизи, проте воно є джерелом інформації не лише для вирішення завдань, пов'язаних із встановленням фактичних даних про автора документа. Деякі завдання щодо діагностичного дослідження письмового мовлення не відносяться до предмета авторознавчої експертизи, а саме: «питання щодо об'єму і змісту понять (договорів, трудових угод і тощо), лексичного значення слів і словосполучень, які використовуються у тексті, їх стилістичної різноманітності, змістовного навантаження, їх тотожності або схожості, питань щодо характеру інформації, яку містить текст, чи є вона образливою, виражає погрозу або натиск по відношенню до конкретної особи, який характер її впливу на адресата повідомлення» [5, с. 99]. Судово-лінгвістична експертиза – це експертне дослідження, на основі спеціальних знань в галузі лінгвістики, яке визначає дані про особу автора тексту, або його облік, семантичний і термінологічний зміст тексту, його емоційно-експресійне значення.

мати повну картину кольору і морфології покриття. Особливо ретельному дослідженню підлягають ділянки покриття предмета, що мають сліди контакту з іншим об'єктом, тобто місця деформації руйнування і т.п., а так само підфарбовані і перефарбовані деталі.

При попередньому дослідженні частинок, що утворюють нашарування на об'єкті-носії варто врахувати, що в деяких випадках поверхня шарів частинок ЛФП деформована, шари перемішані, початкові ознаки частково або повністю втрачені, відтінок кольору ЛФП може змінитися при забрудненні їх ґрунтом та іншими нашаруваннями. При попаданні частинок ЛФП в поверхню пофарбованого предмета може відбутися змішання шарів частинок з нашарування з шарами ЛФП самого предмета. Таким чином, в процесі попереднього дослідження робити висновки про відмінність порівнюваних ЛФП варто тільки, якщо виявлені істотні відмінності за кольором і морфологічними ознаками.

Попереднє дослідження часток ЛФП, які можуть відокремитися від пофарбованого предмета в момент події, має велике значення, проте, в деяких випадках необхідне проведення експертного дослідження речових доказів.

Важливу інформацію в процесі попереднього дослідження може дати дослідження об'єктів в УФ-променях, тобто дослідження видимої люмінесценції. За допомогою методу можна отримати більш детальну інформацію про наявність на поверхні ЛФП і ЛФМ забруднення чи нашарувань, дають люмінесценцію в різних ділянках спектра. З цією метою можна використовувати різні джерела, як портативні (ОЛД-41, «Квадрат»), так і стаціонарні (Хроматоскоп, «ОИ-18»). Мікрохімічне дослідження частинок ЛФМ та ЛФП проводиться з метою з'ясування їх реакції на дію органічних розчинників (ацетон, хлороформ, бензол, толуол та ін.), що дозволяє встановити наявність органічних складових і дає можливість орієнтовно диференціювати фарби за типом їх сполучення.

Наприклад, якщо зразок добре розчиняється в ацетоні, то це вказує про наявність у складі сполучного нітросполук. Відсутність набухання в органічних розчинниках свідчить про наявність іншого сполучного.

Певне значення має з'ясування поведінки частинок ЛФМ та ЛКП у полум'ї спиртового пальника. За забарвленням полум'я і запаху можна зробити висновок про склад і природу досліджуваного об'єкта.

Результати попереднього дослідження оформляються у протоколи слідчої (розшукової) дії.

При експертному дослідженні ЛФМ та ЛКП в даний час використовується комплекс сучасних фізичних і хімічних, а також фізико-хімічних методів, наприклад, для більш детального вивчення морфологічних властивостей використовують електронну

раніше або на свіжопофарбованих поверхнях;

- визначення кольору ЛФМ і ЛФП за допомогою криміналістичного атласу кольорів. Колір мікрочастинки (зовнішнього шару) визначається візуально при денному освітленні, далі за допомогою лупи та мікроскопа уточнюють його, порівнюючи з криміналістичним атласом кольорів. За атласом встановлюють основний тон і підбирають найбільш близькі відтінки. Вся колірна гамма емалей, що використовуються для фарбування автомобілів, розділена на 12 основних груп. У кожній з них є поділ на темні і світлі тони, наведено кольоровий асортимент емалей за типами і марками автотранспортних засобів;

- використання луп різного призначення для виявлення слідів (мікрослідів ЛФМ та ЛФП на різних об'єктах-носіях, деталях транспортних засобів, одязі потерпілого, знаряддях злочину і зламу).

При фарбуванні предметів утворюються одношарові або багатошарові лакофарбові покриття різних кольорів. Велике значення має вивчення морфологічних ознак частинок ЛФП. Морфологічні ознаки ЛФП свідчать про велику різноманітність. У них відображаються умови виникнення та існування ЛФП пофарбованого предмета.

Дослідження рекомендується проводити в полі зору мікроскопів та ін. при збільшеннях 20-х у відбитому світлі.

При дослідженні матеріалів і покриттів в поле зору мікроскопа доцільно виявляти і описувати такі ознаки:

- стан (фактура) верхньої і нижньої поверхні (рівна, гладка, глянцева, пори, наявності бугорків, зморшки, смугастість, відображення рельєфу поверхні, шліфовки або фосфатного ґрунту тощо);

- кількість шарів, їх колір і послідовність нанесення;

- товщина шарів і загальна (рівномірна, відповідає стандарту та ін.). Визначається за допомогою мікроскопа з використанням окулярної шкали у відбитому світлі;

- наявність включень у матеріалі покриття (дрібнодисперсні або великодисперсні, одиничні чи множинні, рівномірно або нерівномірно розподілені);

- сторонні нашарування, забруднення на поверхні покриттів і між шарами (в шарі емалі сторонні частинки, смітинки тощо);

- ступінь адгезії з поверхні підкладки і між шарами;

- еластичність і твердість;

- розтріскування, лущення, корозія, крихкість та інші ознаки старіння.

Мікроскопічне дослідження, як правило, починають з порівняльного дослідження зразків від слідоутворюючого об'єкта, щоб

В сучасній експертній літературі відсутнє чітке поняття об'єкта і предмета лінгвістичної експертизи. На нашу думку, об'єктом лінгвістичної експертизи є тексти мовленевої діяльності людини (слова, словосполучення) або окремі документи, які викладені в письмовій формі (зокрема усні тексти, які досліджуються у вигляді роздрукованих текстів звукових супроводів). Предметом її є фактичні дані, які встановлюються за допомогою спеціальних знань в галузі судової лінгвістики і суттєві для розслідування, судового розгляду кримінальних і цивільних справ. Лінгвістична експертиза розв'язує нетрадиційні завдання, котрі мають місце на практиці. Такими завданнями є: ототожнення кількох текстів невідомого автора; встановлення факту створення тексту кількома авторами; диференціація автора і виконавця тексту документа; визначення належності тексту до певного функціонального стилю мовлення тощо); конкретизація соціально-біографічних характеристик автора (ознаки писемного мовлення як відображення властивостей особи автора мовного повідомлення).

На даному етапі можна стверджувати факт певної розділеності лінгвістичних досліджень, так семантичні та термінологічні дослідження, є новітніми, які містять низку дискусійних питань, що потребують вирішення. Визнання чіткої компетенції лінгвістичної експертизи (її основних видів), призводить до однозначності сприйняття важливих документів у сфері нормотворчої діяльності, до нових напрямів дослідження письмової мови, усунення експертних помилок. Незважаючи на дискусійність і недостатню розробленість понятійного і методологічного апарату лінгвістичної експертизи, практика відчуває необхідність її проведення в різних сферах життя, тому перед наукою стоїть питання подальшої розробки її понять, методів дослідження.

Список використаних джерел

1. Теоретические и методические вопросы криминалистического исследования письменной речи / Вул; отв. Ред. Л.Е. Ароцкер. – М., 1977. – 40 с.

2. Кримінальний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page14>

3. Будко Т.В. Науковедческий анализ понятий «юридическая лингвистика», «экспертная лингвистика», «оперативный анализ текстов». – С. 37-45. http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/krise/2011_56/6.pdf

4. Лисиченко В.К. Криминалистическое исследование документов (правовые и методологические проблемы): Дисс. д-ра юрид. наук:

12.00.09 / Виталий Константинович Лисиченко. – К., 1974. – 362 с.

5. Литвін Т. Можливості судово-лінгвістичної експертизи на початку ХХІ ст. / Т. Литвін // Право України. – 2001. – №1. – С. 110-113.

Бойко В.О., Мироська А.В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ

Зміни, що відбуваються у суспільстві на сучасному етапі розвитку нашої держави, значною мірою стосуються розвитку та вдосконалення різних галузей науки і техніки. Разом з тим, криміногенна обстановка в нашій країні є нестабільною і амплітуда її коливань знаходиться в доволі відчутних суспільством межах. Злочинці діють більш витончено та зухвало, створюючи при цьому умови, за яких відбувається процес інтелектуалізації злочинної діяльності, а саме: вчиненню злочинів передують чітка підготовка, планування до найдрібніших деталей, створення певних алгоритмів та проведення розвідувальних і контррозвідувальних операцій тощо.

У таких складних умовах, які характеризуються з одного боку впровадженням новітніх науково-технічних інновацій, а з іншого значним зростом кількісно-якісного рівня злочинності, об'єктивність та повнота процесу розслідування може бути забезпечена лише при застосуванні можливостей судових експертиз. Саме експертні дослідження є надійним і дієвим засобом доказування у кримінальному провадженні, вони дозволяють вирішувати різнопланові завдання, а в окремих випадках відіграють вирішальну роль у кримінальному судочинстві. Однією з найпоширеніших і складних як в організаційному, так і в технічному аспекті є фоноскопична експертиза, яка проводиться з метою ідентифікації особи за усним мовленням, а також для технічного дослідження носіїв інформації і апаратури звукозапису.

Роль звукових слідів людини істотно зросла останнім часом. Це пов'язано з тим, що традиційні засоби фіксації такі як письмові документи, майже повністю заміщені можливостями звуко- та відеозапису. У разі зросла кількість злочинів, підготовка, організація та вчинення яких передбачає ведення телефонних переговорів для висунення погроз вчинення протиправних і небезпечних для суспільства дій (терористичного акту, захвату заручників тощо). У таких випадках єдиними слідами можуть бути сліди голосу й усного мовлення, зафіксовані за допомогою спеціальної апаратури.

Експертно-криміналістичне дослідження фонограм включає вивчення звукової інформації, носіїв запису, апаратури і пристосувань,

Шевченко В.С.

ПРИЙОМИ, МЕТОДИ І ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ПОКРИТТІВ

Широке поширення лакофарбових матеріалів і покриттів у всіх сферах життя людини мають велике значення зазначених матеріалів як носіїв доказової інформації при розслідуванні кримінальних правопорушень різних категорій: зіткнення транспортних засобів, наїзд транспортного засобу на перешкоду і пішохода, крадіжки, розкрадання, вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень та ін. Своєчасний розшук предметів-носіїв з мікрочастинками лакофарбових матеріалів (ЛФМ) та лакофарбових покриттів (ЛФП) і подальше їх дослідження за допомогою комплексу сучасних фізичних, хімічних та фізико-хімічних методів мають велике значення для встановлення фактичних обставин справи.

Об'єктами криміналістичного дослідження, у тому числі і експертизи ЛФМ та ЛФП, є як самі лакофарбові матеріали та їх компоненти (рідкі та сухі фарби, пігменти, сполучні матеріали тощо), так і лакофарбові покриття пофарбованих предметів (покриття сейфів, машин, вікон тощо). У зв'язку з цим об'єктами дослідження є:

- предмети з пофарбованою поверхнею і частки лакофарбового покриття, що імовірно відокремилися від них (наприклад, транспортний засіб і мікрочастинки ЛФП, виявлені на місці події);
- предмети-носії слідів контактної взаємодії з пофарбованими об'єктами (наприклад, одяг зі слідами фарби);
- окремі об'єми з рідкими або сипучими лакофарбовими матеріалами (наприклад, банку з фарбою, частина якої використовувалися для фарбування предмета домашнього побуту);
- інструменти та пристосування, що використовувалися для роботи з лакофарбовими матеріалами або як знаряддя зламу.

Найбільш поширеними об'єктами криміналістичної експертизи лакофарбових покриттів і матеріалів є лакофарбові покриття транспортних засобів (легкових і вантажних машин, автобусів, мотоциклів та велосипедів). Вони є не тільки слідоутворюючими об'єктами, але і носіями найрізноманітніших слідів контактної взаємодії з перешкодами. Важливу роль в процесі розслідування кримінальних правопорушень має грамотна робота з виявлення, фіксації, вилучення та попереднього дослідження ЛФМ та ЛФП як безпосередньо на місці події, так і в експертно-криміналістичних підрозділах.

При роботі на місці події в ході попереднього дослідження (експрес аналізу) проводиться:

- органолептична оцінка лакофарбових матеріалів, нанесених

може знаходитись слід руки) дактилоскопічними порошками. Такий прийом застосовують для виявлення також слідів босих ніг, губ, деяких видів підошви взуття та ін. Дактилоскопічні порошки бувають темні (графіт, сажа, мідь) і світлі (алюміній, окис цинку, свинцю), магнітні і немагнітні. Нині, як правило, використовують магнітні порошки (на феромагнітній основі): для світлої поверхні – темні (залізо, відновлене воднем, рубін, гранат, малахіт, сапфір), для темної – білі (топаз, опал). Для нанесення дактилоскопічного порошку використовують м'яку щіточку або дактилоскопічний магнітний пензлик, залежно від поверхні яку потрібно обробити.

Наступний метод – окопчування. Для застосування цього методу – предмет розміщують над запаленою камфорою, пінопластом, тканиною та ін., відповідно утворювана кіптява зафарбовує потожировий слід [4, 81].

Виділяють і такий метод, як термовакuumне напилювання порошоків. Це лабораторний прийом, застосовуваний для виявлення слідів на жорстких поверхнях (на шифері, металі, фаянсовому посуді, а інколи на деяких тканинах).

Не останнє місце займає оптичний люмінесцентний метод, який може застосовуватися двома способами. По-перше, це застосування люмінесцентних дактилоскопічних порошоків з подальшим опромінюванням ультрафіолетовими променями. По-друге, це освітлення предмета лазерним випромінюванням з подальшим фотографуванням просвічуваних слідів рук. Фотографування повинно проводитися за правилами детальної масштабної фотозйомки [3].

Перерахований перелік фізичних методів не є вичерпним. В кожній конкретній ситуації варто застосовувати такий метод, який найбільш буде доцільний та ефективний для подальшого оволодіння криміналістично-значущої інформації та розкритті злочинів в цілому.

Список використаних джерел

1. Криміналістичне дослідження слідів рук: Науково-практичний посібник. / За ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Атіка, 2000. – 152 с.
2. Методика дактилоскопічної експертизи. Експертна спеціальність 4.6 «Дактилоскопічні дослідження» / [Жолтанська І.І., Кузнецов В.А., Щавелев А.В., Димитрова Ю.В., Мороз Н.В.]. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2014. – 119 с.
3. Криміналістика: навчальний посібник / Волобуєв А.Ф. – К.: КНТ, 2011. – 504 с. Посилання на електронний ресурс [http://westudents.com.ua/glavy/62236-32-priyomi-metodi-viyavlennya-sldv-ruk.html].
4. Шведова О.В. Дактилоскопічні дослідження : курс лекцій / Шведова О.В. – К.: НАВС, 2011. – 204 с.

за допомогою яких здійснюється процес запису. Крім того функціонування центрального обліку голосів та мовлення людини, який формується з фонограм голосів і мовлення осіб, які анонімно звертаються до органів поліції з повідомленнями про можливі вибухи, терористичні акти, тощо, й фонограм, відеофонограм голосів і мовлення осіб, щодо яких вже встановлено факти передачі такої інформації, забезпечує можливість оперативного вирішення ідентифікаційних та діагностичних питань у практиці боротьби зі злочинністю.

Аналіз судово-слідчої практики дає підстави уважати, що важливим завданням на сьогодні є створення нових та розвиток існуючих автоматизованих баз даних, оскільки доцільність їх використання ґрунтується на нагальних потребах сьогодення, а вирішення існуючих проблем відбувається в умовах обмеженого часу і будь-яка обґрунтована інформація може якісно впливати на хід розслідування. Перспективною галуззю криміналістичних обліків є реєстрація особливо небезпечних злочинців за голосом та усним мовленням. Це сприятиме оптимізації та підвищенню інформаційного забезпечення органів поліції [1, с. 216].

Враховуючи викладене, удосконалення автоматизованої інформаційно-пошукової системи за голосом та усним мовленням має важливе значення як для розвитку окремих положень криміналістичної техніки, так і для криміналістики в цілому. В тому числі впровадження відповідних реєстрів в цілому позитивно вплине на процес розслідування злочинів та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Новації у створенні колекції голосів і усного мовлення нададуть змогу забезпечувати систематизацію при проведенні експертиз, а також перейти на новий рівень фоноскопичних досліджень.

Список використаних джерел

1. Коломицев В.В. Перспективи створення криміналістичних автоматизованих інформаційно-пошукових систем за голосом та усним мовленням людини / Коломицев В.В. // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: Збірник матеріалів засідання «круглого столу», присвяченого 85-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (11-12 листопада 2008 р.). – Х., 2008. – 368 с.
2. Наказ МВС України від 09.08.2012 р. №691 «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» [Електронний ресурс] // ВРУ офіційний веб-портал – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1541-12>
3. Наказ МВС України від 10.09.2009 р. №390 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків

експертної служби МВС» [Електронний ресурс] // ВРУ офіційний веб-портал – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>

4. Наказ МВС України від 12.10.2009 р. №436 «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України» [Електронний ресурс] // ВРУ офіційний веб-портал – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09>.

Большаков В.Н.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВОГНЕПАЛЬНИХ ПОШКОДЖЕНЬ ДЛЯ ДІАГНОСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-БАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Загальновідомо, що застосування вогнепальної зброї утворює значну кількість слідів на місці події. Тези, що пропонуються присвячені дослідженню пошкоджень, вчинених снарядами, вистріляними з вогнепальної зброї. Під слідами пострілу розуміють різні зміни у зброї, боєприпасах, ураженому об'єкті і в інших предметах навколишнього середовища, що сталися в результаті процесів і явищ, що супроводжують постріл з вогнепальної зброї.

Таким чином, пошкодження перешкод снарядами вогнепальної зброї є слідами вогнепальної зброї.

Специфічною особливістю виникнення вогнепальних пошкоджень є те, що вони утворюються в результаті дії снаряда (кулі, картечі, шроту і т. д.), що має невелику масу, але який летить зі швидкістю декілька сотень і навіть тисяч метрів в секунду. Залежно від походження вогнепальні пошкодження поділяють на кульові, картечні, шротові, осколкові [1].

На перешкодах можуть утворюватись сліди пошкоджень безпосередньо від згорання пороху – термічні (при пострілі з близької відстані) та механічні – куль, картечі, шроту, які називаються основними слідами пострілу, і сліди (кіптява, кусочки порошків, мастила, прокладки, пижі), що супроводжують постріл і називаються додатковими слідами пострілу [1].

Основні сліди пострілу на пошкодженнях утворюються снарядом (кулею, картеччю, шротом). Вогнепальні пошкодження також поділяють на наскрізні (має вхідний і вихідний отвори, сполучені рановим каналом), сліпі (мають вхідний отвір і канал від кулі, у кінці якого знаходиться вогнепальний снаряд), дотичні (коли куля утворює відкритий подовжений поверхневий канал).

Зустрічаючись із перешкодою, снаряд, як правило, має значну кінетичну енергію і може утворити об'ємний слід тиску, пробойну (наскрізний отвір) або не наскрізний (сліпий) отвір. Сліпі пошкодження є такі, коли снаряд не пробив перешкоду наскрізь і у

Список використаних джерел

1. Волков В.Д. Медичне право – реальність сьогодення / В. Волков, Л. Дешко // Інформаційний правовий простір. – 2007. – № 18. – С. 45-48.

2. Волков В.Д. На захист медичного права / В. Волков, Л. Дешко // Юридичний Вісник України. – 2006. – № 8. – С. 8.

3. Зозуля В.М. Проблемні питання викладання судової медицини студентам-правознавцям / В. Зозуля // Буковинський медичний вісник. – 2013. – т. 17, № 3 (67), ч. 1. – С. 59-61.

Шведова О.В., Примак Р.М., Бурмістренко К.О.

ФІЗИЧНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ РУК

Сліди рук, порівняно з іншими слідами, найчастіше та успішніше використовуються в розкритті та розслідуванні злочинів. Серед них найбільшу частку складають саме латентні сліди, виявлення яких у деяких випадках викликає труднощі.

На сьогодні існує велика кількість різноманітних засобів та методів виявлення латентних слідів рук. Наприклад, тільки дактилоскопічних порошків нараховується більше сотні. Розібратися у великому розмаїтті засобів та методів, правильно використати в кожному конкретному випадку той чи інший спосіб виявлення, допомагає їх класифікація.

Багатокомпонентність потожирової речовини створює широкі можливості для стійкого виявлення латентних (безбарвних) слідів папілярних узорів і дає багато потенційних можливостей для хімічного впливу. Крім того, субстрат потожирової речовини має певні фізичні властивості: оптичні, властивість змочувати різноманітні поверхні, властивість абсорбції парів та інші, які можуть бути використані в процесі візуалізації таких слідів. В зв'язку з цим загальновизнаною є класифікація методів за типом взаємодії засобів виявлення з речовиною латентних слідів [1, с. 42]. Сучасні методи виявлення латентних слідів папілярних узорів поділяють на візуально-оптичні, фізичні, фізико-хімічні, хімічні, мікробіологічні [2, с. 11].

Сутністю фізичних методів виявлення латентних слідів пальців рук є використання певної об'єктивної закономірності або властивості фізичних тіл, що вивчаються фізикою та суміжними з нею науками. До фізичних методів належать: порошковий, закопчування, термовакуумне напилення, оптичний люмінесцентний метод тощо.

Отже, фізичні методи засновані на використанні різних властивостей речовин: оптичних – люмінесцентний аналіз; молекулярних – порошки і рідкі фарби; адгезії – термічне вакуумне напилення; електростатичних – електростатична потенціалографія тощо [3].

Перший та найбільш поширений метод це оброблення поверхні (де

підсумковим контролем є залік. Для студентів заочної форми навчання взагалі відводиться 6 лекційних годин, 6 годин практичних та семінарських занять та залік.

Не краще виглядає картина і в комерційних, і на юридичних факультетах інших ВНЗ – вивчення судової медицини зводиться, головним чином, до лекційного курсу з практичним заняттям у вигляді «походу» до моргу для ознайомлення з розтином трупа та відвідування відділу експертиз потерпілих, обвинувачених та інших осіб з метою отримання елементарних знань щодо експертизи живих осіб та встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень [3, с. 60].

Поява сучасних підручників для юристів із судової медицини значно полегшує викладання, але роз'яснення низки питань, що виникають у ході самостійної роботи курсантів, можливе головним чином під час проведення аудиторних занять. З огляду на це, майбутнім правознавцям вкрай необхідні хоча б найпростіші знання з патоморфології, особливостей перебігу травм та гострих патологій, які потрібно надавати використовуючи перш за все демонстраційний матеріал у вигляді схем, таблиць та слайдів. Тому, успішність викладання багато в чому залежить від наявності засобів технічного навчання, тобто фонду мультимедійних навчальних підручників та посібників, а значить і рівня наочності та якості сприйняття матеріалу.

Крім того, було б доцільним здійснення складання договорів про науково-практичне співробітництво між кафедрами, де викладається судова медицина, різних вищих юридичних навчальних закладів та бюро судово-медичних експертиз в організації та удосконаленні навчального процесу, спільній розробці та впровадженні заходів, які спрямовані на покращення рівня навчання курсантів. Не менш корисним було б і залучення до проведення практичних занять працівників обласних та міських бюро судово-медичних експертиз.

Збільшення кількості годин, необхідних для викладання судової медицини, можна досягти перерозподілом їх між судовою медициною та психіатрією. На кожну з цих дисциплін відводиться рівна кількість годин, але як показує практика, частота призначення судово-слідчими органами судово-медичної експертизи, різноманітність та кількість запитань, що ставляться перед медичним експертом, є значно більшими, ніж при призначенні судово-психіатричної експертизи. Тому, цілком доцільним було б збільшення навчальних годин з судової медицини за рахунок зменшення кількості годин із судової психіатрії [3, с. 60].

Крім того, практика інших вищих юридичних закладів показує, що підсумковий контроль з дисципліни «Судова медицина» необхідно проводити у формі екзамену.

глибині якої виявлені куля, шріт, картеч або їх осколки. Ознаками сліпого пошкодження є наявність вхідного отвору і каналу від кулі (у тілі людини – ранового каналу). У не наскрізних пробінах виділяють вхідне пошкодження і вогнепальний канал. Як правило, снаряд знаходиться або в каналі пошкодження, або у середині ураженого об'єкту [1].

Наскрізні пошкодження перешкоди утворюються, коли снаряд пробиває її і вилітає назовні. Ознаками таких пошкоджень є вхідний і вихідний кулеві отвори і наявність каналу від кулі. Характер пошкоджень залежить від низки чинників: матеріалу, товщини перешкоди, виду, швидкості і дальності польоту снаряду, кута зустрічі та ін. Якщо перешкода має значну товщину, то виділяють вхідне пошкодження, вихідне пошкодження і вогнепальний канал від кулі (снаряду).

Для вхідного кульового отвору характерні такі ознаки:

- дефект тканини, який утворюється в результаті видалення кулею частини перешкоди, яка знаходиться по ходу її руху;

- наявність пасака обтирання, який виникає по краю кульового отвору в результаті тиску кулі на матеріал перешкоди у момент її проходження, і містить у своєму складі частки металу самої кулі та інші продукти пострілу;

- нахилення краю отвору у бік польоту снаряда.

На сьогодні пасок обтирання, завдяки використанню сучасних методів дослідження отримав нову додаткову цінність. Завдяки ретельному вивченню зовнішніх меж даного пасака на значній частині вогнепальних кульових уражень вдалося виявити ознаки нарізного ствола, з якого була вистріляна куля, що зробила конкретне вхідне пошкодження [2, с. 87].

Зокрема, при ретельному дослідженні зовнішніх меж пасака обтирання встановлено, що в них відображається кількість слідів нарізів у стволі, з якого вистріляна конкретна куля [2, с. 87].

Зазначена обставина дозволяє обмежити коло екземплярів вогнепальної зброї при встановленні конкретного зразка вогнепальної нарізної зброї, з якого відстріляна куля, що заподіяла пошкодження, яке досліджується.

Список використаних джерел

1. Заключение звіт по НДР «Вогнепальні пошкодження» КНДІСЕ МЮ України.
2. Клаус Дитер Поль Естествнно-научная криминалистика. – М.: Юр. лит., 1985. – С. 249-250.

Бояров В.І.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС

РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОЯВІВ ЕКСТРЕМІЗМУ

Під час розслідування злочинів, які є проявом екстремістської діяльності, сторони кримінального провадження активно використовують спеціальні знання: або шляхом залучення до участі у проведенні слідчих (розшукових) дій спеціалістів, або при підготовці відповідних матеріалів та проведенні судових експертиз. Застосування спеціальних знань, переважно, пов'язано з особливістю обставин, які підлягають доказуванню у таких справах: про спосіб вчинення злочину (переважно йдеться про насильницькі злочини) та про мотив його вчинення.

На початковому етапі розслідування призначаються традиційні судові експертизи: судово-медичні, трасологічні, дактилоскопічні та ін., для отримання відповідей, в яких зацікавлені сторони. В подальшому, особливе значення набувають експертні дослідження, за допомогою яких доводиться умисел підозрюваних. Саме підозрювані, та предмети, які їм належать, є основними носіями інформації про мотивацію злочинної поведінки.

Зрозуміло, що судово-медичний експерт, який встановлює причини смерті або тяжкість тілесних ушкоджень, не вправі у висновках стверджувати про наявність якихось мотивів в діях особи, яка вчинила насильницькі дії. Зокрема, щодо їх ритуального характеру, оскільки такий висновок не ґрунтується на медичних знаннях. Відомим прикладом є «справа Бейліса» (Київ, 1911р.), коли експерти безпідставно дійшли висновку, що потерпілому заподіяні такі ушкодження, з яких «можна найзручніше збирати кров, якщо вона з тіла Ющинського дійсно збиралась...» [1, с. 109].

На наступному етапі розслідування злочинів зазначеної категорії, після затримання підозрюваних, проведення обшуків та деяких інших слідчих (розшукових) дій, постає питання щодо доказування відповідної мотивації в діях учасників відповідних злочинних подій.

Використовуючи спеціальні знання слідчий може отримати інформацію про причетність особи до екстремістського формування. Це, зокрема, можливе у разі виявлення на тілі особи під час освідування тематичних татувань. Так, у справі про серію вибухів, які були вчинені в 2010-2011р.р. в м. Нефтеюганськ (РФ) у підозрюваних Т. і Ш. на тілі знайдені тематичні татування у вигляді цифрової комбінації «14/88». За висновками спеціаліста ця комбінація у скінхедів являє собою символічно зашифроване послання-лозунг із 14 слів («Ми повинні захистити саме існування нашого народу і майбутнє для білих дітей»), яке належить Д. Лейну, американському

злочинів [Текст] : програма міжвідомчого круглого столу (м. Київ, 28 жовтня 2016 р.) / [ред. кол.: В.В. Черней, В.П. Тихий, О.В. Задорожній та ін.]. – К.: НАВС, 2016. – 19 с.

6. Шостко О.Ю. Перспективи співробітництва України з Європейськими інститутами у сфері протидії організованій злочинності / О.Ю. Шостко, О.М. Овчаренко // Питання боротьби зі злочинністю : [зб. наук. праць. / ред. кол. : Ю. В. Баулін (голов. ред.) та ін.]. – Х., 2008. – Вип. 15. – С. 110-122.

Чуприна О.В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ ПРАЦІВНИКАМ ПОЛІЦІЇ

Для розбудови демократичної держави важливе значення має фахова підготовка майбутніх спеціалістів у галузі правознавства та правоохоронної діяльності. Саме від тих фахових знань, які вони отримують у процесі навчання, залежить розвиток та вкорінення демократії в суспільстві.

Судова медицина, як галузь медичних знань, покликана надати дійову допомогу представникам правоохоронних органів у розкритті злочинів, вчинених проти честі та гідності особи. Тож цілком обґрунтовано, що всі співробітники поліції, які здійснюють досудове розслідування, повинні мати базові знання із судової медицини.

Сьогодні викладання судової медицини на юридичних факультетах потребує методичного забезпечення, котре б відповідало новій педагогічній технології та надало б інтегративності навчальному процесу. Під час вивчення даної дисципліни необхідно приділяти увагу не лише різнобічності отриманих знань, а і їх глибині. Як свідчить експертна практика, у сфері правознавства доцільним є висвітлення хоча б основних розділів тих наук, які необхідні для проведення та оцінки результатів судово-медичних експертиз [2, с. 8].

Згідно з кримінальним процесуальним кодексом співробітники поліції зобов'язані виїжджати на кожен випадок смерті, тому знання їх основних положень судової медицини мають бути достатньо ґрунтовними. Справжнє розуміння і освоєння цього предмета поліцейським із можливим використанням надалі отриманих знань просто неможливе без хоча б елементарних понять про будову та функції людського організму, основ патології людини, принципів діагностики захворювань і методів їх лікування, оскільки в такому випадку подальше викладання основних положень курсу судової медицини просто втрачає здоровий глузд [1, с. 46].

Однак, на предмет «Судова медицина» для курсантів НАВС денної форми навчання відводиться всього 54 години, з яких лекційних – 8, практичних та семінарських – 20, решта – самостійна робота, а

Вважаємо доцільним залучати до складу спільної слідчої групи представників Робочого апарату Укрбюро Інтерполу, що сприятиме швидкому та ефективному вирішенню поставлених завдань, зокрема, з питань обміну інформацією, перевірки об'єктів по базах даних.

За даних умов необхідно враховувати, що реалізація заходів міжнародного співробітництва із державами далекого зарубіжжя, може супроводжуватися й об'єктивними складнощами. Зокрема, кожній правовій системі притаманний певний тип кримінального процесу, покладені в її основу принципи визначають зміст кримінального провадження, обумовлюють особливості функціонування компетентних органів, проведення процесуальних дій. Врегулюванню окреслених питань частково присвячені положення міжнародного права, однак, попри важливість такого регулювання, необхідно керуватися й іншими джерелами права, зокрема, національним законодавством держав.

Сьогодні процесуальні, організаційні, криміналістичні засади створення і діяльності спільних слідчих груп потребують доопрацювання, розроблення відповідного алгоритму дій співробітників правоохоронних органів, формування з даних питань відомчого нормативно-правового акту, що деталізуватиме законодавчі положення, наприклад, міжвідомчої Інструкції.

Створення спільних слідчих груп – це важливий захід міжнародного співробітництва, що потребує значних зусиль, але й орієнтований на досягнення високих результатів.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року : прийнята резолюцією 55/25 ГА ООН від 15 лист. 2000 р. // Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. – К., 2006. – С. 554-606.

2. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. : підпис. 8 лист. 2001 р. ; ратифіковано із заявами та застереженнями Законом №3449-VI від 1 черв. 2011 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 85. – Ст. 3500.

3. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 1 черв. 2011 р. №3449-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №50. – Ст. 545.

4. Телеканал новин «24» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://24tv.ua/>

5. Формування правових позицій при розслідуванні міжнародних

прихильнику ідей білого націоналізму. Друга цифра символізує твердження Гітлера із ч. 1, гл. 8 «Моя боротьба» з 88 слів. Це число також є закодованим привітання «Hail Hitler!», оскільки буква «Н» знаходить на восьмому місці у латинському алфавіту [2].

Далі, завдяки висновків судово-психологічної експертизи проводиться встановлення мотиваційної сфери підозрюваного, наявність різного роду соціальних установок, основа стереотипу особистості та ін. Все це надає можливість для встановлення мотивів злочинної поведінки, причини виникнення почуття ненависті або ворожнечі (наприклад, негативне ставлення до представників якоїсь соціальної групи, субкультури, національності та ін.), делінквентна поведінка учасників події, а також встановлення детермінант, які суттєво вплинули на мотивацію і поведінку підозрюваного і потерпілих під час подій, які є предметом розслідування, а також на поведінку потерпілих в конкретних ситуаціях (встановлення специфіки мотиваційно-фонові сфери національної психіки підозрюваного або потерпілого) [3, с. 8-9].

Одночасно може бути вирішено питання і щодо наявності зовнішнього впливу на свідомість підозрюваного (виявлення способів і засобів психологічного впливу на процес формування мотиву поведінки і мотиваційної сфери особи підозрюваного в цілому). Зокрема, щодо наявності даних медичного характеру про здатність підозрюваного до застосування яких-небудь методів психічного впливу на людину (наприклад, у справах про масові заворушення, діяльність деструктивних культів, сект тощо).

Так, стосовно керівника «Великого Білого братства» Ю. Кривоногова судово-психіатрична експертна комісія дійшла висновку, що є дані про його вміння застосовувати прийоми навіювання в поєднанні з повчанням і залякуванням. До цього в нього є здібності у вигляді особистих рис, які сприяють до безапеляційного, патетичного висловлювання своїх тверджень і тим самим сприяють реалізації навіювання (такі прийоми кваліфікуються як авторитарний метод навіювання і психічна індукція). При цьому експерти підкреслюють, що колективна схильність до психічного впливу Ю. Кривоногова можлива лише за наявності в суспільстві кола осіб з підвищеною готовністю до сприйняття містичних навіювань. Експерти дійшли висновку, що в справі є дані про вміння Кривоногової М. психологічно впливати на інших осіб та про особистісні властивості, які сприяють такого роду впливу. Ці методи впливу можуть бути розцінені як методи навіювання в формі театралізованої вистави, що є дійовими за умови підвищеної готовності слухачів до сприйняття містичного навіювання [4, с. 24, 79].

Також велике значення має судова психолінгвістична експертиза, в

процесі проведення якої експерти досліджують отримані слідством мовні продукти, які відображені в письмовому тексті – переважно тексти книг, написи або висловлювання, які зафіксовані на матеріальних носіях, на предмет отримання відповіді на запитання: чи не є у змісті текстів представлених матеріалів явна або прихована пропаганда релігійної, національної ненависті або екстремізму [5, с. 130].

Пропонується також призначення мовознавчих експертиз з метою дослідження структури мови в цілому шляхом вивчення мовної діяльності та її результатів. Наприклад, встановлення, чи не спрямовані дані висловлення на демонстрацію почуттів ненависті або ворожнечі (тобто є демонстрацією мотивів злочинної поведінки), або ці висловлювання переслідують якусь конкретизовану мету (збудження ненависті або ворожнечі) [6, с. 390-392].

Список використаних джерел

1. Тагер А.С. Царская Россия и дело Бейлиса. Исследования по неопубликованным данным и архивным документам / А.С. Тагер. – М., 1933.
2. Иванов Э.А. Об опыте раскрытия серии преступлений экстремистского характера. / Э.А. Иванов. // Вестник Академии Следственного комитета Российской Федерации. – №2. – 2014. – С.99-101.
3. Алексеева К.С. Использование специальных этнологических знаний при производстве по уголовным делам: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: специальность 12.00.09 / Алексеева К.С. – Саратов, 2007. – 21 с.
4. Архів Апеляційного суду м. Києва за 1996 р. Справа №2296, т.14, а.с. 5-30; 43-81.
5. Ратинов А.Р. Ответственность за разжигание вражды и ненависти: психолого-правовая характеристика / А.Р. Ратинов, М.В. Кроз, Н.А. Ратинова; Под ред.: Ратинов А.Р. – М.: Юрлитинформ, 2005. – 256 с.
6. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. / Е.Р. Россинская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2008. – 688 с.

Бугайова Н.М.

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Кіберпростір є повноправною частиною реального світу, що розширив межі існування сучасного суспільства. Він включає

пропозиції щодо складу групи. Група створюється в одній зі Сторін, де, як передбачається, буде проводитися розслідування [2].

Законом України «Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» 2011 року визначено, що в Україні органом, який приймає рішення про створення спільної слідчої групи, є Генеральна прокуратура України (п. 10) [3]. Відповідні положення відображені у ч. 2 ст. 571 КПК України.

Виходячи з новели кримінального процесуального законодавства, варто підкреслити, що вітчизняний практичний досвід з даного питання потребує напрацювання.

Тим більше, що події на сході України 17 липня 2014 року, а саме аварія авіалайнера, що виконував рейс МН-17 Малайзійських авіаліній, внаслідок чого загинуло 298 осіб із різних держав світу, обумовили створення першої у вітчизняній практиці спільної слідчої групи. До її складу ввійшли представники Австралії, Бельгії, Малайзії, Нідерландів і України. З української сторони були залучені співробітники Генеральної прокуратури України, Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, інших компетентних органів. У вересні 2016 року дана слідча група оголосила попередні результати своєї роботи. Слідчі довели, що лайнер був збитий зенітною ракетою серії 9М38 зенітно-ракетного комплексу «Бук». Окрім того, оприлюднили місце запуску ракети – поле в районі смт. Первомайське, яке на той час перебувало під контролем проросійських бойовиків. Також члени міжнародної слідчої групи з розслідування катастрофи літака продемонстрували шлях «Буку» із Росії до селища Первомайське [4].

Досвід діяльності міжнародної (спільної) слідчої групи, проблемні питання, які потребують вирішення, були предметом обговорення під час роботи міжвідомчого круглого столу «Формування правових позицій щодо розслідування злочинів міжнародного характеру», що відбувся 28 жовтня 2016 року в Національній академії внутрішніх справ [5].

Також варто відзначити успішну діяльність спільних слідчих груп у межах Європейського Союзу. Підставою співпраці є Конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу 2000 року, що передбачає можливість утворення уповноваженими органами країн-членів Європейського Союзу спільних слідчих груп для провадження конкретних заходів на визначений період часу. Крім представників правоохоронних органів держав-членів організації, які входять до складу спільних слідчих груп, регламентується залучення службовців Європолу та Євроюсту [4, с. 110-122].

На нашу думку, такий досвід Європейського Союзу є позитивним.

Чорноус Ю.М.

СПІЛЬНІ СЛІДЧІ ГРУПИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Удосконалення засобів, методів і прийомів злочинної діяльності вимагає удосконалення теоретичного і практичного інструментарію боротьби з нею. Вказане стосується й злочинів міжнародного характеру, розслідування котрих обумовлює потребу у застосуванні заходів міжнародного співробітництва, новим та важливим із яких є створення спільних слідчих груп.

Стаття 571 КПК України регламентує створення і діяльність спільних слідчих груп за умови міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, й підставами для її створення визначені:

- проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на територіях кількох держав;
- порушення інтересів кількох держав.

Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один із її членів. Процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться.

Передумовою нормативного закріплення у КПК України даної форми співробітництва компетентних органів держав стала ратифікація ряду міжнародних договорів України.

Так, згідно зі ст. 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, у зв'язку із справами, які є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній або декількох державах-учасниках, зацікавлені компетентні органи можуть створювати органи з проведення спільних розслідувань (за умови укладення відповідних угод або домовленостей) [1, с. 554-606].

Згідно з ч. ч. 1-2 ст. 20 Другого додаткового протоколу 2001 року до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року, спільну слідчу групу може бути створено у випадках, коли:

- розслідування злочинів Стороною вимагає проведення складних та комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими Сторонами;
- кілька Сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних Сторін.

З проханням про створення спільної слідчої групи може звернутися будь-яка заінтересована Сторона, й прохання повинно містити

віртуальні спільноти, навчальні заклади, дослідницькі наукові лабораторії, консультаційні та інформаційні центри, культурно-просвітницькі установи і розважальні ресурси, віртуальні міста, які «населюють» віртуальні люди і фантастичні істоти, що створюють унікальні соціальні спільноти, які розвиваються за власними законами і правилами. Варто враховувати те, що дві реальності вже давно тісно переплелися. Саме взаємопроникнення двох реальностей, стало причиною виникнення ризиків, пов'язаних з психологічною кібербезпекою. До таких ризиків належать:

1. Небажаний контент (відсутність контролю за даними, розміщеними в Глобальній мережі, що містять матеріали дезінформаційної, агресивної або протизаконної спрямованості):

– ресурси агресивної спрямованості (що пропагують насильство, екстремізм, тероризм, ксенофобію, національну, класову, соціальну нетерпимість і нерівність);

– ресурси, що пропагують асоціальну поведінку, неналежну рекламу, нездоровий спосіб життя (наркотики, алкоголь, психотропні речовини) та інформаційні матеріали, які здатні завдати шкоди здоров'ю (наприклад, цифрові наркотики (аудіонаркотики) – аудіофайли, містять бінауральні стереохвилі або ж відеофайли, викликають змінений стан свідомості, які можуть чинити негативний вплив на людей з нестійкою психікою або страждають епілепсією);

– показ сцен тортур, знущань і вбивств в інтернеті і на телеекранах може провокувати спалах насильства в реальному житті. Так, страта Саддама Хусейна, що широко освітлювалась в ЗМІ, викликала серію насильницьких дій і смертей з необережності серед дітей і підлітків, які грали у Саддама;

– агресія в мережі (мережеві образи і наклеп на форумах, в чатах, в коментарях);

– хеппіслеппінг (вчинення насильницьких дій щодо знайомих або випадкових перехожих, які знімають на відеокамеру і розміщують сцени знущань в інтернеті);

– кібербулінг (цькування людини з використанням цифрових технологій);

– гріфери (інтернет-хулігани, які створюють нестерпні умови командам мережевих гравців або окремим гравцям, пошкоджуючи персонажів, блокуючи функції тощо);

– кіберхондрія – пошук захворювань, встановлення собі діагнозу та самолікування з використанням інтернет ресурсів (неперевірені рецепти можуть завдати шкоди здоров'ю і викликати летальний результат).

2. Екстремальні розваги:

– небезпечні розваги («Кидаю виклик» або «Слабо?», які

поширюються через інтернет (проковтування лимонної кислоти або меленої кориці без води, втягування презерватива носом тощо);

– трейнсерфінг, руфрайдінг – їзда на дахах поїздів і електричок. Відеозвіти небезпечних експериментів викладаються в інтернет-просторі.

3. Кіберсексуальні ресурси:

– ресурси, що містять порнографію, пропагують проміскуїтет і небезпечні секс знайомства через інтернет з метою пошуку партнера на одну ніч – «On Night Stand»; кібер дейтінг (від англ. дейтінг, побачення) – популярністю користується анонімний геолокаційний кібер спід-дейтінг (користувач, з метою швидкого знайомства, зазначає на інтерактивній карті своє місцезнаходження шукаючи «анонів» – анонімних партнерів, які знаходяться територіально поруч);

– секстінг – пересилання власних фотографій і повідомлень інтимного змісту друзям за допомогою стільникових телефонів, через соціальні мережі інтернету і електронну пошту (небезпека потрапляння фотографій в широкий доступ);

– кібергрумінг – втягнення неповнолітніх у сексуальні стосунки;

– кіберсекс з неповнолітніми.

4. Розкриття конфіденційної інформації в Соціальних мережах.

5. Адиктивна поведінка:

– веб-серфінг (залежність від новин, інформаційний пошук у віддалених базах даних);

– гіперзахопленість індивідуальними або мережевими іграми (комп'ютерний гемблінг);

– гаджит-адикція;

– онлайн лудоманія (патологічна схильність до азартних ігор у віртуальному казино);

– кіберкомунікативна залежність (надмірне спілкування у чатах та участь у телеконференціях);

– кіберсексуальна залежність (нездоланий потяг до обговорення сексуальних тем на еротичних чатах і телеконференціях, відвідування порнографічних сайтів і заняття кіберсексом);

– адиктивний фанатизм (музичний, спортивний; релігійний тощо).

6. Шахрайство з використанням цифрових технологій:

– Інтернет шахрайство (продаж неіснуючого продукту, фішинг технологія Інтернет-шахрайства з метою крадіжки конфіденційної інформації (імен та паролів доступу, даних кредитних карток, Інтернет-гаманців й т. ін.), фармінг – перенаправлення трафіку з веб-сайту, що завантажується користувачем на фальшивий клон сайту та ін);

– шахрайство, вчинене скамерами (шахраями, що знайомляться з жертвою через інтернет з метою отримання грошей обманним шляхом

З визнання фундаментальної важливості прихильності дитини до матері і її різнобічного впливу на психічний розвиток дитини закономірно випливає, що, по-перше, необхідні широкі емпіричні дослідження особливостей розвитку прихильності в сучасних умовах, і, по-друге, обстеження дитини в рамках індивідуального консультування також має набагато більше враховувати якісні особливості прихильності дитини. Природно, для цього потрібні надійні методики, добре адаптовані до наших соціокультурних умов, які мають чітку вікову специфіку.

Також, проблема діагностики прихильності дітей дошкільного віку полягає в тому, що діти, які зростають в несприятливій сімейній атмосфері, зазвичай починають говорити пізніше загальноприйнятих норм розвитку, можуть відчувати різні труднощі вербалізації, характеризуються замкнутістю, можуть мати різноманітні порушення мовлення, і, як наслідок, затримку загального психологічного розвитку, що особливо важливо при експертному дослідженні, часові рамки якого зазвичай обмежені однією зустріччю з підекспертним.

Таким чином, незважаючи на велику кількість і різноманітність засобів діагностики в сфері дитячо-батьківських відносин, виникає брак методик, що мають чітку діагностичну спрямованість на ті базові конструкти особистості дитини, які детермінують зовнішній, поведінковий «пласт» взаємодії і взаємин дитини з близькими, – пласт, що може об'єктивно спостерігатися.

Актуальними залишаються завдання якісного вивчення прихильності дитини до близьких в контексті експертної діяльності в сучасних умовах, використання положень психології для пошуку надійних засобів її комплексної оцінки та оптимізації. Це дасть можливість більш повно і глибоко вивчити сферу дитячо-батьківських відносин, всі її особливості, щоб найбільш повно описати найближчий контекст міжособистісних відносин, мікросоціальної ситуації розвитку, яка формує основні психологічні новоутворення особи.

Список використаних джерел

1. Белобрыкина О.А. Диагностические возможности профессиограммы в профконсультировании (на примере профессии «психолог») / О.А. Белобрыкина // Сибирский педагогический журнал. – № 5/2014. – С. 116-121.

2. Бурменская Г.В. Методики диагностики привязанности к матери ребенка дошкольного и младшего школьного возраста // Психологическая диагностика, 2005. – №4. – С. 5-35.

3. Коновалова В.Е. Правовая психология: Учеб. пособие. – Харьков: Основа, 1990. – 198 с.

обов'язків, на наш погляд, необхідно віднести: підвищену відповідальність за свої дії; здатність вирішувати професійні завдання в різних ситуаціях, у тому числі й екстремальних, здатність до тривалої напруги сенсорних систем в умовах монотонії; необхідність здійснення постійної інтенсивної інтелектуальної активності (утримання в пам'яті великої кількості ознак, прийняття рішень в умовах дефіциту часу); володіння високим рівнем самостійності та персональної активності. Це далеко не повний перелік професійних якостей і здібностей, необхідних експерту.

До професійних протипоказань, що особливо важливо при роботі з дитиною молодшого дошкільного віку, найчастіше відносять агресивність, емоційну і психічну неврівноваженість, ригідність мислення, низький рівень інтелекту, замкнутість, відсутність схильності до роботи з людьми та спроможності до децентрації.

Зазвичай, до такого юридичного способу вирішення конфліктів в дитячо-батьківських відносинах вдаються з різних за соціальним статусом сімей. З огляду на те, що криза сімейних відносин настає через кілька років після офіційного укладення шлюбу, і на той час з'являється дитина (діти), які знаходяться у сензитивному віці, зростає відповідальність експерта в процесі діагностики прихильності до одного з батьків. Саме найближчий контекст міжособистісних відносин, спілкування і співпраці, мікросоціальна ситуація розвитку визначають формування основних психологічних новоутворень особи.

Сучасний арсенал методик вивчення сім'ї, подружніх і дитячо-батьківських відносин сьогодні вважається відносно розробленим, але кожен, хто працює з сім'єю, відчуває дефіцит валідних і надійних методик. Дослідження прихильності дитини до матері/батька, тобто вивчення дитячо-батьківських відносин «на полюсі дитини», почалося в нашій країні відносно недавно [2, с. 5].

Практично повна відсутність методик вивчення прихильності в дошкільному та молодшому шкільному віці створює значні труднощі в дослідженні розвитку відносин «дитина – близький дорослий». У контексті експертного дослідження додатковим фактором складності під час проведення експертизи є відсутність офіційно розроблених і прийнятих в установленому законом порядку методик діагностики прихильності дітей дошкільного віку.

У систему основних уявлень вікової психології можна віднести поняття прихильності дитини до матері (або іншому близькому дорослому, функціонально особі, мати). У психологічній літературі термін «прихильність» вже широко використовується для опису дитячо-батьківських відносин і становлення особистості в онтогенезу, причому прихильність часто розглядається як базове новоутворення, що виникає в дитячому віці.

(для з'ясування в процесі спілкування, фінансових можливостей жертви, використовуються онлайн-чати або інтернет-листування);

– мобільне шахрайство (з використанням мобільних засобів комунікації – стільникових телефонів, смартфонів, комунікаторів, планшетів тощо).

7. Інформаційні війни. В даний час актуалізувалися інформаційні війни, глобальною зброєю яких є дезінформація або спотворення реальних даних. Психологічний вплив на людину здійснюється при цьому як на тлі інформаційного шуму, так і в умовах інформаційного вакууму. На психіку людей обрушується величезний потік різнопланової інформації.

Цифрові технології, що включають обробку візуальної (фото і відеомонтаж) і аудіальної (аудіомонтаж) інформації дозволяють створити необхідну картинку або подію, а вміле трактування матеріалу – перетворити брехню на правду. Таким чином, грамотне використання цифрових технологій та інформаційно-комунікаційних засобів дозволяють маніпулювати свідомістю людини. Інформація може мати і правдивий характер, але велика кількість негативних подій, що освітлюються, або страх за власне майбутнє, який у зв'язку з цим виникає, здатні виступати як серйозний психотравмуючий фактор.

8. Ресурси аутоагресивної спрямованості:

– ресурси аутоагресивної спрямованості (ігри з асфексією або «собачий кайф»;

– самоушкодження (Self-injury – самошкода або self-harm – самоушкодження) – найбільш поширені у підлітків);

– кіберсуїцид – різновид групового або індивідуального самогубства, вчиненого в результаті використання інтернет-ресурсів:

- комунікативний кіберсуїцид (мережеве спілкування суїцидально налаштованих осіб, раніше не знайомих між собою, які об'єднуються з метою здійснення колективного самогубства після укладення між ними договору через інтернет),

- інформаційний кіберсуїцид (вчинення суїциду з використанням отриманих за допомогою інтернету відомостей про способи і засоби самогубства),

- адиктивний кіберсуїцид (вчинення аутоагресивних дій, спровокованих Інтернет залежністю: онлайн гемблінгом, онлайн лудоманією, кіберсексуальною або кіберкомунікативною залежністю й т.ін.);

- онлайн кіберсуїцид (вчинення самогубства в реальному часі, перед веб-камерою або обговорення в чаті процесу самогубства, що здійснюється користувачем ПК. Вперше онлайн кіберсуїцид з використанням файлообмінного відеосервісу був здійснений в США у 2003 році.

Анонімність, віртуальна свобода (трансформація образу) і специфічна безпека кіберпростору (використання ніків і наявність можливості миттєвого переривання контакту за бажанням користувача), чинять істотний вплив на особливості формування комунікативної складової мережевого співтовариства і створюють сприятливе середовище для виникнення нових видів злочинів.

У 2015 році було розкрито злочин нового покоління. Кіберзлочинець, використовуючи інтернет спілкування, довів до самогубства вісім осіб, що знаходяться в різних країнах. Дев'ятій жертві вдалося вижити. Не виключено, що жертв було більше. У злочині простежувалися маніакальні риси: всіх своїх жертв злочинець переконував зробити самоповішення, проводив інструктаж щодо правильного зав'язування зашморгу, давав поради щодо вибору предмета для удушення (пояс від халату чи шарф) і місця самогубства, просив сфотографувати кімнату й ін. Після смерті кожної жертви злочинець виходив на її родичів та детально розпитував про події, що відбулися, а потім, використовуючи тяжкий психологічний стан близьких загиблих, схилив їх до самогубства. Органами досудового розслідування встановило, що IP-адреса, з якої надходили повідомлення, знаходиться в Запоріжжі.

Цікавим є те, що злочинець використовував можливості кіберсередовища, що дозволяють трансформувати образ «Я» і зберігати анонімність: він видавав себе за жінку – медсестру яка, нібито, теж хоче вчинити суїцид і шукає однодумців для спільного кіберсуїциду. Особливу складність представляє неможливість кваліфікувати цей злочин за ст. 120. Кримінального кодексу України «Доведення до самогубства» через відсутність ознак складу злочину і неможливості встановити причинний зв'язок між діями винного і їх наслідками для жертви. Це говорить про важливість підвищення рівня психологічної кібербезпеки і необхідності внесення змін до Кримінального кодексу України з метою відповідності ст. 115 і ст. 120 новим реаліям з урахуванням особливостей кіберсередовища для вчинення злочинів.

Почерк кібервбивці зберігається і в інтернетпросторі, але тепер він вбиває жертву не своїми руками, а її власними! Схоже, віртуальний простір стирає межу, що відокремлює самогубство від вбивства.

Розвиток сучасних цифрових технологій і підключення все більшої кількості систем і пристроїв до бездротових інтерфейсів доступу роблять кібервбивства реальністю. Наявність бездротових інтерфейсів доступу через Інтернет може становити загрозу системам (комп'ютерним системам управління транспортом (наприклад, літаками, кораблями, автомобілями (Tesla), системам «розумних» будинків, військовим системам (наприклад, безпілотним літальним

зменшилась на 14,3%. На зменшення кількості виявлених проявів організованої злочинності, безумовно, впливає відокремленість АР Крим, існуючий політичний конфлікт в Україні, що переріс у площину сепаратизму, воєнних дій, вбивства мирного населення, терористичних акцій, актів мародерства, постійних бойових дій на території Донецької та Луганської областей, внаслідок чого працівники правоохоронних органів не можуть повною мірою виконувати свої службові обов'язки через реальну небезпеку втратити життя.

Як наслідок, сучасне соціально-економічне становище зумовлює необхідність своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам в економічній та соціальній сферах. Без дієвих практичних заходів у напрямі нейтралізації або усунення деструктивного впливу соціально-економічних чинників такого виду злочинності.

Ходанович О.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасних дослідженнях сімейних стосунків актуальним є питання щодо толерантності один до одного, особливо в ситуації розлучення, в яких важливе місце відводиться саме позиції дитини. Одним із способів вирішення конфліктів в дитячо-батьківських стосунках є призначення судової психологічної експертизи.

Все більше сімей, що знаходяться в ситуації визначення місця проживання дитини наголошують на проведенні експертизи, яка займається дослідженням і вирішенням певних питань, і вимагає спеціальних знань в певній вузькій галузі та залучення для цього носіїв таких знань – експертів [3].

Незалежно від конкретних об'єктів експертизи в кінцевому рахунку об'єктом дослідження експерта є особа, так як і факти, встановлені експертом, прямо або побічно належать до певних осіб. З огляду на велику роль експертів у судочинстві, до них пред'являються певні вимоги, прямо сформульовані в законі, а також високі моральні вимоги [1, с. 116].

Вершиною професіоналізму експерта-психолога вважається проведення ним об'єктивного, повного і всебічного дослідження з використанням сучасних експертних методик та формування на цій основі науково обгрунтованого висновку.

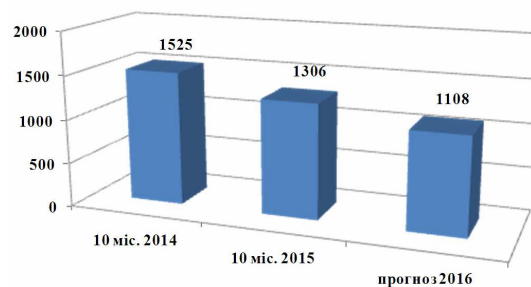
Для того, щоб здійснювати експертну діяльність на професійній основі, суб'єкт такої діяльності повинен бути не тільки компетентним, але і відповідати вимогам, що визначає його компетентність, кваліфікованість. До психологічних якостей, умінь і здібностей, потрібних для успішного здійснення експертом своїх функціональних

заходи антитерористичної безпеки на об'єктах масового скупчення людей, метро, вокзалах, транспортних вузлах, об'єктах критичної інфраструктури, зокрема, шляхом встановлення пристроїв для виявлення металевих предметів.

Варто також враховувати результати проведення переатестації працівників міліції, які виявили бажання продовжити службу в Національній поліції України, в результаті чого значна їх частина змушена буде залишити службу. Це призведе до того, що більшість колишніх працівників міліції, звільнених з органів внутрішніх справ, будуть створювати бандформування чи брати участь у діяльності організованих злочинних угруповань, адже в них є достатньо вмінь, навичок і знань для приховування слідів злочину. В зв'язку з цим, на державному рівні доцільно вжити організаційних заходів, спрямованих на перекваліфікацію та подальше їх працевлаштування. Потребує вивчення та вирішення на законодавчому рівні питання щодо гарантування соціального захисту звільнених працівників міліції (за винятком тих, на кого є компрометуючі матеріали в підрозділах внутрішньої безпеки), яким до виходу на пенсію за вислугою років або віком залишилося не більше трьох років.

Розгляд основних соціально-економічних чинників організованої злочинності у сфері національної безпеки без урахування статистичних даних не відображає об'єктивної дійсності щодо загрозливих тенденцій та поширюваності цього суспільно небезпечного явища в нашій країні. Охарактеризуємо інформацію щодо кількості виявлених правоохоронними органами злочинів, учинених у складі організованих злочинних формувань. Згідно зі статистичною звітністю МВС України, починаючи з 2015 р. вбачається тенденція до зменшення кількості виявлених злочинів, учинених у складі організованих груп і злочинних організацій.

Учинено кримінальних правопорушень ОГ іЗО

За останній період кількість виявлених кримінальних правопорушень організованими групами і злочинними організаціями

апаратам) та пристроям (медичним приладам: інсуліновим помпам, кардіомоніторам, електронним стимуляторам серця) з комп'ютерним управлінням і робить можливим їх використання злочинцями для вчинення кібервбивств за допомогою експлоїтів в дистанційному режимі. Це дало нам розуміння необхідності введення поняття асистованого кіберсуїциду і кібервбивства. Асистований кіберсуїцид – це самогубство, що здійснюється людиною за допомогою іншої особи, яка керує її діями через Інтернет. Кібервбивство – це умисне заподіяння смерті іншій людині за допомогою використання бездротового доступу до інтерфейсу і втручання в роботу значущих систем і пристроїв, що знаходяться під дистанційним комп'ютерним управлінням.

Інформаційна і психологічна кібербезпека повинна включати різні рівні: технічний, програмний, контентний, медичний, психолого-педагогічний, соціальний та адміністративно-правової (створення і редагування законопроектів, спрямованих на регулювання питань інформаційної та громадської безпеки, боротьбу з економічними, програмно-технічними погрозами і злочинами, удосконалення експертно-криміналістичного забезпечення боротьби зі злочинністю). Саме посилення цих складових дасть можливість вивести боротьбу зі злочинністю у кіберпросторі на новий рівень безпеки.

Бухонський С.О.

ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

На сучасному етапі реформування підрозділів Міністерства внутрішніх справ основним завданням кримінального провадження є отримання інформації при проведенні відповідних слідчих (розшукових) дій, а також інформації наданої на запити із компетентних органів.

Зважаючи на об'єми отриманої у такий спосіб інформації, її ефективне використання в кримінальному провадженні можливе лише засобами криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем.

Організаційно-правову основу діяльності з формування, ведення та використання криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем визначають Конституція України, кримінальне процесуальне законодавство, нормативно-правові акти з питань діяльності органів внутрішніх справ України, а також Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС [1].

Використання криміналістичних обліків та інформаційно-

пошукових систем допомагає здійснювати розшук та проводити ідентифікацію об'єктів, шляхом порівняння ознак матеріалів реєстрації з ознаками об'єктів, що перевіряються [2, с. 167].

Таким чином, об'єкти криміналістичних обліків, а саме: відомості про невідомих злочинців, які переховуються від суду, органів досудового розслідування та відбування покарання; обвинувачені, яких було заарештовано; особи, затримані за бродяжництво та жебрування; особи, які вчинили злочин, але звільнені від кримінальної відповідальності та покарання на підставах, передбачених законом; засуджені особи; особи, які пропали безвісти; хворі, які перебувають у лікувальних установах, притулках для пристарілих, дитячих будинках і через свій стан не можуть повідомити персональні дані; невідомі групи осіб, які загинули внаслідок злочинів, нещасних випадків; вкрадена, втрачена, вилучена та добровільно здана зброя; кулі, гільзи, патрони зі слідами зброї, виявлені на місці події, незакінченого кримінального провадження; речі, викрадені та загублені, а також вилучені у затриманих; номерні речі та вироби, пов'язані зі злочинами; автотранспортні засоби, належність яких не встановлено; підроблені документи, виготовлені поліграфічним способом; підроблені грошові знаки (паперові гроші); паспорти – викрадені, втрачені, такі, що належать злочинцям, а також бланки викрадених паспортів; зразки почерків осіб, які займаються підробленням лікарських рецептів, переважно на наркотичні та подібні їм речовини; пригильна худоба, яку було викрадено, і така, що розшукується; сліди пальців рук з місць огляду та вилучення (у картотеці зберігаються їх фотознімки); сліди знарядь зламу та інструментів з місць огляду та вилучення (зберігаються як сліди, так і їх зліпки); факти розкрадання вантажів на залізничному транспорті; способи вчинення злочинів, за якими не встановлено осіб злочинців [3, с. 77], а також інформаційні ресурси інформаційно-пошукових систем (відомості щодо подій, злочинів (правопорушень), осіб, речей, документів, цінностей та іншого майна, які підлягають обліку) [4, с. 263], призначені для оперативного інформаційного забезпечення службової діяльності всіх підрозділів Міністерства внутрішніх справ.

Аналіз всієї зібраної інформації дозволяє слідчому побудувати слідчі й розшукові версії та скоординувати всю роботу по кримінальному провадженню [5, с. 477].

Отже, питання по удосконаленню використання криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем залишається і досі актуальним напрямом наукових досліджень. А їх реформування в єдину систему кримінальної реєстрації сприятиме здійсненню важливих принципів правосуддя – невідворотності покарання за вчинення злочину, швидкому, повному розслідуванню злочинів,

організованої злочинності в нашій державі. Так, за результатами аналізу опитування працівників прокуратури, було визначено рівень впливу таких негативних економічних чинників на зростання організованої злочинності в Україні за п'ятибальною шкалою:

- високий рівень тіньової економіки – 4,22;
- виведення капіталу в «офшорні зони» – 4,08;
- олігархічне керівництво фінансово-промисловими групами – 4,00;
- розмір мінімальної заробітної плати – 4,00;
- значні валютні коливання – 3,94;
- соціально-економічна криза – 3,83;
- ухилення від сплати податків, інших загальнообов'язкових зборів – 3,70;
- великий фіскальний тиск – 3,50;
- високі процентні ставки за кредитами – 3,41;
- відсутність прозорості і чесної конкуренції – 3,38;
- порушення процедури приватизації – 3,34;
- відсутність поваги до приватної власності – 3,25.

У свою чергу, визначено рівень впливу організованої злочинності на такі макроекономічні показники розвитку держави за п'ятибальною шкалою:

- зміна реального ВВП – 3,08;
- сальдо платіжного балансу – 3,02;
- індекс об'єму промислового виробництва – 2,94;
- сальдо торгового балансу – 2,91;
- індекс цін виробника – 2,85;
- індекс споживчих цін – 2,80.

Варто зауважити, що проведення антитерористичної операції у східній частині території України також зумовило появу економічних і соціальних проблем, що негативно впливають на ефективність заходів запобігання та протидії проявам організованої злочинності. Ситуація може дещо ускладнитись унаслідок збільшення кількості зброї, бойових припасів або вибухових речовин, які перебувають у нелегальному обігу через їх нелегальне вивезення із зони АТО. Крім того, члени організованих злочинних формувань для збільшення масштабів своєї діяльності та отримання більш високих доходів можуть різними незаконними способами купувати зброю, бойові припаси або вибухові речовини в осіб, які були демобілізовані та незаконно розповсюджують такі товари. Тому варто постійно виявляти та припиняти контрабандні канали ввезення, збуту, розповсюдження зброї, бойових припасів або вибухових речовин біля ліній розмежування державного кордону з Російською Федерацією, особливо в районі проведення АТО. При цьому, необхідно посилювати

– одночасне пред'явлення висновку з описом імовірного ходу розслідування події та її обставин.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

Тактичні прийоми використання судових експертиз можуть застосовуватись як самостійно при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, так і бути складовими частинами тактичних операцій.

Особливості використання висновків експерта на початковому, наступному і заключному етапах розслідування справи загалом визначаються метою використання, характерною для кожного з етапів розслідування.

Список використаних джерел

1. Криминалистика. Учебник для вузов / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. / Под ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. – М.: НОРМА-ИНФРА М, 1999. – 990 с.
2. Гусаков А.Н., Филющенко А.А. Следственная тактика (в вопросах и ответах): Учеб. пособие. – Свердловск: Изд-во Уральск. ун-та, 1991. – 16 с.
3. Белкин А.Р. Теория доказывания. Научно-методическое пособие. – М.: НОРМА, 1999. – 429 с.
4. Переверза О.Я. Формування неправдивих показань, система тактичних прийомів їх виявлення і подолання: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Х., 2000. – 19 с.
5. Шепитько В.Ю. Теория криминалистической тактики: Монография. – Х.: Гриф, 2002. – 349 с.

Харкевич О.О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ УГРУПОВАННЯМ

Організовані злочинні формування здатні оперативно адаптувати свою діяльність залежно від політичних, економічних, фінансових, інформаційних та інших умов і об'єктивних обставин життєдіяльності суспільства. На вибір злочинної діяльності впливає ступінь урегульованості суспільних відносин правовими нормами, а також типова практика їх застосування, додержання, виконання. Крім того, в окремих випадках організована злочинна діяльність є чи не єдиним способом отримання прибутку, доходу або засобом для нормального існування людини на певних територіях у країнах, де немає необхідної кількості достатньо оплачуваних місць роботи або можливості займатися підприємницькою діяльністю.

Окремі економічні фактори впливають на зростання проявів

визначенню встановлених законом заходів покарання в залежності від особи винного тощо [6, с. 212].

Список використаних джерел

1. Наказ МВС України від 10.09.2009 № 390 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>
2. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец, вищих закладів освіти. [Глібо В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А.] / За ред. В.Ю. Шепитька. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
3. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кузьмічов Я. В. та ін. Криміналістика: питання і відповіді. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 280 с.
4. Пяковський В.В. / Криміналістика : підручник. / В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексеев та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 544 с.
5. Саїнчін О.С. Кримінально-процесуальне та криміналістичне визначення стадій та етапів розслідування умисних вбивств / О.С. Саїнчін // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» : зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.), В.М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю.П. Аленін [та ін.] ; відпов. за вип. В.М. Дрьомін ; МОН України, НУ ОЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2012. – Т. 11. – С. 472-478.
6. Шеремет А.П., Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Шеремет – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Ваканич О.В.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ТОВАРОЗНАВЧИХ ЗНАНЬ, ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

1. Значних збитків культурній спадщині України завдає незаконний обіг культурних цінностей. Незаконні операції з такими цінностями по доходу поступаються лише незаконному обігу зброї, наркотичних речовин та торгівлі людьми. Небезпека такої незаконної діяльності полягає в тому, що вона слугує каналом просочування за кордон національної культурної спадщини, унікальних витворів мистецтва, які мають значну культурну та матеріальну цінність.

2. Під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу культурних цінностей інколи виникає потреба в застосуванні спеціальних знань у галузі товарознавства.

Це відбувається тоді, коли виникає потреба встановлення вартості

таких цінностей (художніх витворів, антикваріату, ікон і т. ін.). При цьому варто враховувати, що експерти які залучаються до проведення таких товарознавчих експертиз, у своїй роботі використовують різні методики, в результаті чого їх висновки можуть бути піддані сумніву з точки зору, наприклад, достовірності встановлення вартості того чи іншого об'єкту.

Ці відомості можуть допомогти зорієнтуватися в ринковому просторі антикваріату. Проте формування цін на нього в Україні має свої специфічні риси. Це пов'язано з особливостями вітчизняної торгівлі і з вітчизняним законодавством, що регулює даний процес, і з купівельними можливостями нашого населення.

Зараз в Україні формується інститут професійних експертів антикваріату, оскільки їхніх послуг потребують страхові компанії, банки, органи досудового розслідування, органи виконавчої служби, суди, митниця. Експерти, що займаються оцінкою витворів мистецтва, враховують перш за все зарубіжний досвід продажів і орієнтуються на ціни світових аукціонів. Але в Україні у потенційних покупців не має ще тих можливостей, тому вартість багатьох творів тут на багато нижча, особливо це стосується справжніх шедеврів.

Тому дуже актуальним є створення методики визначення вартості предметів, речей, що становлять культурну цінність, щоб систематизувати досвід експертів і фахівців, пов'язаний з судово-товарознавчою експертизою творів, мистецтва і створити методику грошової оцінки, а також сприяти підготовці експертів до роботи, надавши інформацію про предмет, специфіку експертиз антикваріату і визначення у цьому комплексному експертному дослідженні мистецтвознавчої експертизи.

У зв'язку з цим слідчому, у кожному конкретному випадку, необхідно вибірково підходити до підбирання експертів-товарознавців, проводити комісійні експертизи, ретельно аналізувати висновки експертів, зокрема в розрізі застосування методик визначення вартісних і інших характеристик предметів кримінального замаху.

У кожному випадку, висновки експертів повинні підкріплюватися наявністю документів, які підтверджують правильність визначення вказаних характеристик.

Науковий рівень визначення культурних цінностей, якість науково-уніфікованої документації, що склалася у процесі мистецтвознавчого дослідження, є важливою і невід'ємною умовою при визначенні вартості пам'яток культури.

3. У випадку виникнення у слідчого сумнівів, доцільно допитувати експертів щодо складеного ними висновку та перевіряти іншими способами його повноту, об'єктивність та компетентність [1, с. 247-248].

Тактика пред'явлення результатів судових експертиз у випадку відмови допитуваного від дачі показань визначається мотивами відмови. Якщо відмова ніяк не мотивується, причини її не називаються, то слідчий може запропонувати дати показання лише з приводу запропонованих доказів (наприклад, як в пограбованій квартирі з'явилися сліди пальців підозрюваного). Якщо допитуваний відмовляється давати показання, то в протоколі, що складається, необхідно зафіксувати не тільки сам факт відмови, але і ті докази, що висувалися для подолання відмови [3, с. 285]. О. Переверза цілком справедливо відзначає, що висновок експерта може бути засобом подолання неправди з боку допитуваного тільки в ході тактично правильного його пред'явлення в процесі допиту [4, с. 11].

Проаналізувавши спеціальну літературу, присвячену проблемам тактики використання доказів [5, с. 227], варто зазначити, що під час проведення допиту слідчий може застосувати такі тактичні прийоми використання інформації, отриманої шляхом проведення експертних досліджень.

Прийоми, не пов'язані з пред'явленням висновку експерта:

- роз'яснення допитуваному можливостей судових експертиз з метою схвалення останнього до дачі правдивих показань ще до отримання результатів експертних досліджень;

- згадка про наявність висновку судової експертизи;

- перерахування фактів, установлених у результаті експертних досліджень.

Прийоми, пов'язані з пред'явленням висновку експерта:

- пред'явлення висновків однієї експертизи;

- пред'явлення висновків кількох експертиз:

- а) висновки пред'являються у послідовності «наростаючої сили»;

- б) висновки пред'являються у послідовності «спадної сили»;

- пред'явлення підозрюваному (обвинувачуваному) фрагментів висновку експерта (спочатку підсумків, а потім – усього документа);

- комбіноване ознайомлення підозрюваного (обвинувачуваного) з результатами експертизи та демонстрацією речових доказів;

- пред'явлення висновків експерта у комплексі інших взаємопов'язаних доказів (речові докази, документи тощо);

- а) докази пред'являються у послідовності «наростаючої сили»;

- б) докази пред'являються у послідовності «спадної сили».

Демонстрація висновку за наявністю додаткових умов:

- раптове пред'явлення висновку;

- пред'явлення висновку після попереднього з'ясування обставин, пов'язаних з досліджуваними об'єктами;

- пред'явлення висновку і роз'яснення його значення у кримінальному провадженні;

Фурман Я.В.

ТАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ВИСНОВКІВ ЕКСПЕРТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Ключовою стадією роботи з висновком експерта є його реалізація, або використання. Загальновідомо, що основним елементом криміналістичної тактики є тактичний прийом. Під тактичним прийомом розуміється найбільш раціональний і ефективний спосіб дій під час організації і планування розслідування, підготовки і проведення окремих процесуальних дій, а також вибір особою, яка проводить розслідування, визначеної лінії поведінки [1, с. 453].

Тактичні прийоми з використання інформації, отриманої експертним шляхом можуть застосовуватись на різних етапах проведення слідчих (розшукових) дій:

а) Підготовчий етап. Насамперед слідчим, поряд із завданнями самої слідчої (розшукової) дії, визначається і мета застосування тактичного прийому, яка може відобразитися в плані слідчої (розшукової) дії.

б) Робочий етап. Тактичний прийом застосовується згідно з планом слідчої (розшукової) дії, з урахуванням конкретної слідчої ситуації та лінії поведінки обвинувачуваного (підозрюваного);

в) Заклучний етап. На цій стадії слідчий оцінює результати і визначає, наскільки тактичний прийом себе виправдав, тобто наскільки повно вирішені завдання, які повинно було виконати та наскільки він сприяв встановленню об'єктивної істини у кримінальному провадженні в цілому.

Тактичний прийом є ефективним тоді, коли він обирається з урахуванням слідчої ситуації. Вибір тактичного прийому залежить від складових елементів слідчої ситуації. А.М. Гусаков і А.О. Філющенко до таких типових елементів відносять [2, с. 5-12]:

- завдання, що стоять перед розслідуванням на момент застосування тактичного прийому (наприклад, встановлення виду знаряддя злочину чи його ідентифікація);

- обсяг інформації, що є у слідчого (наприклад, про виникнення тих чи інших властивостей у об'єкта, що досліджується);

- матеріальна обстановка на місці застосування тактичного прийому;

- обсяг матеріальних, людських і часових ресурсів, що є в розпорядженні слідчого;

- взаємини осіб, з діями й інтересами яких пов'язане застосування тактичного прийому;

- психологічні й інші особливості осіб, які беруть участь у застосуванні тактичного прийому.

Крім самих виробів антикваріату, експерту-товарознавцю доцільно надати документи, що відображають стан товару, різні процеси які відбувалися з ним, товарні операції, що дозволяє отримати додаткову інформацію про досліджуваний об'єкт чи їх групу.

Такими документами можуть бути: документи, що містять інформацію про особливості походження товару; товарно-транспортні документи; приймальні документи в яких зафіксовані характеристики якості товару при прийманні; складські документи з інформацією про умови зберігання; претензійні матеріали тощо.

У кожному випадку обсяг досліджень які мають провести експерти-товарознавці залежить від специфіки справи і конкретних питань, що ставлять перед товарознавчою експертизою, зокрема: щодо найменування товару та віднесення його до певного виду, роду, групи, марки; щодо розшифрування маркування даного товару; щодо наявних дефектів; щодо чинників які спричинили такі дефекти; щодо відсотку втрати вартості товару; щодо вартості об'єкті дослідження; щодо розміру шкоди заподіяної власнику майна внаслідок його пошкодження (залиття, пожежі тощо).

Товарознавче дослідження передбачає безпосереднє ознайомлення експерта з матеріалами кримінального провадження, зокрема тими які відносяться до предмета експертизи. Такими матеріалами можуть бути: протоколи огляду місця події, протоколи обшуків, протоколи допитів підозрюваного та свідків, в яким можуть міститися відомості щодо предмета товарознавчої експертизи.

Докладне вивчення експертом-товарознавцем зазначених матеріалів дозволить визначити правильну методику дослідження об'єкту, деталізувати завдання експертного дослідження, правильно зрозуміти нечітко сформульовані питання слідчого і за потреби розширити їх межі [2, с. 244-245].

У ході дослідження експертом-товарознавцем культурних цінностей інколи може виникнути необхідність використання не лише знань у галузі товарознавства, а й інших галузей (хімії, матеріалознавства, археології, живопису та ін.).

В ході проведення дослідження культурних цінностей експерт-товарознавець повинен користуватися державними стандартами [3], технічними умовами, спеціальною літературою [4] і методиками, де містяться технічні вимоги та рекомендації щодо проведення досліджень зазначених об'єктів.

Список використаних джерел

1. Куликов Д.Н. Некоторые вопросы использования специальных знаний при расследовании контрабанды культурных ценностей / Д. Н. Кулишов // Теория и практика судебной экспертизы в

современных условиях: материалы 3-й международной научно-практической конференции (Москва, 25-26 января 2011 г.); Московская государственная юридическая академия имени О.Е. Кутафина; редкол. Е.Р. Россинская и др. – М.: Проспект, 2011. – С. 245-248.

2. Экспертизы у судовій практиці: наук.-практ. посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 400 с.

3. Товарознавство. Терміни та визначення. Державний стандарт. ДСТУ 3993-2000: Видання офіційне; (затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України № 627 від 31 жовтня 2000 р.); розробники: Р. Андрющенко, Г. Бондарева, А. Мізрухіна та ін. – К.: ДЕРЖСТАНДАРТ УКРАЇНИ, 2000. – 24 с.

4. Омельченко Е.В. Товароведение, экспертиза и стандартизация в вопросах и ответах: учебное пособие. – М.: АНО ВПО Российская академия, 2013. – 65 с.; Товароведение и организация торговли непродовольственными товарами: учебник / А.Н. Неверов, Т.И. Чалых, Е.Л. Пехташева и др.; под ред. А.Н. Неверова, Т.И. Чалых. – М.: ПрофОбрИздат, 2001. – 464 с.; Николаева М.А. Теоретические основы товароведения: учебник / М.А. Николаева. – М.: Норма, 2007. – 448 с. та ін.

Варуха К.В.

КОМПЛЕКСНА ВЗАЄМОДІЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕВІДКЛАДНИХ СЛІДЧИХ ДІЙ

Останнім часом на відомчих семінарах і міжвідомчих конференціях приділяється все більше уваги необхідності підвищення ефективності правоохоронної діяльності. Досягнути цього лише за допомогою одного бажання слідчих та зростання їх професійної кваліфікації в сьогоденні вже недостатньо. Для подолання кризи, яка створилась останнім часом в діяльності поліції, необхідна колективна міжвідомча праця всіх учасників досудового розслідування.

І криміналістичне забезпечення відграє чи не найважливішу роль для правоохоронної діяльності. Хоча в умовах глобалізації парадигма криміналістики, як науки змінюється до зближення та уніфікації більшості процедур, в аспекті практичної діяльності експертів ці процеси відбуваються не досить швидко та вдало. Це, в першу чергу, пов'язано з певною невідповідністю наукових розробок та їх впровадженням в практику. Іноді відбувається така сумна ситуація, коли необхідну наукову розробку не впроваджують в практику через брак фінансування галузі [1, с. 145]. Проте, в деяких аспектах практики класика криміналістичної роботи залишається постійною.

Як відомо, для виконання оперативно-слідчих дій як спеціалісти

Планувалося, що надання повноважень органам Державної фіскальної служби України щодо проведення експертиз скоротить час розслідування злочинів, забезпечить якість досудового розслідування та дотримання прав громадян під час здійснення правосуддя. Варто згадати, що Проектом модернізації ДПС України передбачалося створення Центру експертних досліджень при ДПС України. Створення такого структурного підрозділу значно зменшило б витрати ДФС на проведення судових експертиз, скоротило би строки їх проведення.

Податковим кодексом України вперше передбачено проведення експертизи у разі, коли під час здійснення податкового контролю контролюючими органами для вирішення питань, що мають значення для здійснення податкового контролю, необхідні спеціальні знання у галузі науки, мистецтва, техніки, економіки та в інших галузях [4, с. 84].

Оскільки здійснюється реорганізація і скорочення як окремих структур, так і підрозділів ДФС, в науковій літературі необхідність формування державної спеціалізованої установи у службі ДФС наразі обговорюється не дуже жваво.

На практиці, створення та впровадження нової організаційної структури, побудованої за функціональним принципом високопрофесійної, інформаційно-розвинутої експертної служби при ДФС України може скоротити час розслідування злочинів, забезпечити якість досудового розслідування, дотримання прав громадян під час здійснення правосуддя, а також сприяти викриттю складних схем мінімізації та ухилення від сплати податків, а в цілому підвищити ефективність виявлення коштів тіньової економіки та поповнити бюджет додатковими коштами.

Список використаних джерел

1. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – Т. 4, – С. 308.
2. Мельник П.В. Ми – органічна складова податкової служби / П.В. Мельник // Вісник податкової служби України. – 2011. – №36.
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, Міністр України, наказ від 08.10.1998 № 53/5
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI, доступно з: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page_11.

необхідні різні види спеціальних знань у формі проведення судових експертиз.

Комплексного підходу вимагає призначення судово-економічної та окремих видів експертиз (зокрема, судово-товарознавчої, експертизи голограм, будівельно-технічної, оціночно-будівельної, оціночно-земельної, комп'ютерно-технічної експертиз). Проведення судової економічної експертизи щодо податкових правопорушень являє собою одну з найбільш кваліфікованих форм оптимального поєднання і комплексного використання різних видів спеціальних знань, і це може відіграти пріоритетну роль у встановленні обставин і причинно-наслідкових зв'язків при встановленні та розслідуванні податкових правопорушень.

На сучасному етапі потреби ДФС щодо проведення судових економічних експертиз задовольняють існуючі державні відомчі спеціалізовані установи. Однак, під час розслідування правопорушень у сфері оподаткування виникають труднощі – доводиться долати відомчі бар'єри, а це затягує терміни виконання експертної роботи.

Для порівняння, єдина в податковому відомстві США лабораторія криміналістичних досліджень і експертизи, діє в Чикаго. Поряд із виконанням своїх основних завдань – встановлення осіб, які ухиляються від сплати податків, або які отримали грошові кошти за допомогою фальшивих фінансових документів, лабораторія надає криміналістичну допомогу американським правоохоронним органам в розслідуванні складних кримінальних злочинів, розробляє нові методи криміналістичних досліджень і нових видів оперативно-технічної апаратури. Метою наукового дослідження матеріалів кримінального провадження в судово-економічній експертизі є встановлення матеріальних збитків державі та власникам доходів, кваліфікуючи збитки як наслідки злочинності у сфері економіки у вигляді несплачених податків. Якщо кримінальне провадження відкрите на підставі акту документальної перевірки дотримання вимог податкового або валютного законодавства, за допомогою судово-економічної експертизи встановлюється відносність і недостовірність документів як об'єктів дослідження, якими підтверджені результати перевірки.

За допомогою експертизи встановлюються завідомо неправдиві відомості про договори, первинні документи, відомості бухгалтерського обліку і звітності, декларації про доходи. Проведення судово-економічної експертизи в лабораторії криміналістичних досліджень і експертизи в Чикаго, враховуючи законодавчо встановлені терміни досудового розслідування і судочинства, повинно завершатись не пізніше, ніж в строк 30-45 днів.

Оцінка діяльності такої системи в інших державах також свідчить про позитивні наслідки.

широко залучаються представники органів досудового розслідування поліції Національної поліції України (інспектори-криміналісти) та Експертної служби МВС України (судові експерти). Іноді саме від їх уважної та ретельної роботи залежить успіх в роботі всієї слідчо-оперативної групи.

Як відомо, очолює роботу на місці події слідчий, а кожен спеціаліст в складі СОГ відіграє свою унікальну та важливу роль. Сьогодні інспектори-криміналісти та експерти отримують якісну професійну підготовку, мають в своєму розпорядженні необхідне сучасне обладнання та техніку. Наразі вони мають, навіть, пересувну лабораторію Експертної служби МВС, яка може використовуватись при ОМП в випадках вбивства або замаху на вбивство чи розбійного нападу з застосуванням вогнепальної зброї, згвалтування неповнолітніх, ДТП або пожежі з масовою загибеллю людей, вибуху чи її загрози. Тому спеціалісти – інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, експерти, зазвичай, здатні до високопрофесійного забезпечення правоохоронної діяльності під час досудового розслідування.

Також, в невідкладних слідчих (розшукових) діях приймають участь і судово-медичні експерти як фахівці з судово-медичної експертизи.

Тому, для якісної колективної співпраці на місці виявлення трупу, слідчому варто пам'ятати про ті дії, які входять до компетенції інспектора-криміналіста та фахівця в галузі судової медицини аби не плутати їх.

Отже, інспектор-криміналіст при роботі на місці події повинен провести огляд місця злочину (події); правильно визначити об'єкти для фото- або відеозйомки за правилами криміналістичної фотографії, провести вибір вихідних точок для фотографування та саму зйомку.

Разом із слідчим, спеціаліст визначає межі, спосіб огляду та місця можливого знаходження слідів злочину. Також разом із слідчим інспектор-криміналіст проводить пошук, фіксацію та вилучення слідів злочину. Під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі, спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення) [2]. В функцію криміналіста входить пакування вилучених речових доказів та прийняття заходів до їх збереження.

Варто пам'ятати, що транспортування вилучених об'єктів до місць проведення експертиз належить до компетенції слідчого.

В ході проведення невідкладних дій у слідчого, інспектора-криміналіста та судово-медичного експерта можуть виникнути різні версії та бачення розвитку події. Наприклад, перед використанням руйнівних методів пошуку слідів спеціалісти повинні отримати від

слідчого згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідчої інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах. А слідчий може намагатись уникнути таких методів, з метою збереження слідів. Обое в даному випадку можуть апелювати високою метою – зробити пошук слідів злочину якомога якіснішим. Проте, їм варто дійти згоди і розглянути власні можливості об'єктивно.

Тому дуже важливим фактором для сприяння ефективності колективної роботи є відсутність тиску на експерта з боку керівника СОГ. Іноді існування різноманітних версій злочину дає в подальшому слідчому змогу просуватись в більш широкому просторі, що сприяє зростанню якості розслідування.

Таким чином, для покращення криміналістичного забезпечення деяких аспектів правоохоронної діяльності необхідна комплексна взаємодія всіх учасників досудового розслідування з чітким дотриманням кожним спеціалістом власних функціональних обов'язків, обізнаність слідчого з можливостями інспектора та відсутність тиску на спеціаліста.

Список використаних джерел

1. Валерий Шепитко. Криминалистика в системе юридических наук и ее роль в глобальном мире / Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика. – Харків, 2014. – Ч.І. – С. 142-145.

2. Інструкція про порядок залучення працівників досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі у проведенні огляду місця події : затверджена Наказом МВС від листопада 2015 №1339.

Висотенко Ю.В., Мировська А.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Злочинна діяльність як соціальне явище має складний та багаторівневий характер, фундаментальне дослідження якого можливе лише при застосуванні системного підходу до виявлення та вивчення всіх закономірностей, а також встановлення кореляційних зв'язків і відносин між її елементами.

Євроінтеграційні вподобання України покладають на державу додаткові зобов'язання щодо захисту прав та свобод громадян, включаючи право на недоторканність власності. Виконання цього завдання передбачає трансформацію кримінального процесу України в контексті європейських стандартів, стимулює продовження розробки

у відповідній галузі науки. Ще однією обставиною, яка потенційно розширює практику використання спеціальних знань при розслідуванні правопорушень, є інтеграція наукових знань і розвиток нових методик експертного дослідження, які дозволяють експертам розширяти і ускладнювати перелік доступних для вирішення завдань.

Заслугує на увагу давня пропозиція вчених і практиків про створення експертних підрозділів у системі Державної фіскальної служби. Так, на розгляд Верховної Ради України було запропоновано Проект Закону України «Про внесення змін до Законів України «Про судову експертизу» та «Про державну податкову службу в Україні» №3016 від 27.01.2003 р. Цей законопроект був розроблений з метою вдосконалення існуючої структури органів Державної податкової служби шляхом надання законодавчої можливості створення в органах ДПС України експертних підрозділів. Законопроектом пропонувалося внесення відповідних доповнень до статей 7 і 19 Закону України «Про судову експертизу» та статті 2 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» з метою створення в складі органів ДПС експертних підрозділів та надання повноважень проведення судових експертиз та експертних досліджень. Планувалось, що «його поява суттєво сприятиме підвищенню іміджу податкової служби України» [2].

У середньому по Україні у кожному другому кримінальному провадженні, що розслідується слідчими податкової поліції, призначаються судові експертизи. Експертизи, здебільшого, виконуються із порушенням встановлених п. 8 наказу МЮ України від 08.10.1998р. №53/5 термінів (проведення експертиз до 15 днів і лише з матеріалами з великим обсягом об'єктів чи складних за характерів досліджень – у межах 45 днів) [3].

Боротьба з податковими правопорушеннями – проблема, комплексна за своїм характером. Зумовлено це тим, що слідова картина податкових правопорушень, здебільшого є комплексним об'єктом дослідження, і вимагає такого самого комплексного підходу до її вивчення.

У своїй діяльності органи Державної фіскальної служби виявляють великі обсяги товарно-матеріальних цінностей та операцій із ними, які потребують проведення спеціальних оціночних, товарознавчих та інших видів досліджень та судових експертиз. В сучасних умовах, враховуючи виключну різноманітність товарів, це потребує спеціальної підготовки, до того ж і ефективного функціонування відповідних підрозділів, які уповноважені виконувати такі види діяльності. Крім того, в епоху транснаціонального бізнесу, розвитку цифрових технологій і електронної комерції для успішності розкриття і розслідування правопорушень у сфері оподаткування єдиним способом для їх встановлення та розкриття, отримання найбільш вагомих доказів

які зіткнулися з насильницькими діями тощо [1, с. 7-12, 15].

Однак, досі не існує дієвої моделі надання всебічної комплексної допомоги особам, схильним до вчинення самогубства. Звідси виникає необхідність створення такої державної програми з профілактики самогубств, в якій би була передбачена комплексна відомча та міжвідомча допомога особам з ризиком вчинення суїциду.

Результатом такої програми повинні стати:

- в першу чергу – оздоровлення соціальних та побутових умов для всіх верств населення;
- створення робочих місць;
- проведення широкомасштабного інформування юнацтва про позитивні перспективи у дорослому майбутньому житті;
- створення програм навчання самих спеціалістів, які працюють з потенційними самогубцями та особами, які вже мали спроби суїцидів;
- рекламування роботи центрів кризової та психологічної допомоги, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за допомогою соціальної реклами, доступності для кожного «гарячих ліній» тощо.

Список використаних джерел

1. Бондаровська В.М., Кульбачка Т.В., Ламах Е.Б., Козуб Л. І. Допомога людині яка знаходиться у стані шоку, стресу чи травми / Практичні поради. – К., 2015. – 23 с.

Федчишина В.В.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ ЕКСПЕРТНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Обговорюючи роль податкової системи як економічної складової розвитку держави, ще в минулому столітті відомий аналітик світу К. Маркс писав, «в податках втілено економічно виражене існування держави» [1].

Ефективність боротьби з податковими правопорушеннями багато в чому залежить від оперативності організації і якості досудового розслідування і судового розгляду. Сучасний розвиток наукових теорій про оподаткування призводить до ситуації, коли, з одного боку, ці досягнення використовуються на благо людства, а з іншої – їх використання зловмисниками багатократно ускладнюють слідові картини податкових правопорушень, дослідження яких без використання спеціальних знань є неможливим.

Роль спеціальних знань нерозривно пов'язана з об'єктивізацією процесів розслідування і судочинства. Це обумовлено також і тим, що окремі факти і обставини можуть бути виявлені, досліджені і отримують значення доказів лише із використанням спеціальних знань

проблем оптимізації діяльності правоохоронних органів із розслідування та попередження злочинів загалом й зокрема крадіжок.

Відсутність сучасних наукових рекомендацій щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів проти власності, вчинених злочинними групами, в тому числі і пов'язаних із таємним викраденням чужого майна, породжує негативні тенденції у формуванні громадської думки про спроможність держави захистити демократичні засади побудови громадянського суспільства, а також негативно впливає на стан виявлення таких фактів та боротьбу з ними.

На сьогоднішній день розроблення сучасної методики розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, покликане сприяти не лише попередженню та запобіганню суспільно-небезпечним діям у зазначеній сфері, викриттю винних осіб і забезпеченню їх притягнення до кримінальної відповідальності, а і виявленню таких деліктів, які мають латентний характер.

Аналіз слідчої та судової практики у кримінальних провадженнях зазначеної категорії злочинів дозволив виявити низку недоліків організаційного, тактичного і техніко-криміналістичного характеру та дійти висновку, що під час розслідування не в повному обсязі використовуються спеціальні технічні (криміналістичні) засоби або їх можливості щодо виявлення та фіксації слідової інформації; спеціалісти залучаються не на всіх етапах проведення розслідування або взагалі не залучаються під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Безперечно, основною причиною цих недоліків є прогалини розробки загальних та спеціальних питань тактики застосування спеціальних криміналістичних знань, які обумовлені специфікою цього виду злочинів.

Водночас, необхідно зазначити, що успіх розслідування злочинів за фактами крадіжок багато в чому залежить від експертних досліджень, а недооцінка ролі експертних досліджень під час розслідування крадіжок і недостатня обізнаність працівників слідчих підрозділів органів поліції у сфері досягнень експертної практики негативно позначаються на розслідуванні злочинів зазначеної категорії.

Таким чином, проблема оптимізації використання спеціальних криміналістичних знань є багатоаспектною. Вирішення її пов'язане з теоретичною розробкою концепції інтегративної моделі використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні крадіжок, вчинених злочинними групами, спрямованою на встановлення юридично значущих фактів події в процесі доказування. Діючий механізм застосування спеціальних криміналістичних знань у практиці діяльності Експертної служби МВС України з техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів зазначеної

категорії (участь спеціаліста-криміналіста у проведенні слідчих (розшукових) дій; облікова діяльність; проведення криміналістичних експертиз) поки що не є інтегрованою взаємодіючою системою, скріпленою єдиними методологічними, науково-методичними, організаційними та правовими засадами. Відсутність належної процесуальної регламентації використання спеціальних криміналістичних знань, невизначеність функцій інспектора-криміналіста та судового експерта при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також форм фіксації їх результатів; ігнорування інформаційних можливостей криміналістичної характеристики конкретних видів злочинів і зумовлює необхідність подальшого наукового дослідження даних питань.

Список використаних джерел

1. Бондар В.С. Методика розслідування квартирних крадіжок : Навч.-метод. посіб. / [В.С. Бондар та ін.] ; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 400 с.

2. Криміналістика: Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : [підручник для студ. юрид. вузів і фак]. / В.О. Коновалова, Г.А. Матусовський, В.Ю. Шепітько, В.М. Глібо, А.Л. Дудніков. – Х. : Право, 1998. – 375 с.

3. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : Навч. посіб. / [О.В. Батюк та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна] ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л. : ЛьвДУВС, 2011. – 323 с.

Волошин О.Г.

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФІКСАЦІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧУЩОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Застосування комп'ютерних технологій для обробки криміналістичної інформації не тільки спричинило корінні зміни в техніці її фіксації, але й привело до появи нових типів документів на нетрадиційних матеріальних носіях.

Правові основи їх застосування широко обговорюються в літературі впродовж останніх трьох десятиліть. За цей час носії інформації, що з'явилися на початку розвитку комп'ютерних технологій, такі як перфострічки і перфокарти, поступилися місцем магнітним, магнітооптичним і оптичним носіям. Технології фіксації інформації засобами комп'ютерної техніки під впливом науково-технічного прогресу постійно вдосконалюються.

Як відомо, основною метою комбінованої (у двох і більше формах)

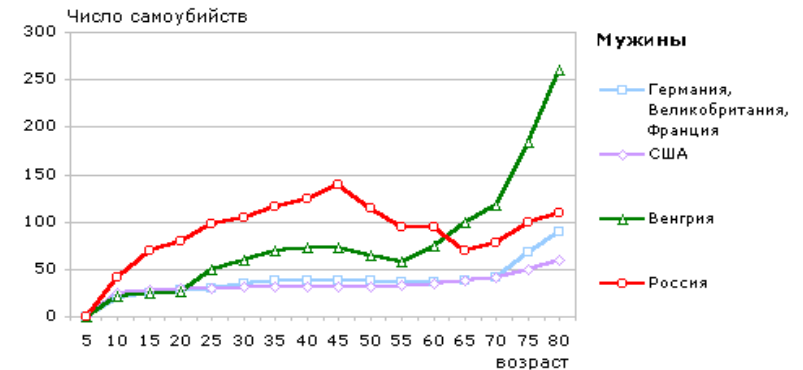

Рис. 1. Динаміка кількості самогубств з зростанням віку

Високий рівень самогубств зустрічається і серед тих, хто втратив соціальний статус: алкоголіки, наркомани. В групи ризику потрапляють також інваліди, психічно хворі, пенсіонери, демобілізовані військовослужбовці, ув'язнені.

Проаналізувавши показники насильницької категорії смерті протягом 2005-2014 р.р. в Україні, за даними держкомстату виявилось, що наразі вбивства й самогубства є причиною чверті усіх смертей від зовнішніх впливів. Найбільшу питому вагу серед чинників, які сприяють настанню смерті, лишається факт алкогольного сп'яніння.

Психологи констатують, що в оточенні кожного самогубці лишається щонайменше 6 осіб (!), для яких його смерть стає важкою душевною травмою.

Окремою кримінальною темою в площині самогубств є таке явище, як доведення людини до самогубства. Причин самого доведення до суїциду також є багато: елементарна заздрість, зневага до почуттів потенційного самогубці, ненависть або просто дурощі. Іноді спонукальною причиною стають звичайні побутові наклепи. Тому, при дослідженні самогубств, як соціального явища, необхідна тісна співпраця всіх зацікавлених спеціалістів з психологами.

З вищенаведеного стає вочевидь, що проблема самогубств торкається як пересічних громадян, так і фахівців: медиків, представників правоохоронних органів, суїцидологів, психологів і вимагає ефективних заходів з їх профілактики. Ці спеціалісти розробляють необхідні заходи. Наприклад, спеціалістами кризового центру психологічної допомоги «Розрада» було створено практичні поради для соціальних працівників, психологів та волонтерів, в яких зазначені зовнішні симптоми стресового стану людини; особливості надання першої допомоги при цих станах; особливості роботи з особами, які втратили близьку людину; особливості роботи з особами,

лікувальних закладах за допомогою ЗМІ;

– розробку комплексної Програми міжвідомчих дій, направлених на попередження домашнього насилля щодо неповнолітніх;

– розробку тренінгів для навчання працівників правоохоронних органів, органів охорони здоров'я та опіки, соціальної служби з виявлення зовнішніх ознак насилля, застосованого до дитини та навичками роботи з неповнолітньою жертвою.

Список використаних джерел

1. Наказ №6 про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України (1.6. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичних експертиз), 1995. – 220 с.

2. Федорова О.А., Бондаровська В.М., Юр Ю. Шляхи практичного вирішення деяких проблемних аспектів експертної практики при роботі з неповнолітніми / Матеріали круглого столу (4 грудня 2014): «Проблемні аспекти експертної практики». НАВС, ННПФЕКП. – К., 2014. – С. 295-297.

Федорова О.А.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ З ПРОФІЛАКТИКИ СУЇЦИДІВ

Світова статистика свідчить про те, що щорічно самогубства уносять більше, як 4 мільйони життів та ще 19 мільйонів роблять невдалі спроби суїциду. Дана проблема не оминула і нашу країну. За показниками ВООЗ в 2011 р. Україна посіла 13 місце з дуже високого рівня самогубств – 21,2 чол. на 100 000 населення, причому на кожні 7 жінок-самогубць приходить 38 чоловіків. За останнє десятиріччя кількість суїцидів серед молоді збільшилось втричі. Основними причинами, що спонукають юнаків до самогубств, є нещасне кохання, розлучення, конфлікти з батьками, невпевненість в майбутньому. Статистично, кожен дванадцятий юнак у віці 15-19 років вчиняє спробу самогубства.

Дані опублікованої міжнародної статистики свідчать про зростання кількість суїцидів з збільшенням віку. Проте, вказані цифри можуть бути не дуже достовірними, оскільки політика кожної держави полягає в прихованні справжньої кількості самогубств.

Вважається, що в середньому, в віковій групі більше 80 років кількість осіб, які кінчають життя самогубством, більше в 5 разів, ніж серед молодого населення.

Зазвичай, люди, схильні до самогубства, знаходяться в стані надзвичайного стресу, психічно хворі або доведені зубожінням чи іншими «непереборними обставинами».

фіксації криміналістично значимої інформації є найбільш повне й об'єктивне відображення ознак об'єктів, явищ, що фіксуються. Виходячи з особливостей матеріальних носіїв, мети фіксації й для зручності демонстрації закріпленої інформації фактичні результати технічного документування в матеріалах кримінального провадження можуть бути представлені як самостійними джерелами доказів, так й як складові деяких документів.

Аспекти застосування й кінцева форма документів, підготовлених з використанням комп'ютерних технологій, різні. Отже, різним буде й порядок їх оформлення для надання статусу документа-доказу.

Серед джерел інформації, сконцентрованих у матеріалах кримінального провадження, як і раніше, домінують письмові документи або фотознімки, зафіксовані на папері. Електронні документи найчастіше є проміжною ланкою. Підготувавши документ в електронній формі, суб'єкт перед тим, як надати йому офіційний статус, оцінює його з погляду вірогідності й об'єктивності закріпленої інформації й тільки після цього наділяє відповідними реквізитами. Тверда копія електронного документа на паперовому носії засвідчується традиційним способом – підписом і печаткою.

Такий документ нічим не відрізняється від інших письмових документів. Аналогічним способом оформляються й електронні фотознімки, роздруковані на папері (тверді копії).

Як і звичайні фотознімки, зображення, отримані з використанням комп'ютерних технологій, є фотооптичними елементарними відображеннями дійсності, тобто інформаційна значимість тих і інших однакова. Різні лише методи й засоби їх обробки.

На нашу думку, фотознімки, які є носіями криміналістично значимої інформації, доцільно розділити на три групи: фотознімки – речові докази; фотознімки, що входять до висновку експерта; фотознімки – як додатки до протоколів слідчих (розшукових) дій.

У юридичній літературі зустрічаються думки про те, що фотознімки можуть включатись безпосередньо до тексту протоколу, у ту його частину, де описується сфотографований об'єкт. Звичайно, такі протоколи мали б доволі високий рівень інформативності.

На наш погляд, підготовка протоколів таким способом стане доцільною. Цьому буде сприяти широке впровадження в практичну діяльність комп'ютерних технологій, у тому числі цифрової фотографії. Складаючи протокол огляду місця події з використанням портативного комп'ютера й цифрової фотокамери, слідчий одним натисканням клавіші маніпулятора зможе зафіксувати й вставити необхідне електронне фотозображення в текст протоколу. У такому випадку, можна сказати, не буде часового розриву між фотозйомкою й монтажем документа.

Аналіз чинного законодавства показує, що всі норми КПК України, нормативних актів, а також відповідних відомчих наказів, що стосуються використання фотозйомки при проведенні слідчих (розшукових) дій, містять вказівки лише на можливість її застосування й на те, що фотознімки додаються як додатки до протоколів відповідних слідчих (розшукових) дій.

У якій формі вони повинні надаватися: у вигляді набору окремих фотознімків або фототаблиць із наклеєними фотознімками без пояснювальних написів; або у вигляді документа, що містить вихідні дані й відомості про особу, що склала?

Фототаблиці фігурують практично у всіх кримінальних провадженнях, у процесі розслідування яких здійснювалась фотозйомка. Як і протоколи слідчих (розшукових) дій, вони складаються особою, яка була запрошена для здійснення фотофіксації. Кути фотознімків скріплюються відбитками мастичної печатки, тим самим спеціаліст, який виготовив фототаблицю, засвідчує дійсність розміщених фотознімків і захищає їх від підробки. Крім того, наприкінці фототаблиці наявні вихідні дані, що містять інформацію про особу, яка її склала, і особистий підпис особи, також завірений відбитком печатки.

Написи у вступній частині фототаблиці й під фотознімками дозволяють визначити характер події, а також пояснюють сутність і співвідношення зображених об'єктів.

Отже, фототаблиця – це документ, що виготовляється особами, діяльність яких безпосередньо пов'язана з розслідуванням кримінального правопорушення.

Подібного роду приєднання фотознімків до матеріалів кримінального провадження не є достатньою гарантією того, що розміщено саме всі ті знімки, які виконувалися в ході слідчої (розшукової) дії, і на фотовідбитках збережена вся інформація, отримана в результаті фотозйомки, причому без яких-небудь переколювань. На сьогоднішній день наявність таких гарантій важлива.

Сучасні комп'ютерні технології дозволяють реально наблизити процес виготовлення фотозображень до місця події, іншими словами, до «польових умов».

Волошин О.Г., Бондаренко А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ, ПОРЯДОК ЇХ ВИЛУЧЕННЯ, ФІКСАЦІЇ І НАПРАВЛЕННЯ НА ДОСЛІДЖЕННЯ

У розслідуванні злочинів органам досудового розслідування необхідно отримати якнайбільше відомостей про подію, що сталася.

також можуть зустрітися з порушенням власних прав. Тому, для того, щоб виправити ситуацію, необхідно постійно підвищувати професійний рівень фахівців, які безпосередньо працюють з неповнолітніми жертвами насильства: працівників правоохоронних органів, органів охорони здоров'я та опіки та соціальної служби.

На практиці інколи зустрічаються факти необізнаності процесуальних норм працівниками правоохоронних органів стосовно проведення тієї ж самої процедури судово-медичної експертизи потерпілої особи. А порядок її проведення (в т.ч. і для неповнолітніх) та її особливості регламентується низкою законодавчих документів. Наприклад, у Правилах проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро Судово-медичної експертизи зазначено, що «Експертиза осіб, які не досягли 16 років, проводиться ... в присутності батьків або законних представників неповнолітніх, при їх відсутності – педагогів»[1, с. 38].

Що ж стосується малолітніх дітей, то здебільше не тільки вони, а й працівники правоохоронних органів не володіють всією необхідною інформацією для надання в такому разі кваліфікованої допомоги. Наприклад, в експертній практиці були зафіксовані такі помилки, коли працівники міліції не знали, як збирати покази у 8-річної дівчинки, на яку було вчинено замах, пов'язаний з сексуальними діями; проводили опитування з порушенням процесуальних норм; не знали, що опитування має проводити дитячий психолог в спеціально обладнаній «зеленій» кімнаті тощо [2, с. 296]. Більшість неповнолітніх жертв насилля, навіть після отримання відповідної допомоги у численних фахівців, потребують подальшого соціального супроводу, який є найбільш слабкою ланкою у низці етапів подальшої соціалізації жертви.

В принципі, працівники кожної з відповідних служб обізнані з можливостями фахового надання допомоги такій дитині. Сьогодні існує низка відомчих проєктів, направлених на попередження насилля щодо дітей: серед педагогів, психологів, працівників правоохоронних органів. Однак, на державному рівні наразі не створено єдиної моделі надання комплексної міжвідомчої допомоги такій потерпілій особі. Тому дитина чи її батьки не володіють всією повнотою інформації про повний обсяг можливої фахової допомоги, яку їм можуть і повинні надати.

З цього випливає необхідність термінової розробки Проєкту зі створення дієвої моделі надання комплексної міжвідомчої допомоги неповнолітнім жертвам насилля. Сам Проєкт має передбачати не лише створення моделі дієвої допомоги дітям, а й передусім низку заходів, направлених на:

– широке інформування населення про права дітей в дитячих та

дітей в сім'ї.

Отже, кожна дитина має право бути захищеною від всіх форм фізичного, сексуального, психологічного та економічного насильства, на захист від шкідливої для здоров'я праці, має право бути вільною і отримати захист з боку держави в випадку викрадення та торгівлі людьми.

Як судово-медичний експерт з багаторічним досвідом практичної роботи, з свого боку вважаю за необхідне звернути увагу на величезну прогалину в поінформованості та реальному забезпеченні прав малолітніх та неповнолітніх дітей в площині кримінального процесуального права. Практика свідчить, що підліткам не завжди надається кваліфікована юридична, медична, психологічна та соціальна допомога або надається, але не в повному та необхідному обсязі.

Тому, по-перше, необхідно посилити поінформованість самих дітей відносно власних прав. У великих містах діти, звісно, більш інформовані в своїх правах. Проте на периферії і дотепер трапляються прикрі випадки, коли права 15-16 річних підлітків з неповних сімей або безбатьків, особливо тих, що не знаходяться під опікою, грубо порушуються (незаконне затримання, психологічний та фізичний(!) тиск з боку правоохоронних органів) і діти не знають до кого можуть звернутись по допомогу, і не мають змоги отримати правовий захист.

Для початку варто згадати, що законодавець розрізняє поняття «неповнолітня» та «малолітня дитина». В законі «Про громадянство України» від 18.01.2001 р. вказано, що «дитина – це особа в віці до 18 років». Малолітньою особою вважається до настання 14-річного віку. У неповнолітніх вже виникає певна процесуальна дієздатність. Ст. 18 Сімейного кодексу України зазначає, що кожен учасник сімейних відносин має право на безпосереднє звернення до суду за захистом власного інтересу. Тому, якщо дитині виповнилось 14 років, вона має право самостійно звернутись до правоохоронних органів, соціальних працівників, органів опіки по допомогу.

Дорослі також повинні бути обізнаними в питаннях захисту дітей. Це знайшло відображення в деяких міжнародних та вітчизняних законодавчих актах. Наприклад, в ч. 2 ст. 28 Конституції України зазначено про неприпустимість тортур, жорсткого поводження або покарання, яке принижує людську гідність. В преамбулі Конвенції про права дитини, яка була затверджена Асамблеєю ООН в 1989 р. та ратифікованою Верховною Радою України ще в 1991 р. відмічено, що дитина в силу своєї фізичної та розумової незрілості вимагає особливої уваги та піклування, включаючи правовий захист.

Однак, на сьогоднішній день права дітей порушуються як у сім'ях, так і в навчальних закладах. Деякі діти вимушені працювати, і там

Тому істотним моментом в цілеспрямованому пошуку є виявлення слідів злочину із застосуванням спеціальних знань та технічних засобів. Вміло відібрані біологічні сліди людини є не лише джерелом криміналістично значущої інформації, вони є доказом, що дозволяє відтворити картину події злочину. Вміння слідчого своєчасно та професійно виявити біологічні сліди робить можливим вирішення інших криміналістичних завдань, спрямованих на отримання доказової інформації: фіксації, вилучення, попереднього та експертного дослідження. Саме тому пошук біологічних слідів людини являє собою першочерговий та визначальний етап усієї подальшої діяльності у розслідуванні злочину.

До об'єктів біологічного походження, що вилучаються як речові докази з місця події, належать кров, сперма, слина, піт, волосся, піхвові виділення, сеча, кал, органи та тканини людського організму, кістки та їх фрагменти. Джерелом слідів біологічного походження є тіло людини, її органи. За конкретних умов саме вони, й особливо кров, несуть інформацію про механізми та обставини вчинення злочину. Форма слідів крові відображає характер поранень, вказує на деякі дії суб'єкта злочину, вид застосованої зброї тощо. Огляд місця події при пошуку слідів біологічного походження, наприклад, слідів, схожих на кров, повинен мати цілеспрямований характер залежно від виду злочину. Вивчення форми слідів крові дозволяє змодельовати механізм вчинення злочину. Таке дослідження проводять при огляді місця події. Воно дозволяє встановити місце розташування та пози потерпілого й злочинця у момент нанесення ушкоджень, траєкторію пересування пораненого, особливі ознаки злочинця, вид знаряддя злочину тощо.

Біологічні сліди людини доречно шукати на знаряддях злочину, недопалках, посуді, предметах, що належать потерпілому, а також на предметах, втрачених злочинцем під час боротьби (волосся на гребінці тощо). Необхідно брати до уваги, що сліди біологічного походження можуть залишатися на предметах не тільки внаслідок боротьби з потерпілим, але й в момент пошкодження та зламу перешкод (приміщень, де знайшли потерпілого або було вчинено злочин). Також не можна виключати версію про самопоранення злочинця (використання у вбивстві ножа без обмежувача, бритви тощо). Пошук слідів крові у такому випадку необхідно зосередити на предметах, якими він міг скористатись (наприклад, не маючи можливості вимити закривавлені руки, обтер їх занавісками, рушниками, ганчірками тощо). Важливо оглянути усі ймовірні шляхи проникнення злочинця до приміщення та виходу з нього (вхідні двері, вікна, коридор, а також інші об'єкти, до яких міг торкатись злочинець). Не можна обмежуватись виявленням слідів тільки одного виду, наприклад, крові, необхідно шукати сліди різноманітних об'єктів, сукупність яких

дозволяє відновити повну картину події, що відбулась. Якщо виявлено багато слідів, необхідно фіксувати та вилучати їх усі, оскільки тільки в сукупності слідів відображено комплекс ознак, що дозволяє отримати повне уявлення про об'єкт, що залишив слід, а в деяких випадках і вирішити питання про механізм слідоутворення. У виявленні слідів необхідно вирішити питання про їх причинно-наслідковий зв'язок із подією злочину. Важливим тут є передбачити заходи, спрямовані на визначення механізму утворення знайдених слідів (у згвалтуванні – кров, сперма, волосся тощо).

Дії щодо виявлення слідів повинні бути дуже обережними, щоб не пошкодити не тільки сліди, але й об'єкти-носії. Учасники огляду повинні пересуватись тільки за вже оглянутою слідчим територією. Важливо забезпечити такий порядок огляду, за якого б учасники не залишали власних слідів на місці події та на ділянках, що не оглядалися. До того ж необхідно дотримуватись правил роботи зі слідами на місці події: мати гумові рукавички, брати об'єкти за ребра, волосся необхідно вилучати пінцетом з м'якими браншами тощо.

Межі огляду місцевості залежать від конкретної обстановки. Місце події повинно бути охоплено оглядом з таким розрахунком, щоб можна було зафіксувати та дослідити невелику ділянку території, але в межах, що реально дають можливість виявити сліди та речові докази. Варто зазначити, що ускладнення у виявленні слідів крові викликає той факт, що зазначені сліди під дією сонячних променів, вологи, температури, повітря, різних хімічних та інших речовин можуть змінюватися. В результаті сліди крові, що, як правило, мають червоний колір (у випадку свіжих плям), можуть набути коричневого, сірого, сірувато-чорного або зеленого кольору. В ході огляду місця події частина біологічних слідів людини може залишитися непомітною. Це здебільшого залежить від об'єкта, на якому знаходяться сліди (добре помітний слід крові може стати малопомітним, змішавшись із кольором поверхні предмета, зокрема тканини, на якій він розташований), кількості та давності їх утворення. Тому в огляді місця події необхідно враховувати низку об'єктивних та суб'єктивних факторів.

До об'єктивних факторів належать реальні характеристики збереженості слідів, можливості їх навмисного знищення (змивання або витирання), що не виключають ймовірності того, що частина слідів може залишатися непоміченою. Важливою особливістю у виявленні слідів біологічного походження людини є детальний огляд місць, де сліди важко помітити або видалити. Спеціаліст повинен знати, як саме, залежно від способу знищення, виглядають плями крові. Злочинець, знищуючи сліди крові, які потрапили на одяг, тіло та руки, часто залишає сліди крові на оточуючих предметах. Тому в огляді з метою виявлення слідів крові необхідно звертати увагу на всі плями і навіть

медичної експертизи.

Таким чином, планування колективної роботи та чітке розмежування функцій спеціалістів допоможе надати більш якісний експертний супровід правоохоронній діяльності під час проведення невідкладних слідчих дій.

Список використаних джерел

1. Teaching forensic medicine and forensic psychiatry should be in legal private higher education establishments – pledge of quality education for future specialists. International Scientific Conference «Modern advances in forensic science and expertise». Uzhgorod, 29th of April – 2nd of May - P.14-15.

2. Федорова О.А. Роль протоколу огляду місця події та огляду трупа на місці його виявлення в розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я людини. – С. 326-328.

3. Сокиран Ф.М. Тактико-психологічні питання подолання конфліктів між слідчим та спеціалістом. – С. 297-300.

Федорова О.А.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ ПРОЕКТУ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Із засобів масової інформації фахівцям та пересічним громадянам відомо про існування такого прикрого явища, як насильство щодо неповнолітніх, розповсюджене не лише в світі, а й в Україні. За даними ВООЗ приблизно 20% жінок та 5-10% чоловіків повідомляють про факти насильства стосовно них у дитинстві; також 25-50% дітей свідчать, що проти них чинилось фізичне насилля. Серйозність даної проблеми заслуговує на певну увагу нашого суспільства.

Працюючи кілька років у рамках міжнародного проекту «Свобода від насилля», нами було встановлено факти того, що і дотепер деякі діти та, навіть, дорослі жінки не усвідомлюють, що стосовно них чиниться моральне, фізичне та сексуальне насилля у власних сім'ях. Колектив з представників правоохоронних органів, медиків (в т.ч. і судових), психологів та соціалістів щорічно робить конкретні кроки для практичного поліпшення справ і позитивні зміни відбуваються (державою створено притулки, де жертва сімейного насилля разом з дітьми може укритися від сімейного агресора, а також отримати соціальний та правовий захист, проводиться розповсюдження соціальної реклами про насилля в сім'ї), але цього замало і зміни відбуваються дуже повільно. Тому, вважаємо за необхідне, звернути увагу на це неприпустиме явище на державному рівні і вжити необхідні заходи для викоренення випадків насилля щодо

структурами, які також причетні до забезпечення правоохоронної діяльності. І починати потрібно з самого простого – з дотримання вимог, прописаних у нормативних актах, особливо під час самих драматичних, для пересічних громадян, невідкладних оперативно-розшукових дій.

Як всім відомо, для їх виконання формуються слідчо-оперативні групи і кожен з учасників несе певні повноваження. Іноді молоді спеціалісти, зокрема – слідчі, неправильно орієнтуються в межах компетенції інших учасників і вимагають від них виконання не властивих тим функцій [1, с. 15]. Такі ситуації іноді створюються при роботі на місці події або на місці виявлення трупу [2, с. 327]. Оскільки ці первинні невідкладні слідчі дії організовує та проводить слідчий, з метою попередження можливих непорозумінь між учасниками слідчих дій, варто нагадати про деякі важливі практичні моменти.

Дослідниками питань покращення якості забезпечення правоохоронної діяльності було зазначено про те, що при проведенні невідкладних слідчих (розшукових) дій іноді, навіть, виникають конфліктні ситуації між слідчим та представниками експертних підрозділів, які, в свою чергу, можуть бути пов'язані з конфліктом інтересів [3, с. 298]. Протиріччям та непорозумінням також сприяє недосконалість та неузгодженість чинних посадових правил та інструкцій. Звідси випливає необхідність розуміння слідчим правових та технічних можливостей експерта-криміналіста. З метою попередження ситуативних фахових конфліктів, слідчому доцільно одразу призначити кожному фахівцеві певний сектор дій і домовитись, як спеціалісти будуть взаємодіяти між собою.

Згідно зі ст. 238 УПК огляд трупа проводиться на місці його виявлення також з обов'язковою участю судово-медичного експерта або лікаря, які залучаються як спеціалісти в галузі судово-медичної експертизи. Молодим слідчим варто пам'ятати, що саме під час цих слідчих дій експертиза не проводиться, тому спеціалісти не мають прав і обов'язків експерта. Через це не варто вимагати на місці події від лікаря якого-небудь попереднього чи остаточного висновку. Це правило стосується і компетенції лікаря під час його участі в проведенні слідчого експерименту. Лікар може надати лише усну консультацію з урахуванням власного експертного бачення про можливі причини та обставини смерті даного громадянина або про механізм спричинених ушкоджень постраждалому.

Також фахівець в галузі судово-медичної експертизи допомагає слідчому в описі трупа та виявленні, фіксації та вилученні речових доказів біологічного походження.

Однак, збирання самих слідів злочину та транспортування речових доказів також не відноситься до компетенції фахівця в галузі судово-

на ті, що, здавалося б, нічого спільного з кров'ю не мають, вилучати й ті предмети, на яких наявність зазначених слідів лише припускається. Останнє особливо стосується мікрокількостей біологічних слідів людини. Необхідно враховувати і той факт, що значна кількість тяжких злочинів вчиняється особами, а також злочинними угрупованнями, які мають відповідну підготовку та належне технічне оснащення. Це дає їм змогу приховувати злочини, вести активну протидію правоохоронним органам у роботі з розкриття та розслідування злочинів.

Якість проведення різних видів слідчого огляду забезпечується зусиллями слідчого, залучених оперативних працівників та спеціалістів. Необхідно наголосити, що в огляді місця події за фактами тяжких злочинів проти особи слідчим доцільно залучати спеціаліста, який володіє знаннями не тільки в галузі криміналістичної техніки, але й знаннями судової медицини для здійснення пошуку ймовірних слідів крові (змитих, витертих або знищених іншим способом) та інших об'єктів біологічного походження.

До суб'єктивних факторів, що визначають перетворення об'єктивно існуючої можливості виявлення доказів у дійсність, належать знання спеціалістом загальних закономірностей виникнення біологічних слідів людини, ситуативних особливостей механізму виникнення біологічних слідів, а також прийомів і засобів щодо виявлення доказів та вміння застосовувати ці прийоми і засоби (особливості застосування полягають у комбінації використання попередніх проб для виявлення біологічних слідів людини і технічних засобів, різних способів освітлення, використання ультрафіолетових та інфрачервоних променів, луп, мікроскопів тощо).

Таким чином, пошук слідів біологічного походження людини ґрунтується на загальних принципах пошукової діяльності та таких передумовах, а саме: наявності відповідного комплексу спеціальних знань спеціаліста, який здійснює зазначену діяльність, та ефективності використання криміналістичної та спеціальної техніки.

Після виявлення та огляду слідів біологічного походження розпочинається наступний етап роботи – фіксація. Фіксація доказів – один з елементів доказування в стадії збирання доказів. Способами фіксації є опис слідів у протоколах слідчих дій, фотографування, складання планів, схем, креслень, відеозйомка. Фіксація слідів біологічного походження являє собою систему певних цілеспрямованих дій, виражених в процесуальній формі, та таких, що виявляються у фізичному закріпленні слідів матеріальної обстановки місця події. Вона є основою подальшого проведення досліджень та відтворення обставин, важливих у розслідуванні. Сутність фіксації слідів біологічного походження полягає у збереженні в біологічному матеріалі інформації для її подальшого експертного дослідження та

отримання експертних висновків. Основна форма фіксації слідів біологічного походження вербальна, або словесна. Вся інформація стосовно об'єктів біологічного походження нотується до протоколу огляду місця події. Особливо важливими вважаються відомості щодо ходу та послідовності їх виявлення, фіксації. Особливо детально фіксуються ознаки, які з часом ймовірно будуть втрачені.

Для використання у кримінальному провадженні слідів біологічного походження як речових доказів необхідно не тільки виявити їх та зафіксувати, але й зберегти криміналістично значущу інформацію неспотвореною на всіх етапах роботи з речовими доказами. Вилученню та пакуванню слідів і речових доказів варто приділяти не меншу увагу, ніж їх виявленню. Неправильно вилучений та упакований і внаслідок цього зіпсований слід зводить нанівець усю попередню роботу. Цілісність слідів залежатиме від способу та якості упаковки, яка зберігає сліди біологічного походження від можливих зовнішніх впливів (забруднення, зволоження тощо). Необхідно суворо дотримуватись заходів, що гарантують збереження слідів у тому вигляді, в якому вони були виявлені. Для запобігання гниття рідких слідів (крові та ін.), що знаходяться на предметах-носіях, необхідно їх висушувати при кімнатній температурі. Як пакувальний матеріал для таких об'єктів потрібно використовувати щільні паперові конверти. Усі ці чинники суттєво впливають на подальший перебіг досліджень, особливо у випадку ідентифікації особи методом ДНК-аналізу.

Необхідно ретельно ставитись до порядку вилучення біологічних слідів людини. Інструменти, які використовують для вилучення біологічних слідів людини, після роботи з одним слідом та перед роботою з іншим необхідно обов'язково обробляти спочатку етиловим спиртом, а потім сухим марлевим тампоном. Ці вимоги зумовлені необхідністю виключити факт перенесення мікрочастинок одного сліду на інший.

Невеличкі предмети зі слідами, схожими на кров, вилучають та направляють на експертизу (наприклад, предмети одягу, взуття, ножі тощо). З предметів-носіїв, які неможливо вилучити (двері, рами, шафа, ліжко, тощо) та предметів, що мають мистецьку цінність, плями, схожі на кров обережно зшкрябують чи змивають на марлю, змочену дистильованою водою. Разом зі змивом як контрольний зразок на дослідження направляють чисту марлю, аналогічну тій, на яку було зроблено змив.

Схожі на кров плями, розташовані на штукатурці стін, вилучають із частинами штукатурки, обов'язково з незаплямованими ділянками для контрольного дослідження. У виняткових випадках пляму зшкрябують із мінімальною кількістю штукатурки. З поверхні стіни поруч із плямою зшкрябують частину штукатурки для контролю.

результатів. Йдеться про придбання необхідної кількості сучасних приладів, оснащених мікропроцесорами, комп'ютерами, які б мали програми зміни параметрів запису спектрів, накопичення сигналів і обробки результатів аналізу в знаково-цифровій і графічній формах. Іноді експерти не використовують прилади з необхідними фізичними властивостями через їх відсутність у експертних підрозділах. В експертній практиці помилки, котрі виникають через відсутність необхідної приладної бази складають 4%. Здається, не так вже й багато, але виявити їх не просто. У сучасних економічних умовах не всі експертні установи забезпечені сучасною технічною базою. Сьогодні, як і багато років тому, вирішенню цього завдання заважає, насамперед, недостатнє фінансування. Керівники самостійно займаються розвитком приладної бази на кошти, які надходять за платні послуги, надані фахівцями експертної служби. Важливо враховувати, що стан матеріально-технічного забезпечення визначається не тільки кількістю, а й придатністю засобів для вирішення складних завдань з урахуванням спеціалізації експертних підрозділів.

Таким чином, КПК України потребує внесення певних змін в процедуру провадження експертних досліджень, оскільки існуючі прогалини та колізії створюють проблеми у здійсненні судової експертизи та призводять до порушення прав і свобод людини.

Федорова О.А.

МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ ЕКСПЕРТНИХ СЛУЖБ ДЛЯ ЯКІСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нині, під час реформування, правоохоронна діяльність силових структур знаходиться під постійним та уважним прицілом суспільства. Така увага викликана низкою необачних, неправильних або і злочинних дій з боку представників поліції, про які останнім часом постійно повідомляють ЗМІ.

Відомі порушення полягали в недотриманні процесуальних норм при проведенні невідкладних слідчих (розшукових) дій: резонансні випадки затримання підозрюваних, як у Кривому озері або в Дніпрі, які скінчились смертями учасників подій, численні випадки катувань затриманих (наприклад, журналіста Є. Василькевича (Довлатова)).

Якість забезпечення правоохоронної діяльності під час досудового розслідування залежить від якості злагодженої роботи всіх ланок, задіяних в цьому процесі, в тому числі – і експертних служб.

Для того, щоб привести дії працівників правоохоронних органів до відповідності процесуальним нормам, недостатньо вживати лише відомчий зв'язок по вертикалі. Необхідна взаємодія з іншими

з боку окремих суб'єктів кримінального провадження. По-третє, проведення будь-якої експертизи передбачає дослідження певних об'єктів, у тому числі зразків, наданих експертові. Їх виявлення, вилучення і пакування відбувається відповідно до кримінального процесуального законодавства з належним відображенням у відповідному процесуальному документі. Важко уявити, що сторона захисту на практиці здійснюватиме зазначені дії за цими положеннями КПК України. По-четверте, залежно від висновків окремих експертиз (судово-медичної, автотехнічної, товарознавчої, хімічної та деяких інших) по-різному слідчі кваліфікують дії особи як за певною статтею, так і за відповідною частиною Кримінального кодексу України або взагалі не вбачають складу кримінального правопорушення у діях певної особи. А отже, проведення експертиз «на договірних умовах» не додає чинному КПК гарантій законності та утвердження верховенства права.

Актуальним є також теоретичне дослідження такого аспекту успішної роботи судового експерта як наявність відповідного технічного обладнання робочих місць. Проте, відсутність необхідної для проведення певних досліджень технічної бази, використання такої, що не забезпечує можливість отримання якісних результатів дослідження, або не використання тієї, яка вже є у підрозділах, можуть створити об'єктивні умови виникнення експертних помилок. Варто визнати, що неналежний рівень приладної бази зумовлює застосування судовим експертом методів, які не забезпечують стабільних достовірних результатів при дослідженні об'єктів, а це може сприяти виникненню, зокрема, операційних помилок. В свою чергу, такі помилки в діяльності судового експерта знижують якість та ефективність техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження.

Достовірність оціночних суджень, на яких ґрунтується висновок експерта, залежить від оптимального використання приладної бази. Однак практика показує, що відсутність у судових експертів знань щодо можливостей сучасних приладів, умінь та навичок роботи з ними, призводить до того, що вони не застосовують прилади, які є в їх розпорядженні. За наявності таких суб'єктивних умов експерти у процесі дослідження не отримують повну інформацію, котра характеризує об'єкт, необґрунтовано відмовляються від вирішення питання в будь-якій категоричній формі, або приходять до неправильних висновків.

Крім того є необхідність обладнання судово-експертних установ такою базовою технікою, котра б забезпечувала не тільки високу чутливість використовуваних методів, але й збільшувала б обсяг інформації за рахунок мінімізації витрат на інтерпретацію отриманих

Отримані зіскоби загортають у чистий папір. Сліди з землі, піску та інших сипких речовин вилучають разом із ними на усю глибину просякнення крові. Для контролю в лабораторію направляють зразок матеріалу, не просоченого кров'ю.

Сліди крові на снігу збирають із можливо меншою кількістю снігу та поміщають в будь-який посуд (наприклад, на тарілку або в банку), на дно якого кладуть марлю або матерію, складену в декілька шарів. Коли сніг розтане, кров просочує марлю, яку потім висушують при кімнатній температурі. Вологі предмети з метою запобігання гниття перед пакуванням та дослідженням необхідно обов'язково висушити при кімнатній температурі за відсутності прямих сонячних променів.

Волосся та схожі на волосся волокна, виявлені на місці події, вилучають за допомогою пінцета з широкими браншами (типу анатомічного) або ж руками в гумових рукавичках. Волосся вилучають до паперового пакету або на спеціальну криміналістичну плівку для фіксації мікрооб'єктів. Неприпустима фіксація мікрооб'єктів, що зовні нагадують волосся на ізоляційну стрічку та стрічку типу «скотч»!

З трупу, який має гнилісні зміни, доцільно направляти найменш змінені тканини, насамперед, фрагменти плоских (ребро, грудина, таз) і трубчастих кісток з епіфізами (стегнова, тощо). Варто пам'ятати, що дія високої температури (при виварюванні кісток) і дії хімічних речовин (при відбілюванні кісток) негативно впливають на виділення і подальше дослідження ДНК. В таких випадках на молекулярно-генетичне дослідження додатково необхідно направляти м'язи (стегнові, сідниць тощо), в яких менше виражені гнилісні зміни.

В огляді місць події, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, якщо є залишки ушкоджених тіл, частини трупного матеріалу (м'язи, шматочки шкіри, кістки, частини внутрішніх органів тощо) вилучаються до контейнеру (скляні або пластикові банки чи пробірки), відповідним чином опечатуються й описуються. Такий біологічний матеріал зберігають при температурі -20°C (у випадку відсутності низькотемпературної морозильної камери – в морозильній камері побутового холодильника, але не більше 3-х діб) і якомога скоріше доставляють до лабораторії.

Вилучення біологічних слідів людини повинно проводитись на завершальній стадії огляду місця події, що дозволяє, виходячи із загальної картини місця злочину, результатів зовнішнього огляду трупа, відомостей про дії злочинця, отриманих у вивченні інших слідів тощо, правильно оцінити механізм утворення слідів. Доцільність такої послідовності обумовлена, головним чином, тим, що вилучення біологічних слідів людини дуже часто призводить до незворотних порушень їх форми.

Таким чином, після виявлення і фіксації слідів, їх детального опису

в протоколі огляду об'єкти біологічного походження вилучають із дотриманням таких вимог:

- всі операції проводять тільки в гумових рукавичках;
- використовують інструмент для мікрооб'єктів (пінцет, скальпель, ножиці тощо);
- після закінчення роботи з кожним об'єктом інструмент протирають ватним тампоном зі спиртом, а потім сухим тампоном з метою запобігання перенесення мікрочасточок з одного об'єкта на інший;
- усі вилучені об'єкти до упакування висушують при кімнатній температурі без використання нагрівальних приладів (без попадання прямих сонячних променів), потім упаковують до паперових пакетів. Упаковувати об'єкти зі слідами біологічного походження до поліетиленових пакетів неприпустимо!
- упаковка предметів повинна забезпечувати збереження слідів при транспортуванні, захист від втрати або підміни речових доказів, забруднення;
- вилучені предмети загортають кожен окремо у чистий папір, перев'язують та опечатують. Усі пакунки розміщують у міцну коробку або ящик, закріплюють або перекладають пакувальним матеріалом;
- щоб уникнути випадкового контакту, варто розміщувати зразки рідкої крові та речові докази окремо;
- якщо засохла кров не утримується на предметах, необхідно обережно її зняти, загорнути до чистого паперу і в такому вигляді надати на експертизу.

Усі зазначені фактори суттєво впливають на результативність експертних досліджень.

Предмети, що вилучаються при обшуку, огляді місця ретельно упаковують та опечатують. На відповідній етикетці або безпосередньо на упаковці роблять напис із найменуванням вилученого, часом і місцем його виявлення. Цей текст затверджується підписами слідчого, понятих. Усі речові докази повинні бути упаковані так, щоб їх не можна було вилучити без порушення упаковки.

Загальною вимогою до зберігання вилучених біологічних слідів людини є забезпечення їх знаходження на певній відстані від опалювальних приладів, прямих сонячних променів, вологості, а також відсутність доступу до них сторонніх осіб.

Отже, успішне проведення експертизи залежить у більшості випадків від правильності відбору і збереження біологічного матеріалу.

по своїй суті є повторною експерта, який проводив первинне експертне дослідження, ревізію чи перевірку, що в свою чергу може істотно відобразитися на об'єктивності виконання ним своїх обов'язків. Також важливим є те, що не визначивши тлумачення такого процесуального виду експертизи, як комплексна експертиза законодавець в ст. 486 КПК України передбачив комплексну психолого-психіатричну експертизу підозрюваного та обвинуваченого, такий стан справ може призвести до виникнення проблемних ситуацій в практичній діяльності.

Позитивним кроком у забезпеченні змагальності сторін, дотриманні прав та свобод людини стало наділення сторони захисту правом звертатися до слідчого судді з клопотанням про залучення експерта у разі відмови у задоволенні такого клопотання слідчим або прокурором. Такий підхід забезпечує рівний доступ сторін до дослідження наявних матеріалів. Попри це неврегульованим залишається питання визначення особи, яка буде нести відповідальність у разі втрати або умисного знищення доказів, які надані стороні захисту для експертного дослідження, крім того неврегульованим залишається випадок надання стороні захисту матеріалів для дослідження, яке пов'язане зі знищенням об'єкту дослідження або внесенням істотних змін в його стан. Все ж маємо сподівання, що невизначеність, яка існує на сьогодні в найкоротші терміни буде врегульована з метою забезпечення сторонам кримінального провадження рівних можливостей для об'єктивного та неупередженого дослідження доказового матеріалу.

Відповідно до вимог частини першої ст. 242 чинного КПК «...експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого, судді чи суду...». Але, використання законодавцем терміна «звернення» у кримінальному провадженні не дає однакового розуміння та можливості використання його у практичній діяльності. Лінгвістика визначає термін «звернення» як «спрямування своїх слів, своєї мови до кого-, чого-небудь». Розуміючи буквально, під «зверненням» можна вважати усне вказівку або прохання, спрямування інформації експертові електронною поштою, факсом, телеграмою тощо. Таке широке коло розуміння одного терміна у кримінальному провадженні є неприпустимим. Водночас у частині першій ст. 332 КПК зазначено, що «під час судового розгляду суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам».

Викликає певні сумніви і термін «на договірних умовах». По-перше, не зрозуміло, хто з ким домовляється і що необхідно розуміти під «договірними умовами». По-друге, проведення експертиз, у тому числі обов'язкових, за таких умов не виключає корупційних складових

експертиза проводиться спеціалістом у формі дослідження наданих йому слідчим об'єктів і матеріалів, які уже зібрані і залучені до матеріалів кримінального провадження як процесуальні джерела доказів, що необхідно дослідити з використанням відповідних спеціальних знань з метою з'ясування питань, що мають значення для розслідування кримінального правопорушення.

Ця форма застосування спеціальних знань має відмінності від вище перерахованих форм за такими ознаками: за змістом дій експерта, вона є самостійним дослідженням об'єктів і вихідних даних, які надав слідчий, що проводять з метою вирішення окремих питань; призначення і проведення експертизи здійснюється відповідно до постанови слідчого, ухвали суду, доручення слідчого судді; результати дослідження оформляються висновками експерта, які складаються з дотриманням вимог закону (ст. 101-102 КПК України); висновок експерта ґрунтується на особисто ним проведеному дослідженні в межах спеціальних знань якими він володіє.

Сукупність вказаних ознак показує, що судова експертиза відрізняється від інших процесуальних дій в кримінальному провадженні специфічною тільки їй притаманною формою. Встановлені в КПК України правила призначення і проведення експертизи утворюють самостійний правовий інститут, що регулює діяльність експерта, його права і обов'язки, порядок складання висновку, а також правовідносини, які складаються як між експертом і підрозділом, що призначив експертизу, так і з іншими учасниками кримінального провадження.

В КПК України законодавець фактично ототожнює поняття призначення експертизи та її проведення, чого робити не потрібно, адже дані дії є абсолютно різними за своїм змістом, суб'єктами проведення та підсумковим актом. Так, призначення експертизи є слідчою (розшуковою) дією, яка здійснюється слідчим, прокурором та закріплюється в постанові про призначення експертизи, а її проведення це результат використання експертом спеціальних знань, що закріплюється у висновку експерта.

Крім того, у КПК України відсутні будь-які вказівки про вироблені багаторічною практикою такі процесуальні види експертиз як первинна, додаткова, повторна та одноособова, комплексна, комісійна, які закріплені в межах цивільного (ст.ст. 148-150 ЦПК України), адміністративного (ст.ст. 83-85 КАС України), господарського (ст. 42 ГПК України) провадження. Може здатися, що дані види експертиз є суто теоретичним доробком та не потребують нормативного закріплення, проте така позиція, на наш погляд, є хибною. Оскільки відсутнє визначення поняття повторної експертизи, то і немає процесуальних перешкод до залучення до проведення експертизи, яка

Волошин О.Г., Єгоров Д.А.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку суспільних, культурних та економічних відносин в Україні не можна заперечувати важливість інформаційних технологій, які заповнили майже всі сфери життєдіяльності. Нова історична фаза розвитку цивілізації – інформаційне суспільство – поступово набирає обертів, несучи з собою не тільки позитивні, а й негативні тенденції та явища. Як свідчить практика, українці все більше використовують такі можливості електронної взаємодії, як то спілкування, торгівлю, оплату рахунків і отримання заробітної плати через електронні засоби або за допомогою Інтернету. В той же час використання інформаційних технологій призвело до виникнення нового виду злочинів, які називають неологізмом «кіберзлочини».

Можна виділити п'ять основних груп кіберзлочинів:

- злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем, такі як незаконний доступ, незаконне перехоплення, втручання в дані, втручання в систему;

- злочини, пов'язані з використанням комп'ютера як засобу вчинення злочинів. У цю групу входять комп'ютерне шахрайство та комп'ютерне підроблення;

- злочини, пов'язані з контентом (змістом даних), розміщених в комп'ютерних мережах;

- злочини, пов'язані з порушенням авторського права і суміжних прав;

- злочини на ґрунті національної, расової нетерпимості, інші акти расизму та ксенофобії, вчинені за допомогою комп'ютерних мереж.

Актуальність розглянутих питань зумовлена потребами правоохоронної практики в науково-обґрунтованих рекомендаціях щодо експертно-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування кіберзлочинів в Україні.

Досудове розслідування кіберзлочинів має певні особливості, які потребують як наявності спеціальних знань та навичок, так і використання допомоги осіб, які на високому рівні володіють такими знаннями. Необхідність використання спеціальних знань в галузі комп'ютерів та інформаційних мереж може виникати під час провадження більшості слідчих (розшукових) дій в процесі розслідування таких злочинів.

Стаття 71 Кримінального процесуального кодексу України передбачає дві форми використання допомоги спеціаліста у досудовому розслідуванні:

– надання консультацій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань;

– надання безпосередньої технічної допомоги під час досудового розслідування.

Такими спеціалістами можуть бути співробітники експертних установ Міністерства юстиції або МВС України. Зазначені особи володіють знаннями, що необхідні для пошуку, фіксації, вилучення та дослідження комп'ютерних слідів злочину, мають документи, що підтверджують їх кваліфікацію, проходять періодичну професійну перепідготовку і підвищення кваліфікації, не мають особистого інтересу у конкретному провадженні. Другу групу обізнаних осіб складають спеціалісти з IT-технологій інших підприємств, організацій, установ.

Зокрема, існуючі науково-методичні посібники щодо розслідування кіберзлочинів, рекомендують усі дії щодо роботи з комп'ютером виконувати тільки спеціалісту, щоб уникнути можливості знищення, перекручування або спотворення наявної інформації.

Відповідно до ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Першочерговим завданням осіб, які здійснюють експертно-криміналістичне забезпечення досудового розслідування кіберзлочинів, є аналіз інформаційного середовища вчинення злочину:

– визначення типу ЕОМ (типу носія), де зберігалася або оброблялася комп'ютерна інформація, до якої здійснено неправомірний доступ (Web-сервер, персональний комп'ютер, мобільний телефон, електронна магнітна карта), що визначить напрям всього подальшого розслідування;

– визначення апаратного та програмного забезпечення, яке піддалося впливу в ході неправомірного доступу, а також інформації про засоби і знаряддя вчинення такого доступу, що дозволить скласти об'єктивну картину інформаційних слідів злочину.

Вчинення кіберзлочинів супроводжується виникненням специфічних слідів, які в криміналістичній літературі називають «віртуальними», «цифровими», «електронними» тощо. Це обумовлене тим, що вказані сліди не є традиційними, візуально не сприймаються, а виявляються в результаті проведення експертних досліджень.

пошкодити, наприклад, слід взуття на піщаному ґрунті. Спеціаліст-криміналіст, пропонуючи кінологові першому ступити на місце події, інструктує його і спостерігає за його діями, окреслюючи шлях переміщення.

Нерідко на місце події оперативна група виїжджає без кінолога. Здебільшого необхідність застосування службово-пошукового собаки виникає в ході огляду місця події після виявлення слідів-джерел запаху. У такому разі варто, не чекаючи прибуття кінолога, забезпечити збереження запахових слідів. Предмети і речі, залишені безвісно відсутньою особою (або злочинцем), необхідно законсервувати, а зі слідів-джерел запаху зробити забір повітря з молекулами запаху в скляні або поліетиленові ємності і герметично їх закупорити. Самі сліди (не всі, а їх частину) варто закрити шматком фанери, картону, щоб запобігти руху повітря, оскільки це впливає на швидкість випаровування запахової речовини. Моделювання об'ємних і копіювання поверхневих слідів здійснюється тільки після використання їх як джерел одорологічної інформації.

Службово-пошукового собаку успішно застосовують для відшукування предметів і слідів-джерел запаху, що належать як потерпілій особі, так і злочинцю (наприклад, вогнепальної зброї і відстріляних гільз, холодної зброї та ін.). Здебільшого така необхідність виникає під час огляду місцевості з рясною рослинністю і, як правило, наприкінці огляду, після фіксації слідчим усіх інших доказів, виявлених у ході дослідження обстановки.

У протоколі огляду місця події детально описується спосіб виявлення і вилучення запахових слідів. За необхідності фотографують об'єкт-носії зазначених слідів. Як і при вилученні інших слідів, упаковані запахові сліди опечатуються, на упаковці робляться пояснювальні написи, ставлять свої підписи поняті і слідчий.

Досліджують запахові сліди за допомогою експертизи із застосуванням біодетекторів, використовуючи спеціально підготовлених собак. Експертиза проводиться лише за зразками.

Деякі сліди запаху виявляють технічними приладами, однак криміналістична практика поки що не має спеціальних приладів для встановлення у визначеному об'ємі повітря слідів запаху людини.

Удовенко Ж.В.

ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ І ЇХ ВПЛИВ НА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ

Призначення судової експертизи розглядається як самостійна форма використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Вона має відмінності від інших форм, які полягають у тому, що

- відсмоктування молекул запаху шприцом;
- забір молекул запаху безпосередньо ємністю;
- адсорбування запахового сліду на нейтральний носій.

Відсмоктування молекул запаху шприцом. Кінцем голки стерильного чистого шприца ємністю 100-200 мл з об'єкта, що контактував з особою (наприклад, оббивка водійського сидіння), повільно всмоктується запахова хмара. Після цього запаховий слід герметично упаковується. Рекоменується це робити в кілька ємностей, щоб їх кількість була достатньою для вирішення всіх оперативних і слідчих завдань.

Забір запахових слідів безпосередньо ємністю. Горлечко стиснутої поліетиленової фляги підносять до сліду і звільняють її від стиску. Приймаючи свій природний вигляд, фляга всмоктує в себе повітря з молекулами запахового сліду, після чого її швидко закривають і опечатують. При огляді місць події, пов'язаної з отруєнням, уживанням наркотиків та їх переробкою, у приміщенні нерідко залишаються запахові сліди. У такому разі рекомендується відбирати зразки запаху, використовуючи поліетиленову флягу або чисту пляшку.

Адсорбування сліду запаху на нейтральний носій. Найпрогресивніший прийом фіксації і вилучення запахових слідів. Для адсорбування достатньо на поверхню джерела запаху покласти сорбент (у вигляді стерильної фланелевої серветки, клаптика марлевого бинта) і закрити його фольгою або склом не менше ніж на годину. Оскільки запахова речовина постійно випаровується, то її молекули адсорбовуватимуться на сорбенті, тобто просочуватимуть його запахом. Потім серветку, тканину або бинт пінцетом поміщають у скляну ємність, яку герметично закривають скляними або металевими кришками або загортають у 3-4 шари побутової алюмінієвої фольги і, двічі загнувши її кінці, обжимають шов. До накладення сорбенту бажано за допомогою пульверизатора злегка зволожити дистильованою водою предмет-носіє запаху.

Як свідчать дослідження, мінімальний обсяг повітря з молекулами запаху, що забезпечує можливість використання службово-пошукового собаки, дорівнює 1 мл.

Спеціалісту варто пам'ятати, що зняття злочину, сліди ніг, рук на предметах обстановки несуть одорологічну інформацію, що швидко змінюється і розсіюється в просторі. Тому насамперед на територію огляду заходить кінолог зі службовим собакою для виявлення слідів-джерел і слідів запаху для пошуку особи. Водночас необхідно зважати на те, що неправильне застосування службово-пошукового собаки іноді призводить до втрати трасологічних та інших слідів, що і є слідами-джерелами запаху. Тварина може затоптати або частково

Експертиза, за допомогою якої встановлюються сліди кіберзлочинів називається в літературі комп'ютерно-технічною. Згідно з Інструкцією Міністерства юстиції України про призначення та проведення судових експертиз, відповідні дослідження здійснюються в межах експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів та експертизи телекомунікаційних систем та засобів.

Об'єктами дослідження є носії комп'ютерної інформації, мережі та їх складові частини, мобільні термінали та ін. Очевидно, що розвиток комп'ютерної техніки призведе до появи нових способів збереження і передачі інформації і відповідно до нових видів і способів проведення комп'ютерно-технічної експертизи.

При проведенні експертних досліджень у процесі розслідування кіберзлочинів, беручи до уваги швидкий розвиток інформаційних технологій, потрібно вирішувати низку складних питань відносно інструментарію дослідження, а саме:

- вибір відповідного наявного інструментарію проведення конкретних експертних досліджень;
- розуміння принципів функціонування та довіра до коректності роботи інструментарію, наприклад у вигляді доступних результатів незалежних випробувань;
- наявність методики експертного дослідження для конкретних обставин розслідування та ін.

Підтримка у вирішенні зазначених питань можлива при наявності постійно діючих, відкритих для усіх зацікавлених сторін, програм моніторингу, аналізу, упорядкування і випробування інструментарію експертного дослідження при розслідуванні кіберзлочинів.

Варто відзначити відповідну специфіку експертно-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування кіберзлочинів в Україні:

- відсутність налагодженої системи правового та організаційно-технічного забезпечення законних інтересів громадян, держави та суспільства в галузі інформаційної безпеки;
- обмежені можливості бюджетного фінансування робіт зі створення правової, організаційної та технічної бази інформаційної безпеки;
- недостатнє усвідомлення можливих політичних, економічних та юридичних наслідків комп'ютерних злочинів;
- слабкість координації дій по боротьбі з комп'ютерними злочинами правоохоронних органів, органів суду, прокуратури та невідповідності їх кадрового складу до ефективного попередження, виявлення та розслідування таких діянь;
- серйозне відставання вітчизняної індустрії щодо розробки, впровадження засобів і технологій інформатизації та інформаційної

безпеки від розвинутих країн світу.

Стан наукового криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування кіберзлочинів вимагає удосконалення у трьох основних напрямках:

- удосконалення положень криміналістичної техніки щодо використання комп'ютерних технологій у криміналістичній діяльності;
- розробка та розвиток положень криміналістичної тактики з питань проведення окремих слідчих дій як щодо комп'ютерної техніки та програмних продуктів, так і з використанням комп'ютерних технологій під час підготовки, безпосереднього проведення та фіксації результатів слідчих дій;
- формування загальнотеоретичних засад методики розслідування кіберзлочинів і створення окремих міжвидових, видових і підвидових методик розслідування цієї категорії злочинів (методико-криміналістичне забезпечення).

Список використаних джерел

1. Дубов Д.В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва Монографія. – К. : НІСД, 2014.
2. Європіна І.В. Криміналістичне забезпечення протидії комп'ютерній злочинності: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Європіна Ірина Володимирівна. – К., 2011.
3. Журавель В.А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посіб. – Х.: Одиссей, 2005.
4. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5.
5. Европейская Конвенция по киберпреступлениям от 23 ноября 2001 г. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081580>.
6. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність: закон України від 7 верес. 2005 р. №2824-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 5-6.

Волошин О.Г., Каритун О.І.

СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАРУГОЮ НАД ДЕРЖАВНИМИ СИМВОЛАМИ

На сучасному етапі розвитку Україна перебуває в доволі складному становищі. Як внутрішня та і зовнішня ситуація є дуже загостреною. Задля її подолання країна має реорганізувати всі ресурси. В цій ситуації питання державного самоствердження виходить на

стерильності, необхідно користуватися гумовими рукавичками, дрібні джерела брати пінцетом, попередньо протертим спиртом, щоб зберегти їх як джерела одорологічної інформації. Варто пам'ятати, що дотик руки до виявленого предмета «забруднює» його запахову характеристику, а тривале тримання в руках особою, яка проводить огляд місця події, може призвести до втрати сліду.

Працюючи з об'єктами, що є слідами-джерелами запаху особи, необхідно дотримуватися таких правил:

- дрібні предмети досліджувати за допомогою пінцета, а великі – у рукавичках;
- оглядати предмет насамперед на наявність слідів папілярних візерунків і сторонніх мікро- і макрочасток (слідів накладень);
- законсервувати після огляду предмет-джерело запаху, тобто помістити в ємність, що герметично закривається. Для невеликих предметів або речей (шапка, рукавичка, шарф, носова хустка, окуляри, авторучка тощо) використовуються скляні банки з протертими спиртом пробками. За браком останніх банку можна закрити поліетиленовою кришкою, а щілини по колу заліпити пластиліном.

Великі предмети і речі поміщають у поліетиленові мішки і зав'язують, створюючи герметичність упаковки.

Волосся, частки тканини (одягу), відокремлюють і поміщають у скляні пробірки, а громіздкі об'єкти – у поліетиленові пакети, скляні ємності й герметично упаковують. Скляну тару перед використанням стерилізують.

Крім того, до особливостей, характерних для пошуку і вилучення запахових речовин людини, належить:

- створення умов, що забезпечують максимальне збереження запахових слідів (накрити сліди коробкою та ін.);
- обмеження кількості учасників слідчо-оперативної групи лише особами, без яких ця дія може втратити процесуальне значення або виявитися малоефективною;
- дотримання правил поведінки і пересування, що виключають можливість руйнування слідів або їх забруднення сторонніми пахучими речовинами (учасники огляду мають перебувати в межах відведеної ділянки, пересуватися тільки з дозволу керівника огляду, не курити і не створювати протягів);
- дотримання суворої черговості пошуку і вилучення запахових слідів;
- пошук і вилучення запахових слідів мають передувати роботі з будь-якими іншими слідами або предметами, що можуть стати речовими доказами.

Якщо об'єкт неможливо вилучити, використовують три основних способи відділення слідів запаху від його носія:

наркотики, фармацевтичні препарати, винно-горілчані вироби, самогон, ароматичні речовини, пально-мастильні рідини).

Сліди-запахи. Газоподібна суміш повітря з молекулами пахучої речовини. Тобто самого джерела запаху (об'єкт-тіло) немає, а його запах залишився. Сліди-запахи подібні слідам-речовинам інформацією про джерело, але характеризуються відсутністю в місці виявлення запахових слідів їх джерела.

Сліди-запахи представлені твердими, сипучими, рідкими об'єктами органічного і неорганічного походження.

Наведена класифікація слідів дозволить спеціалісту-кінологу і спеціалісту-криміналісту уявити всі можливі матеріальні предмети на місці події, що можуть нести запахову інформацію про особу.

З одорологічними об'єктами (слідами-джерелами і слідами запаху) на місці працює спеціаліст-кінолог, використовуючи службово-пошукового собаку. У разі його відсутності в складі слідчо-оперативної групи ці сліди, які в подальшому можуть застосовуватися як речові докази при пошуку особи, а також в одорологічних дослідженнях, що зазвичай передують будь-якому іншому методу вилучає спеціаліст-криміналіст.

Використання службово-пошукового собаки дозволяє вирішити такі завдання:

- визначити, чи перебуває відсутня особа на місці події або поруч з ним;
- знайти запаховий слід особи і законсервувати його;
- виявити особу за «гарячими слідами» (наприклад, заблукала у лісі);
- оглянути місцевість і провести обшук у приміщеннях для виявлення джерела запаху чи інших речових доказів.

Накопичений досвід використання запахових слідів у розслідуванні злочинів допомагає з'ясувати значну кількість питань, зокрема:

- одержання інформації про наявність або відсутність на предметах слідів визначеного запаху, що дозволяє виключити походження запахового сліду від конкретної людини;
- встановлення за запаховими слідами, вилученими з поверхні предметів, що є речовою обстановкою механізму злочину, а у разі однотипних злочинів, учинених однаковим способом, – можливої причетності до них тих самих осіб;
- установлення особи невідомого трупа за зразками запаху;
- виявлення за первинними і вторинними запаховими слідами місця ймовірного перебування їх джерела (людини, предмета, документа тощо).

Оскільки робота із запаховими слідами має відбуватися в умовах

перший план. Трьома головними елементами, що символізують державу, певною мірою, її виражають є: Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України [4], що законодавчо закріплено і визначено в Конституції України.

Об'єктивне розслідування злочинів, пов'язаних з наругою над державними символами, встановлення всіх обставин події й доказування вини підозрюваного, неможливе без доказової інформації отриманої шляхом проведення комплексу судових експертиз. З їх допомогою вирішуються багато важливих питань, які впливають на якість розслідування. Так, шляхом проведення експертиз вдається успішно перевіряти різні слідчі версії про мотиви злочину, спосіб та засоби їх вчинення, причетності до них підозрюваного й обвинуваченого. Судові експертизи дозволяють встановлювати обставини, які сприяють вчиненню злочинів.

Найпоширенішими експертизами, які проводяться в кримінальних провадженнях, пов'язаних з даним видом злочину є: дактилоскопічна, трасологічна, відео-фоноскопична експертизи. Однак часто призначаються й інші види: дослідження матеріалів речовин та виробів, авторознавча, комп'ютерно-технічна, фототехнічна, одорологічна експертизи.

З огляду на велику кількість експертиз і складність доказування надзвичайно важливе значення приділяється ретельному проведенню огляду місця події, що зумовлено специфікою вчинення злочину адже часто він вчиняється за участю великої кількості людей і відповідно ускладнюється як встановлення безпосереднього суб'єкта вчинення та і доказів його вчинення.

Так, залежно від слідчої ситуації, що склалась у ході кримінального провадження, на експертне дослідження можуть бути направлені такі об'єкти: матеріальні носії інформації про злочин (інструменти, легкозаймисті та агресивні рідини, розпилювачі фарбувального матеріалу тощо); мікрооб'єкти (мікрочастки з лакофарбових покриттів, волокна з тканини одягу тощо); мікросліди (подряпини, нашарування металу); інформаційні сліди: відео- та аудіо інформація на носіях інформації, наприклад, на жорстких дисках комп'ютерів, у тому числі й в вбудована пам'ять у складі портативної оргтехніки, вилученої у злочинців (ноутбуки, планшети, мобільні телефони, диктофони тощо); інформація Інтернет-провайдерів, сервери державних відомчих локальних комп'ютерних мереж, сервери операторів мобільного зв'язку, сервери державних та приватних телекомпаній тощо [7].

Важливе значення окрім традиційних криміналістичних об'єктів, є вилучення й інших джерел інформації: матеріали відеозапису, вилученні з камер відеоспостереження; матеріали відеозапису,

вилучені з автомобільних відеореєстраторів транспортних засобів приватних осіб; матеріали відеозапису з відеокамер операторів телеканалів (у разі офіційної трансляції масових заходів), надані за запитом слідчого; відеозаписи з мобільних телефонів, планшети із записами наружи над державними символами, вилученні під час обшуку; матеріали з інтернет-сайтів (можливі записи осіб, причетних до організації і вчинення злочину); записи перемовин по телефону осіб, причетних до злочину (з даними про час дзвінка вхідних та вихідних дзвінків, місце знаходження абонента у відповідній соті стільникової мережі), отримані за запитом слідчого від операторів мобільного зв'язку; матеріали оперативної відеозйомки масових заходів, відзняті працівниками Національної поліції України та Служби безпеки України, де зафіксовані спроби наружи над державними символами. Особливістю даної інформації є те, що навіть якщо вона не буде доказовою в ході провадження та все ж дозволить ідентифікувати осіб, причетних до його вчинення, відтворити обставини вчинення злочину. Це, все в свою чергу, надзвичайно полегшує розслідування, дозволяє ефективно застосувати сили та засоби для притягнення винних до відповідальності.

При самому ж огляді варто в першу чергу відштовхуватись від об'єкта посягання, способу вчинення, і ймовірної особи, яка могла вчинити дані дії. Так, якщо це державний прапор, потрібно обстежити древяк чи предмет яким він був зафіксований, тканину на наявність слідів папілярних узорів пальців рук, що можуть бути як об'ємні так і поверхневі. При вчиненні злочину шляхом підпалу необхідно відібрати зразки паливно-мастильних речовин і нафтопродуктів з об'єкта посягання, а також на одязі, тілі підозрюваного, ємкостях, в яких могли бути дані речовини, з метою проведення подальшої ідентифікації.

Подібні дії необхідно зробити і при вчиненні злочину із використанням лакофарбових матеріалів (зафарбовування, нанесення надписів тощо).

Якщо злочин вчиняється шляхом затоптування то варто відібрати трасологічні сліди в першу чергу, однак важливим є і дослідження мікрооб'єктів, що утворюють дані сліди, для проведення подальших діагностичних та ідентифікаційних досліджень. Так дані сліди можуть утворюватись тими самими нафтопродуктами чи поливно-мастильними речовинами, лакофарбовими речовинами за допомогою яких і вчинявся злочин, ймовірність потрапляння яких на взуття і подальше утворення сліду за допомогою яких є дуже ймовірним [7].

Разом з тим, як показує аналіз сучасної експертної практики, у питаннях судово-експертного забезпечення розслідування існує багато питань, пов'язаних з впровадженням у діяльність експертних установ та секторів з техніко-криміналістичного забезпечення діяльності

Запахові сліди класифікуються за такими підставами.

За часом збереження запахові сліди особи поділяють на три види:

- свіжі (з моменту утворення пройшло не більше години);
- нормальні (з моменту утворення пройшло більше години, але менше трьох);

- старі (з моменту утворення пройшло більше трьох годин).

Зазначений поділ умовний. Відомі випадки, коли в безвітряну погоду на відкритій місцевості сліди зберігалися до 20 годин. Стосується це насамперед слідів, утворених на предметах при тимчасовому контакті з різними частинами тіла людини (на сірниках, олівці тощо).

За стійкістю всі запахові сліди поділяються на два види:

- змінювані, що через певний час узагалі зникають, розсіюючись у навколишньому середовищі;

- відносно змінювані, законсервовані в спеціальній упаковці (скляній банці), що зберігаються впродовж двох і більше років.

За механізмом утворення всі запахові сліди умовно поділяються на сліди-джерела запаху і на сліди-запахи. До слідів-джерел запаху відносяться сліди людей, тварин, комах, рослин, предметів органічного і неорганічного походження (твердих, рідких і сипучих), які одночасно є й слідами трасологічного походження (слід взуття або сліди рук на зброї), що несуть одорологічну і трасологічну інформацію. Вони поділяються на сліди-джерела запаху людини і сліди-джерела власного запаху.

Сліди-джерела запаху людини дають позитивний результат, якщо запах вилучається з поверхні тих чи інших предметів, до яких торкалася особа, і зберігаються в спеціальній тарі. Цей вид слідів може бути представлений такими матеріальними об'єктами:

- речовина, що виокремила з тіла людини твердими і рідкими частками;

- предмети постійного контакту з людиною (одяг, взуття);

- інші предмети (знаряддя праці, інструменти).

Сліди-джерела власного запаху. Всі матеріальні предмети, що мають властивість летючості і тому є джерелами запаху, тобто пахнуть. Трапляються випадки, коли власний запах сильніший ніж запах людини, у такому разі вилучення запаху недоцільне. Наприклад, потерпілий наступив на ацетонову фарбу.

Сліди-джерела власного запаху об'єкта. Тверді, сипучі і рідкі предмети (речовини), що вирізняються лише тим, що їх одорологічна інформація відображає властивості об'єкта і не містить даних про людину. На місці події такими об'єктами можуть бути всі предмети (тіла) – знаряддя вбивства, гільзи, будь-які речі, до яких не торкалася особа (предмети обстановки, речі, тварини, комахи, рослини,

подальшому обов'язково складатиме основу для перегляду та розробки законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють судово-експертну діяльність.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про стандартизацію».
2. ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (ISO/IEC 17025:2005, IDT).
3. ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2014 Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування (EN ISO/IEC 17020:2012; IDT).
4. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 № 839 «Про затвердження Технічного регламенту піротехнічних виробів».
6. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23.03.2012 № 385 «Про призначення органів з оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів».
7. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18.12.2012 № 1446 «Про призначення та уповноваження органів із сертифікації у державній системі сертифікації внесення змін у додаток до наказу Міністерства від 20.11.2012 № 1326».
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.01.2016 № 56 «Про затвердження спеціальних вимог до призначених органів з оцінки відповідності».
9. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 28.03.2016 № 518 «Про затвердження Вимог до призначених органів з сертифікації в державній системі сертифікації», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 18.04.2016 за № 580/28710.
10. ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 Оцінка відповідності. Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг (EN ISO/IEC 17065:2012; IDT).

Тихонова А.В.

РОБОТА ІЗ ЗАПАХОВИМИ СЛІДАМИ НА МІСЦІ ОГЛЯДУ І БЕЗПОСЕРЕДНЄ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ ДЛЯ РОЗШУКУ ОСОБИ ЗА ГАРЯЧИМИ СЛІДАМИ

Запаховий слід – це фізичне тіло, що перебуває в газоподібному стані. Він несе інформацію про властивості й ознаки матеріальних об'єктів, що завдяки цьому можуть бути виявлені. На думку спеціалістів, запах є хімічним «підписом» людини або матеріальної речовини.

органів досудового розслідування засобами автоматизації вирішення експертних завдань шляхом використання інтелектуальних інформаційних технологій. Рівень їх забезпечення значно відстає від потреб сучасної слідчої практики.

Впровадження таких засобів дозволила б отримати інформацію для затримання підозрюваних безпосередньо на місці події, або в максимально короткий термін, що є надзвичайно важливим виходячи зі специфіки вчинення даного виду злочину.

Отже, розслідування злочинів, пов'язаних із наругою над державними символами і надалі залишається проблемними питанням в Україні, а вирішення його багато в чому буде залежати від якісного проведення огляду місця події, виявлення і вилучення слідів злочину та їх подальшого експертного дослідження.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 8 / [укл.: В.О. Винник, В.В. Жайворонок, Л.О. Родніна, Т.К. Черторизька], 1977. – С. 383.
2. Денисов С.Ф. Підстави кримінальної відповідальності за наругу над державними символами / С.Ф. Денисов, О.С. Філіпський // Проблеми професійної підготовки слідчих : матер. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 2007. – С. 51-55.
3. Кашкаров О.О. Класифікація злочинів, передбачених Розділом XV Кримінального кодексу України, на підставі об'єкту злочину / О.О. Кашкаров // Кримський юридичний вісник. – 2009. – Вип. 3 (7).
4. Конституція України. – К.: Юридична література, 1996. – 50 с
5. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page10>.
6. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації / В.О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
7. Разумов З.А., Молибога Н.П. Осмотр места происшествия / З.А. Разумов Н.П. Молибога. – К., 1994.
8. Фесенко Є.В. Кримінально-правова кваліфікація: функціональна роль та призначення / Є.В. Фесенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 1 (17). – С. 112-114.

Воробей О.В., Бурмістренко К.О.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ВІД ПІДРОБКИ СУЧАСНИХ БЛАНКІВ ПОСВІДЧЕНЬ ВОДІЯ ТА СВІДОЦТВ ПРО РЕЄСТРАЦІЮ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Як відомо, посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів є одними з найбільш поширених об'єктів

криміналістичного дослідження. Перші українські посвідчення водія почали існувати у 1993 році. Їх друкували поліграфічні фірми «Оріяна» ЛТД та «Фотон». Випущені документи мали недостатній захист від підробки, тому з 1995 року Державне підприємство з виготовлення цінних паперів Поліграфічний комбінат «Україна», за ліцензією на виготовлення документів цього виду, виданого Міністерством фінансів України, розпочало друк нових посвідчень водія.

Відповідно до міжнародних стандартів з 2005 року, згідно з вимогами Євросоюзу щодо форми та захисту документів, почався поступовий перехід на новий зразок посвідчень та свідоцтв у вигляді пластикових карток [2, с. 3]. До 2013 року випуск даної категорії документів на полімерній основі здійснювався ТОВ «Знак» Консорціуму «ЄДАПС».

А з 2014 року друк посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію ТЗ здійснюється на державному підприємстві «Поліграфічний комбінат «Україна». Бланк національного посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу останнього зразка друкується способом офсетного, ірисового офсетного та трафаретного друку. Дизайн створений з використанням спеціальних захисних фонових сіток з різною геометрією малюнка, що відтворює орнаментальні малюнки та зображення державних символів України.

Для друкування бланка посвідчення водія використовуються фарби синього, блакитного, сірого та жовтого кольорів, а також фарба блакитного кольору, яка під дією ультрафіолетових промінів набуває світіння. А для друкування бланка свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу використовуються фарби синього, блакитного, жовтого та сірого кольорів, а також фарба сіро-зеленого кольору, яка під дією ультрафіолетових промінів набуває світіння. Для друку фонових зображень використовується плоский офсетний спосіб друку, для текстів – трафаретний. Серія та номер бланків свідоцтв та посвідчень, які складаються з трьох літер та шести цифр, реквізити підприємства виробника бланка виконуються способом лазерного гравіювання. Як захисний елемент також застосовано стилізоване зображення карти України, виконане у верхній правій частині бланка оптико-перемінною фарбою OVI.

Нажаль, сукупність сучасних елементів та засобів захисту не змогли знизити рівень підробок даної категорії документів. Крім того, існує багато недоліків у контролі над процедурою їх оформлення, що викликало значні порушення і зловживання [1, с. 193]. Наприклад, не передбачено наявності спеціальних позначень для ідентифікації програмно-апаратного комплексу. А захисні плівки не мають нумерації, тому налагодити дієвий контроль за їх витратами проблематично.

інших об'єктів;

– нагляд (атестації, моніторингу тощо) як частини схеми сертифікації продукції, процесів, послуг, систем або персоналу, що сертифікується.

Сертифікація – підтвердження відповідності третьою стороною (особою, яка є незалежною від особи, що надає об'єкт оцінки відповідності, та від особи, що заінтересована в такому об'єкті як споживач чи користувач), яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу [4]; як орган з сертифікації [10] судово-експертна установа може (і повинна [8; 9]) функціонувати при проведенні:

– сертифікації продукції, процесів, послуг, систем або персоналу;
– оцінка відповідності продукції, процесів, послуг, систем або персоналу.

Значна частина робіт, виконуваних судово-експертними установами, припадає на проведення судових експертиз і експертних досліджень;

– для стандартизації процесів, що відбуваються при їх проведенні, варто користуватись [2] та [3]. Однак, враховуючи, що обов'язковість акредитації за цими стандартами не закріплена на рівні держави, а є добровільною, то, зазвичай, органи досудового розслідування та суду мало цікавить наявність акредитації за одним з цих стандартів, хоча саме ці органи є найбільшим замовником робіт у судово-експертних установах.

То для чого ж тоді судово-експертні установи прагнуть до визнання їх діяльності у відповідності до хоча б одного зі стандартів серії ISO 17000? Можливо, це робота на перспективу? Адже, у країні, де стільки уваги до європейської якості, де прагнення до отримання товарів, робіт і послуг, що відповідатимуть євростандартам, відчувається у спілкуванні від пересічних домогосподарок до депутатів парламенту, варто ставати на шлях стандартизації, хоч це й випереджає вимоги держави на законодавчому рівні. І хоча, у реаліях сьогодення, замовник не завжди звертає увагу на наявність (або відсутність) атестата про акредитацію, все ж його наявність дозволяє визначати установу як прогресивну та таку, яка прагне до розвитку, вдосконалення та підвищення якості своєї діяльності і, як наслідок, якості результатів своїх робіт, що не може не бути відзначене з позитивного боку.

Насправді, прагнення до акредитації через стандартизацію процесів також допомагає виявляти недосконалість законодавства України, що регулює судово-експертну діяльність, переймати досвід країн, що давно й успішно використовують результати робіт лише акредитованих судово-експертних установ, накопичувати власний позитивний досвід впровадження стандартів серії ISO 17000, що в

якості;

- можливість демонстрації результатів;
- оцінка постачальників товарів, робіт і послуг;
- оцінка компетентності персоналу;
- оцінка придатності методів (методик, програмного забезпечення)

для цільового використання;

- постійний контроль працездатності обладнання;
- забезпечення єдності вимірювань;
- постійна реєстрація усіх даних і процесів;
- налаштування зв'язків із замовниками тощо.

Недоліки прагнення до акредитації:

– витрати на навчання, калібрування обладнання, оцінку придатності методів тощо;

– побудова, функціонування та постійна робота над вдосконаленням системи менеджменту якості;

- збільшення нормативної та технічної документації;
- витрати на акредитацію;
- трудомісткість процесів тощо.

Фактично судово-експертна установа, за умови успішної акредитації на відповідність вимогам хоча б одного зі стандартів серії ISO 17000, підвищує свій імідж, що повинно слугувати збільшенню кількості замовлень через підвищення рівня довіри замовників. Проте, на практиці так виходить не завжди.

Тож яка сама діяльність судово-експертних установ підпадає під стандарти серії ISO 17000?

Випробування – визначення однієї чи кількох характеристик об'єкта оцінки відповідності згідно з процедурою [4]; як випробувальна лабораторія [2] судово-експертна установа може функціонувати при проведенні:

- судової експертизи;
- експертного дослідження;
- випробування.

Інспектування – перевірка продукції, процесу, послуги чи установки або їх проектування та визначення їх відповідності конкретним вимогам або, на основі професійного судження, загальним вимогам [4]; як орган з інспектування [3] судово-експертна установа може функціонувати при проведенні:

- судової експертизи;
- експертного дослідження;
- оцінки майна, майнових прав і здійснення професійної оціночної діяльності;
- оглядів місця події та участі в інших слідчих (розшукових) діях;
- перевірок за обліками знарядь кримінальних правопорушень та

У результаті, надходили документи, в яких на примітивно підроблених бланках були нанесені оригінальні плівки. Наприклад, перші підробки виготовлялись у такий спосіб: сканувався оригінальний бланк та з використанням кольорового принтера друкувався бланк (як правило на паперовій основі) з наступним нанесенням персональної інформації та захисних плівок. Оскільки такі підробки за загальними ознаками та якістю друку суттєво відрізнялись від встановленого зразку, то проблем при їх дослідженні не виникало.

Також зустрічались більш якісні підробки, що виготовлялись шляхом розшарування захисних плівок та видалення первинного змісту персональних даних в офіційно виданих документах з подальшим нанесенням на справжній бланк вторинної інформації з наступним покриттям оригінальними захисними плівками. Враховуючи, що при такому способі підробки використовуються оригінальний бланк, оригінальні захисні плівки, такі документи за своїми характеристиками – конструкцією, способами друку та персоналізації відповідають зразкам справжніх документів. Тому такі документи мають усі елементи захисту і навіть з застосуванням експертних методів та приладів з різними джерелами освітлення встановити факт підробки або внесення змін доволі складно і вдається це не завжди. Єдині ознаки змін, які іноді може встановити експерт, це невідповідність розмірів – бланк повинен мати встановлені розміри: довжина в межах 85,47-85,72 мм, ширина в межах 53,92-54,03 мм, а підроблені документи мають дещо менші розміри [3, с. 297]. Іноді в них можна знайти незначні залишки первинного тексту персональних даних.

Нерідко в результаті дослідження підроблених у такий спосіб документів на полімерній основі експерт не може вирішити питання щодо внесення змін у зв'язку з відсутністю ознак змін (але їх відсутність ще не свідчить про те, що таких змін не було).

Окремо варто зазначити, що трапляються непоодинокі випадки таких дефектів у посвідченнях водія та свідоцтвах про реєстрацію ТЗ: відсутність однієї з захисних плівок або подвійне нанесення плівок; неякісне нанесення тексту або захисних плівок; подвійне нанесення персональних даних.

Таким чином, склалась парадоксальна ситуація, яка полягає у тому, що свідоцтво про реєстрацію транспортних засобів, підроблене шляхом розшарування захисних плівок та повторного нанесення даних, за своїми характеристиками формально відповідає аналогічним зразкам, а документи, видані територіальними підрозділами ВРЕР ДАІ з дефектами, – оформлені з порушеннями технології персоналізації, тобто формально не відповідають аналогічним зразкам, які виготовляються консорціумом ЄДАПС або ПК Україна.

Перераховані чинники сприяють легалізації викрадених та не розмитнених автомобілів. Для виправлення ситуації, що склалась, необхідно посилити захист зазначеної категорії документів шляхом застосування додаткових методів захисту. Наприклад: нанесення написів або зображень поверх персональних даних, нанесення персональних даних способом лазерного гравіювання, нанесення номера документа після персоналізації методом лазерної перфорації [3, с. 301].

Також необхідно вжити заходів для ідентифікації програмно-апаратних комплексів та обліку витратних матеріалів (захисних плівок). Окрім цього необхідно посилити контроль за дотриманням технології персоналізації з метою недопущення дефектів при їх оформленні.

Список використаних джерел

1. Воробей О.В. Недоліки в оформленні свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів на пластиковій основі на стадії персоналізації / О.В. Воробей, Н.Б. Карпенко // Криміналістичний вісник: Науково-практичний збірник. – К.:2009. – № 2(12). – С.190-197.

2. Кабанов Г.О. Загальні ознаки посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів на пластиковій основі виробництва Консорціуму ЄДАПС: Інформаційний лист / Г.О. Кабанов, А.І. Граціанов, С.М. Науменко. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2007. – 20 с.

3. Науменко С.М. Способи підробки свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів та проблемні питання їх експертного дослідження // Криміналістика и судебная экспертиза: Межведомственный научно-методический сборник. – Вып. 58, ч. 2. – К.: Министерство юстиции Украины, 2013. – С. 294-302.

Воробей О.В., Кіфор Р.Д.

СУЧАСНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ З МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

Доволі часто документи фігурують як джерела доказів у кримінальних провадженнях, тому виникає необхідність у встановленні способу виготовлення документа, наявності внесення до нього змін, виявлення ознак часткової підробки тощо.

На сьогоднішній день важко уявити проведення будь-якого експертного дослідження без застосування технічних засобів або обладнання.

Техніко-криміналістичні засоби, які використовуються при дослідженні документів, поділяються на:

- засоби фіксації (цифрова апаратура);
- засоби для виявлення невидимих зображень на документах (детектори валют, універсальні детектори, наприклад, DORS 1700);

Так, становлення на шлях стандартизації для Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (далі – ДНДЕКЦ) було розпочате наполегливою рекомендацією Європейської мережі судово-експертних установ (ЄМСЕУ, далі – ENFSI) акредитуватись на відповідність вимогам стандарту ISO/IEC 17025[2] (одному із стандартів серії ISO 17000 – стандартам у сфері оцінки відповідності). Деякі з членів ENFSI у тому числі акредитовані на відповідність вимогам ISO/IEC 17020 [3].

Отже, установи, що здійснюють судово-експертну діяльність є органами з оцінки відповідності. Орган з оцінки відповідності – підприємство, установа, організація чи їх структурний підрозділ, що здійснює діяльність з оцінки відповідності, включаючи випробування, сертифікацію та інспектування [4]; оцінка відповідності – процес доведення того, що визначені вимоги, які стосуються продукції, процесу, послуги, системи, особи чи органу, були виконані [4].

Оскільки ДНДЕКЦ є призначеним органом з оцінки відповідності та призначеним і уповноваженим органом з сертифікації у державній системі сертифікації [5; 6; 7], а також враховуючи нові вимоги до таких органів [8; 9], цілком закономірним є у найближчому майбутньому акредитація ДНДЕКЦ ще за одним стандартом серії ISO 17000, а саме за стандартом ISO/IEC 17065 [10].

З окресленого вище витікає, що лише до призначених органів з оцінки відповідності за технічними регламентами та призначених органів з сертифікації у державній системі сертифікації в Україні є вимоги щодо обов'язкової акредитації [8; 9]; що ж стосується акредитації випробувальної лабораторії [2] та органу з інспектування [3], то, на сьогодні, вимоги щодо обов'язкової акредитації в нормативно-правових актах, що діють в Україні, вони не закріплені. Тобто підтвердження відповідності вимогам стандартів ДСТУ ISO/IEC 17025 та ДСТУ EN ISO/IEC 17020 є добровільними, не враховуючи наполегливих рекомендацій ENFSI.

Однак варто розглянути й інший бік акредитації випробувальної лабораторії, органу з інспектування та органу з сертифікації, а саме переваги визнання органу з оцінки відповідності третьою стороною – органом з акредитації.

Отже, переваги прагнення до акредитації:

- побудова власної системи управління у відповідності до вимог стандартів;
- стандартизація процесів (судово-експертної діяльності);
- встановлення єдиних вимог до компетентності персоналу, експлуатації обладнання, критеріїв придатності методів;
- проведення робіт у відповідності до встановлених схем;
- встановлення персональної політики в галузі забезпечення

незважаючи на прогресивність та правову необхідність закріплення засад змагальності щодо призначення експертиз сторонами кримінального провадження на стадії досудового розслідування, у чинному КПК не зовсім повноцінно визначено форми реалізації стороною захисту права самостійного залучення експерта, окрім правового механізму у випадку відмови слідчим або прокурором у задоволенні клопотання про проведення експертизи стороною захисту, та її подальше призначення через подання відповідного клопотання у судовому порядку.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України №4651-VI від 13 квіт. 2012 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 року №4038-XII (у ред. від 1 січ. 2016 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. №53/5 (у ред. наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

Татарнікова Т.О.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ШЛЯХ ДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ УСТАНОВИ

З часу, коли Україна стала на шлях євроінтеграції, значна увага з боку держави приділяється стандартизації. Стандартизація – діяльність, що полягає у встановленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [1].

Фактично ж стандартизація – це сталий інструментарій для налаштування процесів у відповідності до конкретних вимог, що затверджені у нормативних документах. Такими документами для судово-експертної діяльності можуть бути:

- нормативно-правові акти (закони, регламенти, положення, інструкції тощо);
- нормативні документи у сфері технічного та методичного регулювання (стандарти, кодекси ustalеної практики, технічні умови, методики, процедури тощо).

– засоби для систематизації та видачі криміналістичної інформації, інформаційно-довідкові системи («Passport» і «Autodocs»; АПС «Підробка» тощо);

– технічні засоби для лабораторного дослідження: лупи, мікроскопи, телевізійні, спектральні, люмінесцентні мікроскопи, універсальні лабораторні репродукційні установки, прилади для експрес-аналізу документів типу «DVS Portable» (Швейцарія), «Regula», (Білорусь); системи типу VSC-QC1, VSC-400, VSC-6000/HS (Великобританія), «Docuzenter expert» (Німеччина), відео-спектральні компаратори «foster+freeman»; відеокомплекси Спектр-Відео-M2; програмно-апаратні комплекси митного контролю документів тощо.

Наочно-образна фіксація документів та ілюстрування їх криміналістичних досліджень має важливе значення. Найбільш поширені засоби такої фіксації відносяться до засобів криміналістичної фотозйомки, відеозапису.

Цифрові камери (апарати) використовуються для створення фотознімків, в яких є матриця або кілька матриць, що складаються з окремих пікселів, сигнал з яких передається, обробляється і зберігається в самому апараті в цифровому вигляді. Основні виробники таких пристроїв: фірми Canon, Nikon і Sony.

До засобів для виявлення невидимих зображень на документах можна віднести пристрої для досліджень за допомогою ультрафіолетових і інфрачервоних променів. В основі лежать явища вибіркового поглинання (відображення) речовиною електромагнітного випромінювання в ультрафіолетовому (280-400 нм) та інфрачервоному діапазонах (700-1000 нм) довжин хвиль. Серед завдань, які виконуються за їх допомогою: виявлення знебарвлених записів, слідів хімічних речовин на документах, диференціація деяких матеріалів. Як джерела ультрафіолетового випромінювання використовують ртутно-кварцеві, люмінесцентні лампи тощо.

Для спостереження невидимого інфрачервоного зображення використовують електронно-оптичні перетворювачі.

Детектори валют – це обладнання для перевірки справжності банкнот. Залежно від способу перевірки вони поділяються на два основні класи: переглядові та автоматичні.

Переглядові детектори валют – призначені для візуальної перевірки грошових знаків. Якість перевірки банкнот безпосередньо залежить від кваліфікації і досвіду працюючого з приладом. Ці детектори здатні допомогти побачити ті чи інші захисні мітки на банкнотах. У свою чергу, переглядові детектори в залежності від типу освітлювача і способу контролю поділяються на ультрафіолетові та інфрачервоні.

Автоматичні детектори валют призначені для перевірки банкнот в

автоматичному режимі. Здійснюють перевірку документів за кількома параметрами: геометричним, аналізом фарби, ультрафіолетовим, інфрачервоним і за магнітними мітками, оптичної щільності та ін. Перевірка грошей на автоматичних детекторах не потребує від перевіряючого спеціальної підготовки. Банкнота втягується у прилад, далі проходить через кілька датчиків, після чого детектор дає сигнал про відповідність купюри (світловий або звуковий).

Інформаційні системи призначені для забезпечення інформаційної підтримки, електронного обміну даними й документами, а також для надання експертам і спеціалістам інформації та аналітичних матеріалів для криміналістичного дослідження документів.

Наприклад, інформаційно-довідкові системи «Passport» та «Autodocs», які містять відомості про основні ознаки справжніх паспортів 135 держав світу, можливі способи підроблення та методику перевірки їх справжності

Оптичні прилади – це збільшувальні пристосування, що дозволяють розширити діапазон чутливості ока. У першу чергу до них відносяться всілякі лупи: складані, штативні, з підсвічуванням, вимірювальні тощо.

Лупа – оптичний прилад (лінза або система лінз) для спостереження дрібних деталей. Найпоширеніші: лупа криміналістична 10-кратна, лупа з світлодіодною підсвіткою тощо.

Як відомо, мікроскоп дає набагато більше збільшення зображення об'єкта порівняно з лупою. Він має освітлювальну і проєкційну системи з двома ступенями збільшення: на першому рівні воно здійснюється об'єктивом, на другому – окуляром.

Прилади для детальної експертизи документів «Regula» призначені для проведення досліджень паспортів, водійських посвідчень, посвідчень особи, транспортних документів, банкнот та інших цінних паперів із спеціальним захистом.

Відеокомплекс «Спектр-Відео-М2» призначений для визначення автентичності цінних паперів і документів (митних декларацій, паспортів, акцизних марок, облігацій, акцій, водійський прав, кредитних карток тощо), аналізу платіжності банкнот тощо.

В сучасних експертних лабораторіях для дослідження документів добре себе зарекомендувала техніка провідних фірм світу: мікроскопи «Leica» та відео-спектральні компаратори «foster+freeman» тощо. Сучасна та надійна експертна техніка дозволить ефективно проводити техніко-криміналістичні дослідження різних видів документів.

Список використаних джерел

1. Воробей О.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів: навчально-методичний посібник / Воробей О.В., Мельников І.М.,

призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, підставою для проведення експертиз є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження, у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню. Яка має бути форма такого письмового звернення сторони захисту цією Інструкцією, Законом України «Про судову експертизу» або положеннями КПК не конкретизуються. Тому, не зрозуміло, який документ (форма звернення) сторони захисту або потерпілого, його представника у такому випадку буде підставою для проведення експертизи – заява, договір про проведення експертизи, адвокатський запит тощо, а також яку обов'язкову інформацію повинен містити такий документ (наприклад, виникає питання щодо відповідності його форми постанові слідчого про призначення експертизи).

Не визначається й процедура за якою забезпечується можливість проведення експертизи з ініціативи сторони захисту у тих випадках коли безпосередні об'єкти дослідження перебувають у розпорядженні сторони обвинувачення, або у спеціальному приміщенні під контролем слідчого або прокурора. У таких випадках, у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді, яке має відповідати та розглядається у порядку визначеному ст. 243 КПК. Водночас, при задоволенні клопотання про залучення експерта слідчий суддя у разі необхідності має право за клопотанням особи, що звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи.

Існують й інші кримінальні процесуальні проблеми призначення, проведення експертиз у кримінальних провадженнях. Зокрема, щодо невизначеності у КПК понять первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз, адже у статті 332 КПК визначено право суду самостійно призначити проведення експертизи, якщо суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності. Водночас, правовий статус такої експертизи кримінальним процесуальним законом не визначено. Можливість призначення комісійної та комісійної експертиз у чинному КПК перебуває у площині неврегульованості правового статусу кожного експертів, які проводять таку експертизу та фактичної можливості складання ними окремих висновків.

У зв'язку із викладеним, вважаємо доцільним констатувати, що

законодавцем передбачено й можливість щодо оскарження постанови слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій у судовому порядку.

Висновок експерта, відповідно до положень ч. 2 ст. 84 КПК розглядається як самостійне джерело доказів та як докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. Висновок експерта, який ґрунтується на наукових, технічних або інших спеціальних знаннях має право подати до суду будь-яка сторона кримінального провадження, а у подальшому звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку. Висновок передається експертом стороні, за клопотанням якої здійснювалася експертиза, водночас висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирокі.

Законодавець у ст. 242 КПК встановлює імперативну норму щодо обов'язку слідчого або прокурора звернутися до експерта для проведення експертизи щодо: встановлення причин смерті; встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155 Кримінального кодексу України; визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням, а примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду. Такий правовий припис, на наш погляд, не обмежує право сторони захисту самостійно первинно або повторно звертатися до експертних установ з питаннями проведення експертизи відносно тих об'єктів, які були предметом експертних досліджень за постановою сторони обвинувачення. У той же час, якщо слідчий або прокурор свідомо не виконують приписи ст. 242 КПК щодо обов'язковості призначення експертизи, сторона захисту та потерпілий мають право не тільки заявити відповідне клопотання, а й скористатись правовими можливостями викладеними у ч. 1 ст. 243 КПК.

Одночасно, в окремих нормативних актах, зокрема в Інструкції про

Волошин О.Г., Київ «Центр учбової літератури», 2008. – 303 с.

2. Апаратура для дослідження документів у "польових" умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stud.com.ua/47889/bankivska_sprava/aparatura_doslidzhennya_dokumentiv_polvih_umovah.

Воробей О.В., Кравчук Д.С.

СУЧАСНЕ ПИСЬМОВЕ ПРИЛАДДЯ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

В останні роки все більшого поширення в нашій країні набувають нові види письмового приладдя. Серед них зустрічаються такі, як: ручки-ролери, гелеві ручки, лінери та капілярні ручки. Підписи та інші рукописні записи в документах, виконані за допомогою такого приладдя, все частіше надходять на дослідження. Тому експертам потрібно знати принцип роботи таких ручок та їх характерні особливості.

До кінця ХХ століття переваги пір'яних ручок (легкість, гладкість письма та великий об'єм чорнила) вдалось об'єднати з кульковим пишучим вузлом, так з'явилися ручки-ролери, що заправляються чорнилом для перових ручок.

Ручка-ролер – це різновид ручки з кульковим пишучим вузлом, в якій для письма застосовують стрижень з чорнилами на водній основі. Перша ручка-ролер була розроблена японською компанією Ohto Co. у 1963 р. Ручки-ролери більш зручні у використанні, ніж кулькові, оскільки потребують менше зусиль при написанні. Завдяки меншій в'язкості чорнила ручок цього типу краще поглинаються, залишаючи слід, схожий на штрих пір'яної ручки. Діаметр кульки ролера зазвичай 0,5 або 0,7 мм [1].

Як і ручки-ролери, за особливостями конструкції до ручок з кульковим пишучим вузлом можна віднести і гелеві. Вони були винайдені японською компанією Sakura Color Products Corp. у 1984 р.

Як відомо, у кулькових ручках пишучий вузол – це трубочка, в якій розташовано кульку з твердого металу або кераміки. В останні роки гелеві ручки набувають все більшої популярності, оскільки пишуть дуже м'яко. Це відбувається за рахунок гелевої консистенції чорнил, яка забезпечує мінімальне тертя між кулькою та пишучим вузлом. Величезна кількість кольорів чорнил та їх яскравість відрізняє гелеві ручки від звичайних кулькових. Такі ручки ще називають гелевими ролерами. У пишучому вузлі знаходиться кулька, а гелеві чорнила можуть знаходитись у стрижні або у балончику.

Серед нових видів письмового приладдя конструкцією відрізняються капілярні ручки. У 1928 р. була винайдена ручка, в якій замість пера було застосовано тонку трубку. У 1953 р. на її основі

винайшли ручку-рапідограф, що забезпечувала малювання лінії однієї ширини та рівномірну подачу фарбувального матеріалу.

Рапідограф – інструмент, розроблений для виконання тонких креслярських робіт. Складається з невеличкої трубки та балончика для туші. Всередині трубки знаходиться тонка голка, що рухається угорувниз, що забезпечує стабільну подачу фарбувального матеріалу. Пишучий вузол рапідографа, на відміну від пір'яної ручки, залишає лінію однакової товщини. Бувають одноразові рапідографи, зі змінними разовими балончиками та багаторазові з балоном, що заправляється тушшю.

Лінером називають руки з пишучим вузлом-голкою. Прообразом лінера є рапідограф. Лінери – гарний та дешевий аналог рапідографів. Вони дають рівну лінію без розтікань, чорнила не блищать та не розчиняються у воді. Однак у них менше градацій товщини, чорнила у них доволі швидко закінчуються та самі ручки одноразові.

У капілярних ручках у металеву трубку вставлений волокнистий матеріал, а чорнила витікають крізь нього. Ця ручка побачила світ у 1953 р., але деякі вважають її прообразом ще древню єгипетську очеретяну паличку.

Назва капілярної ручки тісно пов'язана з назвою фізичного явища – капілярного ефекту, на якому заснована її конструкція. Завдяки йому чорнила рухаються по дуже тонкому стрижню та потрапляють на мініатюрний капіляр. З одного боку, цей ефект дозволяє попередити витікання чорнил, а з іншого – капілярна ручка залишає на папері рівномірний, тонкий та чіткий слід. Ще одна перевага такої конструкції полягає в тому, що капілярна ручка може писати при будь-якому положенні стрижня. Такою ручкою писати легко, штрихи залишаються чіткими та красивими.

Основою пишучого вузла капілярних ручок є сплетений із твердих синтетичних ниток стрижень діаметром 0,3 мм і більше. Він закріплений у пластмасовій або металевій трубці, що забезпечує надійний контакт з просякнутим чорнилом волокнистим стрижнем в основній частині корпусу ручки. У капілярних ручках використовується рідке чорнило – водорозчинне або на спиртовій основі. Пишучий вузол не можна натискати при письмі, якщо під час письма зупинити ручку, не відриваючи її від паперу, на цьому місці виникне пляма, а чорнило швидко просякне в папір. Капілярні ручки одноразові, їх частини не розбираються, наконечник ручок – металевий або пластиковий. Пишучий вузол засихає, якщо його не закрити ковпачком [2, с. 11].

Для проведення криміналістичного дослідження рукописних записів, виконаних ролерними, гелевими або капілярними ручками, потрібно знати конструкцію вказаних письмових приладів. Також

законодавство від 19 листопада. – К., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).

2. Гончаренко В.Г. Критерії допустимості психологічного впливу на досудовому слідстві / В.Г. Гончаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 3. – 107-116 с.

3. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Репринтное издание 1908 года / Г. Гросс; Науч.ред.: Крылов В.В. – М.: ЛексЕкст, 2002. – 108 с.

4. Коновалова В.О. Юридична психологія: Акад. курс: (підруч.) / В.О. Коновалова, Ю.В. Шепітько. – К.: Ін Юре. – 2004. – 424 с.

5. Клименко Н.І. Актуальні питання судової експертизи / Н.І. Клименко // Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки: проблемні питання: наук.-практ. семінар, 23 груд. 2011 р., м. Київ, 2012. С. 60-66.

6. Кришевич О.В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України 2002 года. Автореф. дисертації канд. юрид. наук: 19.00.06 / О.В. Кришевич; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2002. – 17 с.

Сухомлин Ю.В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ЗА КЛОПОТАННЯМ СТОНИ ЗАХИСТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Імплементуючи загальні положення змагальних засад кримінального провадження у стадію досудового розслідування, законодавець у ст. 22 чинного Кримінального процесуального кодексу України (КПК) передбачив, рівність прав сторін кримінального провадження на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, а також можливість самостійного обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими кримінальним процесуальним законом.

Загалом, за загальним правилом обов'язок доказування обставин, передбачених ст. 91 КПК покладається на слідчого та прокурора, а у справах приватного обвинувачення – на потерпілого. Тому одним із шляхів збирання доказів стороною обвинувачення є витребування та отримання від установ та організацій, службових та фізичних осіб висновків експертів. Аналогічне право закріплене у КПК за стороною захисту із закріпленням положення про можливість ініціювання стороною захисту проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому статтею 220 КПК. Водночас,

оцінити всю ту інформацію, яка виходить від неї в процесі спілкування. Якщо слідчий заздалегідь знає звички спеціаліста, особливості його поведінки, мовних зворотів, прийомів бесіди тощо, то зможе правильно оцінити і зрозуміти, чому у процесі спілкування в тому чи іншому місці він проявив або не проявив їх.

Тільки аналіз особистих якостей спеціаліста дозволить детально прогнозувати хід слідчої дії. Так, зокрема, без попереднього вивчення особи спеціаліста не можна з доволі високим ступенем вірогідності передбачати його дії і поведінку, хід і результат виконання ним своїх функцій.

На базі такого прогнозування слідчий визначить свої дії, направлені на те, аби усунути фактори, які надалі негативно впливатимуть на належне виконання функцій спеціалістом.

У взаєминах слідчого і спеціаліста повинні панувати пошана, ділова співпраця, довіра. У разі потреби слідчий може вказати спеціалістові його помилки, наприклад, спроби, вирішувати питання правового характеру, виходити за межі своєї компетенції.

Недопустимий психологічний вплив на спеціаліста у вигляді:

- нав'язування спеціалістові власної думки, своєї версії;
- психологічний тиск з використанням службового положення, авторитету;
- вимоги у виборі того чи іншого методу попереднього дослідження речового доказу.

В результаті такої дії у спеціалістів знижується критичність розуму, спостережливість, уважність, точність оцінок.

При проведенні слідчих дій спілкування між спеціалістом і слідчим має найрізноманітніший характер: від епізодичних службових зустрічей, до постійної ділової співпраці. Вирішальним критерієм вибору спеціаліста є компетентність, об'єктивність, незацікавленість в результаті справи.

Перед проведенням слідчої дії слідчий повинен вибрати такого спеціаліста, який найбільшою мірою придатний для участі в даній слідчій дії за своїми професійними знаннями і навиками, психічними якостями, проявленою ним активністю. Як спеціаліста також бажано залучати людину, яка не лише має в своєму розпорядженні необхідні знання, але і за своїми психічними якостями, особистим досвідом найбільшою мірою здатний виконати необхідні дії і часто в несприятливих умовах розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України: чинне

необхідно враховувати особливості фарбувального матеріалу, який застосовують в названих ручках. Наприклад, для більшості штрихів гелевих ручок характерний блиск, краї штрихів рівні, чіткі, забарвлення штрихів рівномірне, фарбувальний матеріал знаходиться на поверхні паперу, не проникаючи в його товщу (завдяки желатину фарбувальний матеріал на папері набуває підвищеної в'язкості, перетворюючись на желеподібний стан, не розтікається, швидко висихає на повітрі). У штрихах, виконаних ручками-ролерами і капілярними ручками, фарбувальний матеріал просякає у товщу паперу, забарвлення штрихів рівномірне. Гелевий фарбувальний матеріал не розчиняється у воді й органічних розчинниках; а фарбувальний матеріал ручок-ролерів, капілярних ручок деяких марок/моделей розчиняється у воді [2, с. 23].

Під час діагностичних досліджень встановлюються спосіб виготовлення документа або його фрагментів, наявність внесення змін у документ, послідовність виготовлення фрагментів документа; тип пишучого приладу та вид матеріалу письма, а також проводиться диференціація матеріалів письма.

Список використаних джерел

1. Отличительные черты ручек-роллеров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://penelite.ru/information/otlichitelnye-cherty-ruchek-rollerov/>.

2. Бондаренко Г.Д. Криміналістичне дослідження документів, виконаних новими видами пишучих приладів : метод. реком. / Г.Д. Бондаренко, Л.П. Щербаковська, Н.О. Зубова, Г.В. Лошманова. – Х.: МЮУ ХНДІСЕ, 2011. – 28 с.

Воробей О.В., Малікова А.О.

БЕЗПЕКА ДОКУМЕНТІВ ЯК УМОВА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Уряд України послідовно працює над вирішенням питання запровадження Європейським Союзом (ЄС) безвізового режиму поїздок для українців. Як відомо, однією з головних передумов для цього є видача машинозчитуваних біометричних проїзних документів у повній відповідності з найвищими стандартами Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) на основі надійної системи управління ідентифікацією та з належним захистом персональних даних.

Біометричними називають документи, що посвідчують особу та містять електронний носій інформації, на якому записано інформацію про біометричні дані власника документу з метою його ідентифікації.

Відповідно безконтактний електронний носій – це імплантована у бланк документа безконтактна інтегральна схема для внесення персональних даних, параметрів, у тому числі біометричних, що дає змогу здійснювати комплекс заходів, пов'язаних з верифікацією особи, та може використовуватися як засіб електронного цифрового підпису у випадках, передбачених законом [1].

Ще у 1984 р. ІКАО створила технічну консультативну групу з розробки машинозчитуваних проїзних документів, що використовуються під час перетину кордону. А у 1998 р. було розпочато роботу над створенням біометричної системи ідентифікації [2; с. 8].

Передбачається, що біометричні документи найбільш захищені від підробок та виключають можливість користування ними будь-якою особою, окрім власника. Нові паспорти, на відміну від попередніх «книжечок» видаватимуться на основі електронної бази даних – Єдиного державного демографічного реєстру. Отже кожній особі лише один раз доведеться пройти процедуру ідентифікації, надалі інформація про неї буде міститися в цьому реєстрі. Головна ідея впровадження більш захищених документів, які забезпечують ідентифікацію особи – це суттєве підвищення захищеності суспільства від проявів злочинності та міжнародного тероризму.

Біометричні паспорти набувають все більшого поширення у світі. Відповідно до інформації Всесвітньої організації цивільної авіації (ІКАО) більше 90 країн з 193 держав-членів ООН в даний час видають такі документи, при цьому ще більше двадцяти держав готові до впровадження таких документів в найближчі роки. Близько 45 країн з числа тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення особи, в той же час більше 30 країн використовують лише оцифроване фото власника документа. Решта країн в даний час використовують тільки зображення обличчя, але найближчим часом планують використовувати і дані дактилоскопії [3; с. 27].

За даними ІКАО, більше 15 країн в даний час використовують автоматизовані контрольно-пропускні системи для власників електронних паспортів. Для того, щоб пройти процедуру паспортного контролю, мандрівник може скористатися «електронними воротами», які в автоматичному режимі звіряють його біометричні дані з інформацією, що зберігається на чипі документа. Серед країн, які читають (сканують) е-паспорта в аеропортах і на кордонах: США, Великобританія, Сінгапур, Португалія, Нова Зеландія, Японія, Індонезія і Німеччина [1; с. 37].

Експерти з України, країни Західних Балкан, держав-членів ЄС виробили такі рекомендації щодо запланованих заходів:

рівнозначних цілей поведінки або «ухилення» від однаково небажаних наслідків. В даному випадку дуже ефективним способом усунення конфліктів є рекомендації «адресовані» самооцінці, а саме, звернення до позитивних якостей особи спеціаліста, а також дія на інтелектуальну сферу, яка пояснює небажані наслідки конфліктної поведінки.

Витоки внутрішньо-особового конфлікту спеціаліста полягають в протиріччі між формальним статусом спеціаліста в розслідуванні злочину і значенням його спеціальних знань для встановлення істини у кримінальному провадженні. Таким чином, в наявності невідповідність формального і реального пізнавального статусу спеціаліста в окремих ситуаціях розслідування. В умовах безпосереднього контакту (наприклад, при огляді місця події) це протиріччя може вилитися в міжособовий конфлікт між слідчим як організатором розслідування і спеціалістом як носієм спеціальних знань, які забезпечують йому привілейованість і високу професійну самооцінку.

Причинами міжособових конфліктів є взаємовиключні цінності, мета і завдання взаємодіючих осіб. Конфлікти саме цієї природи найчастіше зустрічаються при взаємодії слідчого і спеціаліста в процесі розслідування злочинів. В даному випадку йдеться про сформовані антагонізми позицій, а не про помилку або сумнів окремої особи, яка потребує допомоги в вирішенні її внутрішнього конфлікту.

Встановивши причину конфлікту, слідчий зобов'язаний вжити заходів до його подолання. Криміналістикою розроблений доволі широкий спектр тактичних прийомів, направлених на подолання конфліктних ситуацій. Вибір того чи іншого прийому залежить від особистих якостей спеціаліста і причини, що спонукали його до конфлікту.

Для попередження конфліктів між слідчим і спеціалістом варто дотримуватися декількох основних правил:

- чітко розділити обов'язки і сформулювати окремі доручення;
- дотримуватися правил і норм професійної культури, бути тактовним, ввічливим і уважним один до одного;
- до думки кожного необхідно відноситися з повагою;
- при розбіжності думок потрібно об'єктивно і всесторонньо обговорювати і зважувати аргументи кожної сторони;
- критичні зауваження один одному необхідно висловлювати по-дружньому, без явних або прихованих особистих висновків.

Одним з найважливіших чинників успішного подолання конфліктної ситуації є встановлення психологічного контакту між слідчим і спеціалістом, результатом якого є взаєморозуміння і довіра.

Якщо особа спеціаліста буде попередньо ретельно вивчена, то під час слідчої дії представляється можливим правильно сприйняти і

Прийнято вважати, що взаємовідносини між цими суб'єктами діяльності є стосунками кооперації, повноцінної співпраці. Проте, при уважному аналізі можна відмітити, що вони мають доволі складну психологічну картину і що є підстави говорити про наявність в них елементів конфліктності.

Аналіз практичної діяльності правоохоронних органів вказує на те, що ключовою ланкою виникнення конфліктів між слідчим і спеціалістом є недосконалість чинного законодавства, а також протиріччя в особистих якостях вказаних учасників кримінального судочинства.

Ключовими словами у визначеннях конфлікту є «зіткнення», «протиріччя», «протиборство». У психології управління під конфліктом розуміється система стосунків, процес розвитку взаємодії, який заданий відмінностями суб'єктів, що беруть участь в ньому (за інтересами, цінностями, діяльністю).

Виходячи з періоду виникнення і процесуальних особливостей, конфлікти, які виникають між слідчим і спеціалістом умовно можна розділити на два види: що виникають на початковому етапі розслідування, і при проведенні процесуальних і слідчих дій.

Для початкового етапу розслідування злочинів властиві конфлікти, що виникають на ґрунті організаційного характеру. До таких конфліктів відносять: небажання виїзду «цивільного» спеціаліста для огляду місця події у складі слідчо-оперативної групи, неналежне сприяння слідчому у виявленні, закріпленні, вилученні слідів і речових доказів, можливі випадки умисного знищення спеціалістом слідів та речових доказів, конфліктні ситуації, що виникають при призначенні експертів.

Конфліктні ситуації негативно впливають на хід досудового розслідування, а саме знижується можливість отримання первинної доказової інформації, розслідування здійснюється поверхнево, неякісно, залишаються недослідженими істотні обставини розслідуваної події.

Знання причин конфліктів, які виникають між слідчим і спеціалістом визначає ефективність методів боротьби з їх наслідками.

Причини конфліктів, що найчастіше виникають між слідчим і спеціалістом, можуть бути визначені як внутрішньо-особові і між-особові.

Внутрішньо-особовий конфлікт розуміється, як зіткнення інтересів, потреб, потягів особи, що виникають за умови їх зразкової паритетності за інтенсивністю і значущістю, але різною спрямованістю. Дана категорія причин включає проблеми окремої особи, що ускладнюють її взаємодію з іншими людьми, наприклад, неадекватна, частіше занижена самооцінка; проблема «вибору»

– формування належної законодавчої бази, що має забезпечити чіткі та прозорі процедури персоналізації особи, виготовлення, збереження та доставки ідентифікаційних документів, що відповідають стандартам ІСАО;

– підвищення статусу нормативно-правової бази, що регулює стандарти виробництва, збереження та використання ідентифікаційних документів з рівня підзаконних актів (постанова Кабінету Міністрів) до рівня закону, насамперед, через ухвалення Закону України «Про ідентифікаційні документи»;

– виведення з обігу всіх ідентифікаційних документів, технічні характеристики яких не відповідають нормам ІСАО та стандартам Європейського Союзу;

– упорядкування всієї системи ідентифікаційних документів, законодавче закріплення їх вичерпного переліку, відмова від тих з них, існування яких є реліктом тоталітарних часів (насамперед, «внутрішнього паспорта» громадянина України);

– запровадження біометрії в ідентифікаційних документах на основі обов'язкового дотримання стандартів ЄС щодо захисту персональних даних;

– створення та забезпечення функціонування системи міжнародного обміну інформацією (насамперед з країнами ЄС) щодо викрадених, втрачених та підроблених ідентифікаційних документів;

– забезпечення прозорості та підзвітності ринку державних закупівель у сфері виготовлення ідентифікаційних документів та супутніх послуг [3; с. 13-14].

Україна докладє максимальні зусилля щодо виконання всіх необхідних критеріїв для лібералізації безвізового режиму. Крок за кроком наша країна ступає все ближче до ЄС, адже вже сьогодні Комітет Європарламенту з громадянських свобод і внутрішніх справ проголосував за внесення України до списку країн, з якими ЄС вводить безвізовий режим. У подальшому після голосування в Європарламенті пропозицію щодо українського безвізового режиму має схвалити Рада ЄС.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>.

2. Проведення судово-технічної експертизи документів, оснащених машинозчитуваними та електронними елементами захисту : метод. рек. / Мінюст України, КНДІСЕ. – К.: КНДІСЕ, 2012. – 95 с.: іл.

3. Стінен Джон. Безпека документів та управління ідентифікацією в Україні / Джон Стінен. – К., 2015. – 44 с.

Воробей О.В., Тимошенко К.В.

НОВІТНІ СПОСОБИ ДРУКУ ДЛЯ

ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ ВІД ПІДРОБКИ

Спеціальні засоби захисту від підробки – це сукупність технічних прийомів та засобів, які використовуються в процесі виробництва виробів суворого обліку, з метою захисту їх від несанкціонованого виготовлення (повної підробки) та істотного ускладнення внесення до них будь-яких змін (часткової підробки) [1, с. 250]. Захист цінних паперів від підробок забезпечується за рахунок використання особливих технологій, певного поєднання способів і прийомів нанесення поліграфічного оформлення, а також за рахунок застосування спеціальних матеріалів.

Офіційно затвердженій класифікації видів та способів друку не існує. На сьогоднішній час прийнято поділяти види друку з урахуванням структури друкарських форм, які являють собою гнучку пластину, на поверхні якої знаходяться друкуючі та пробільні елементи. Вид друку визначається конкретними особливостями розміщення друкарських елементів відносно пробільних на друкарських формах. Саме з цієї точки зору отримали свою назву такі види друку: високий; глибокий та плоский.

Ці види друку називають основними або класичними, вони поділяються на ряд способів друку. Для виконання поліграфічного оформлення цінних паперів використовуються фактично всі основні способи друку. Проте більш високий рівень захисту забезпечують ускладнені різновиди названих способів друку – багатоколірні способи орловського і металографського друку, ірисовий друк, типоофсет та інші.

Офсетний друк – це різновид друку, при якому перенесення зображення з друкованої форми на папір здійснюється через проміжний циліндр. Друк з використанням проміжного офсетного циліндра називають також непрямым способом друку. Друк з використанням офсету може використовуватися для всіх видів друку: високого, плоского та глибокого. При використанні форм високого друку такий спосіб має спеціальну назву типоофсет, якщо ж використовуються форми глибокого друку, то це глибокий офсет. Під назвою «офсетний друк», «офсет» зазвичай розуміється офсетний різновид плоского друку, який на даний час є домінуючим в поліграфічному виробництві.

Орловський друк – це спеціальний спосіб непрямого багатокольорового друку з однієї форми, при якому кольори різко змінюють один одного без зміщення та розривів ліній. Сутність цього процесу, винайденого у 1891 р., полягає у способі фарбування друкарської форми. Якщо у звичайній друкарській машині фарба

levonasanak lehetosegei kezirások statistizikai elemzése alapjai// «Bunugyi Tehnikai Kozlemenyek», 1973.

3. Klesk A. Psichofiziologja i patologija pisma. Lwow-Warszawa, 1924.

4. Hilton O. Consideration of the Writer's Health in Identifying Signatures and Defecting Forgery // J.F.S.(Journal of forensic Science). 1969. Vol. 14. № 2.

5. Hilton O. A Study of the Influence of Alcohol on Handwriting // J.F.S., Vol. 14. № 3. 1969.

6. Matyer J. Influence de l'instrument utilise sur l'écriture et les signatures // Revue internationale de criminologie et de police technique. 1967. № 1.

7. Masson J.F. Felt Tip Pen Writing Problems of Identification // J.F.S. 1985. Vol. 30. № 1.

8. Morton S.E. How Does Growding Affect Signatures? // J.F.S. 1980. Vol. 25. № 1.

9. Harris J.J. Disguised Handwriting // J.C.L.C.P.S. 1953. Vol. 43. № 5.

10. Alford E. Disguised Handwriting. A Statistical Survey of How Handwriting Its Most Frequently Disguised // J.F.S. 1970. Vol. 15. № 4.

Сокиран Ф.М.

ТАКТИКА ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ СПЕЦІАЛІСТОМ І СЛІДЧИМ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

В даний час нестримно зростає роль спеціальних знань в розслідуванні злочинів. Багато в чому це пов'язано, в першу чергу, з розвитком технологій, що дозволяє злочинцям вчинювати традиційні правопорушення новими способами. Відтак робота слідчого потребує широкого використання технічної і консультативної допомоги спеціалістів.

Спеціаліст має спеціальні знання і володіє навиками застосування сучасних науково-технічних засобів. Через це слідчий і спеціаліст перебувають в стані постійного контакту при вирішенні професійних завдань, між ними виникають певні стосунки, вивчення яких представляє серйозний інтерес для забезпечення психологічної підготовки майбутніх слідчих та інспекторів-криміналістів.

Аналізуючи багаточисельні і різноманітні взаємодії слідчого, варто зауважити, що конфліктні ситуації в його діяльності переважають головним чином з підозрюваним (обвинуваченим), свідками і потерпілими, тоді як стосунки з особами, які сприяють розслідуванню (спеціалістами), залишаються на наш погляд, без належної уваги. Проте залишені поза увагою соціально-психологічні закономірності при побудові відносин зі спеціалістом можуть негативно вплинути на процес розслідування.

факторів.

Ж. Мат'є (Швейцарія) експериментально досліджував вплив на почерк пишучого приладу (олівець, звичайна ручка, кулькова) та констатував наявність змін, варіативних для почерку. Наприклад, якщо кінчик пишучого приладу товще звичайного, то збільшується розгін. Його висновок: краще для порівняння використовувати рукописи, виконані однаковим (однотипним) письмовим приладдям [6].

Такого ж висновку дійшла Ж. Мессон (США), яка досліджувала в процесі невеликого експерименту особливості письма фломастером [7]. Вплив пишучих пристроїв на почерк вивчали й інші криміналісти, зокрема О. Хілтон.

С. Мортон (США) експериментально вивчала вплив на загальні й окремі ознаки підписного почерку обмеження місця для виконання підпису (задане зменшення розгону). Експеримент був невеликим і його результати зводилися до таких даних: зі зменшенням розгону в окремих піддослідних зменшився розмір (у деяких він зберігався), з'явилася кутуватість в штрихах. Інших змін, що мали істотне значення, не було [8].

Багато уваги зарубіжні криміналісти приділяли тісно пов'язаним з проблемою ідентифікаційного дослідження питанням встановлення фактів навмисної зміни почерку і наслідування почерку іншої особи. Д. Харріс (США) експериментально вивчав навмисно змінений почерк в порівнянні зі звичайним у 100 студентів і описав статистичну картину змін у відсотках. Трохи більше половини випробовуваних (51%) змінили нахил, значно менше (18%) змінили будову букв, трохи менше (15%) вдавалися до вимальовування кожної букви, ще менше (8%) вигадливо зображували букви і одночасно змінювали нахил. Істотні зміни були відсутні у невеликій частини випробуваних (7%) [9]. Пізніше аналогічне експериментальне дослідження провів Е. Алфорд (США). Зразки були відібрані у 135 осіб. Результати представлені також в процентних співвідношеннях. До точних вимірювань при обробці експериментального матеріалу автор не вдавався, вважаючи їх неможливими через варіативність почерку [10].

Була представлена лише мала частина досліджень, проведених зарубіжними спеціалістами у цій сфері. Адже, проблема діагностичного дослідження у почеркознавстві постійно викликала інтерес науковців з різних країн світу через свою, незважаючи на кількість опублікованих робіт з цієї тематики, малодослідженість.

Список використаних джерел

1. Breil M.A. Graphologie im Dienste der Psychiatrie // Psychol. Psychiatr. Karger, Basel, New-York, 1964.
2. Kiss L. Az elkovetok szemelyere vonatkozó következtetések

наноситься спеціальними валиками одразу на друкарську форму, то в орловському друці фарба кожного кольору подається спочатку на окрему барвникову форму. Потім із усіх інших барвникових форм фарби наносяться у відповідній послідовності на гумовий еластичний циліндр, а з нього – на друкарську форму, тобто кліше, на якому є зображення сітки, орнаменту тощо. У результаті кліше фарбується різними фарбами. На папері при друкуванні утворюється багатобарвний відбиток, де колір переходить з одного в інший без переривання штрихів. Такий ефект може бути отриманий лише в разі одночасного друку всіх різнобарвних елементів. При друкуванні кожного кольору окремо лінії візерунка неминуче перериваються, а межі між ділянками, пофарбованими у різні кольори, виявляються різкими. Оригінальний винахід видатного поліграфіста І. Орлова й досі застосовується у багатьох країнах світу для захисту грошових знаків і цінних паперів від підробки. Цей спосіб друку, як і водяний знак, з часу свого виникнення і до наших днів практично незмінно використовується в тих видах захищеної продукції, які потребують особливо надійного захисту.

Трисювий друк – це особливий спосіб друку, в якому на зображенні один колір поступово переходить в інший без розривів і зміщення ліній. Такий ефект досягається тим, що фарбувальний ящик (пристрій, з якого подається фарба на розкату систему друкарської машини) розділяється на кілька відсіків, в кожному з яких знаходяться фарба різних кольорів. Потрапляючи на розкату систему друкарської машини, ці фарби частково перемішуються в місці контакту і в такому вигляді передаються на формовий циліндр. У результаті на відтиску, крім основних кольорів, виникають і місця поступових переходів між цими кольорами. Захисні властивості цього способу друку засновані на тому, що його неможливо відтворити методами загальної поліграфії без відповідного обладнання. Спроба копіювання і відтворення таких зображень сучасними засобами цифрового друку неминуче приведе до виникнення растру, що у справжньому документі відсутній.

Крім традиційних способів і видів, для надання нових захисних властивостей поліграфічної продукції використовують спеціальні способи друку. Так, наприклад, створюються унікальні розробки друку, близькі за своїми характеристиками до орловського друку та металографії. Ці розробки запатентовані та використовуються при виготовленні захисної поліграфічної продукції.

Як відомо, інтагліодрук є різновидом металографського друку, що активно застосовують для виготовлення цінних паперів у всьому світі [2, с. 71]. Більш сучасною розробкою є технологія Screen Taglio (рельєфний спосіб друку). Отримані цим способом відтиски дещо нагадують відтиски металографського друку. Головною відмінністю є

те, що подача фарби відбувається під друкуючу форму. Форма гравіюється по загартованій сталі і, крім малюнка, має канали підведення фарби. Основною перевагою Screen Taglio у порівнянні з металографією є відсутність обмежень по використанню фарб. В ООО «Н.Т.ГРАФ» також розроблена технологія друку Біінтагліо, аналог скрін тагліо [3, с. 260].

Також необхідно відзначити розробку абсолютно нового способу друку – елкографії. Елкографія – це технологія, розроблена канадською фірмою Elcorsy Technology. Її винахідником є Адріан Кастеньє (Adrien Castegnier), який розробляв цю технологію впродовж 30 років. Перша презентація елкографії відбулась у 1996 році на виставці NEXPO у Лас-Вегасі, потім на виставках IPEX'98 і DRU PA 2000, а в 2001 році почалася комерційна реалізація машини ELCO 400.

Елкографія ґрунтується на електрохімічному ефекті – електрокоагуляції (звідси назва виду друку), суть якого полягає у перетворенні під дією електричного імпульсу рідкої фарби у гель і осадженні її на одному з електродів. Формним цьому способі друку є металевий циліндр, який в процесі електролізу служить анодом і на якому формується зображення. Фарби на замовлення Elcorsy були розроблені японською компанією Toyo Ink. Вони являють собою суспензію, що складається з води, пігменту, електролітичних солей і частинок поліакриламідів. Рідка фарба подається в зазор між циліндром і пристроєм запису зображення. Пристрій запису – це лінійка електродів (катодів), поміщених в циліндричний корпус. При подачі на катод напруги починається процес електролізу. Іони поверхні циліндра утворюють зв'язки з полімерними частинками фарби, формуючи у такий спосіб елементи зображення. Розмір елемента залежить від тривалості активації катода. Сформоване на поверхні металевого циліндра зображення розташоване під шаром фарби. Процес прояву зображення полягає у видаленні з поверхні циліндра за допомогою еластичного ракеля (ножа) зайвої (що не зазнала коагуляції) фарби. Перенесення зображення на папір здійснюється під тиском. Друкарським циліндром є поліуретановий валик. Величина тиску друкування становить близько 100 кг/см. Закріплення зображення на папері відбувається у результаті вбирання і (або) випаровування вологи без примусової сушки. Зображення після закріплення має високу стійкість до стирання. Висока лініатура зображення у поєднанні з високою точністю позиціонування точок і стабільної залежності їх щільності від часу запису дозволяє отримувати дуже високу якість друку [3, с. 264].

Отже, можна зробити висновок, що спеціальні способи друку для захисту документів постійно розвиваються та удосконалюються. Також значні перспективи мають принципово нові способи друку, як

графологію. Так, М.А. Брейль в своїй роботі розглядає можливості діагностування психічних захворювань за ознаками почерку, а в перспективі закликає до наукового співробітництва графологів і психіатрів для проведення великої дослідницької роботи в цьому напрямку [1].

У той же час проблема встановлення особистісних характеристик за почерком зарубіжних колег цікавила мало. Можливо, це пов'язано з постійним перебуванням цієї проблеми в полі зору не криміналістів і медиків, а графологів. Нам відома лише робота угорського криміналіста Л. Кішша, який провів статистичне дослідження 363 рукописних текстів з метою з'ясування залежностей між загальними ознаками почерку та статтю пишучого, а також його віком; між характером досліджуваного документа, його об'ємом і також статтю виконавця. Результати аналізу представлені в процентах. Свою роботу автор не вважав закінченою, проте він звернув увагу на таке: для жінок характерний більш високий ступінь виробленості, переважна округла форма рухів, рівномірний правий нахил, середні розмір, розгін, зв'язність; середній і малий тиск. Відносно вікових груп автор не спостерігав чітко виражених залежностей, за винятком того, що в групі осіб до 20 років переважав лівий нахил [2].

Проблеми діагностики знаходили своє відображення в монографічних роботах, навчальних посібниках. Так, в монографії А. Клецка був даний аналіз письма лівою рукою, навмисно зміненого почерку, різної патології письма, письма сліпих тощо [3].

Низка робіт О. Хілтона (США) присвячена проблемі впливу на почерк зовнішніх і внутрішніх умов письма. Він досліджував почерк душевнохворих, вплив на почерк лікарських засобів, алкогольного сп'яніння. У процесі експертного дослідження надавав великого значення відомостям про стан здоров'я пишучого та засоби лікування його хвороб [4]. Вплив алкогольного сп'яніння на почерк О. Хілтон описав за результатами експериментального дослідження на 20 випробовуваних з контролем вмісту алкоголю в крові, проведеного професором судової медицини Ф. Кампс (Лондонський Університет), який стверджував, що за почерком не можна встановити ступінь сп'яніння. Описані специфічні з точки зору автора ознаки, що свідчать про алкогольне сп'яніння: збільшення розміру букв, зниження швидкості написання, його чіткості, акуратності, нерівність рядків, зменшення зв'язності. При цьому, не спостерігалось зміни натиску. Майже не змінювалися підписи. Основний висновок автора – спостерігаються зміни неспецифічні, вони могли бути результатом впливу й інших причин [5].

Відомий ряд робіт зарубіжних криміналістів, присвячених виявленню змін в почерку, які настають під впливом обставинних

криміналістики. Характерним для нього є подальший активний розвиток теоретичних засад судового почеркознавства; експериментальних розробок; узагальнень експертної практики; удосконалення існуючих методів і створення нових, більш ефективних методів експертного дослідження почерку.

Список використаних джерел

1. Абрамова В.М. Альбом схем із судово-почеркознавчої експертизи: Навчальний посібник / Абрамова В.М., Садченко О.О., Свобода Є.Ю. – К. : Вид. Паливода А.В., 2003. – 120 с.
2. Бондарь М.Є. Судово-почеркознавча експертиза: становлення, можливості, перспективи розвитку / Бондарь М.Є., Ковальчук З.О., Сукманова Т.О. // Судова експертиза. – 2014. – №1. – С. 19-29.
3. Іщенко В.А. Витоки формування почеркознавства / В.А. Іщенко // Південноукраїнський часопис / Науковий журнал, – Одеса, 2008. – № 4. – С. 218-220.
4. Іщенко В.А. Становлення та розвиток почеркознавства: автореф. дис. на соискание степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.А. Іщенко – К., 2012. – 16 с.
5. Свобода Є.Ю. Узагальнення сучасних можливостей та визначення напрямів подальшого удосконалення судово-почеркознавчої експертизи / Свобода Є.Ю., Абрамова В.М., Зарубей В.В.// KELM: NAUKA. EDUCATION. LAW. MANAGEMENT. – Lodz :Fundacija «OswiataiNauka Bez Granic PRO FUTURO», 2015. – с. 374-383.
6. Свобода Є.Ю. Загальні теоретичні та практичні аспекти почеркознавчої експертизи в сучасній експертології / Свобода Є.Ю., Абрамова В.М. // Теорія та практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Черноус Ю.М., Свобода Є.Ю. – К.: Навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ, 2016. – С. 278-283.
7. Судово-почеркознавча експертиза: Навч.-метод. посіб. / З.С. Меленевська, Є.Ю. Свобода, А.І. Шаботенко; За заг. ред. І.П. Красюка. – Укр. Центр духовн. культури, 2007. – 280 с.

Свобода Є.Ю., Тютюнник Р.С.

ДІАГНОСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЧЕРКУ В ЗАРУБІЖНІЙ КРИМІНАЛІСТИЦІ

У зарубіжній криміналістиці багато уваги приділялося почеркознавчим діагностичним дослідженням, особливо, пов'язаних з впливом на почерк незвичайного стану пишучого (хвороба, алкогольне сп'яніння, вживання наркотиків, фармпрепаратів тощо). При цьому, з метою медичної діагностики були спроби використовувати і

наприклад, елкографія, оскільки може скласти конкуренцію сучасним технологіям.

Список використаних джерел

1. Воробей О.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів: Навчальний посібник. / О.В. Воробей, А.В. Кофанов. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2011. – 312 с.
2. Киричок П.О. Захист цінних паперів та документів суворого обліку : моногр. / П.О. Киричок, Ю.М. Коростіль, А.В.Шевчук. – К. : НТУУ «КПІ», 2008. – 368 с.
3. Маресин В.М. Защищенная полиграфия [Электронный ресурс]: справочник / В.М. Маресин. – 2-е изд. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 640 с.

Голоботовський В.І.

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІДСТАНІ ПОСТРІЛУ З НАРІЗНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ЗА ХАРАКТЕРОМ ПОШКОДЖЕННЯ

Ефективність розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються із застосуванням нарізної вогнепальної зброї багато в чому залежать від тактично правильно та деталізовано проведеного огляду місця події. Пояснюється це тим, що саме під час огляду місця події виявляються та вилучаються такі важливі речові докази як стріляні кулі, гільзи та об'єкти зі слідами пострілу, за якими в подальшому можливо встановити вид зброї, а також нерідко зразок і екземпляр зброї, із якої вони були відстріляні, і крім того, вирішити низку інших важливих для розслідування питань, в тому числі щодо відстані, з якої був проведений постріл.

Відстань пострілу за вогнепальним пошкодженням на практиці визначити важко і більш-менш точно вона може бути встановлена тільки на близьких дистанціях стрільби. В судовій балістиці виділяють три відстані пострілу: упор, близький і неблизький, або постріл поза межами дії додаткових слідів.

У експертизі вогнепальних пошкоджень умовно прийнято вважати пострілами з близької відстані такі постріли, коли навколо вхідного отвору можуть бути виявлені додаткові сліди пострілу: сліди механічної і температурної дії порохових газів, відкладення кіптяви пострілу, відкладення залишків зерен пороху і сліди механічної дії, а також іноді сліди рушничного мастила у вигляді бризок. Відстані, коли ознаки близького пострілу відсутні, умовно називаються неблизькими або далекими.

При визначенні дистанції пострілу, місця стрільби та в інших випадках, дослідження повинні проводитися з використанням зброї, що застосовувалась на місці вчинення кримінального правопорушення, але коли зброя відсутня, то при моделюванні ситуацій потрібно

враховувати весь комплекс факторів, що впливав на здійснення пострілу, умови оточуючого середовища, характер перешкоди та особливості її пошкодження.

Визначення відстані пострілу необхідно проводити шляхом експериментальної стрільби з того самого екземпляра зброї, патронами тієї самої партії й у такий самий матеріал, з якого виготовлений наданий на дослідження предмет із вхідним вогнепальним пошкодженням. Спочатку постріли (не менше трьох на кожну дистанцію) проводяться на відстанях, що відрізняються одна від одної на 5 см, а потім, коли будуть отримані мішені з картиною слідів близького пострілу, подібною з досліджуваним вхідним отвором, розходження між дистанціями зменшують до 1 см. Таким методом відстань близького пострілу може бути визначена з похибкою 2-3 см. Якщо експертові невідомі вид і зразок зброї, з якої зроблений постріл, то при наявності ознак близького пострілу для уточнення відстані пострілу виходять із довідникових даних, на підставі котрих відомо, що механічна і температурна дія порохових газів ручної вогнепальної зброї починається на матеріалах одягу в середньому не далі 10 см, наліт кіптяви пострілу виявляється на відстанях пострілу в середньому 20-25 см, а залишки порохових зерен виявляються на дистанціях до 80-100 см. При визначенні відстані пострілу необхідно прагнути спочатку визначити вид і зразок зброї або хоча б звузити коло зброї, із якої міг бути зроблений постріл, оскільки це дозволить більш точно визначити відстань пострілу.

Однак на практиці доволі часто зустрічаються випадки, коли відомості про використану зброю невідомі, тому неможливо провести порівняння з наявними експериментальними зразками. І тільки знання загальних закономірностей процесів слідоутворення може дозволити вирішити питання, поставлені перед експертом. Саме тому важливим моментом при дослідженні таких об'єктів є пізнання закономірностей прояву властивостей в ознаках і варіативність відображення ознак у носіях інформації, що обумовлюється основами механізму слідоутворення при взаємодії відстріляної кулі з нарізної вогнепальної зброї з перешкодою.

На сьогодні на жаль наявні в посібниках із судової медицини таблиці ознак близького пострілу для різних зразків вогнепальної зброї є в більшості випадків суто орієнтованими, і ними не можна керуватися при формулюванні висновків при експертизі відстані пострілу. Останнє пояснюється тим, що крім відстані пострілу й особливостей зразка зброї, на характер ознак близького пострілу впливають властивості порохового заряду патрона й індивідуальні властивості каналу ствола екземпляра зброї, з якої був зроблений постріл (ступінь його зношення), а також впливають властивості

одного боку, судове почеркознавство часто отримує дані та методи в науках природничого профілю, з іншого, – останні використовують положення і методи судового почеркознавства для вирішення прикладних конкретних завдань. Такого роду дослідженнями, в яких дані судового почеркознавства застосовувались для вивчення функціонального стану людини, її працездатності в умовах орбітальних космічних польотів, були спільні роботи медиків та криміналістів.

Дисертації з почеркознавства у вісімдесяти роки характеризуються розширенням тематики та комплексним охопленням різних питань. Організаційні аспекти і методи досліджень, вивчення коротких та цифрових записів, аналіз текстів, виконаних різними мовами народів СРСР, – ось далеко не повний перелік проблем, що цікавили науковців у цей період.

Найчисельніша група робіт присвячена методологічним, правовим та організаційним питанням призначення та проведення почеркознавчих експертиз. Предметний, змістовний аналіз цих робіт уможлиблює виділити кілька напрямів дослідження проблем, а саме:

- загальні питання почеркознавства;
- визначення почеркознавства, ознак письма, почерку, писемної мови;
- методика експертного дослідження;
- призначення експертизи, висновки експерта, його оцінка та використання;
- використання експертизи у інших сферах;
- історія почеркознавства;
- експертні установи та кадри;
- закордонний досвід;
- зарубіжні школи у почеркознавстві.

Для сучасного періоду розвитку теорії судового почеркознавства характерне інтенсивне проникнення у дослідження почерку математичних методів, яке на даному етапі можна вважати математизацією науки. Проникнення математичних методів у судове почеркознавство стимулювалося, з одного боку, розвитком його теорії в рамках криміналістики, яка також охоплювалась математизацією, а з іншого, зв'язком судового почеркознавства з біологічною наукою. Остання, як відомо, відіграла неабияку роль в народженні кібернетики.

Таким чином, багаторічний шлях розвитку судового почеркознавства – це процес наукового дослідження закономірностей письма та почерку на основі різних галузей науки і удосконалення методики судово-почеркознавчої експертизи.

У сучасний період судове почеркознавство є високорозвиненою предметною галуззю теорії судової експертизи і галуззю

більш особливих, конкретних питань судового почеркознавства. Це свідчить про поглиблене вивчення закономірностей різних почеркових об'єктів та розробку методик їх дослідження на основі пізнаних закономірностей, підвищення наукового рівня й обґрунтованості експертних висновків.

Основна маса наукових робіт була спрямована на: дослідження навмисно зміненого почерку; дослідження стійкості та мінливості почерку в залежності від різних «збиваючих» чинників; дослідження різного роду специфічних об'єктів: цифрового, незвичного письма, підписів тощо; подальшу розробку ознак та методики експертного дослідження, особливо оцінки збігів і розходжень ознак почерку.

Серед загальних проблем почеркознавства висвітлювалися: суть судового почеркознавства (Б.В. Харазішвілі); судово-графічної експертизи (А.М. Агушевич) та криміналістичної ідентифікації (М.Я. Сегай; Е.В. Бабаєва); розглядається почерк як засіб криміналістичної ідентифікації особи (В.Ф. Орлова); криміналістична експертиза текстів виконаних лівою рукою (М.С. Еливанова); основні положення ідентифікації особи за цифровим письмом (В.Г. Грузкова); криміналістичне дослідження рукописів виконаних маловиработаними почерками (Т.Т. Культеєва); дослідження коротких записів (Л.Г. Леканова); вірогідність результатів експертизи (Б.І. Зотов); процесуальна природа експертизи (А.М. Агушевич) та її організаційні аспекти (Р.М. Ланцман); теоретичні основи і методика вирішення судово-почеркознавчих завдань експертизи підписів виконаних у незвичних умовах досліджувалися (Л.Ш. Горгошидзе); дослідження умисно змінених почерку чи підписів (Т.І. Стрибуль); криміналістичне дослідження підписів, виконаних особами від власного імені з умисним викривленням (Л.В. Маркова); дослідження текстів, виконаних з наслідуванням «друкованим» шрифтам (С.А. Ципенюк); теоретична основа використання для проведення почеркознавчої експертизи зразків «друкованого» та «скорописного» почерків (Б.А. Євстигнєєва); дослідження підписів (В.В. Липовський); процес судово-почеркознавчої ідентифікації (Ю.М. Погібко); питання експертної ініціативи (С.М. Кульчицький); питання використання ЕОМ під час проведення почеркознавчих досліджень (А.М. Компанійця); можливості почеркознавчої експертизи з використанням електронно-обчислювальної техніки та процес формалізації об'єктів почеркознавчої експертизи (Т.І. Бузин); методичні проблеми почеркознавства (М.П. Кошманов) тощо.

У судовому почеркознавстві починають з'являтися елементи екстенсивного розвитку його теорії. Розробка проблем судового почеркознавства досягає такого рівня, що її результати застосовуються в інших галузях знань. Відбувається взаємне збагачення різних наук: з

перешкоди.

В даний час є достатньо даних, що дозволяють стверджувати, що сама по собі наявність тільки однієї якоїсь із так званих ознак близького пострілу не може бути підставою для висновку про постріл на близькій відстані. Це пояснюється тим, що ці сліди не вдається відрізнити від подібних слідів, що можуть спостерігатися при пострілах на далекій відстані.

Кіптява пострілу може відкладатися не тільки при пострілах на близьких відстанях, але і на будь-яких інших дистанціях в ободку обтирання кулі. При низці умов, відкладення кіптяви мають вид, який не відрізняється від відкладень кіптяви при пострілах на близькій відстані. Однак відкладення кіптяви за діаметром більші 10 см і, особливо, що мають кільцеподібну або променисту будову є специфічними для пострілів на близькій відстані. Наявність слідів механічної дії порохових газів і одночасно відкладень кіптяви пострілу також є абсолютною ознакою пострілу на близькій відстані.

Опалення вовняних матеріалів одягу в результаті температурної дії порохових газів, хоча і не зустрічається при пострілах на далеких відстанях, однак саме по собі також не може бути абсолютною ознакою близького пострілу. Характер такого опалення нерідко нічим не відрізняється від опалення, що виникає при дії будь-якого іншого термічного чинника, що має доволі високу температуру. До того ж локалізація опалення при близькому пострілі не постійна. Так, іноді ділянка опалення знаходиться на відстані 3-5 см від вхідного отвору з однієї із сторін від нього.

Отже, для висновку про постріл на близькій відстані необхідно виявити обов'язково сукупність слідів, а також встановити наявність характерного їх розташування навколо вхідного отвору. Тільки в такому випадку можна розраховувати на достовірні висновки.

Окрім цього необхідно враховувати, що експертне дослідження вогнепальних пошкоджень з метою встановлення дистанції пострілу, вимагає застосування широкого кола природно наукових методів (хімічних, фізичних), і тому більшість таких експертиз доцільно проводити у вигляді комплексних, адже до проведення таких комплексних експертиз залучаються поряд з експертами-криміналістами, що спеціалізуються в галузі судової балістичної експертизи, експерти-хіміки, а в необхідних випадках і судові медики (частіше за все – співробітники фізико-технічних відділень бюро судово-медичної експертизи), що у результаті надасть висновку наукової обґрунтованості та неупередженості кінцевих результатів.

Список використаних джерел

1. Біленчук П.Д. Балістика: криміналістичне вогнестрільне

зброєзнавство. Підручник для вузі / П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, О.Ф. Сулява. – К.: BeeZone, 2003. – 384 с.

2. Кофанов А.В. Визначення відстані пострілу при стрільбі з газових пістолетів і револьверів : метод. посіб./ А.В. Кофанов, В.В. Назаров. – К. : Знання України, 2008. – 59 с.

3. Тихонов Е.Н. Судебно-баллистические исследования огнестрельного оружия, патронов-заменителей и следов их применения. – М., 1974. – 248 с.

Голоколосова А.С.

ЩОДО МІСЦЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПРОЦЕСІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

В сучасному світі холодна зброя набула масштабного розповсюдження. Відбулося це за рахунок її вільного продажу, і частіше за все без відповідного дозволу. В крамниці надходить велика кількість різної холодної зброї, в більшості випадків ця зброя не відповідає вимогам, які висуваються до холодної зброї. На теренах України холодна зброя часто використовується при вчиненні злочинів. Так, проаналізувавши статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо вчинення злочинів з використанням холодної зброї за останні три роки, можемо констатувати таке – у 2013 році такі злочини становили 0,22% від кількості всіх зареєстрованих, у 2014 році – 0,19%, а в 2015 – 0,15 [1]. Водночас, необхідно звернути увагу, що ця кількість імовірно зазначена без урахування тимчасово окупованих територій. Беручи це до уваги, можна дійти висновку, що динаміка вчинення злочинів із використанням холодної зброї якщо суттєво не зросла, то принаймні залишається стабільною.

Правильна класифікація злочинних дій залежить, в першу чергу, від точності та якості встановлення групової приналежності предмета з метою віднесення його до холодної зброї. У цьому процесі важливе місце займає інформаційне забезпечення при проведенні дослідження.

Сучасний стан інформаційного забезпечення судово-експертних досліджень характеризується творчим переосмисленням і подальшим удосконаленням методів і засобів експертного пізнання. Поєднання математичних методів, положень інформатики із засобами комп'ютерної техніки суттєво змінює процес експертного дослідження, розширює його пізнавальні можливості, підвищує наукову обґрунтованість отриманих висновків [2, с. 90].

Інформаційне забезпечення в процесі дослідження має являти собою науково організований і безперервний процес відбору та видачі систематизованої інформації, яка необхідна експерту для вирішення поставлених перед ним завдань, а відомості повинні бути актуальними,

Виділяють такі основні етапи розвитку почеркознавства: накопичення знань і досвіду; становлення теоретичних засад; розширення теоретичних і експериментальних досліджень, математизація знань, формування теорії судово-почеркознавчої ідентифікації; сучасний стан судового почеркознавства та судово-почеркознавчої експертизи.

Етап накопичення знань про почерк починається з 20-х років, коли з'являються перші роботи з криміналістики, і завершується у середині 30-х років минулого сторіччя з виходом у світ самостійних досліджень з судового почеркознавства.

У цьому періоді криміналісти намагалися розв'язати уявлення про судово-почеркознавчу експертизу як щось легке та зрозуміле для кожної людини. Перше визначення почерку належить С.М. Потапову, який вважав судово-почеркознавчу експертизу найбільш трудомісткою і найменш доступною малодосвідченим працівникам у галузі судової експертизи. С.М. Потапов визначив почерк як систему звичайних рухів, яка виражена у письмових знаках.

Цей період становлення та розвитку науки про судово-почеркознавство характеризується низьким рівнем. Однак цей етап можна вважати могутнім «кидком» в сфері розвитку вітчизняного судового почеркознавства.

Етап становлення теоретичних засад охоплює період із середини 30-х років до середини 50-х років минулого сторіччя.

Він тісно пов'язаний з іменами найстарших радянських криміналістів – С.М. Потапова, А.І. Вінберга, Є.У. Зіцера, Н.В. Терзієва, Д. Хмирова, С.І. Тихоненко, А.А. Єлисеєва, Б.М. Комаринця, Б.І. Шевченка та ін.

Теоретичні положення, висунуті криміналістами на той період, відображали формування наукових основ судового почеркознавства та методики судово-почеркознавчої експертизи. Засновані на суто науковому методі пізнання – матеріалістичній діалектиці, вони доповнювали один одного та створювали струнку систему знань. Ці знання були принципово новими, знаходились на більш високому науковому рівні розвитку.

Етап експериментальних досліджень і початку математизації в судовому почеркознавстві бере початок приблизно із середини 50-х років. Назва його дуже умовна. У цей період продовжувались і теоретичні дослідження, які мали неабияке значення в розвитку теорії судового почеркознавства. Проте якщо на попередньому етапі експериментальний напрям у судовому почеркознавстві тільки зароджувався, то тут він розвивається дуже широко.

Для зазначеного періоду незалежно від того, про які роботи йде мова – теоретичних або експериментальних, характерно звертання до

огляду місця події : Затверджено наказом МВС України від 3 листоп. 2015 р. №1339 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/l378204>.

4. Інструкція про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп : Затверджено наказом МВС України від 20 жовт. 2014 р. №1107 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1618-14>.

Свобода Є.Ю., Лім В.Ю.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОЧЕРКОЗНАВСТВА

В сучасний період судове почеркознавство являє собою високорозвинену предметну галузь теорії судової експертизи та галузь криміналістики. Почеркознавча експертиза все частіше використовується в кримінальному та цивільному процесах доказування.

Подальший розвиток судового почеркознавства тісно пов'язаний з історією виникнення та розвитку, з теоретичним узагальненням накопиченого за багато років матеріалу. Для того, щоб теорія виконувала свою методологічну функцію та дала основу для найбільш ефективних шляхів розвитку науки, необхідно прослідкувати історію формування, сформулювати основні положення цієї теорії, представити її як визначену, струнку систему знань.

Потреба у судово-почеркознавчій експертизі та, відповідно, у судовому почеркознавстві виникла дуже давно.

Згідно з літературними джерелами ще в Древньому Римі за часів імператора Юстиніана дослідження почерку для судових цілей було відображено у законодавстві.

У Росії вже у XV сторіччі порівняння почерків використовувалося як засіб посвідчення дійсності документів.

Завдання щодо встановлення виконавця за почерком намагалися вирішувати вчителі чистопису, художники, а іноді і просто грамотні люди. Тобто це був час, коли експертизу почерку проводили некомпетентні, нерідко випадкові люди.

Формування судового почеркознавства за кордоном пов'язане з іменами і працями таких криміналістів, як А. Бертільон, Е. Локар, С. Оттоленгі, А. Осборн та інших. Багато з них були засновниками певних напрямів: А. Бертільон – прикметоописового, а Е. Локар – більш пізньої його гілки – графометрії. Обидва ці напрями вплинули на розвиток судового почеркознавства у період його зародження.

Одним із перших вчених на теренах Росії та України, який серйозно займався проблемою почерку та створив вчення про почерк був видатний криміналіст Є.Ф. Буринський. Саме він розробив основи судово-почеркознавчої експертизи з позицій природничих наук.

тобто відображати сучасний стан науки і техніки в цій галузі [3, с. 462].

Результативність та якість досліджень холодної зброї (у тому числі металної) у кримінальних провадженнях залежить не тільки від існуючих методик їх проведення, але й від належного інформаційного забезпечення, яке є невід'ємною складовою техніко-криміналістичного забезпечення. Інформаційне забезпечення експертизи холодної зброї являє собою діяльність фахівців у галузі проведення таких видів досліджень щодо збирання, накопичення, систематизації, розповсюдження та оновлення наукової, довідникової, технічної та іншої інформації.

В процесі віднесення конкретного предмета до того чи іншого виду (типу) холодної зброї важливою умовою його належного здійснення є використання необхідної довідкової інформації. Така інформація має містити відомості про відомі зразки, типи, види холодної зброї. На сьогодні як джерело такої інформації використовують: спеціальну літературу, технічні та технологічні нормативи, що регламентують виробництво холодної зброї, каталоги музейних експонатів, натурні колекції зразків холодної зброї, які містяться в експертно-криміналістичних підрозділах, систематизовані довідкові каталоги, картотеки та ін. Зазначені дані використовуються для вдалого проведення порівняльного дослідження шляхом співставлення діагностично значущих ознак об'єкта з відповідними ознаками зразків. Використання інформаційних ресурсів сприяє ефективному діагностичному дослідженню холодної зброї. Забезпечення найбільш повною інформацією сприяє підвищенню достовірності отримання в процесі дослідження результатів і впливає на висновок експерта. Сучасна експертна практика потребує систематизованого довідково-інформаційного фонду, який, в свою чергу, забезпечить порівняльну стадію експертного дослідження повною та цілеспрямованою інформацією, а також дозволить максимально зручно здійснювати процес збирання, зберігання, обробки та пошуку інформації, направленої на забезпечення його активного використання при проведенні дослідження [4, с. 150-151].

Інформаційне забезпечення є важливою та невід'ємною функцією проведення експертного дослідження при розслідування злочинів. Для вдосконалення криміналістичної діяльності необхідно не тільки створювати спеціалізовані автоматизовані інформаційні системи, але й вдосконалювати вже існуючі. Лише за таких умов можливий ефективний аналіз обставин злочину та адекватна протидія злочинності в цілому.

Список використаних джерел

1. Статистичні дані генеральної прокуратури України. Розділ 1. Загальні відомості про кількість зареєстрованих кримінальних

правопорушень та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

2. Мазниченко Ю.О. Сучасний стан і перспективи інформаційного забезпечення судово-експертних досліджень / Мазниченко Ю.О., Андрієнко А.В. // Криміналістичний вісник : наук. практ. зб. / [голов. Ред. Коваленко В.В. та ін.] / ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. – К.: ТОВ «Еліт Прінт», 2012. – № 2 (18). – 256 с.

3. Капустник К.В. Інформаційне забезпечення судово-економічних експертиз / Капустник К.В., Губанова І.В. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць. Вип. 9 / ред. кол. : М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. – Х. : Право, 2009. – 624 с.

4. Беспалова Л.Б. Криминалистическая экспертиза холодного оружия: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Беспалова Людмила Борисовна. – М., 1998. – 225 с.

Груздь О.І.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Розслідування умисних вбивств при перевищенні меж необхідної оборони потребує широкого використання різних галузей спеціальних знань, в процесуальних та непроцесуальних формах. В теорії криміналістики виділяють три основні форми використання спеціальних знань. Перша полягає у безпосередньому використанні спеціальних знань слідчим або особою, яка проводить досудове розслідування. Такі знання зазначені особи набувають під час навчання в юридичних навчальних закладах, а також на заняттях з професійної підготовки в процесі роботи. Друга і третя форми використання спеціальних знань передбачені чинним законодавством і пов'язані з залученням до цього осіб (спеціалістів та експертів), які не є суб'єктами доказування і не зацікавлені в результатах справи [1, с. 127].

Зважаючи на психологічний стан, у якому перебуває підозрювана особа (беручи до уваги процес оборони), суттєвого значення набуває допомога психолога в процесі підготовки слідчого до спілкування та під час отримання інформації від особи, яка вчинила злочин. Спеціаліст допоможе слідчому правильно визначити ознаки вчиненого фізичного і психологічного насилля на підозрювану особу, зі сторони потерпілого, виявити іншу інформацію, яка може мати значення для встановлення психологічного контакту з потерпілим з метою

про спеціалістів-вибухотехніків, які здійснюють пошук, експертний огляд, розрядження, транспортування та знешкодження вибухових пристроїв і вибухових речовин та у п. 2.10 вже оперує поняттям спеціаліст-криміналіст, а у п. 2.7. вже ведеться мова про те, що безпосередній огляд місця події при отриманні інформації про підготовку вибуху проводять спеціалісти-вибухотехніки за участю інспектора-кінолога із службовим собакою з метою пошуку вибухових матеріалів. Виходячи із таких положень, не зовсім зрозумілим є статус спеціаліста-вибухотехніка, чи входить він до складу СОГ, або ж до складу пересувної лабораторії та чи може він бути віднесений до поняття «інспектор-криміналіст», адже характер його дій відповідно до п. 2.10 цієї Інструкції є майже аналогічним розділу 4 Інструкції «Про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події».

Нагальними залишаються вирішення проблем, які пов'язані з нормативно-правовим забезпеченням використання спеціальних знань на початку досудового розслідування у контексті проведення слідчої (розшукової) дії – огляд місця події, фактичної можливості та необхідності проведення обшуку особи, у випадках її затримання на місці вчинення кримінального правопорушення з підстав та у порядку визначеному ст. 208 КПК. Потребує вдосконалення та нормативного врегулювання питання організації взаємодії на міжвідомчому рівні між органами досудового розслідування Національної поліції та закладами охорони здоров'я, щодо залучення судово-медичних експертів або лікарів до огляду місця події, а також залучення в окремих випадках перекладачів до проведення процесуальних дій до внесення відомостей до ЄРДР, а також належна правова регламентація діяльності слідчо-оперативних груп як у чинному кримінальному процесуальному законі та й відомчих нормативно-правових актах органів досудового розслідування, визначених ст. 38 КПК.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України №4651-VI від 13.04. 2012 (в ред. від 05.10.2016): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

2. Інструкція про поведінку з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України : Затверджено наказом МВС України від 9 липн. 2014 р. №653 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0870-14>.

3. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні

Зокрема, у Інструкції «Про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» визначено, що інспектори-криміналісти у своїй діяльності безпосередньо підпорядковуються та підзвітні начальникові органу досудового розслідування та зобов'язані виконувати усні та письмові доручення начальника відповідного органу досудового розслідування, його заступників, слідчих у встановлені строки та у визначеному законодавством порядку та залучаються для участі у складі слідчо-оперативної групи для проведення ОМП за рішенням керівника слідчого підрозділу. За результатами проведення ОМП залучені спеціалісти консультують слідчого з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок щодо порядку та особливостей пакування слідів та об'єктів-слідоносців, можливості дослідження виявлених слідів, об'єктів, речей, документів, доцільності вирішення тих чи інших питань, а також потреби залучення для цього інших спеціалістів.

Спеціалізована пересувна лабораторія Експертної служби МВС може залучатися до участі у проведенні ОМП у кримінальному провадженні за письмовим (як виняток за усним з подальшим оформленням у письмовій формі) клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, що виконує його обов'язки, у разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних зі вчиненням: вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї; розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами; зґвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього, малолітньої чи малолітнього або таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки; дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв. Водночас, про доцільність залучення спеціалізованої пересувної лабораторії для участі в проведенні ОМП приймається керівництвом відповідного підрозділу Експертної служби МВС спільно з керівництвом органів досудового розслідування, виходячи з категорії вчиненого злочину, об'єктивних обставин та необхідності застосування відповідних спеціальних знань. Таке положення, на наш погляд, містить внутрішню суперечність оскільки не передбачає ознаки обов'язковості залучення, а містить лише вказівку диспозитивного характеру.

В Інструкції «Про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України» вже ведеться мова

отримання повних та об'єктивних свідчень про обставини події та особу злочинця. Тільки залучивши до розслідування професійного психолога можна отримати дані, що дозволяють зрозуміти та правильно оцінити особливості психічної діяльності і проявів людини, які мають значення для висновків правового характеру [2, с. 106].

З цього приводу О.Д. Сітковська вважає, що застосування психологічних знань необхідно для:

- змістовного розкриття низки понять, що характеризують суб'єктивну сторону злочину;
- розроблення і застосування переліку обставин, що обтяжують і пом'якшують покарання;
- виділення в окремих складах злочину кваліфікуючих або, навпаки, привілейованих випадків;
- вирішення питання про межі кримінальної відповідальності в ситуаціях, що тягнуть за собою зменшену вибірковість поведінки;
- оцінка випадків, коли діяння відбувається особою з психічними аномаліями або короточасним розладом психічної діяльності в межах осудності;
- розроблення єдиного розуміння та вживання понять «осудність», «неосудність», «віковий поріг кримінальної відповідальності» [3, с. 72].

Залучення спеціаліста з галузі психології в даній категорії злочинів є необхідним не лише під час допиту підозрюваної особи, а також під час слідчого експерименту, з метою встановлення психологічного контакту з особою, що й фактично позбавила життя іншу особу, але мала це зробити виключно з необхідності самооборони.

Переліком найбільш розповсюджених та необхідних для з'ясування питань під час призначення судово-психіатричної експертизи є:

- ті, що характеризують поведінку людини:

Чи страждав підозрюваний під час інкримінованого йому діяння психічним розладом, внаслідок якого він не міг у той період усвідомлювати свої дії або керувати ними?

Чи потребує підозрюваний застосування до нього примусових заходів медичного характеру, якщо так, то яких саме?

Чи страждає підозрюваний на хронічний алкоголізм або наркоманію?

Чи здатний підозрюваний за своїм психічним станом правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них?

Якими є домінуючі мотиви поведінки даної особи?

- ті, що характеризують характер людини:

Якою є загальна психологічна характеристика підозрюваної особи

(темперамент, характер, нахили, потребо-мотиваційна сфера тощо)?

Які психічні властивості особи мають яскраво виражений характер і можуть справляти істотний вплив на її поведінку (запальність, замкненість, крайня обережність тощо)?

Як міг вплинути психічний стан підозрюваного, в момент сприйняття події на правильність сприйняття, запам'ятовування, відтворення фактів?

Судово-психологічна експертиза індивідуально-психологічних характерологічних якостей, основних мотивів поведінки, установок у життєдіяльності суб'єкта означає експертизу особистісних якостей суб'єкта злочину. У результаті її проведення експерт-психолог знаходить відповіді на такі запитання:

1. Які індивідуальні особливості злочинця могли виявитися в конкретній протиправній дії?

2. Чи не суперечать протиправні дії суб'єкта, який підлягає експертизі, основним рисам його характеру?

3. Чи властиві підекспертному риси сугестії, наївності, які б могли вплинути на характер показань даного суб'єкта?

4. Чи здатний суб'єкт, який підлягає експертизі, з огляду на рівень його розумового розвитку і стан психічних пізнавальних процесів усвідомлювати значення своїх дій і надавати адекватні показання? Чи може він правильно розуміти виявлені в справі факти?

Використання спеціальних психологічних знань під час розслідування умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони має особливе значення, адже передбачає залучення слідчим до провадження слідчих дій різних спеціалістів та експертів, діяльність яких у кримінальному провадженні є різноманітною. Особливе місце серед застосування спеціальних знань окресленого виду кримінального правопорушення посідає комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, основною метою якої є встановлення наявності чи відсутності стану оборони під час здійснення протиправних дій.

Список використаних джерел

1. Кравченко Л.І. Предметна належність спеціальних знань у дослідженні героїну / Л.І. Кравченко // Вісник Академії адвокатури України. – 2008. – Число 2(12). – С. 127-132.

2. Марчак В.Я. Використання спеціальних психологічних знань у досудовому слідстві В.Я. Марчак. – Чернівці : Рута, 2005. – 152 с.

3. Ситковская О.Д. Новые направления судебно-психологической экспертизы: справочное пособие / О.Д. Ситковская, Л.П. Конышева, М.М. Коченов. – М.: ООО Юрлитинформ, 2000. – 160 с.

моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Питанням, початку досудового розслідування у контексті використання спеціальних знань на початку досудового розслідування присвячено правове положення закріплене у ст. 214 Кримінального процесуального кодексу (КПК), яке визначає можливість проведення лише огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР виключно у невідкладних випадках.

Спеціальні знання на початку досудового розслідування при проведенні огляду місця події можуть бути використані слідчим у формах процесуальної діяльності перекладача (ст. 68 КПК), спеціаліста (ст. ст. 71-72), а також спеціаліста – судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. Водночас законодавцем звертається увага на те, що огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи з додержанням правил, передбачених ст. 233-237 КПК про огляд житла чи іншого володіння особи.

Відомчі нормативно-правові акти, які регламентують діяльність органів досудового розслідування Національної поліції, нажалі регламентують виключно питання пов'язані із залученням спеціаліста – інспектора-криміналіста до проведення огляду місця події у складі слідчо-оперативних груп (СОГ), а також, так званої «спеціалізованої пересувної лабораторії», яка поділяється на: криміналістичну, автотехнічну, вибухотехнічну та інші, обумовлені потребами експертної практики.

У той же час, Інструкція «Про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп» розглядає СОГ як організаційну форму взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів, що полягає у здійсненні досудового розслідування слідчим (декількома слідчими) та за його (їх) письмовим(и) дорученням(и) здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій працівниками оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, яке перебуває у провадженні слідчих підрозділів. Виникає питання про дійсну сутність СОГ у відомчих нормативно-правових актах, які регламентують питання взаємодії органів досудового розслідування із спеціалістами, оперативними підрозділами на початку досудового розслідування, за умови, якщо таке питання не врегульовано у положеннях кримінального процесуального закону.

- опис;
- порівняння.

Основними напрямками реалізації результатів вивчення експертної практики є такі:

- для підготовки методичних рекомендацій керівникам судово-експертних установ і експертам щодо вдосконалення організації проведення експертиз;
- для методичного забезпечення виконання окремих експертних завдань;
- для контролю якості і термінів виконання експертиз;
- для підготовки пропозицій щодо удосконалення інформаційного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення;
- для науково-методичної роботи;
- для підготовки рекомендацій слідчим і суддям щодо правил підготовки матеріалів для експертизи, постановки питань перед експертами;
- для виокремлення наукових проблем, обґрунтування пріоритетності тих чи інших наукових напрямів;
- для розроблення теоретичних і методичних основ нових родів (видів) судових експертиз;
- для побудови прогнозів розвитку судових експертиз;
- для прийняття управлінських рішень.

Підводячи підсумок, зазначимо, що забезпечення судово-експертної практики науково-технічними досягненнями за результатами її вивчення полягає у такому:

- вивчення потреб судово-експертної практики з метою визначення напрямку і змісту науково-дослідної роботи;
- розроблення у відповідності до виявлених потреб конкретних засобів, методик і прийомів практичної діяльності;
- експериментальна перевірка виконаних розробок;
- попередня оцінка криміналістичних рекомендацій;
- інформування адресатів криміналістичних рекомендацій;
- впровадження рекомендацій у судово-експертну діяльність;
- безпосередня перевірка практикою запропонованих новел;
- збір і узагальнення відомостей про результати використання і дієвості запропонованих рекомендацій.

Самодін А.В.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЙНЬ НА ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У сучасному правовому розумінні, відповідно до положень кримінального процесуального закону, досудове розслідування розглядається як стадія кримінального провадження, яка починається з

Ергард Н.М.

РЕАКЦІЯ ЗАЖИТТЄВОСТІ ПОВІЩЕННЯ ІЗ ВРАХУВАННЯМ СТУПЕНЮ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

Механічна асфіксія через повішення найчастіше зустрічається у судово-медичній практиці серед усіх суїцидальних випадків. Тому одними із перших питань, які виникають у органів досудового розслідування – це визначення ознак зажиттєвості повішення.

На сьогоднішній день при дослідженні осіб, померлих через повішення, в основному, ґрунтуються на таких ознаках зажиттєвості як: загальноасфіктичні ознаки (крововиливи у кон'юнктиву обох очей, рідка темно-червона кров, трупні плями темно-фіолетового кольору, повнокров'я внутрішніх органів, плями Тардєс під вісцеральною плеврою та на поверхні епікарду) та видові ознаки (странгуляційна борозна косо-висхідного напрямку, незамкнена; поперекові розриви інтими загальних сонних артерій (ознака Амюсса), крововиливи в адвентицію цих судин (ознака Мартина), крововиливи в медіальні ніжки грудино-ключично-соскоподібних м'язів, крововиливи між хребцеві диски (ознака Симона), крововиливи в ділянки дерми та підшкірної клітковини странгуляційної борозни; зони цитолізу в пучковій зоні надниркових залоз). Найбільш поширеним та доступним методом дослідження ознак зажиттєвості повішення є мікроскопічне дослідження странгуляційної борозни (крововиливи по краю борозни, повнокров'я судин вище та нижче борозни за током крові, набряк дерми, лейкоцитарна реакція (лейкостаз) по краю борозни). Проте, і при мікроскопічному дослідженні кори надниркових залоз також можна виявити ознаки зажиттєвої реакції як стрес-реакція на повішення. Це обумовлено тим, що кора надниркових залоз приймає безпосередню участь у розвитку неспецифічних реакцій (стрес-реакція) в системі гіпоталамус-гіпофіз-кора надниркових залоз із подальшою активацією нейроендокринної системи.

Структурно-функціональні зміни в корі надниркових залоз при повішенні будуть проявлятися у вигляді ділянок деліпідизації пучкової зони, тому метою дослідження було визначити розміри площі деліпідизації кори надниркових залоз та вивчити вплив ступеню алкогольного сп'яніння на величину площі деліпідизації.

Спочатку ділянки деліпідизації в пучковій зоні кори тканини надниркових залоз (гістологічні скельця) фотографували на мікроскопі Lieca. DM LS 2 з окуляр-мікрометром та цифровою фото-відеокамерою SCIENLAB T500. 3,2Мр, а потім сфотографоване зображення гістологічного зрізу зберігали в форматі “срт” та за допомогою розробленої на кафедрі судової медицини та медичного права комп'ютерної програми вираховували величини площ деліпідизації в

пучковій зоні кори надниркових залоз із врахування ступеню алкогольного сп'яніння [Біляков А.М., патент України на корисну модель №54582 Опубл. 10.11.2010 року; Бюл. №21)]. Групою порівняння були особи, смерть яких настала внаслідок хронічної ішемічної хвороби серця без наявності алкоголю в крові.

Результати дослідження показали, що ділянки деліпідизації кори надниркових залоз були більшими у осіб, смерть яких настала через підвищення в порівнянні із корою надниркових залоз в групі осіб, смерть яких настала внаслідок хронічної ішемічної хвороби серця. Крім того, при дослідженні груп осіб, померлих через підвищення, із різним ступенем алкогольного сп'яніння було виявлено, що в середньому величини деліпідизації кори не відрізнялися у груп осіб із легким та середнім ступенем алкогольного сп'яніння у порівнянні із групою осіб із тяжким ступенем алкогольного сп'яніння.

Результати вищезазначеного дослідження показали, що величина деліпідизації кори надниркових залоз при підвищенні збільшується у порівнянні із групою осіб, померлих внаслідок хронічної ішемічної хвороби серця. Це обумовлено стресовою реакцією кори надниркових залоз на дію такого зовнішнього стресового чинника як підвищення. Крім того, ступінь алкогольного сп'яніння також опосередковано впливає на величину деліпідизації кори надниркових залоз. Отже, за допомогою розробленої комп'ютерної програми можливо підрахувати площі деліпідизації кори надниркових залоз, що є доволі перспективним напрямом для обґрунтування зажиттєвості підвищення.

Жеребко О.І.

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКСПЕРТНУ ПРАКТИКУ

Одним із засобів управління розвитком інтелекту й підвищення його організованості на сучасному етапі є інформатизація суспільства, що ґрунтується насамперед на розвитку інформаційних комп'ютерних технологій. Значення інформаційної технології величезне – вона формує передній край науково-технічного прогресу, створює інформаційне підґрунтя розвитку науки та інших технологій. Головними й визначальними стимулами розвитку інформаційної технології є соціально-економічні потреби суспільства, і саме сьогодні суспільство як ніколи зацікавлене в якомого швидшій інформатизації та комп'ютеризації всіх без винятку сфер діяльності.

Розглядаючи сферу автоматизації і комп'ютеризації експертної діяльності, необхідно зазначити, що вона ґрунтується на створенні, запровадженні і ефективному використанні нових інформаційних технологій, автоматизованих робочих місць за напрямками експертних

– здійснення наукової та науково-технічної діяльності у галузі судової експертизи (Наказ МВС України від 03.11.2015 р. №1343 «Про затвердження Положення про Експертну службу МВС України»).

Експертна практика може узагальнюватися і вивчатися крім того, за різними підставами:

- за класами, родами, видами, підвидами;
- за місцем проведення судових експертиз: у лабораторії і в суді;
- за послідовністю проведення судових експертиз: первинна, повторна;
- за важливістю у провадженні: основні та додаткові;
- за кількістю експертів: одноосібні та комісійні;
- за видами спеціальних знань: однорідні та комплексні;
- узагальнення практики, дачі висновку експерта про неможливість вирішення питань;

– за ступенем вирішення ідентифікаційних, діагностичних і ситуаційних завдань того чи іншого виду експертизи.

Б. Розроблення плану дослідження експертної практики:

- формулювання мети дослідження;
- визначення його суб'єктів;
- виокремлення етапів дослідження;
- встановлення термінів виконання заходів.

В. Джерела інформації вивчення експертної практики:

- матеріали відомчого регламентування, вивчення та оцінки судово-експертної діяльності;
- матеріали цільового науково-дослідного осмислення експертної практики;
- матеріали, що безпосередньо відображають судово-експертну діяльність.

Г. Виявлення і вивчення потреб експертної практики. Важливою умовою вдосконалення експертної практики є знання та врахування її потреб, тобто того, без чого неможливий розвиток, гальмується все те, що повинно бути пізнане й враховане для підвищення рівня і якості такої практики, на основі сучасних досягнень науки і техніки.

Д. Використання системи методів:

- аналіз документів;
- аналіз статистичних даних;
- опитування (анкетування, інтерв'ювання, експертне опитування та ін.);
- бесіда;
- спостереження;
- математичні методи дослідження;
- наукометричні методи (контент-аналіз, індекс наукових цитат і т.ін.);

юридичних і фізичних осіб, щодо забезпечення правосуддя незалежною, об'єктивною, кваліфікованою судовою експертизою, яка спирається на досягнення науки і техніки. Це дозволяє виділити у судово-експертній діяльності чотири структурні блоки, які забезпечують реалізацію державної політики у галузі судової експертизи: ст. 92 п. 14 Конституції України «Виключно законами України визначаються ... засади судової експертизи».

1-й блок. Діяльність органів державної влади по правовому забезпеченню судово-експертної діяльності на законодавчому та відомчому нормативно-правовому рівні.

2-й блок. Діяльність уповноважених органів державної влади, що здійснюють функції управління, по кадровому (атестації державних і недержавних судових експертів), науково-методичному, фінансовому забезпеченню проведення судових експертиз.

3-й блок. Діяльність головних суб'єктів судово-експертної діяльності, які здійснюють безпосереднє організаційне і науково-методичне забезпечення та проведення судових експертиз як різновиду науково-практичної діяльності в державних судово-експертних установах.

4-й блок. Діяльність учасників судочинства, причетних до проведення судових експертиз і використання їх висновків.

Названі структурні блоки з притаманними їм функціями і суб'єктами тісно взаємодіють між собою і створюють єдину систему судово-експертної діяльності.

Саме така цілісна система судово-експертної діяльності, в якій чітко визначаються правові, організаційні та науково-методичні функції безпосереднього здійснення експертної практики, являє собою об'єкт пізнання науки про судову експертизу.

Судово-експертна діяльність (у вузькому розумінні) це регламентована законодавством діяльність осіб, які володіють спеціальними знаннями та уповноважені сторонами провадити дії, змістом яких є дослідження певних об'єктів, процесів або явищ з метою надання науково-обґрунтованих висновків, з метою їх використання під час розслідування та судового розгляду справ.

Змістом експертної діяльності є виконання завдань, які на неї покладені, зокрема:

- проведення експертиз у кримінальному, виконавчому провадженні, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення;
- здійснення експертних досліджень на договірних засадах;
- участь у підготовці та проведенні слідчих (розшукових) дій;
- забезпечення функціонування знарядь кримінальних правопорушень;

досліджень, сучасних автоматизованих інформаційно-пошукових систем для ведення та формування криміналістичних обліків, інформаційно-аналітичного забезпечення експертної практики. Такі процеси забезпечують новий напрям у науці – криміналістична інформатика. Розробка й вдосконалення методів, засобів і прийомів криміналістичної інформатики сприятиме розвитку методології криміналістичного дослідження і створення інформаційних систем.

Варто погодитись з переважною думкою учених-криміналістів, які інформацію в судово-експертній діяльності розуміють у вигляді комплексу різнобічних даних про обставини події на місці вчинення злочину, які є відображенням об'єктивних закономірностей матеріального світу, що містяться в матеріальних та ідеальних відображеннях, отриманих спеціалістом і застосованих у процесі розкриття і розслідування злочинів.

Системний підхід до різних явищ і процесів, які досліджує експерт, збільшення обсягу інформації, яка надходить до експертної служби, потребує вирішення питання про систематизоване накопичення, збереження і видачу інформації. У зв'язку з цим, виникає необхідність створення інформаційних систем. Виходячи з поняття «інформації в судово-експертній діяльності», «інформаційна система» – це система, що складається з лінгвістичних і програмних засобів, інформаційного забезпечення, а також з комплексу технічних засобів для автоматизації збирання, накопичення, систематизації, збереження, пошуку й видачі інформації, яка використовується для вирішення завдань судово-експертної діяльності. Наукові дослідження й аналіз практики створення і використання інформаційних систем показують, що такого роду системи повинні відповідати низці принципів: новизни завдань; системного підходу; безпосереднього керівництва першого керівника; максимальної оптимізації проектних рішень; безперервного розвитку системи; автоматизації документообігу завдань; єдиної інформаційної бази; комплексності завдань і робочих програм; територіальності й відкритості системи; використання професійної мови; вертикальної та горизонтальної інтеграції; захищеності банків даних; погодженості пропускових можливостей окремих частин системи; сполучення первинних і машинних документів; законності.

Інформаційне забезпечення судово-експертної діяльності, на наш погляд, може включати кілька складових:

- визначення потреб експертної практики (встановлення, передусім, проблемних питань, що виникають у процесі дослідження різноманітних об'єктів-носіїв доказової інформації);
- встановлення особливостей слідоутворення при взаємодії різноманітних об'єктів (зокрема, особливості технологічних процесів виготовлення певних виробів, товарів, матеріалів з метою

встановлення ідентифікаційних чи діагностичних ознак, які можуть утворитися на різних виробках);

- розробка автоматизованих інформаційних систем дослідження певних об'єктів;

- попереднє оцінювання та апробація розроблених АІС;

- впровадження апробованих АІС та технологій у практику експертно-криміналістичних підрозділів.

Варто зауважити, що для отримання первинної інформації з місць подій, її систематизації, формування баз даних важливими є метод і алгоритм вирішення завдань накопичення, систематизації, обробки, збереження, видачі і використання інформації в експертній практиці на основі використання інформаційної системи, за допомогою якої здійснюється: оперативна перевірка первинної криміналістичної інформації, отриманої експертом за участі в слідчих діях; облік, контроль за дотриманням експертних методик, якістю та термінами виконання експертиз; створення регіональної електронної бази слідів, вилучених з місць нерозкритих злочинів, її використання працівниками оперативних та слідчих підрозділів; інформаційне забезпечення функціонування регіональних банків даних, які містять методики та методичні матеріали щодо виконання експертних досліджень, матеріали довідкового характеру, інформаційні картотеки та колекції; забезпечення функцій організаційно управлінського характеру – подання звітів, направлення вказівок та контроль за їх виконанням, проведення селекторних нарад тощо.

Створення інформаційних систем в експертних підрозділах на основі сучасних науково-технічних засобів має на меті:

- формування інформаційного середовища, в якому фахівець може отримувати достатню інформацію для вирішення своїх функціональних завдань;

- організацію централізованого збереження інформації з функціонуванням баз формалізованої мови, здатних здійснювати інформаційні процеси для користувачів;

- забезпечити оперативну взаємодію між підрозділами експертної служби при наявності локальних інформаційно-обчислювальних мереж;

- удосконалювати криміналістичну й оперативну техніку за рахунок запровадження в практику роботи експертних підрозділів сучасних технологій збирання, обробки й аналізу криміналістичної інформації;

- забезпечувати ефективну і своєчасну перевірку інформації за криміналістичними обліками;

- підвищувати якість, ефективність, оперативність експертних досліджень за рахунок своєчасного інформаційного забезпечення;

наукового знання є аналіз й узагальнення практики»; Н.М. Моніна, Т.В. Устьянцева, Н.І. Шахтаріна: «Накопичення і систематизація експертної практики шляхом узагальнення проведених судових експертиз – необхідна умова її вдосконалення (практики) і розвитку».

Тому цілком очевидна необхідність розроблення загальної методики вивчення і дослідження експертної практики. Така методика є програмою виконання завдань, які складаються з послідовних, практичних і розумових дій, що спрямовані на пізнання природи, сутності і законів розвитку судово-експертної діяльності з використання системи методів.

Структурними елементами методики вивчення, аналізу й узагальнення експертної практики можна визначити такі:

- визначення об'єкта вивчення;

- розроблення плану дослідження;

- підбір джерел інформації;

- виявлення і вивчення потреб практики;

- використання системи методів;

- формулювання висновків і пропозицій за результатами вивчення.

А. Визначення об'єкта вивчення. Судово-експертна діяльність є головним критерієм систематизації узагальнень практики у галузі судової експертизи. Тому об'єктом вивчення експертної практики є судово-експертна діяльність.

Специфіка судово-експертної діяльності полягає у тому, що незалежно від виду судочинства, така діяльність відзначається єдністю за своєю методологічною основою.

Для визначення судово-експертної діяльності використовуються гносеологічне та етимологічне значення понять: «знання», «діяльність», «дослідження», «пізнання». На основі аналізу зазначених категорій, а також основних категорій діалектики робимо висновок, що експертна діяльність є специфічним видом людської діяльності яка:

- ґрунтується на практичних і теоретичних наукових знаннях;

- має пізнавальний, дослідницький характер;

- може здійснюватися у різних сферах суспільної діяльності;

- використовує методи та методики, що не суперечать закону та нормам моралі, які ґрунтуються на сучасних досягненнях науки;

- має на меті усебічне, повне, об'єктивне, комплексне дослідження об'єктів, процесів або явищ;

- її результатом є отримання нової інформації та формування висновків.

Судово-експертна діяльність розглядається у широкому і вузькому значеннях.

Судово-експертна діяльність (у широкому розумінні) це заснована на конституційних засадах діяльність органів державної влади,

світу. Як філософська категорія практика відображає співвідношення матеріального і ідеального, характеризуючи пізнання і перетворення оточуючого світу, є критерієм істини і знання.

У реальному прояві практика є складовою людської діяльності щодо життєзабезпечення людини. В узагальненому вигляді практика полягає у конкретних сформованих результатах людської діяльності, які свідчать про прояв об'єктивних законів розвитку суспільства.

Експертну практику можна розглядати як складову суспільної практики, як різновид юридичної практики, спрямовану на отримання шляхом проведення судових експертиз фактичних даних, з метою встановлення обставин кримінального правопорушення.

У судово-експертних підрозділах системи МВС України здійснюється узагальнення експертної практики, завданням якої є виявлення недоліків різного характеру (методичних, організаційних) і розроблення рекомендацій щодо їх усунення. Крім того, кожна діяльність здійснюється на виконання ДСТУ ISO/IEC 17025 «Загальні вимоги випробувальних та калібрувальних лабораторій», а саме вимог стандарту:

4.4 Аналізування запитів, заявок на підряд та контрактів;

4.7 Обслуговування замовників;

4.9 Управління невідповідною роботою;

4.10 Поліпшення;

4.11 Коригувальна дія;

4.12 Запобіжна дія;

4.14 Внутрішні аудити;

4.15 Аналізування з боку керівництва.

Наукові узагальнення відіграють важливу роль у вдосконаленні експертної практики. Вони мають на меті:

- отримати необхідні відомості для прогнозування, розвитку судової експертизи;

- визначити актуальні проблеми судової експертизи;

- сприяти вибору оптимальних шляхів вирішення завдань судової експертизи;

- вибір пріоритетних наукових досліджень у теорії судової експертизи;

- прийняття оптимальних управлінських рішень і т.ін.

У Положенні про Експертну службу МВС України, завдання щодо вивчення практики судових експертиз не формулюються (див. Наказ МВС України від 03.11.2015 р. №1343 «Про затвердження Положення про Експертну службу МВС України»).

Про важливість узагальнення і вивчення експертної практики висловлювалися науковці, і ми цілком і повністю підтримуємо такі точки зору: Ю.Г. Корухов: «Одним із основних способів поповнення

- оптимізувати процес експертного дослідження.

Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами Експертної служби МВС України можна визначити як функціонально та структурно виділену спеціально організовану діяльність Експертної служби, що передбачає збирання, накопичення й обробку даних; пошук, аналіз і узагальнення інформації та отримання спеціальних знань, спрямовану на якісне забезпечення управлінської діяльності на різних рівнях у структурі Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. У нормативних актах доцільно визначити правове становище банків і баз даних, регламентувати порядок доступу, встановити порядок системних перевірок дотримання норм про допуск, регламентувати відповідальність користувачів за їх недотримання.

Таким чином, основними напрямками інформативно-аналітичної роботи в підрозділах експертної служби є:

- інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-службової діяльності;

- інформування органів державної влади про результати та проблеми експертного забезпечення досудового розслідування, техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій;

- розробка, впровадження й експлуатація інформаційних систем.

Інформаційні системи експертної служби є засобом забезпечення виконання завдань та підвищення ефективності діяльності інформаційно-аналітичного підрозділу, судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення із запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень, науково-дослідної роботи. Визначення шляхів удосконалення інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності зумовлює проведення сертифікації програм, які застосовують при функціонуванні інформаційних систем.

Заруцький В.А.

СУЧАСНІ НАПРЯМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На сучасному етапі науково-технічні засоби, що використовуються під час проведення експертних досліджень, впливають на тактику їх проведення і методику дослідження. Результати їх застосування найчастіше визначаються наявністю адаптованих, перевірених практикою криміналістичних рекомендацій.

Технічні засоби, що використовуються в практичній діяльності – це найчастіше складні технічні комплекси. Вони створюють умови для вдосконалення традиційних методик виявлення, фіксації й оброблення криміналістично значущої інформації, піднімаючи їх на якісно новий

рівень. На нашу думку, на даний час варто вести мову не просто про методику, а про технологію роботи з інформацією. Остання являє собою сукупність методів і відповідних технічних засобів.

У сучасному світі рівень розвитку тієї чи іншої галузі людської діяльності напряму залежить від того, наскільки повно і грамотно використовуються в ній інформаційні технології.

Закон України «Про Національну програму інформатизації» визначає інформаційну технологію як цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують швидкість оброблення даних, швидкий пошук інформації, розрізнення даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування. Ці технології лежать в основі процесу інформатизації суспільства.

У науковій літературі часто використовується термін «комп'ютерні технології», хоча інформаційні та комп'ютерні технології мають доволі багато спільного, однак ці поняття не рівнозначні. Поняття «комп'ютерні технології» набагато вужче поняття інформаційних.

Комп'ютерні технології – це сукупність методів і програмно-технічних засобів на базі комп'ютера (ЕОМ), об'єднаних в єдину технологічну мережу, що забезпечує збирання, оброблення, збереження і передачу інформації з метою зниження трудомісткості інформаційних процесів, а також підвищення їх надійності й оперативності.

Тенденція до використання комп'ютерних технологій простежується у всіх напрямках роботи з інформацією незалежно від її початкового фізичного стану, у тому числі текстового та графічного.

Роль інформатизації в розвитку судової експертизи з року в рік зростає. Як справедливо відзначає Л.Г. Еджубов, «... можливості самої комп'ютерної техніки перевершили усі очікування судових експертів. Саме від ЕОМ експертиза одержала більше, ніж очікувалося. Чималу роль тут відіграли і математична логіка, математичні засоби програмування» [1].

У різний час окремі аспекти комп'ютеризації судової експертизи досліджували Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкін, С.Ф. Бичкова, А.І. Вінберг, В.Г. Гончаренко, І.В. Горбачов, Г.Л. Грабовський, О.О. Ейсман, Л.Г. Еджубов, Ю.Ф. Жариков, З.І. Кірсанов, Ю.Г. Корухов, Р.М. Ланцман, В.Ф. Орлова, М.С. Полевой, О.Р. Росинська, М.Я. Сегай, Т.В. Толстухіна, А.Р. Шляхов та інші науковці.

Проблема автоматизації процесу судово-експертного дослідження розглядалась в науковій літературі з середини 60-х років минулого століття, коли дослідження можливостей застосування кібернетики почало давати відчутні результати.

Але розвиток автоматизації судової експертизи стримувався

наданих для проведення дослідження; повнота, всебічність та логічність перебігу та результатів експертного дослідження; його наукова обґрунтованість; відповідність висновків експерта іншим наявним доказам.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
2. Рожнова В.В. Недопустимість доказів у кримінальному провадженні / В.В. Рожнова // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 301-306.
3. Ухвала судді Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 19 вересня 2013 року // Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/46829512>.
4. Ухвала судді Волноваського районного суду Донецької області ухвалою від 13 березня 2015 року // Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43084456>.
5. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К.: ЦУЛ, 2013. – 544 с.

Садченко О.О.

АНАЛІЗ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ

Прогресивно-поступальний розвиток суспільства можливий тільки при відповідності запланованих і реалізованих заходів об'єктивним законам. Їх ігнорування, намагання «підправити закони» соціального і економічного розвитку, призводить до спростування практикою помилкових невідповідних об'єктивним закономірностям шляхів і рішень.

Об'єктивні закономірності суспільного розвитку не існують окремо. Вони проявляються і можуть бути пізнані в процесі і за результатами безпосередньої практичної діяльності. Відмічене визначає значення вивчення практики і використання результатів її пізнання для вдосконалення життєдіяльності суспільства.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває конкретизація і розвиток положення про практику як основу пізнання і критерій істини. Категорія «практика» у філософії є фундаментальною, дотепер не конкретизовані певною мірою її зміст і форми прояву, не визначено чітко поняття «практика».

Науковці, котрі досліджують це питання єдині у тому, що практика – є діяльністю людини, яка спрямована на перетворення оточуючого

якої були дотримані права та свободи учасників кримінального провадження; одержаний в результаті експертизи, під час якої досліджувались об'єкти, що були отримані у передбаченому законом порядку, з дотриманням прав та свобод людини; складений уповноваженим суб'єктом (експертом, якому було доручено проведення експертизи, та який не підлягав відводу відповідно до ст. 79 КПК України); складений відповідно до встановленої законом процесуальної форми (ст. 102 КПК України).

Аналіз судової практики з питання визнання висновку експерта недопустимим доказом засвідчує, що у більшості випадків прийняття судом відповідного рішення обумовлюється невідповідністю висновку експерта за змістом чи формою вимогам, встановленим законом.

Так, суддя Бориспільського міськрайонного суду Київської області своєю ухвалою від 19 вересня 2013 року задовольнив клопотання захисника та визнав висновок експерта недопустимим доказом, оскільки з дослідженого висновку вбачається, що в порушення ст. 102 КПК України, експерта не попереджено про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання обов'язків, а також не роз'яснено його права та обов'язки [3].

Визнання висновку експерта недопустимим доказом здійснюється й за іншими підставами.

Так, суддя Волноваського районного суду Донецької області ухвалою від 13 березня 2015 року задовольнив клопотання захисника та визнав висновок судово-психіатричної експертизи недопустимим доказом, оскільки обласний центр СПЕ порушив вимоги Закону України «Про судову експертизу», Порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затв. наказом МОЗ України від 08.10.2001 №397, оскільки дослідив стан обвинуваченого за його відсутності, позбавивши експертів права та обов'язку безпосереднього дослідження предмету експертизи, а обвинуваченого права на захист. Крім того експертиза була проведена поза межами контролю Української держави – на окупованій території у м. Донецьку [4].

Зміст достовірності доказів, на відміну від їх належності та допустимості, кримінальним процесуальним законом не визначений, і в теорії кримінального процесу, зазвичай, визначається як правильність (відповідність) відображення матеріальних і нематеріальних (ідеальних) слідів події. Достовірність доказу встановлюється через аналіз (вивчення, дослідження) носія відомостей про фактичні дані, змісту самих відомостей, їх співставлення з іншими даними, одержаними з інших джерел [5, с. 127].

Відповідно критеріями достовірності висновку експерта можна визнати: безпосередність дослідження експертом об'єктів і відомостей,

відсутністю кваліфікованих спеціалістів та браком коштів на закупівлю обчислювальної техніки [2].

Порівняльний аналіз комп'ютерної техніки, яка використовувалась в експертних підрозділах дає підстави стверджувати, що сучасна комп'ютерна техніка має значну низку безсумнівних переваг: відносно низька ціна; високий ступінь надійності; комплектність і мале споживання енергії, що дозволяє запроваджувати її у роботу будь-якого експертного підрозділу.

У 1980 році Г.Л. Грановський справедливо зазначав, що «...для судового експерта епоха НТР стала ерою кібернетики, математизації, автоматизації, прорив у мікросвіт речових доказів. Правильне розуміння сутності викликаних і визначених НТР напрямів розвитку судової експертизи має першорядне значення для її теорії і практики» [3].

Сьогодні вже ніхто не спростовує позицію А.Я. Викарука, що «автоматизація судово-експертного дослідження являє собою актуальну проблему, вирішення якої дозволить значно підвищити продуктивність праці експерта, зробить висновки більш обґрунтованими, підніме процес дослідження на якісно новий рівень» [4]. Сьогодні використання нових методик під час проведення судових, у тому числі криміналістичних експертиз, взагалі неможливе без засобів обчислюваної техніки. Так, за короткий час у криміналістичному дослідженні речовин і матеріалів важливе місце зайняв метод ізотопного аналізу, який виконується з використанням лазерної техніки. Проте розшифрування і формалізація результатів такого дослідження неможлива без математичного аналізу, який проводиться за допомогою інформаційних систем в автоматичному режимі.

Сьогодні без використання комп'ютерної техніки взагалі неможлива реалізація ідей автоматизації ідентифікаційної процедури. Так, Г.М. Собко писав: «... завдання формалізації ідентифікаційного дослідження почерку є одним із проблемних завдань у судовому почеркознавстві. Нами зроблено спробу статистично підійти до виконання цього завдання і запропонувати в загальній формі методичку можливої алгоритмізації ідентифікаційного процесу» [5].

С.Ю. Стачекас та Г.Ф. Архіпов ще в 90-ті роки минулого століття сформулювали загальну концепцію автоматизації судової експертизи [6].

О.Ф. Аубакіров у цей період запропонував принципи і напрями організації автоматизованого проведення експертиз: створення програмних комплексів автоматизованого виконання експертних завдань і оформлення висновків експерта; створення банків даних і автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АПС) під час

виконання завдань щодо встановлення фактів контактної взаємодії об'єктів; конструювання автоматизованих робочих місць експерта (АРМ); автоматизоване управління технологічним процесом проведення експертиз [7].

Щодо актуальності методологічних проблем автоматизації судової експертизи Н.І. Шахтаріна зазначила, що: «... автоматизація судової експертизи – це складний процес, який тягне за собою не просто інтеграцію юридичних і технічних знань, але й необхідність осмислення на методологічному рівні процесів, що об'єктивно спостерігаються» [8].

Деякі автори наголошують, що одним із показників ефективності науки є застосування математичних методів дослідження. Внаслідок цього Г.П. Аринушкін визначив напрями застосування математичних методів і комп'ютерної техніки для виконання завдань судової експертизи: а) розроблення й впровадження автоматизованих комплексів для виконання типових найбільш складних експертних завдань; б) створення банків даних і автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АІПС) для роботи з ними; в) автоматизоване збирання і оброблення даних під час дослідження об'єктів судової експертизи хімічними методами (хроматографія, маспектроскопія, УФ- і ІЧ-спектроскопія, рентгеноспектральний, рентгенофазовий і атомно-спектральний аналіз [9].

В ході вирішення проблем автоматизації експертних досліджень А.Я. Вікарук наголошує на актуальності підготовки спеціалістів в умовах застосування математичних методів і комп'ютерної техніки [10].

Комп'ютеризація – основна особливість науково-технічного прогресу другої половини ХХ століття. В науковій літературі термін «комп'ютеризація» все частіше застосовується замість термінів «математизація», «автоматизація», «інформація». Відомі науковці в галузі методології наукового пізнання відмічають: «комп'ютеризація сучасної науки так само, як і виробництво, і сфера управління, детермінована (поряд з соціальними факторами) внутрішньою логікою розвитку процесу математизації, і являє собою один з його нових специфічних різновидів» [11].

Все сказане повною мірою відноситься до судової експертизи, що відображає в ній закономірний процес комп'ютеризації. На нашу думку, І.А. Алієв і Ю.Г. Корухов цілком вдало помітили, що: «... наступним логічним кроком у розвитку судової експертизи стане її комп'ютеризація» [12].

У даний час під комп'ютеризацією розуміють техніку, математичні методи і спеціальне програмне забезпечення, яке застосовується для збирання, збереження і перероблення інформації, яка використовується

випадках, коли він може бути використаний для встановлення наявності чи відсутності обставин предмета доказування (як загального (ч. 1 ст. 91 КПК України), так і спеціального (наприклад, ст. 485 КПК України)); обставин, які є фактичними підставами для прийняття окремих процесуальних рішень (наприклад, про застосування заходів забезпечення кримінального провадження); обставин, які засвідчують можливість чи неможливість використання інших доказів (наприклад, при дослідженні експертом речових доказів, документів).

Встановлення допустимості доказів і, зокрема висновку експерта, традиційно пов'язується із дотриманням закону під час їх збирання. Так, відповідно до ч. 1 ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України.

Зміст цієї властивості (ознаки) доказу складається з чотирьох елементів: 1) належний (уповноважений) суб'єкт проведення процесуальних дій, спрямованих на одержання доказів; 2) належне (передбачене законом) джерело даних, які утворюють зміст доказу; 3) належна (передбачена законом) процесуальна дія, що застосовується для одержання доказів; 4) належні (встановлені законом) порядок проведення процесуальної дії та форма фіксації її результатів [2, с. 302].

Крім цього, важливе значення для встановлення допустимості доказу мають положення ч. 1 ст. 87 КПК України, відповідно до якої недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. До того ж, відповідно до ч. 5 ст. 101 КПК України висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, визнаних судом недопустимими.

Особливе значення для встановлення допустимості висновку експерта також має дотримання ним при проведенні експертизи та складанні висновку меж спеціальних знань експерта. Адже відповідно до ч. 4 ст. 101 КПК України запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта (при цьому, положення ч. 6 цієї ж статті є окремим випадком загального правила про недопустимість виходу експерта за межі його спеціальних знань).

Відповідно висновок експерта буде допустимим доказом у всіх випадках, коли він: одержаний в результаті експертизи, що була призначена та проведена у встановленому законом порядку; одержаний в результаті експертизи, при призначенні та проведенні

цифрового звукозапису в різних країнах / Т.О. Татарнікова // Наука і правоохорона. – 2011. – № 3 (13). – С. 89-92.

2. Сайт рабочей группы судебного речевого и аудио анализов Европейской сети криминалистических и научных учреждений. Официальный сайт. ENFSI working group for forensic speech and audio analysis : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.Enfsi.eu/about-enfsi/structure/working-groups/speech-and-audio>

3. СПО «Юстифон» : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.illidiy-orel.ru/index-Justiphone>

4. Брендель О.И. Современное состояние идентификационных исследований в фоноскопической экспертизе / О.И. Брендель, А.И. Роман, Л.Ю. Фатеева // Теория та практика судової експертизи і криміналістики : Зб. наук. праць. – Вип. 8. – Х. : Право, 2008. – С. 261-268.

5. Аппаратно-программный комплекс «Икар Лаб» : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.speespro.ru/product/expertnye-sistemy-i-shumoochistka/ikar-lab/specification>

6. Журавель В.В. Принципы, использованные при проектировании программного обеспечения проверки целостности информации в цифровых фонограммах / В.В. Журавель // Сучасна спеціальна техніка. – 2016. – № 2, (45). – С. 39-43.

Рожнова В.В.

ОЦІНКА ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У кримінальному провадженні висновок експерта, як і будь-яке інше джерело доказів, оцінюється з точки зору належності, допустимості, достовірності (ч. 1 ст. 94 КПК України).

Належність доказів, як відомо, визначається зв'язком змісту доказу із обставинами, які мають значення для кримінального провадження. Так, відповідно до ст. 85 КПК України належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів. Таким чином, до предмета висновку експерта можуть входити будь-які факти й обставини, що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження, встановлення яких потребує спеціальних знань, проте він обмежується зв'язком фактів з обставинами кримінального провадження й можливостями наукових методів, які використовуються експертом [1, с. 275].

Відповідно висновок експерта буде належним доказом у всіх

у різних процесах управління, а також під час отримання різного роду інформаційних послуг [13]. Це багатогранне поняття, яке об'єднує в єдине ціле процеси використання логіки, математичного апарату теорії інформації, інформаційних систем і комп'ютерної техніки як технічних засобів автоматизації інформаційних процесів. Математичні методи і методи програмування, в основному, використовуються з метою створення різних систем накопичення, передачі, перероблення даних на об'єктах експертного дослідження.

Попри те, що кожна експертна методика заснована на використанні комп'ютера, специфічна і орієнтована на дослідження різних об'єктів, усі вони мають низку загальних властивостей. Т.В. Толстухіна вважає, що їх поєднують такі положення.

1. В основі усіх методик лежать принципи правової інформатики і кібернетики, а саме принцип системної організованості об'єкта пізнання, кількісних визначень, використання математичного апарату, функціональний і алгоритмічний підхід до процесу пізнання і самого об'єкту пізнання;

2. Методологічною передумовою комп'ютеризації будь-якого завдання є математичне моделювання і розроблення алгоритму виконання цього завдання. Математичне моделювання включає в себе не лише побудову моделі виконання завдання, але й створення моделі порівняння об'єктів, ознак, властивостей і т.і. Ці моделі будуються не математиками чи фізиками, а експертами конкретної спеціальності.

3. Для кожної методики, що розробляється, характерна відповідна структура, наприклад, постановка завдання, визначення мети дослідження, з'ясування підзавдань, вибір засобів і прийомів виконання підзавдань, отримання результату, його оцінка, прийняття рішення.

4. Жодна методика від початку до кінця не може бути реалізована за допомогою комп'ютера. Застосування ЕОМ об'єктивує процес пізнання і доповнює якісний підхід до процесу дослідження [14]. На нашу думку, таку позицію варто підтримати.

Практика судово-експертних досліджень останніх років свідчить про те, що підвищення ефективності виконання експертних завдань нерозривно пов'язане зі значним рівнем автоматизації. З цієї метою створюються автоматизовані системи і їх комплекси, банки даних, у яких накопичується відповідна інформація, і це перш за все, інформаційно-пошукові системи (ІПС). Ю.Ф. Жаріков, Ю.Ю. Орлов, І.А. Струк, Ю.С. Харабуга пропонують розглядати інформаційний пошук, як один із етапів судової експертизи, оскільки без нього виконання багатьох завдань втрачає свою оперативність. До таких завдань відносяться: встановлення групової належності об'єктів, діагностичні, ідентифікаційні, класифікаційні, ситуаційні завдання.

Банки даних повинні будуватися для конкретних видів експертиз чи об'єктів і методів експертного дослідження [15].

Система комп'ютеризації судової експертизи повинна, на наш погляд, будуватися за принципами класифікації судових експертиз. На наш погляд, більш вдало розроблена концепція класифікації судових експертиз А.Р. Шляховим. Він пропонував під час розроблення теоретичних і методичних основ кожного роду і виду судової експертизи користуватись багатомірною класифікаційною підставою, яка складається з комплексу ознак: предмет, об'єкт і методика дослідження. Виходячи з аналізу слідчої, судової і експертної практик, він у системі судової експертизи за ступенем загальності і субординації виділяв чотири рівня: класи, роди, види і підвиди. За ступенем субординації і трьохмірної підстави (предмет, об'єкт, методика) А.Р. Шляхов всю систему судової експертизи поділив на дев'ять класів. У межах кожного класу виділив окремі роди судових експертиз, розділивши їх на види і підвиди [16].

Класифікація судових експертиз є процесом, який не можна вважати завершеним, оскільки це ускладнило б повсякденну практику вдосконалення методики дослідження речових доказів на основі останніх досягнень науки.

Процес комп'ютеризації судової експертизи має настільки глобальний характер, що С.Ф. Бичкова пропонує виділити в загальній теорії судової експертизи «Вчення про інформаційні процеси в судовій експертизі» [17]. Підтримуючи позицію С.Ф. Бичкової, ми вважаємо, що процеси комп'ютеризації ґрунтуються на наукових знаннях у галузі інформатики і є одним із перспективних напрямів подальшого розвитку теорії і практики судової експертизи.

Незважаючи на широке застосування комп'ютерної техніки в криміналістичній літературі, в 60-80 роках ХХ століття, доволі жваво обговорювалось питання про можливості протистояння «машина-людина» [18]. Однак, подальший розвиток інформаційних технологій показав, що як єдиного цілого, проблеми протистояння людини і ЕОМ не існує.

Однією з умов інтенсифікації процесу експертного дослідження, підвищення його результативності є своєчасне і повне забезпечення експерта необхідною довідковою інформацією, тому ще одним напрямом упровадження комп'ютерних технологій в експертну діяльність є інформаційне забезпечення експертних досліджень, під яким ми розуміємо створення банків даних і автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АІПС) по конкретних об'єктах експертизи, що функціонують, в основному, на базі персональних комп'ютерів і використовують можливості комп'ютера у зосередженні, обробленні, видачі відповідно до запитів великих масивів інформації.

характеру, оскільки формулюється експертом у категоричній формі. При цьому жоден з таких експертних засобів не робить розрахунок помилки I або II роду;

3. Застосування таких методів експертизи (навіть якщо прийняти їх придатність) вимагає наявності в країні спеціальної бази, для фіксування стану електричної мережі (частоти генерації) для всіх населених пунктів країни практично кожену секунду;

4. Вартість цих інструментальних засобів непомірно висока і не відповідає їх технічним можливостям, оскільки жоден з них не здатний забезпечити криміналістичну ідентифікацію АЦЗЗ;

5. У відкритих джерелах відсутні дані щодо будь-яких показників ефективності інструментальних засобів, що використовуються в країнах Євросоюзу, США та РФ (наприклад, статистика експертних досліджень, за висновками яких була призначена повторна експертиза, що спростувала висновки попередньої). Експериментальні дані, що підтверджують ефективність таких інструментальних засобів, отримані, наприклад, при апробації, також відсутні.

6. Вартість російських комплексів складає приблизно 30 тис. доларів США на одне робоче місце.

7. В результаті проведених експериментальних досліджень було встановлено, що пропонований апаратно-програмний комплекс «Фрактал»:

- працює за паразитними параметрами власних шумів АЦЗЗ, зафіксованих на носіях, які мають фрактальну структуру, що забезпечує дослідження індивідуальних ідентифікаційних ознак АЦЗЗ і, отже, коректність і достовірність отримуваних результатів [1];

- не вимагає використання загальнодержавної бази даних напруги та частоти електромережі;

- розрахунок близькості паразитних характеристик апаратури, зафіксованих у фонограмах, робиться з визначенням величини ймовірності помилки I роду та має об'єктивний характер, як і рішення експерта, що приймається на його основі;

- оціночна ефективність комплексу складає 100% при математичному сподіванні величини ймовірності помилки I роду 0,024902755 і середньоквадратичному відхиленні 0,02254;

- вартість комплексу не перевищує 9 тис. доларів США.

Таким чином, можна зробити висновок, що технічні характеристики апаратно програмного комплексу «Фрактал» значно перевищують характеристики зарубіжних аналогів, використовуваних в РФ і країнах ЄС.

Список використаних джерел

1. Татарнікова Т.О. Аналіз стану експертизи матеріалів та засобів

складає $m_x = 0,024902755$, а СКВ $\sigma = 0,02254$, що цілком прийнятно.

Таким чином, в процесі проведення експериментальної перевірки інструментарію «Фрактал» на підставі порівняння 363 пар ЦФ, записаних на 17 екземплярах АЦЗ3 різних марок і типів, встановлено, що оціночне значення його ефективності при ідентифікації АЦЗ3 складає 100% при оціночному значенні математичного сподівання величини ймовірності помилки I роду $m_x = 0,024902755$, а оціночному значенні СКВ $\sigma = 0,02254$.

Список використаних джерел

1. Шенк Х. Теория инженерного эксперимента / Х. Шенк. – М. : Мир, 1972. – 381 с.
2. Справочник по теории вероятностей и математической статистике / В. С. Королук и др. – М. : Наука. Глав. Ред. Физ.-мат. лит-ры, 1985. – 640 с.

Рибальський О.В., Журавель В.В., Соловйов В.І.

ПОРІВНЯННЯ ХАРАКТЕРИСТИК АПАРАТНО-ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ «ФРАКТАЛ» ІЗ ЗАРУБІЖНИМИ АНАЛОГАМИ

При впровадженні інструментарію «Фрактал», призначеного для експертиз матеріалів і апаратури цифрового звукозапису (АЦЗ3), в експертну практику знадобилося порівняння його технічних характеристик з характеристиками відомих зарубіжних аналогів.

З відкритих джерел [1-6] вдалося з'ясувати деякі технічні характеристики апаратно-програмних комплексів «Юстифон» та «ІКАР Лаб» виробництва РФ і комплексу BATVOX, ASIS виробництва Італії та Іспанії, що використовуються в експертизі матеріалів і апаратури цифрового звукозапису. З аналізу їх характеристик витікає, що:

1. Усі ці засоби побудовані на виділенні із записаних сигналів за допомогою короткочасного перетворення Фур'є складової електромережі 50 Гц та її гармонік з подальшим дослідженням їх фазових співвідношень за довжиною фонограми. Але багаторічний досвід експертиз матеріалів і апаратури цифрового звукозапису показує, що такого роду сигнали відсутні в інформації, записаній на АЦЗ3 (чи вони не виділяються з сигналів шумів і мови, оскільки їх рівень нижчий рівня роздільної здатності методів, побудованих на короткочасному перетворенні Фур'є);

2. Рішення експертом приймається на підставі його оцінки непрямих показників, отриманих з розрахунків, зроблених експертним програмним продуктом, і є суб'єктивним. Рішення не має імовірного

У даний час створені і функціонують бази даних по конкретних об'єктах судової експертизи: «Метали» (відомості про метали і сплави); «Фарні розсіювачі»; «Марка» (характеристики автоемалей); «Волокно» (ознаки текстильних волокон); «Істевол» (відомості про барвники для текстильних волокон); «Папір» (відомості для установа виду паперу, його призначення, підприємства-виробника); «Помада» (відомості про склади різних губних помад, включаючи номер тону і фабрики-виробника); «Токслаб» (відомості про наркотичні, лікарські сполуки і їхні метаболіти); «Моделі зброї» (опис вогнепальної зброї промислового виробництва) і т.ін.

Крім цього напрямку, Л.Г. Едзубов [19] виділяє ще один, також пов'язаний з інформаційним забезпеченням судової експертизи напрям – інформаційне забезпечення різного роду управлінської, наукової, дидактичної діяльності.

Ще одним важливим напрямом автоматизації судово-експертних досліджень є створення систем аналізу зображень, що дозволяють здійснювати діагностичні й ідентифікаційні дослідження, наприклад, почеркознавчі (порівняння підписів), дактилоскопічні (порівняння слідів рук між собою і сліду з відбитком на дактилокарті), трасологічні (наприклад, за слідом взуття встановити його зовнішній вигляд), балістичні, портретні (реконструкція особи за черепом, фотографічне суміщення зображення черепа і фотографії), складання композиційних портретів («Фоторобот») і т.ін. Деякі з цих систем використовуються і з метою криміналістичної реєстрації. Протягом останніх двадцяти років основні зусилля по впровадженню обчислювальної техніки в експертні дослідження були спрямовані саме на розвиток цього напрямку, однак він виявився одним з найбільш складних.

Важливим напрямом використання інформаційних технологій в експертизах і дослідженнях є програмні комплекси або окремі програми виконання допоміжних розрахунків за відповідними формулами і алгоритмами, які необхідні, у першу чергу, в інженерно-технічних експертизах, наприклад, для моделювання умов пожежі чи вибуху з метою розрахунку кількісних процесів їх виникнення і розвитку, коли фізичне моделювання неможливе, а математичне – пов'язане зі складними трудомісткими розрахунками.

Значну кількість допоміжних розрахунків необхідно здійснювати в автотехнічних, електротехнічних експертизах. Як приклад, для використання розрахункових систем в електротехнічній експертизі, можна назвати систему «РАДІАНТ», що дозволяє здійснювати математичне моделювання аварійних режимів в електричних ланцюгах [20].

Спеціалізовані пакети прикладних програм вже створені для розрахунків при провадженні економічних і бухгалтерських експертиз,

деяких видів традиційних криміналістичних експертиз. Так, для виконання розрахункових завдань судово-балістичної експертизи розроблений програмний комплекс «Віднесення саморобного пристрою до вогнепальної зброї» [21].

Не менш важливим напрямом інформатизації експертиз і досліджень є розроблення програмного комплексу автоматизованого виконання експертних завдань, що включає, крім вище зазначених напрямів, ще й підготовку самого експертного висновку. Адже, при існуючому порядку проведення судових експертиз, який залишається без зміни протягом багатьох років, виконання і складання експертного висновку є дуже трудомістким процесом, особливо у випадках комплексних, багатооб'єктних експертиз, і вимагає значних працезатрат. У той же час експертне навантаження постійно зростає, що позначається негативно на якості експертних висновків. Експертні помилки суб'єктивного характеру, що виникають при цьому, пов'язані з професійною некомпетентністю експерта, вираженою у недостатньому володінні сучасними методиками і некоректному викладі. Істотно покращують стан справ спеціалізовані системи підтримки судової експертизи. За допомогою таких систем експерт одержує можливість правильно описати, класифікувати і дослідити надані на експертизу речові докази, визначити стратегію проведення експертизи, грамотно провести необхідні дослідження, відповідно до рекомендованих методик, підготувати і сформулювати експертний висновок.

Отже, на нашу думку, успішна автоматизація експертних досліджень можлива у випадку вирішення таких нагальних питань:

- розроблення сучасної концепції автоматизації судової експертизи;
- визначення принципів і напрямів організації автоматизованого проведення експертиз;
- виокремлення напрямів безпосереднього застосування математичних методів і комп'ютерної техніки під час виконання завдань судової експертизи;
- підготовка спеціалістів з урахуванням сучасних умов широкого впровадження математичних методів і комп'ютерної техніки;
- створення автоматизованих систем та їх комплексів, банків даних з метою накопичення відповідної інформації;
- розроблення системи комп'ютеризації судової експертизи на сучасних принципах класифікації судових експертиз;
- теоретичне поглиблення вчення про інформаційні процеси в судовій експертизі;
- продовження впровадження інформаційного забезпечення в безпосередні експертні дослідження;

У другому експерименті кожна з ЦФ, раніше записаних на кожному екземплярі АЦЗЗ, була використана як вихідна фонограма для виготовлення фальсифікату. Фальсифікати виготовлялися в звуковому редакторі шляхом вирізування та вставки фрагментів і запам'ятовувалися в окремих файлах. При цьому вирізка та вставка фрагментів робилася так, щоб уникнути утворення фазових набігів та інших нестикувань при монтажі. Вирізувалися і вставлялися фрагменти різної тривалості – від 3 мсек до 30 сек. Потім вихідна та оброблена ЦФ порівнювалися між собою і визначалося, чи з'явилися зміни в результатах порівняння. Цей експеримент став можливим тому, що при порівнянні однієї й тієї ж ЦФ з самою собою результат порівняння показує однакові фрактальні характеристики, а ймовірність величини помилки І роду при цьому дорівнює нулю.

В результаті першого експерименту було показано, що програмою «Фрактал» в 100% проведених порівнянь були правильно встановлені факти запису ЦФ на одній або різних АЦЗЗ при певній величині ймовірності помилки І роду. Результати експерименту були зведені в таблицю.

В результаті другого експерименту було встановлено, що незалежно від тривалості вирізаного та переставленого фрагмента програма «Фрактал» забезпечує індикацію зміни фрактального складу досліджуваної фонограми, отже, має високу чутливість і потенційно придатна для виявлення слідів такого монтажу.

Потім, на підставі порівняльних досліджень 363 пар ЦФ було визначено оціночне значення ефективності програми «Фрактал» за математичним сподіванням і середньоквадратичному відхиленню (СКВ) ймовірності величини помилки І роду.

Обидві ці величини розраховувалися за відомими формулами, виходячи з припущення щодо нормальності розподілу величини цієї помилки [1, с. 50].

Математичне сподівання розраховувалося за формулою

$$m_x = \frac{1}{N} \sum_{i=0}^N S_i$$

, де

S_i – значення величини ймовірності помилки І роду для кожної i -ої вибірки,

N – кількість вибірок [2, с. 29],

а СКВ – за формулою

$$\sigma = \sqrt{\frac{(m_x - \bar{x})^2}{N-1}}$$

В результаті розрахунку встановлено, що оціночне значення математичного сподівання величини ймовірності помилки І роду

повторюваності термінів у текстових одиницях, причому в певних синтаксичних позиціях, коло яких обмежене;

– терміни розповсюджуються в комунікативних одиницях тексту – реченнях: в синтаксичних позиціях додатків, в приєднующих конструкціях функціонують здебільшого терміни;

– саме терміни – активні компоненти тематичних структур, носії «нового» в тематичних висловлюваннях;

– терміни – розповсюджений засіб внутрішньотекстової єдності;

– вилучення термінологічних одиниць у текстах може здійснюватись спеціалістами на основі критеріїв: понятійного, дефініційного, відтворюваності.

Такі головні, на наш погляд, функціональні та семантичні передумови виконання термінами у науці криміналістиці ще однієї, текстоутворюючої функції – функції конструктивно-змістовних одиниць спеціального тексту як семантичних «вузлів» змісту.

Рибальський О.В., Журавель В.В., Соловійов В.І.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЕКСПЕРТИЗИ МАТЕРІАЛІВ І ЗАСОБІВ ЦИФРОВОГО ЗВУКОЗАПИСУ «ФРАКТАЛ»

При впровадженні програми і методики «Фрактал» в експертну практику виникла необхідність перевірити ефективність цього інструментарію. Це необхідно для проведення порівняльних досліджень його характеристик із зарубіжними аналогами, що використовуються у теперішній час в експертизі матеріалів та апаратури цифрового звукозапису (АЦЗЗ).

Для цього було проведено два експерименти:

– з перевірки достовірності ідентифікації АЦЗЗ;

– з перевірки роздільної здатності програми «Фрактал».

При їх проведенні були використані 17 АЦЗЗ різних марок і типів – від професійних цифрових диктофонів до диктофонів, вбудованих в мобільні телефони. Апаратура охоплювала запис на усіх стандартних частотах дискретизації (ЧД) від 8 до 44,1 кГц. При цьому АЦЗЗ для експерименту підбиралася так, щоб для кожної ЧД було використано не менше трьох різних апаратів запису.

Згідно з методикою проведення експертизи із застосуванням програми «Фрактал», в першому експерименті на кожному екземплярі досліджуваної АЦЗЗ при різних ЧД були записані по чотири цифрові фонограми (ЦФ) – три зразкові і одна «спірна». Потім перевірялася здатність програми «Фрактал» визначати ЦФ, зроблені на одній і різній АЦЗЗ. Перевірка проводилася шляхом попарних порівняльних досліджень фрактальних характеристик зразкових і «спірних» ЦФ, записаних на одній і різній АЦЗЗ.

– широке запровадження інформаційного забезпечення в різного роду управлінську, наукову та дидактичну діяльність;

– удосконалення систем аналізу зображень, з метою покращення виконання діагностичних й ідентифікаційних завдань;

– подальше розроблення програмних комплексів або окремих програм виконання допоміжних розрахунків за відповідними формулами й алгоритмами;

– удосконалення автоматизації підготовки самого експертного висновку.

Список використаних джерел

1. Эджубов Л.Г. Теоретические аспекты применения математических методов и ЭВМ в судебной экспертизе / Л.Г. Эджубов // Основы судебной экспертизы. Общая теория. – М., 1997. – Ч. 1, с. 331.

2. Барбосов Ю.А. Внедрение в практику работы экспертного учреждения современных методов исследования и средств вычислительной техники – необходимые предпосылки повышения качества экспертиз и совершенствование управленческой деятельности / Ю.А. Барбосов // Использование математических методов и ЭВМ в экспертной практике : сборник научных трудов. – М. : изд. ВНИИСЭ, 1989, с. 39-50.

3. Грановский Г.Л. НТР и перспективы совершенствования судебной экспертизы / Г.Л. Грановский // Вопросы судебной экспертизы : сб. науч. трудов. – М., 1980. – № 43, с. 24.

4. Викарук А.Я. Основные направления применения математических методов и ЭВМ в некоторых родах судебной экспертизы / А.Я. Викарук // Проблемы автоматизации создания информационно-поисковых систем и применение математических методов в судебной экспертизе : сб. науч. трудов. – М. : изд. ВНИИСЭ, 1987, с. 31.

5. Собко Г.М. Некоторые возможности математической формализации идентификационного судебно-почерковедческого исследования / Г.М. Собко // Применение математических методов и вычислительной техники в праве, криминалистике и судебной экспертизе : матер. симпозиума. – М., 1970, с. 112.

6. Стачекас С.Ю. Автоматизация в судебной экспертизе : Общая концепция и конкретные трудности / С.Ю. Стачекас, Г.Ф. Архипов // Использование математических методов ЭВМ в экспертной практике : сб. науч. трудов. – М. : изд. ВНИИСЭ, 1989, с. 51-57.

7. Аубакиров А.Ф. Основные принципы организации автоматизированного производства экспертиз / А.Ф. Аубакиров // Использование математических методов ЭВМ в экспертной практике :

сб. науч. трудов. – М. : изд. ВНИИСЭ, 1989, с. 62-66.

8. Шахтарина Н.И. Об актуальности методологических проблем автоматизации судебной экспертизы / Н.И. Шахтарина // Использование математических методов ЭВМ в экспертной практике : сб. науч. трудов. – М. : изд. ВНИИСЭ, 1989, с. 58-62.

9. Аринушкин Г.П. Математизация и автоматизация экспертных исследований в условиях перестройки работы – важнейшее направление повышения качества и оперативности производства судебных экспертиз / Г.П. Аринушкин // Использование математических методов ЭВМ в экспертной практике : сб. науч. трудов. – М. : изд. ВНИИСЭ, 1989, с. 7-21.

10. Викарук А.Я. Проблемы подготовки специалистов СЭУ в условиях широкого применения математических методов и средств вычислительной техники в производстве судебных экспертиз / А.Я. Викарук // Использование математических методов ЭВМ в экспертной практике : сб. науч. трудов. – М. : изд. ВНИИСЭ, 1989, с. 81-83.

11. Готт В.С. Категории современной науки / В.С. Готт, Э.И. Семенюк, А.Д. Урсул. – М., 1984, с. 97.

12. Основы судебной экспертизы : метод. пособ. / под ред. Ю.Г. Корухова. – М. : РФЦСЭ МЮ РФ, 1997. – Ч. 1. Общая теория, с. 64.

13. Основы судебной экспертизы : метод. пособие / под ред. Ю.Г. Корухова. – М. : РФЦСЭ МЮ РФ, 1997. – Ч. 1. Общая теория, с. 168.

14. Толстухина Т.В. Современные тенденции развития судебной экспертизы на основе информационных технологий: дис. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 / Т.В. Толстухина. – М., 1999, с. 74-75.

15. Проблемы автоматизации экспертных исследований / Ю.Ф. Жариков, Ю.Ю. Орлов, И.А. Струк, Ю.С. Харабуга // Теория та практика судової експертизи і криміналістики : зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. ; ред. кол. М.Л. Цимбал, М.І. Панов, Е.Б. Сімакова-Єфремян та ін. – Харків : Право, 2002. – Вип. 2, с. 458-461.

16. Шляхов А.Р. Классификация судебной экспертизы / А.Р. Шляхов // Общее учение о методах судебной экспертизы : сб. науч. трудов. – М. : изд-во ВНИИСЭ, 1977, с. 9-53.

17. Бычкова С.Ф. Становление и тенденции развития науки о судебной экспертизе : учеб. пособ. / С.Ф. Бычкова. – Алма-Ата, 1994, с. 200.

18. Белкин Р.С. Правовое регулирование применения математических методов и ЭВМ в судебной экспертизе / Р.С. Белкин, Е.М. Лифшиц // Проблемы автоматизации, создания информационно-поисковых систем и применение математических методов в судебной экспертизе : сб. науч. тр. – М. : изд-во ВНИИСЭ, 1987, с. 25.

19. Эджузов Л.Г. Основные направления использования компьютерных технологий / Л.Г. Эджузов // Автоматизация

параграф тощо);

– у більшості випадків розчленування на категорійні блоки (наприклад: криміналістична техніка, криміналістична методика, криміналістична механоскопія, криміналістичне слідознавство) виконується з аналітичною метою і орієнтується на різні рівні організації тексту. Головні з них:

– лексико-граматичний (розчленування на словосполучення, речення, стійкі словесні комплекси, синтаксичні одиниці);

– логіко-композиційний (комунікативні блоки: назва, вступ, висновки);

– тематичні блоки з використанням фактичного матеріалу, прикладів із практичної діяльності органів внутрішніх справ, посилань на висновки експертів за конкретними кримінальними провадженнями; описання, міркування. Для прикладу: роботи В.П. Бахіна характеризуються наявністю філософських міркувань, співставлень різних авторських точок зору вчених-криміналістів. Перераховані ознаки текстових робіт з криміналістики, незалежно від їх природи, є результатом послідовного розбиття за тими чи іншими ознаками лінійної структури тексту на різнооб'ємні частини. Одиницям такого розмежування не властива регулярність, структурна та семантична канонічність. Отже, семантика наукових повідомлень з криміналістики – це результат відображення мисленнєвого змісту в системному мовному поєднанні. Для повного сприйняття повідомлень, викладених мовою науки криміналістики, необхідно враховувати також і позамовні фактори, тому добір конструктивно-змістовних одиниць повинен опиратися на процес аналізу конкретної предметно-понятійної галузі криміналістики.

Таким чином, конструктивно-змістовна одиниця мови науки криміналістики повинна:

– мати мовленнєву природу, бути реалізованою в тексті;

– бути засобом передавання й адекватного сприймання інформації;

– бути регулярним компонентом текстових фрагментів;

– характеризуватися певною канонічністю структурної організації;

– бути інформативною, семантичною наповненою одиницею, являючи собою фрагмент основного змісту тексту;

– володіти комунікативною самостійністю, тобто бути семантичною домінантою комунікативних складових (речення, абзацу, понадфразової єдності);

– мати критерії однозначного визначення в тексті;

– мати широку, визначену систему семантичних зв'язків у тексті.

Отже, в комунікативно значущих одиницях спеціального тексту (мінімальна – речення) функціонування терміна характеризується:

– регулярністю, що виражається в майже обов'язковій

методов в судебно-медицинской экспертизе : методические рекомендации / Ю.А. Комаровский. – СПб., 1998. – 16 с.

5. Конституція України : станом на 28 січ. 2016 р. : відповідає офіц. тексту. – Х. : Право, 2016. – 64 с.

Радецька В.Я.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОЗНАКИ КАТЕГОРІЙНО-ПОНЯТІЙНИХ ОДИНИЦЬ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

У практиці дослідження категорійно-понятійного апарату криміналістики труднощі викликає упорядкування його термінологічного складу, виявлення термінів загальних понять, що відображають типові одиниці змістовного та структурного планів. Тому, зважаючи на важливість розгляду саме термінологічного складу криміналістики, на нашу думку, варто зупинитися на його структурно-функціональних особливостях.

Конструктивно-змістовними одиницями (КЗО), якими є терміни, ми називаємо семантичні складові тексту, які є базою, матеріалом для побудови будь-яких значущих текстових компонентів. Спеціальний текст нами розглядається як розгорнута мовна одиниця професійного спілкування криміналістів (як науковців, так і практиків), що забезпечує комунікацію посередництвом лінгвістично організованого передавання наукових повідомлень. Функція комунікативної спрямованості спеціального тексту – це аргументоване передавання інтелектуальної інформації, що визначає як його загальну семантику, так значення і функції його складових.

Питання про семантичні складові тексту, принципи і мотиви його сегментації відносяться до проблемних і широко обговорюваних у лінгвістиці. У сучасній криміналістиці принципи категорійного розмежування, на нашу думку, мають варіюватися відповідно до таких цілей, як:

- необхідність упорядкування структурної та змістовної архітекτονіки;
- пізнання законів семантичної та структурної організації теми криміналістичного повідомлення;
- потреби моделювання і формалізованого представлення змісту.

Незалежно від мотивів тематичного та категорійного розмежування в науці криміналістиці, на прикладах останніх видань ми спостерігаємо дещо умовний або авторський підхід.

Характерними для сучасних наукових криміналістичних видань є такі ознаки:

- визначальною є авторська установка і розмежування на об'ємно-прагматичні фрагменти (підручник, том, глава, частина, розділ,

правоохранительных систем : матер. междунар. конф. – М., 1993, с. 28-30.

20. Зернов С.И. Расчетные оценки при решении задач пожарно-технической экспертизы / С.И. Зернов. – М., 1972, с. 11-12.

21. Кондратьев В.В. Возможности автоматизации решения задач по взрывотехнической экспертизе / В.В. Кондратьев // Информатизация правоохранительных систем: труды междунар. конф. – М., 1993, с. 114.

Калюга К.В.

ТЛУМАЧЕННЯ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ

Ми всі знаємо, що як особи – люди є дуже різними. Одні з них активно сприяють суспільному прогресу, інші, навпаки, перешкоджають йому: ухиляються від корисної праці, стають порушниками громадського порядку або займають ще якусь антисоціальну позицію.

Цінність особи залежить насамперед від її реального внеску в загальний суспільний поступ.

Ознаки особи можуть бути як позитивними, так і негативними. Останні найбільш характерні для особи злочинців. Таким чином, поняття – особа злочинця стосується соціальної суті людини, яка вчинила злочин, тобто порушила норми кримінального права.

Вивчення особи злочинця підпорядковане встановленню механізму злочинної поведінки, її детермінації і розробці на цій основі обґрунтованих рекомендацій щодо запобігання злочинам.

У філософському розумінні особа – продукт соціального розвитку, єдність загального, особливого і одиничного. Вона являє собою результат еволюції людського роду, успадковує і відображає соціальний досвід усіх попередніх поколінь. Водночас особа вбирає в себе ознаки певного суспільного устрою, до якого вона належить, що проявляється в її свідомості і світогляді. Окрім того, людина наділена неповторними рисами, що відображають її індивідуальний досвід, який обумовлений конкретним змістом сімейних, виробничих, побутових та інших відносин, тобто тим мікросередовищем, в якому вона живе.

Все це має важливе значення для правильного розуміння суті поняття особи злочинців, розкриття механізму формування їх криміногенних властивостей, а також для корекції їх поведінки.

У кримінології ж, підкреслюють те, що вивчення особи злочинців дозволяє на основі узагальнення причин та характеру індивідуальної злочинної поведінки виходити на загальні криміногенні фактори, пояснювати зміни показників злочинності, які пов'язані зі змінами в характеристиках осіб, які вчинюють злочини.

Взагалі, в криміналістичному аспекті проблема вивчення особи

злочинця сьогодні залишається найменш розробленою в юридичній літературі у порівнянні з кримінологічним, процесуальним та іншими аспектами. Особливо це стосується вивчення ознак і властивостей та джерел інформації про них, а також шляхів і методів використання цих даних в процесі кримінального провадження.

Людина не народжується особою, а стає нею в процесі входження в соціальне середовище та засвоєння ідей, поглядів, норм моралі і поведінки, властивих соціуму, до якого вона належить. Процес, протягом якого людина набуває свого конкретного соціального змісту, називається соціалізацією. Дефектом соціалізації є особа злочинця. Від народження ніхто не приречений на вчинення злочинів; злочинцями стають внаслідок неправильної соціалізації.

Оскільки поняття – особа злочинця має соціально-правовий характер, то вчинення злочину проявляє в особі тільки її антисуспільну спрямованість, але не розкриває повністю її соціальної сутності. Правильне судження про людину в цілому можливе лише на підставі усіх її ознак і проявів, співвідношення соціально-позитивних і соціально-негативних рис. Але у будь-якому разі особі злочинця притаманна деформація моральних переконань, життєвих установок, інтелектуальних та емоційно-вольових якостей. Морально-психологічні особливості особи злочинця перебувають у діалектичному зв'язку з її соціальними властивостями і повинні розглядатися у цій єдності.

Таких рис особи, які б заздалегідь і з неминучістю визначали вчинення особою злочинів, немає. Особливості особи, які обумовлюють антисуспільну поведінку, по-перше, є результатом певних умов життя, виховання, впливу, зв'язків; по-друге, вони призводять до вчинення злочину не автоматично, не фатально, а під впливом зовнішніх умов і обставин, конкретної ситуації, яка опосередкована свідомістю особи і яка зберігає можливість вибору різних варіантів поведінки.

Умовно, можна надати таке визначення особи злочинця – це людина, яка винна у вчиненні злочину та має певну сукупність соціальних, фізико-біологічних і психологічних ознак і властивостей, які в поєднанні із зовнішніми умовами й обставинами впливають на злочинну поведінку.

І все ж, треба визнати, проблема особи злочинця, все ще залишається дискусійною. Що продовжується вже понад сто років.

медична експертиза речових доказів. Дана експертиза здатна відповісти на питання: чи є на наданих предметах сліди сперми, крові, поту, піхвового епітелію; якщо так, то їх видова, родова і статевая приналежність; чи не належать вони вказаним особам; регіональне походження слідів крові (менструальна, статевих органів при ушкодженні дівочої плівки); якими хворобами страждає дана особа?

При виявленні на місці злочину, одязі або тілі потерпілого (підозрюваного) волосся, можливо призначити судово-медичну експертизу, на вирішення якої поставити такі питання: чи є надані об'єкти волоссям; чи належать вони людині або тварині; з якої частини тіла це волосся; яка групова і статевая приналежність волосся; якими захворюваннями волосся страждає людина [2, с. 585]?

В ході проведення генетичної експертизи виявляються не групові, а індивідуальні властивості досліджуваних об'єктів, що є прямим доказом в кримінальному провадженні [3, с. 21]. Такі дослідження можливі з мінімальною кількістю матеріалу, навіть частково зруйнованого (кров, сперма). Генетична експертиза вирішує такі питання: чи належить кров на одязі підозрюваного, на предметі, вилученому з місця події потерпілому; чи належить сперма на одязі потерпілого підозрюваному і т.д. [4, с. 10-12]. Аналіз кримінальних проваджень про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх показав, що генетична експертиза під час їх розслідування не проводилася в жодному випадку (на нашу думку, через велику вартість), що є значним недоліком, оскільки проведення біологічних експертиз не дає результатів, на підставі яких слідчий міг би зробити однозначний висновок про належність того чи іншого об'єкта конкретній особі. Між тим, згідно зі ст. 62 Конституції України, усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [5]. Крім того, ймовірнісні висновки можуть призвести до засудження невинних. Щоб уникнути цього, вважаємо за необхідне в складних випадках під час розслідування статевих злочинів щодо неповнолітніх проведення генетичних (генотипоскопічних) експертиз.

Список використаних джерел

1. Сахнова Т.В. Судебная экспертиза / Т.В. Сахнова. – М. : Городец, 2000. – 367 с.
2. Волков В.Н. Судебная медицина : учеб. пособие для вузов / В.Н. Волков, А.В. Датий ; Под ред. проф. А.Ф. Волынского. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. – 639 с.
3. Гунарев С.А. Тактика назначения генотипоскопической экспертизы при расследовании убийств и изнасилований / С.А. Гунарев, В.О. Белоносов // Следователь. – 2000. – № 5. – С. 21-23.
4. Комаровский Ю.А. Применение молекулярно-генетических

свободи та статевої недоторканості неповнолітніх показує, що найчастіше в кримінальних провадженнях про розглядувані злочини призначаються судово-медична експертиза потерпілого і підозрюваного та судово-медична експертиза речових доказів.

Для призначення таких експертиз необхідно дотримуватися вимог вилучення речових доказів. Вони повинні бути ретельно упаковані з метою уникнення будь-яких змін. Типовими помилками, що допускаються під час упаковки речових доказів, є ненадійний пакувальний матеріал та упаковка вологого (непросушеного) одягу і т.д.

Слідчий також повинен звертати увагу на порядок призначенні різних видів експертиз. Так, при призначенні комплексної судово-біологічної та судово-медичної експертиз, спочатку проводиться дослідження слідів крові, а потім – наявних пошкоджень. Якщо предмет дослідження містить сліди сперми і мікрочастинки, то останні повинні бути спочатку вилучені на липку стрічку, в противному випадку одне експертне дослідження знищить сліди, що є об'єктами іншої експертизи.

Вибір експерта є важливим процесуальним рішенням, оскільки від правильного призначення експерта залежить достовірність і повнота експертизи [1, с. 135]. Як правило, некомпетентність експерта виявляється вже після проведеного експертного дослідження і оцінки експертного висновку, тобто коли слідчий вже нічого не може виправити. Оскільки далеко не завжди можливе проведення повторної експертизи (речові докази можуть бути вже непридатними для дослідження), некомпетентність експерта призведе до втрати речового доказу.

При призначенні судово-медичної експертизи потерпілого на вирішення експерта ставляться такі питання: чи є у потерпілого в піхві і (або) задньому проході ушкодження, що свідчать про вчинення відносно нього статевих актів; чи порушена цілісність дівочої пліви, давність її порушення; чи є у потерпілого в піхві, задньому проході і ротовій порожнині сліди сперми, крові; чи є у нього тілесні ушкодження, їх давність, тяжкість, характер, локалізація, механізм утворення; чи страждає потерпілий венеричними захворюваннями або Віл-інфекцією?

При призначенні судово-медичної експертизи підозрюваного на вирішення експерта ставляться такі питання: чи є у підозрюваного тілесні ушкодження, їх давність, тяжкість, характер, локалізація, механізм утворення; чи здатний він до фізіологічного статевих актів; чи є у нього в місці статевих органів сліди крові, піхвового епітелію?

Поряд із судово-медичною експертизою живих осіб важливим видом експертизи під час розслідування статевих злочинів є судово-

Клименко Н.І.

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРТІВ У МІЖНАРОДНИХ СУДАХ

Вищим судовим органом Європейського Союзу є Європейський суд, який забезпечує уніфіковане застосування і тлумачення права ЄС. Вказаний суд, як правило, призначає експертів, коли для вирішення питань при провадженні в справі потрібні наукові, технічні або інші знання.

В деяких випадках Європейським судом призначаються експертизи правового характеру, висновки яких стосуються правових питань. В обов'язки експертів входить і тлумачення європейського права. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) виносить рішення за заявами про порушення цивільних і політичних прав, що зафіксовано в Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ). Висновок експерта не накладає на суддю формальних зобов'язань. В цивільному судочинстві діє загальноновизнаний принцип вільної оцінки усіх доказів, що надаються сторонами.

Суд є єдиним і виконавчим органом, що виносить рішення з фактичних обставин. В європейських судах експертами можуть бути призначені різні органи, головним чином, органи публічної влади як європейська комісія, окремі особи або комітети. Призначення здійснюється суб'єктом або сторонами на підставі їх одностайного сумісного рішення.

В арбітражній процедурі (Третейських судах) використовують суддів для роз'яснення питань правового характеру, тобто встановлення змісту права. Арбітри в міжнародних суперечках, як правило, мають високу кваліфікацію, щоб встановлювати зміст як іноземного, так і міжнародного права і оцінки, принципів та порядку його застосування. Вони мають значний потенціал і орієнтуються в різних правових системах.

Схемами в арбітражній процедурі найчастіше розглядають суперечки з іноземним елементом. Від арбітрів, що розглядають справи і виносять по ним рішення, не потребують юридичної кваліфікації, оскільки вони мають замість юридичної іншу кваліфікацію. Наприклад, якщо предметом спору є відношення за договором будівельного підряду, а арбітраж буде складатися із таких спеціалістів, оцінка технічних аспектів справи навіть не потребує експертного вивчення. В цьому випадку арбітраж потребує професійну підтримку з правових питань, оскільки рішення, що виносяться арбітражем повинні відповідати нормам і приписам встановленим правом. В третейському провадженні арбітри повинні знати право, оскільки вони зобов'язані вирішувати спори, і, відповідно застосовувати його. Таким чином, потреба в залученні експерта і разом

з тим призначенні експертизи в третейському процесі виникає, а також використовується, завжди, коли арбітри не мають достатніх спеціальних знань. При цьому в Законі не вирішено, про які спеціальні знання і про яку спеціальність йде мова.

В арбітражі існують такі самі відмінності правових культур щодо використання експертів, як і в провадженнях державних судів.

В континентальних країнах в арбітражному розгляді більш значну роль відіграють експерти, які залучаються сторонами, ніж експерти, що визначаються арбітражним складом суду. При цьому третейські суди мають можливість залучати експертів самостійно – як за пропозицією сторін, так і за власною ініціативою. Право арбітражного суду на призначення експерта витікає з функції арбітражного розгляду спорів, які виникають в більш правових системах (крім Чехії та Болгарії), які є порівняльними за рівнем альтернативного розгляду в державних судах з точки зору права. Право сторін на залучення експерта виникає, головним чином, із їх власної автономії, яка в третейських провадженнях є великою.

З практикою призначення експертів сторонами пов'язують такі недоліки:

- неможливість забезпечити повну незалежність від сторони, яка його призначила;
- відсутність чіткості у відповідях і зроблених висновках;
- відсутність взаємодії між експертами сторін у визначенні кола досліджуваних фактів;
- прямий і перехресний допити експертів під час слухання часто не виправдовують надій.

За результатами слухання, в яких були допитані експерти, арбітражний суд може запросити у експертів додаткові висновки, які вони дадуть разом або кожен окремо.

В багатьох судових процесах існує правило, що суддя, відмовляючись прийняти висновок експерта, повинен надати свої мотиви. В міжнародному арбітражі такого правила немає, хоча позитивною практикою вважається встановлення арбітражним судом у своєму рішенні мотивів відмови використовувати висновки експертів.

Якщо в арбітражі виникає необхідність в спеціальних знаннях в галузі права, які необхідно застосувати, то сторони або арбітражний суд можуть звертатися для отримання висновків про зміст і застосування норм права, які повинні бути застосовані під час вирішення спору. В результаті арбітражний суд отримує спеціальні знання, які самостійно використовуються під час вирішення спору. Експерт в галузі права застосовує свої спеціальні знання з метою дослідження доказів права (наприклад, текстів закону). Отримавши разом з висновком експерта ці докази, арбітражний суд може

спектрометр; спектрометр енергії рентгенівського випромінювання; спеціальні лампи денного освітлення; лазерний діамантовий сканер OGI тощо.

Характеристики дорогоцінного каміння визначаються згідно з Технічними умовами і регламентом ДГЦУ, відповідно до традиційних для країн СНД методів і міжнародних правил. Враховуючи спектр методів гемологічної експертизи, вона виконується досвідченими спеціалістами, які мають вищу освіту та спеціальну кваліфікацію, отриману в провідних гемологічних центрах. За результатами експертизи видається експертний висновок за формою, затвердженою Міністерством України.

Особливим питанням гемологічної експертизи є маркування дорогоцінного каміння. Маркування дорогоцінного каміння встановлюється чинним законодавством, нормативною та технічною документацією. Маркування одного дорогоцінного каменя природного походження чи партії незакріплених дорогоцінних каменів повинно містити інформацію щодо якісних характеристик, яка наноситься на етикетку ювелірного виробу, паперовий пакет, або на спеціальний бланк.

Усі процесуальні і непроцесуальні форми застосування спеціальних знань у практичній діяльності з розслідування незаконного видобутку бурштину тісно взаємозалежні, впливають одна з іншою, доповнюють одна одну і тільки комплексне, грамотне їх використання забезпечує вирішення завдань кримінального провадження.

Пяковський В.В.

ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Під час розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх, своєчасне призначення судово-медичних експертиз є запорукою швидкого та повного їх розслідування й найважливішим засобом доказування вини підозрюваних. За винятком показань потерпілого і результатів впізнання вина підозрюваного може бути доведена лише висновками експертиз. Тому необхідно мати на увазі, що зволікання з проведенням експертиз може призвести до непоправної втрати слідів злочину. Наприклад, призначення потерпілому судово-медичної експертизи доцільним є лише в межах до 3 діб з моменту вчинення такого злочину.

Судово-слідча практика розслідування злочинів проти статевої

наелектризованим статичною електрикою і буде притягувати маленькі шматочки паперу, нитки і пил. Але, багато пластмас мають ті самі властивості, але якщо вони не «наелектризувались», то це явна підробка.

Спосіб 8. визначення структури під мікроскопом або лупою. Як зовні так і в середині натуральний бурштин повинен мати відповідну структуру: характерні течії і тріщинки, пухирці повітря, залишки рослинності.

Спосіб 9: інклюдії. Включення комах також можна зустріти в імітаціях бурштину. Якщо крильця комах складені, це говорить про те, що інклюдія була проведена пост мортем (помертвено – лат.). А в справжньому бурштині жива істота, що потрапила в смолу, намагалося вибратися, тому крила у неї в розправленому вигляді. Також в імітації можуть бути групи комах або рослин, які просто не змогли б в нього потрапити, або за середовищем існування, або ж за віком.

Спосіб 10: корка вивітрювання. При тривалому перебуванні на повітрі поверхня бурштину змінюється. Якщо розламати або розпиляти шматок бурштину, то можна побачити, що поверхня його забарвлена інтенсивніше, ніж центральна частина. Корка вивітрювання у балтійського бурштину або відсутня зовсім або досягає незначної товщини від 0,3 до 1 мм. Як правило, має буро-жовтий колір. Товщина корки у рівненського бурштину коливається в межах від 0,5 до 4 мм і часто має червоний, оранжевий, бурий, а іноді, темно-коричневий відтінок. У ділянках з тріщинами цей процес йде повніше, ніж у суцільному шматку, і закінчується утворенням корки окислення (вивітрювання), часто розбитою тонкими тріщинами на полігональні ділянки різного розміру.

Спосіб 11: ІЧ-спектроскопія бурштину. Інфрачервона спектроскопія є потужним експресним методом діагностики та ідентифікації бурштину. Як і будь-яка органічна речовина, бурштин має свій унікальний ІЧ-спектр поглинання, що дозволяє відрізнити його від синтетичних імітацій.

Щодо використання спеціальних знань зазначених і регламентованих кримінальним процесуальним кодексом (процесуальних), то при розслідуванні незаконного видобутку бурштину призначається гемологічна експертиза – це вид ґрунтознавчої експертизи, що виконується з метою встановлення природи мінералів, в тому числі дорогоцінних каменів, джерела їх походження, складу і технології виробництва їх синтетичних аналогів та імітацій.

Гемологічна (мінералогічна) експертиза проводиться з використанням інструментальних методів і за допомогою сучасного обладнання такого як мікроскопи D-Score; рефрактометри; ІЧ-Фур'є -

самостійно досліджувати їх і прийти до власних висновків, які відрізняються від висновків експерта.

Вимога про незалежність експерта приймається юристами арбітражної практики, коли мова йде про експертів, призначених арбітражним судом. Під незалежністю такого експерта розуміють відсутність між експертом та стороною, її представниками, консультантами, свідками, призначеними експертами, які можуть впливати на їх висновок. У випадках призначення сторонами експертів думки вчених різні. Деякі прагматично налаштовані автори вважають, що забезпечення таких експертів неможливо, оскільки ці відносини пов'язані з отриманням нагороди.

Історично законодавство про міжнародні експертні арбітражі в багатьох країнах і значна частина арбітражних регламентів в міжнародних арбітражах сформувались під впливом континентальної правової традиції. Тому їх сучасні регламенти встановлюють суворі вимоги до залучення арбітражним судом експертів, в тому числі відносно їх незалежності і без дієздатності.

В деяких країнах континентальної традиції, в останній період, спостерігається тенденція вносити в законодавство про арбітраж норми про призначення експертів сторонами, що повинно сприяти кращому застосуванню цієї практики.

Арбітражні регламенти не встановлюють спеціальних вимог стосовно форми і змісту звіту експерта, а обмежуються, як правило, вимогами, щоб він був наданий в письмовій формі за підписами експертів до слухання, або в строк, встановлений арбітражним судом.

Висновок експерта, наданий арбітражному суду, може супроводжуватися допитом під час усного слухання.

Ця практика є позитивною особливо тоді, коли експерту поставлений значний обсяг питань або одна із сторін оспорує висновок.

Список використаних джерел

1. Александр Белоглазев, Рената Хорова Эксперты в международных условиях». – К.: Таксон, 2011.
2. Shwazz – ct Kondar C.N. The Vanna Ruler A Commentary on International Arbitration in Australia, 2009, page 526-528.
3. Zew K et Mostelis Z Compara tier International Arbitration, 2003, page 576.
4. Пильков К.Н. Доказательства и доказывание в международном коммерческом арбитраже: Научно-практическое пособие. – К.: Освіта України, 2016. – 610 с.

Кобилянський О.Л., Таран М.І.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЮЧИХ АПАРАТІВ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

В останні роки, з розвитком високошвидкісних бездротових мережевих систем, цифрових, інформаційних технологій, компактних роторів та портативних елементів живлення, стрімкого розвитку та широкої популярності набули безпілотні літальні апарати (БПЛА), які використовуються у цивільній, та військовій авіації. Дана популярність викликана можливостями зменшення втрат авіаційної техніки, зниження засобів на її обслуговування та підвищення ефективності її використання, невисокою складністю в підготовці пілотів, значною мобільністю та маневреністю безпілотних літальних апаратів [2].

Сфера застосування БПЛА постійно розширюється і включає все більше практичних завдань як у цивільній, так і у військовій галузях. До них можна віднести низку завдань, таких як:

- авіарозвідка;
- картографування;
- моніторинг (метеорологічний, екологічний) та інші [4].

Розвиток даного класу авіатехніки обумовлений низкою специфічних переваг, реалізація яких дозволяє отримати суттєву перевагу над пілотованою авіацією для широкого спектру завдань. Перш за все, це відсутність екіпажу, відносно невелика вартість БПЛА, невеликі затрати на їх створення, виробництво та експлуатацію, великі відстані та дальність польотів, висока маневреність комплексу БПЛА, відсутність необхідності наявності сучасних аеродромів [2].

Працівники правоохоронних органів завжди приділяли особливу увагу огляду місця події – найважливішій слідчій (розшуковій) дії, від якої, значною мірою, залежить результат розслідування багатьох злочинів. Дедалі більшого значення набуває огляд місця події (ОМП) в наш час: підвищились вимоги до забезпечення повноти доказування; зростає кримінальний професіоналізм злочинців; багатьом з них відомі методи роботи правоохоронних органів та значення слідів, вилучених з місць подій. В цих умовах, своєчасність розкриття злочинів, повнота й об'єктивність їх розслідування визначається якістю проведення ОМП та його результативністю [3].

Але, спираючись на багаторічний досвід експертної та слідчої практики, як правило, по прибуттю слідчо-оперативної групи на місце події та при огляді, значна частина речових доказів та слідової інформації можуть бути пошкоджені або втрачені й непридатні для подальшого дослідження. Основними причинами неякісного огляду місця події на відкритій місцевості є:

- недоліки в організації та охороні місця події;
- проблеми у визначенні меж огляду;

Спосіб 1: загальний вигляд. Камінь повинен бути схожим на бурштин за кольором, вагою, прозорістю, формою і розміром. Бурштин зустрічається у вигляді зерен, жовен і пластин розміром від кількох міліметрів до 50 см. Часто прозорий, колір переважно жовтий (сукциніт), помаранчевий до вишнево-червоного (руменіт, Бірма), відомі воскової (бастард) і молочно-білий (кістяний) бурштин.

Спосіб 2: термопроба. Спробуйте підпалити отриману з каменю крихту або розігрітою голкою доторкнутися до бурштину в непомітному місці. Натуральний бурштин одразу почне поширювати приємний аромат соснової смоли, хвої. Пластмаса буде пахнути – палаючою гумою, пластиком, буде коптити.

Спосіб 3: проба на розчинник. Щоб відрізнити копал від справжнього бурштину капніть краплю спирту на виріб і прикладіть палець. Якщо поверхня суха – бурштин, липка – копал. При відсутності спирту скористайтеся ацетоном: капніть на виріб і залиште на 3 секунди. Після цього зітріть краплю, якщо залишилося пляма – копал.

Спосіб 4: щільність. Спосіб простий, але ефективний. Натуральний бурштин тоне у звичайній воді, оскільки середня щільність бурштину дорівнює 1,08-1,12 г/см³, а щільність води при кімнатній температурі (20°C) – 0,99 г/см³. Але, якщо в 100 мл води додати 31,72 г (2-3 чайні ложки) кухонної солі (хлорид натрію, NaCl), то щільність отриманого розчину буде 1,20 г/см³. Якщо в отриманий розчин опустити натуральний бурштин – він спливе. Сучасні смоли і пластмаса відрізняються від бурштину більш високою щільністю (>1,20 г/см³), тому будуть опускатися на дно. Але, якщо виріб укладено в металеву оправу, скористатися цим способом буде важко. Також не забудьте потім відмити бурштин від солі, щоб не зіпсувати поверхню сольовою кіркою.

Спосіб 5: крихкість. Проведіть по поверхні каменю не надто гострим лезом. Натуральний бурштин тут же дасть дрібну крихту. Імітація бурштину із пластмас може дати тільки стружку, причому ще й закручену. Імітація бурштину зі скла залишиться цілою. Так само натисніть на виріб твердим предметом. Якщо на ньому залишиться слід, перед вами копал.

Спосіб 6: люмінесценція. Якщо доступний апарат для перевірки грошових купюр, то можна перевірити камінь в ультрафіолетовому світлі. Під впливом ультрафіолетового випромінювання бурштин почне люмінесціювати – давати світло переважно від блакитно-білого до жовто-зеленого. Більшість пластмас в ультрафіолетових променях не світяться, копал стає білим, бірманіт – блакитним.

Спосіб 7: електризуємість. Шерстяною ганчірочкою енергійно потріть бурштин. Натуральний бурштин стане злегка

пристроїв відрізняється від інших способів вчинення злочину двома взаємозалежними властивостями: високою уражаючою здатністю факторів вибуху та часто непередбачуваними наслідками його вчинення для оточуючого середовища. На відміну від застосування холодної або вогнепальної зброї, вибух не має цілеспрямованого характеру.

Що стосується суб'єкта, який вчиняє злочини із застосуванням саморобних вибухових пристроїв, то варто зазначити те, що ним передбачається відсутність безпосереднього контакту злочинця й об'єкта посягання, що дозволяє злочинцям діяти непомітно для оточуючих і для потерпілих в момент вибуху.

Список використаних джерел

1. Бульба Т.М. Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв / Т.М. Бульба. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2009. – 26 с.

2. Волохова О.В., Єгоров Н.Н., Жижина М.В. Криміналістичне дослідження вибухової зброї і слідів її застосування / О.В. Волохова, Н.Н. Єгоров, М.В. Жижина. Криміналістика. – М.: Проспект, 2011. – С. 156-157.

Пустовойтова Я.В.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ

Використання спеціальних знань саме по собі має певне теоретичне й практичне значення. Висвітлюючи сукупність форм застосування спеціальних знань як систему, потрібно виділити окремі елементи, що мають відносно системи властивості підсистем. В основу розподілу цих форм найкраще покласти відношення до них законодавця. У залежності від цього можна виділити такі форми використання спеціальних знань: зазначені і регламентовані кримінальним процесуальним кодексом (процесуальні); не зазначені і не регламентовані законом (непроцесуальні).

На практиці при розслідуванні незаконного видобутку бурштину широко використовуються спеціальні знання у формах, не зазначених і не регламентованих законом. Оскільки в даний час існує безліч пластмас, синтетичних смол, целулоїду, скла і композитів, які дуже добре відтворюють основні властивості натурального бурштину (такі вироби називаються імітаціями бурштину), тому актуальним є застосування спеціальних знань у формі технічних обстежень і попереднього дослідження.

Існує кілька способів діагностики натурального бурштину:

– привнесення слідової інформації учасниками слідчо-оперативної групи, свідками, сторонніми особами;

– недосяжність або ускладнені умови доступу до місця події (водойма, болото, урвище, колодязь тощо);

– ускладнене або неможливе орієнтування місця події на значних ділянках відкритої місцевості тощо [1].

Використання при ОМП засобів і пристроїв, які могли б зафіксувати обстановку без контакту до субстрату (який, як правило, є носієм слідової інформації), при цьому прив'язуючи знімки до геолокаційних даних, може вирішити низку проблем, що виникають при слідчих (розшукових) діях. Такими засобами (пристроями) можуть стати дистанційно керовані безпілотні апарати.

Досвід використання дистанційно керованих безпілотних апаратів доволі широкий. Наземні дрони використовуються за кордоном для пошуку постраждалих при стихійних лихах під завалами, для розмінування, при моніторингу зон з підвищеною радіоактивністю; підводні – для огляду дна водойм, затонулих кораблів, для проведення ремонтних робіт на морських нафтогазових добувних станціях; літаючі апарати – в георозвідці, при картографуванні; для авіарозвідки і коригування вогню у військовій сфері; для екологічного моніторингу; транспортування вантажів тощо [2].

Перспектива застосування БПЛА у криміналістиці полягає у розширенні можливостей судової фотографії. Поруч зі зручностями у використанні фото-відеотехніки для фіксації ознак злочину при проведенні слідчих дій а також при проведенні огляду місця події, як правило, постає проблема неможливості проведення орієнтуючої та оглядової фотозйомки у зв'язку з такими причинами як:

– відсутність видимих орієнтирів на місцевості (поле, ліс, водойма тощо);

– значна площа місця події (стихійне лихо, вибух, тощо);

– складнощі, пов'язані з неможливістю безпечного доступу (проникнення) до місця події (при виявленні тіл потерпілих в урвищах, колодязях, болотах тощо);

– при загрозі псування слідової інформації слідчим чи інспектором-криміналістом, спеціалістом під час фото-відеофіксації.

В зв'язку з цим, виникає потреба у залученні новітніх технологій у криміналістику, які б змогли вирішити вищезгадані проблеми [1].

Можливим вирішенням даних питань може стати використання у криміналістичній практиці безпілотного літаючого апарату типу «мультикоптер» зі значною маневреністю, оснащеного фото-відеокамерами та GPS-модулем. Даний апарат дозволить робити знімки високої роздільної здатності як зі значної висоти (що дозволить охопити місце події в цілому), так і з незначної відстані (для фіксації

обстановки на місці події, конкретних об'єктів та їх взаємного розташування).

Таким чином, зі зростанням кримінального професіоналізму злочинців, а як наслідок, підвищення вимог до якості проведення слідчих (розшукових) дій, застосування безпілотних літаючих апаратів може вирішити низку проблем, пов'язаних з фіксацією обстановки місця події.

Список використаних джерел

1. Душеін С.В., Єгоров А.Г., Зайцев В.В. та ін. Судова фотографія. – СПб: Питер, 2005. – С. 234.
2. Общие виды и характеристики беспилотных летательных аппаратов: справ. пособие / [А.Г. Гребеников, А.К. Мялица, В.В. Парфенюк и др.]. – Х. : Нац. аэрокосм. ун-т "Харьк. авиац. ин-т". – 2008. – 377 с.
3. Сафонов А.А. Компьютерные технологии в криминалистической фотографии : теоретические и прикладные вопросы : учеб. пособ. / А.А. Сафонов, С.М. Колотушкин, А. В. Кочубей. – Волгоград : ВА МВД России, 2005. – 140 с
4. Сеньюшкин Н.С. и др. Особенности классификации БПЛА самолетного типа // Молодой ученый. – 2010. – №11. Т. 1. – С. 65-68.

Колонюк В.П., Копаниця О.Б.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Останнім часом людство почало все більше замислюватись над питаннями екологічної безпеки життєдіяльності людини, і взагалі, довкілля. В правове поле поступово попадають права людини саме на екологічну безпеку, формулюються визначення злочинів проти прав людини на екологічну безпеку. Про актуальність цих питань говорити зайве: екологічний стан довкілля впливає як на саму людину, її здоров'я, працездатність, довголіття, так і на її здатність до народження дітей. Екологія всюди: що ми їмо, де відпочиваємо, чим дихаємо тощо. Законодавці всіх країн і Правосуддя встали на захист прав людини на чисте довкілля, і те, на що раніше не звертали уваги, тепер все частіше підпадає під ознаки злочину.

Оскільки доказування обставин злочинів проти екологічної безпеки людини потребує спеціальних знань, це зумовило появу і стрімкий розвиток нових видів судових експертиз: екологічних, зокрема, судової інженерно-екологічної експертизи, теорія якої знаходиться наразі в стадії свого формування.

Об'єктом інженерно-екологічної експертизи є матеріальні і матеріалізовані джерела інформації, що містять фактичні дані про обставини надзвичайної екологічної ситуації, у тому числі речові

пристрій, виготовлений з підручних матеріалів, який має в своєму складі вибухову речовину або запальну суміш, засіб підризу з різними типами підривачів. Його встановлюють з метою знищення, руйнування, нанесення матеріальної шкоди, деморалізації та створення нестабільної обстановки [1, с. 26].

Саморобні вибухові пристрої можуть бути вироблені як індивідуально, так і групою осіб, завдяки хімічним сполукам різних компонентів різної форми та розмірів. Вони, також можуть бути як повністю саморобними, так і зібраними в цілому або частково з використанням заводських елементів вибухового пристрою.

Як показує сучасна експертна практика, при виготовленні саморобного вибухового пристрою найбільш часто використовуються дві принципово прості схеми:

- безкорпусні заряди бризантних вибухових речовин (наприклад, тротиліві шашки) із засобами підризу промислового виготовлення (електродетонатори, запальні трубки і т. ін.);
- корпусні (ємність з металевим або іншим корпусом), споряджені вибуховою речовиною.

Під вибуховими речовинами в криміналістиці розуміються хімічні речовини або їх суміші, здатні під впливом зовнішніх впливів до швидкого хімічного перетворення з виділенням великої кількості тепла і газоподібних продуктів.

Вибухові речовини класифікуються за такими основними ознаками:

- за способом виготовлення: промислові, кустарні або саморобні;
- за хімічним складом: індивідуальні хімічні сполуки і вибухові суміші;
- за фізичним (агрегатним) станом: тверді, рідкі та газоподібні;
- за консистенцією: порошкоподібні, твердомонолітні, гранульовані, пластичні, еластичні і пастоподібні;
- за місцем виготовлення: вітчизняного та іноземного виробництва;
- за призначенням: військові і цивільні;
- за потужністю: великої, середньої і малої потужності;
- за способом застосування: ініціюючі (первинної дії), здатні детонувати при незначному впливі на них (азид свинцю, гримуча ртуть);
- бризантні, здатні дробити оболонку (тротил, гексоген, тен, тетрил, октоген та ін);
- металні і піротехнічні склади;
- за формою вибухового перетворення: спрацьовують у режимах горіння і детонації [2, с. 156-157].

Варто зазначити, що застосування саморобних вибухових

що дає змогу здійснити перевірку обґрунтованості й достовірності зроблених висновків.

Тому, на нашу думку, доцільно було б законодавчо закріпити та надати право для проведення всіх передбачених методикою етапів експертного дослідження експерту-вибухотехніку Експертної служби МВС України. А також, закріпити законодавчо його права та обов'язки так, щоб надати йому можливість роботи з вибуховими матеріалами і тим самим забезпечити повноту дослідження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI.
2. Закон України «Про судову експертизу» від 1994 року зі змінами.
3. Наказ МВС України від 03.11.2015 №1339 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події».
4. Наказ МВС України від 09.07.2014 №653 «Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України».
5. Прохоров-Лукін Г.В. Пашенко В.І та ін. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху. / Прохоров-Лукін Г.В., Пашенко В.І., Биков В.І., та ін. – К.: ТОВ «Еліт Прінт», 2011. – 216 с.
6. Колотушкин С.М. Взрывные устройства и следы их применения: Учебник./ С.М. Колотушкин, В.А. Федоренко. – Волгоград: ВА МВД России, 2010. – 296 с.
7. Дильдин Ю.М. Место взрыва как объект криминалистического исследования: Учебное пособие./ Ю.М. Дильдин, В.В. Мартынов, А.Ю. Семенов, А.Д. Стецкевич. – М.: ЭКЦ МВД России, 1995. – 2-е изд., перераб. и доп. – 98 с., 10 ил., прилож., библиогр.

Приходько Ю.П., Шевченко В.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА САМОРОБНИХ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Проблема використання та розповсюдження саморобних вибухових пристроїв є дуже важливою та поширеною не лише в Україні, а й в багатьох зарубіжних країнах. З кожним роком саморобні вибухові пристрої (СВП) стають улюбленим знаряддям злочинців, терористів міжнародного масштабу і напівбожевільних.

Варто зазначити, що саморобний вибуховий пристрій – це

докази, фрагменти місця події, устаткування, комунікації, засоби виробництва, що забезпечують екологічно безпечне функціонування підприємства, а також будь-які інші обставини події, зафіксовані (описані, відображені у схемах, фотографіях, планах тощо) в матеріалах справи.

На вирішення судової інженерно-екологічної експертизи найчастіше надаються матеріали кримінальних проваджень, внесених в єдиний реєстр за ознаками злочинів визначених такими статтями Кримінального Кодексу України:

Стаття 236. Порушення правил екологічної безпеки.

Стаття 239. Забруднення або псування земель.

Стаття 239-1. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель.

Стаття 239-2. Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах.

Стаття 240. Порушення правил охорони або використання надр.

Стаття 241. Забруднення атмосферного повітря.

Стаття 242. Порушення правил охорони вод.

Стаття 246. Незаконна порубка лісу.

Стаття 249. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Проблемним питанням при виконанні вищевказаних експертиз є відсутність необхідних методик виконання експертних досліджень.

На сьогоднішній день відсутні методики:

- визначення істотної шкоди завданої довкіллю незаконною порубкою лісу;
- визначення істотної шкоди завданої внаслідок незаконного добування водних живих організмів;
- визначення кількості та ідентифікації корисних копалин незаконно добутих та реалізованих внаслідок самовільного надкористування;
- визначення обсягів наднормативних викидів забруднюючих (шкідливих) речовин з нелегальних стаціонарних джерел викидів (мається на увазі в умовах відсутності проектних, дозвільних документів та матеріалів інвентаризації джерел викидів).

Однією з надзвичайно актуальних проблем залишається методичне забезпечення визначення обсягів наднормативних викидів забруднюючих (шкідливих) речовин, які потрапили в атмосферне повітря в результаті аварій та пожеж на техногенних об'єктах в тому числі на об'єктах підвищеної небезпеки.

Фахівцями Київського НДІСЕ на даний час виконується НДР з розробки Методики експертного визначення розміру збитків від забруднення навколишнього природного середовища спричиненого

аваріями та пожежами на об'єктах підвищеної небезпеки.

В ході виконання вказаної НДР виявлено проблему загальнодержавного значення, а саме, відсутність затвердженого переліку питомих викидів забруднюючих (шкідливих) речовин, які утворюються та потрапляють в атмосферне повітря при горінні на відкритій поверхні (в умовах наближених до умов пожежі) окремих матеріалів та речовин таких як нафта, бензини, дизельне паливо та інші.

Значення вищевказаних питомих викидів необхідні для визначення кількості забруднюючих речовин наднормативного викиду та для визначення розміру відшкодування збитків завданих державі внаслідок забруднення атмосферного повітря наднормативними викидами в тих випадках коли немає можливості у проведенні відповідних лабораторно-інструментальних досліджень. Тобто, коли є необхідність встановлення наднормативних викидів розрахунковим (експертним) шляхом. Ці дані також необхідні для визначення наявності чи відсутності небезпеки для життя, здоров'я та довкілля в умовах забруднення атмосферного повітря небезпечними речовинами.

За таких обставин вважаємо за доцільне розпочати комплекс експериментально-лабораторних досліджень з метою створення вищевказаного державного переліку питомих викидів.

Комаринська Ю.Б.

ПИТАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОСТІ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИБУХАМИ

Поняття «методика розслідування» є невід'ємною частиною предмету дослідження науковців-криміналістів вже багато років.

В сучасній криміналістиці висловлена думка про тривалий процес розвитку криміналістичної методики, в якому виокремлюють декілька етапів. Так, деякі криміналісти виділяють п'ять етапів:

- докриміналістичний – зародження методики розслідування злочинів;

- становлення методики розслідування злочинів в період ранньої криміналістики (роботи Г.Гросса, Р. Гейндля, А. Гельвіга, Р.-А. Рейса, А. Нічефоро, Б.Л. Бразоля, С.М. Трегубова та ін.);

- зміцнення методики розслідування злочинів як самостійного розділу криміналістики (з середини 20-х до середини 30-х рр. XX ст.), що пов'язують з позиціями І.М. Якімова, В.І. Громова, С.А. Голунського;

- подальша розробка нових окремих методик розслідування злочинів і початком створення власних загальнотеоретичних положень (друга половина 30-х – середини 60-х рр. XX ст.);

Проблемним питанням на даний момент є проведення останнього етапу дослідження – експертний експеримент. Відповідно до методики, даний етап експертного дослідження застосовується у тому разі, коли є сумніви щодо придатності до вибуху або в постанові на проведення експертизи поставлене питання про придатність вибухового пристрою для проведення вибуху.

Якщо в постанові (ухвалі) відсутній дозвіл на пошкодження (знищення) вибухового пристрою, то на його пошкодження чи знищення має бути отримана письмова згода особи (або органу), яка призначила експертизу.

У разі пошкодження чи знищення об'єкта в процесі дослідження до висновку експертизи вноситься про це відповідний запис. Пошкоджені під час дослідження об'єкти або їх залишки повертаються особі (або органу), яка призначила експертизу.

При проведенні експериментального вибуху необхідно дотримуватися таких вимог:

- проведення експерименту здійснюється за розробленим планом – схемою;

- підлив виконувати за тим механізмом, що був визначений виготовлювачем пристрою;

- підлив пристрою повинен проводитись у спеціальних вибухових камерах або на полігоні з дотриманням усіх заходів безпеки;

- перед та після підливу пристроїв проводити фото- або відеозйомку;

- після підливу необхідно передбачити збір максимальної кількості залишків від вибухового пристрою, а при сумнівах щодо типу вибухової речовини – її залишки або змиви кіптяви.

Наразі можливостями проведення вибухових робіт наділені працівники Департаменту вибухотехнічної служби (ДВС) Національної поліції України, тому за допомогою в проведенні експертного експерименту під час дослідження експерт повинен звернутись до слідчого з клопотанням щодо залучення працівників ДВС Національної поліції, і як наслідок не мати змоги безпосередньо проводити вибухові роботи.

Керуючись законодавством України, нормативно-правовими актами, наказами та законами, які регламентують судово-експертну діяльність в Україні та законами логіки і верховенства права в Україні, в даному випадку є прогалина в праві, яка суперечить основним принципам висновку експерта, а саме: наукова обґрунтованість, об'єктивність, повнота експертного дослідження. Повнота експертного дослідження передбачає вирішення всіх винесених на експертизу питань на підставі дослідження всіх наданих об'єктів. Крім того, опис процесу експертного дослідження має бути проведено в такому обсязі,

розслідування злочинів, вчинених із застосуванням вибухових речовин та вибухових пристроїв, полягає в оперативному реагуванні на будь-які прояви використання вибухівки, якісному проведенні огляду місця події за фактом вибуху, ну і, звичайно, їх повноцінному та об'єктивному дослідженні.

Експерт при проведенні судової вибухотехнічної експертизи керується статтями Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, які визначають його права та обов'язки, порядок призначення та оформлення висновку експерта. Також експерти вибухотехніки керуються Законом України «Про судову експертизу», Наказом МВС України від 03.11.2015 №1339 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події», Наказом МВС України від 09.07.2014 №653 «Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України», а також Методикою комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху від 2011 року, та іншими відомчими нормативними документами та методичними матеріалами.

Закон України «Про судову експертизу» (ч. 1, статті 12) прямо вказує на те, що судовий експерт незалежно від виду судочинства зобов'язаний провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок: «...експерт зобов'язаний: провести повне дослідження і дати обґрунтований та письмовий висновок...». Іншими словами, закон уповноважує судового експерта провести дослідження, при цьому Кримінальний процесуальний кодекс (стаття 69) наділяє його правами та обов'язками.

Висновок експерта, його структура та відомості, що він має містити теж передбачені кодексом, одна особа досліджує, дає висновок та повинна нести за нього персональну відповідальність.

Відповідно до «Методики комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху» визначені етапи проведення судової вибухотехнічної експертизи, а саме:

Перший етап. Зовнішні ознаки вибухового пристрою.

Другий етап. Дослідження внутрішніх ознак пристрою неруйнуючими методами.

Третій етап. Демонтаж об'єктів, що досліджуються.

Четвертий етап. Дослідження окремих вузлів і деталей, матеріалів і речовин.

П'ятий етап. Монтаж, перевірка працездатності механізмів та вузлів.

Шостий етап. Експериментальний вибух.

– розвиток методики розслідування злочинів, пов'язаних з глибоким перетворенням загальної теорії криміналістики наприкінці ХХ ст. (розпочався в 70-і рр. ХХ ст. і продовжується до теперішнього часу) [1, с. 9].

Іщенко А.В. зазначає, що методика розслідування в криміналістиці трактується принаймні у трьох розуміннях:

– як розділ криміналістичної науки;

– як розділ навчального курсу;

– як система дій, які забезпечують оптимальне розслідування злочинів. Автори не мали на меті детально проаналізувати співвідношення [2, с. 78].

Зазначена проблема стосується і наукових досліджень з питань розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з вибухами. Так питання, пов'язані з окремими аспектами розслідування злочинів, учинених із застосуванням вибухових пристроїв досліджувалися у працях Бульби Т.М., Буханченко О.А., Іщенка А.В., Кобеця М.В., Ленко М.О., Михайлова М.А., Поліщука В.В., Роспутько Є.І. Однак зазначені праці стосуються окремих організаційно-тактичних та методичних аспектів розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, тому стверджувати, що методика розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, на сьогоднішній день розроблена зарано.

У роботі на тему «Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв» Бульба Т.М. (2008 рік) досліджує питання виникнення та розвитку криміналістичної вибухотехніки, що стосується криміналістичної характеристики даного виду злочинів, ним надано коротку характеристику осіб, які вчиняють злочини з використанням саморобних вибухових пристроїв, наведено криміналістичну характеристику основних видів саморобних вибухових пристроїв, визначено елементи конструкції саморобних вибухових пристроїв та слідову картину їх застосування, визначено порядок пошуку саморобних вибухових пристроїв. Питання, що безпосередньо стосуються методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з вибухами, не ввійшли у предмет дослідження [3].

Предметом дослідження Буханченко О.А. у 2010 році у роботі на тему «Особливості огляду місця кримінального вибуху за участю спеціаліста-вибухотехніка» були особливості огляду місця кримінального вибуху за участю спеціаліста-вибухотехніка. Автором було досліджено розвиток криміналістичної вибухотехніки, тактичні особливості та технологія огляду місця кримінального вибуху за участю спеціаліста – вибухотехніка [4].

Ленко М.О. у 2014 році відповідно до предмету дослідження,

розглядаючи елементи криміналістичної характеристики та тактику початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою, провів дослідження акцентуючи увагу саме на мотивацію злочинної діяльності – терористичний акт [5].

Михайлов М.А. у 2000 році у дослідженні на тему «Основи методики розслідування кримінальних вибухів» знову ж розглядає лише окремі елементи криміналістична характеристика (засоби і способи вчинення злочинів, слідова картина), лише типові слідчі ситуації, а також особливості провадження окремих слідчих дій (особливості слідчого огляду, висування та перевірка версій; тактика допиту у справах даної категорії; особливості призначення експертиз; тактика інших слідчих дій; збір і систематизація даних про факти використання вибухових пристроїв і речовин для розкриття і розслідування злочинів) [6].

Дещо ширшим є предмет дослідження Поліщука В.В., який у 2013 році у дослідженні на тему «Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв», детально проаналізував елементи криміналістичної характеристика зазначених злочинів, визначив особливості початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, виділивши також лише типові слідчі ситуації та алгоритм дій слідчого з їх вирішення, однак визначив тактику проведення лише першочергових слідчих (розшукових) дій, залишивши поза увагою подальші особливості методики розслідування [7].

Поза увагою науковців-криміналістів залишилися факти кримінальних правопорушень, пов'язаних з вибухами, що стаються під час промислових робіт наприклад у вугільній промисловості, у гірничо-видобувній діяльності тощо. Можливо зазначити лише роботу Роспутько Є.І. (Харків, 1971 рік), присвячену злочинним порушенням правил техніки безпеки під час проведення підземних робіт у вугільній промисловості. Однак предмет дослідження направлений на вирішення питань, пов'язаних із технікою безпеки.

Отже проаналізувавши стан наукових досліджень з питань розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з вибухами можна стверджувати про відсутність методики розслідування зазначених злочинів взагалі, досліджувались лише окремі етапи та стадії розслідування зазначених правопорушень.

Список використаних джерел

1. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик. Монографія / Б.В. Щур. – Х.: Харків юридичний, 2010. – 320 с.

набув тринітротолуол або «тротил», тринітрофенилметилнітроамін або «тетрил», циклотриметилентринітроамін або «гексоген», тринітроксилол або «ксиліл». Способи виробництва ксилілу були розроблені у 1914 р. російськими вченими Л.А. Солониною та О.Г. Філіпповим.

Першим з ініціюючих вибухових речовин у 30-х р. XIX ст. почали застосовувати гримучу ртуть, властивості та склад якої досліджував руський вчений Л.Н. Шишков. Способи виробництва цих вибухових речовин розробила А.А. Солонина у 1900-1909 рр. Значно пізніше у 1910 р. почав застосовуватися азид свинцю.

Починаючи з першої світової війни 1914-1918 рр. почалося широке застосування аміачно-селітрових вибухових речовин. Одну з перших вибухових речовин цього класу було запропоновано російським хіміком І.М. Чельцовим у 1886 р. який мав назву гомобой.

Теорія виникнення і розвитку процесів вибухового розкладання вибухової речовини, що протікають дуже швидко і в умовах колосальних тисків, високих температур, була розвинута лише в недавній час. Видатну роль у розвитку теорії вибуху відіграли праці відомих вчених В.А. Михельсона, Н.Н. Семенова, Ю.Б. Харитона, Я.Б. Зельдовича, Л.Д. Ландау, К.К. Андрєєва, А.Ф. Беляєва та ін.

Сьогодні майже всі підручники з криміналістики мають главу чи параграф, присвячений криміналістичній вибухотехніці. З'явилися навчально-методичні посібники та монографії, присвячені проблемам теорії криміналістичної вибухотехніки. Були захищені перші кандидатські та докторські дисертації, частково, що стосуються проблем дослідження вибухових і піротехнічних пристроїв та змісту криміналістичного вибухознавства як галузі наукового, практичного і дидактичного знання. Але детальне дослідження цієї науки є неможливим без знання джерела – історії її виникнення.

Тому, ми вважаємо, що фахівець повинен знати і усвідомлювати всі етапи розвитку та помилки допущені у минулому, враховувати всі аспекти, оскільки вибухотехніка може використовуватись як правоохоронними органами так і злочинцями.

Приходько Ю.П., Форостяна І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ВИБУХОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРАЦІВНИКАМИ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Однією з найнебезпечніших тенденцій на сучасному етапі розвитку криміногенної ситуації в Україні є поширення злочинів, пов'язаних з використанням вибухових пристроїв. Завданням підрозділів Експертної служби МВС України та Національної поліції України, що здійснюють експертно-криміналістичне супроводження розкриття та

розривний заряд в снарядах, що використовувались для руйнування фортечних споруд та підривних робіт.

Протягом тривалого часу чорний порох був єдиною вживаною вибуховою речовиною, причому склад його за останні 500 років практично не змінився. На теперішній час чорний порох знаходить дуже обмежене застосування (при деяких видах підривних робіт у промисловості, у мисливській зброї, для виготовлення вогнепровідного шнура і т.п.). Багато з'єднань та сумішей, що мають вибухові властивості, були відомі відносно давно. Але лише в другій половині XIX ст., у зв'язку з розвитком артилерії та інших галузей військової справи, а також гірської промисловості і будівельних робіт, почалося широке застосування нових вибухових речовин, що замінили поступово чорний порох.

Перші представники найважливішого класу вибухових хімічних сполук – ефіри азотної кислоти, були відкриті майже одночасно: піроксилін у 1846 р. (Х. Шенбейн) і нітрогліцерин (Глицеринтринітрат) у 1847 р. (А. Соберо). Практичне застосування вони знайшли, однак, значно пізніше. У 1854р. російський хімік Н.Н. Зінін запропонував застосувати нітрогліцерин для спорядження артилерійських снарядів, а потім і підводних мін і разом з В.Ф. Петрушевським вони почали відповідні дослід. Під керівництвом В.Ф. Петрушевського в 1863 р. вперше було здійснене виробництво нітрогліцерину у великому масштабі (більш 3 т.) і почате застосування цієї вибухової речовини для підривних робіт у гірничодобувній промисловості, він же запропонував у 1864р. перший зразок динаміту.

Піроксилін з 70-х р. XIX ст. почав застосовуватися в підривних роботах, а також для спорядження мін, бомб і т.п.; у 80-х р. було почато виготовлення на основі піроксиліну бездимного порошу, швидко замінивши в артилерії чорний порох. У 1892р. Д.І. Менделєєв відкрив новий вид азотнокислих ефірів клітковини – піроколодій, і розробив на його основі порох для різних гармат. Дещо раніше у 1879 р. російський хімік Н.В. Соколов розробив спосіб одержання ще одного азотнокислого ефіру «нітроманита», і запропонував застосовувати його для спорядження капсулів. В останні десятиліття почав застосовуватися пентаеритритетранітрат або «ТЕН». Трохи пізніше ефіри азотної кислоти почали застосовуватися як вибухова речовина нітроз'єднань.

У 1866 р. французький хімік Тюрнен запропонував застосовувати в снарядах пікринову кислоту, відкриту ще в 1783р. і протягом майже 100 років відому в техніці тільки як барвник. Методи виробництва цієї вибухової речовини і спорядження нею боєприпасів досліджував російський артилерист С.В. Панишко. Пізніше почали застосовуватися й інші нітросполуки, з числа яких найбільшого значення у даний час

2. Іщенко А.В. Зміст та форма дисертацій з методики розслідування злочинів / Іщенко А.В., Ляшенко Д.А. // Криміналістика и судебная экспертиза: міжвідом.наук.-метод. зб./ Мінюст України, КНДІСЕ; редкол.: А.В. Янчук, О.М. Олійник, О.Г. Рувін та ін. – К., 2015 – Вип. 60. – С. 76-85.

3. Бульба Т.М. Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бульба Тарас Миколайович. – К., 2008. – 181 с.

4. Буханченко О.А. Особливості огляду місця кримінального вибуху за участю спеціаліста-вибухотехніка : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Олександр Анатолійович Буханченко. – К., 2010. – 16 с.

5. Ленко М.О. Особливості початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ленко М.О. – К., 2014. – 20 с.

6. Михайлов М.А. Основи методики розслідування кримінальних вибухів: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М.А. Михайлов. – К., 2000. – 20 с.

7. Поліщук В.В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Поліщук Володимир Васильович. – К., 2013. – 223 с.

Котляренко Л.Т., Кальченко Д.С.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГЕНЕТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ

В останні роки, простежується стійка тенденція щодо збільшення кількості призначених молекулярно-генетичних експертиз. Сучасні досягнення судової молекулярно-генетичної експертизи дозволяють одержувати інформацію про певну особу за допомогою найрізноманітніших слідів біологічного походження. Об'єктом молекулярно-генетичного дослідження є дезоксирибонуклеїнова кислота (ДНК), отримана з крові, виділень, волосся, епітеліальних клітин, а також з частин органів та інших тканин організму людини. Молекула ДНК зберігає притаманну їй індивідуальність у будь-якій клітині організму, що містить ядро, і незмінна протягом усього життя людини. Тому при проведенні ДНК-аналізу можна визначити певну кількість ознак, що дозволяють з високим ступенем ймовірності встановити належність окремих частин тіла та їх походження від певної особи, а також їх біологічну спорідненість із біологічними зразками від родичів.

З 2014 році на Експертну службу покладено завдання щодо проведення молекулярно-генетичних експертиз з метою ідентифікації

тіл загиблих під час проведення антитерористичної операції (АТО), що значно збільшило навантаження на лабораторії. З початку проведення збройного конфлікту на Сході України, слідчими підрозділами було відкрито більше 4 тис. кримінальних проваджень за фактами безвісного зникнення громадян України. Розпочато 674 кримінальні провадження за фактами виявлення більше 1,3 тис. невпізнаних трупів громадян в зоні проведення АТО. До експертних підрозділів МВС для дослідження невпізнаних трупів надійшло 1851 біологічний зразок з трупів та від родичів безвісти зниклих осіб [1].

У лабораторіях біологічних досліджень Експертної служби проводять молекулярно-генетичні дослідження (експертизи) аутосомної, мітохондріальної та Y-хромосомної ДНК біологічних зразків невстановлених тіл загиблих, безвісти зниклих осіб та їх родичів з метою поміщення ДНК-профілів до центрального обліку генетичних ознак людини (далі – ЦОГОЛ) для подальшої перевірки в автоматичному режимі, ідентифікації особи.

Поряд з традиційним методом дослідження ядерної ДНК в ДНДЕКЦ МВС України також проводять дослідження мітохондріальної ДНК, яка дозволяє вирішити завдання щодо ідентифікації особи по встановленню її біологічної спорідненості. Цінність даного методу полягає у його ефективності при дослідженні малої кількості деградованої ДНК, виділень та сильно ушкоджених об'єктів, дослідження яких традиційними методами є неможливим. Мітохондріальна ДНК успадковується лише по материнській лінії. Це дозволяє вирішувати питання спорідненості наприклад між братом та сестрою, бабусею, рідними по материнській лінії.

Біологічні зразки відбираються у біологічних батьків чи дітей зниклої особи, оскільки лише їх зразки придатні для встановлення спорідненості з невпізнаним тілом. Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється відповідно до статті 245 КПК України за правилами, передбаченими в статті 241 КПК України. Відбирання біологічних зразків цілком безпечна і безболісна процедура, яка не займає багато часу. Зокрема, відбираються зразки клітини букального епітелію ротової порожнини. Вказана процедура здійснюється за допомогою спеціальних щіточок або стерильних ватних паличок шляхом їх поміщення в ротову порожнину і проведення по внутрішніх поверхнях щок.

Зразки букального епітелію, відбір яких не відноситься до інвазивних (травматичних) методів, тому окремі вимоги щодо проведення даної процедури (зокрема, стосовно стерильності приміщень чи медичної освіти персоналу) відсутні і можуть бути відібрані слідчим самостійно (без залучення судово-медичного експерта або лікаря). Зразки крові та інші біологічні зразки, які

/ В.П. Бахин, М.А. Михайлов. – Симферополь, 1999.

6. Кофанов А.В. Особливості проведення огляду і збору слідової інформації на місці кримінального вибуху / А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Ю.П. Приходько. – Методичні рекомендації. – К., 2013. – С. 36.

Приходько Ю.П., Тихонова А.В.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ВИБУХОТЕХНІКИ

Криміналістична вибухотехніка – нове в криміналістичній науці і практиці, це назва галузі криміналістичної техніки, починає поступово набувати широкого використання. Для пізнання сутності криміналістичної вибухотехніки, зокрема її генетичної природи й функцій як галузі знань, сучасного стану й тенденцій її розвитку ми повинні зрозуміти, як, що й чому почали зароджуватися її елементи, які об'єктивні передумови і найважливіші чинники сприяли її формуванню. У цьому, передусім, відзначимо, що у генезисі криміналістичної вибухотехніки (як і в будь-якій іншій галузі знань) потрібно враховувати, з одного боку, сукупність тих протиріч, які породили соціальну потребу у ньому, з іншого – досягнення, з урахуванням яких уможливлено вирішити це протиріччя. Зародження криміналістичної вибухотехніки було визначено соціально-економічними і науково-технічними умовами розвитку людства. Як галузь знань, котра розробляє прийоми і методи встановлення обставин події, із застосуванням вибухових речовин і вибухових пристроїв, вона не має великої передісторії, хоча сама поява та розвиток вибухових речовин і винахід на їх основі вибухових пристроїв сягає корінням у далеке минуле.

Історія криміналістичної вибухотехніки бере початок відтоді, коли почалася розробка вибухових засобів і методів, спеціально створених для вирішення криміналістичних завдань.

Найстаршим з відомих вибухових речовин є димний порох, що складається з калієвої селітри, сірки й вугілля. Запальні склади, що містять селітру, вперше з'явилися в Китаї, за одними свідченнями на початку нашої ери, за іншими – у VIII-XIX ст. н.е. Перша достовірна згадка про застосування димного пороху китайцями з військовою метою відносяться до 1232 року.

Перші літописні відомості про порох у Європі фіксуються у XIV ст. В цей же період почалося застосування пороху в Росії, повідомлення про застосування пороху і вогнепальних гармат є в Новгородській і Александрівській літописах 1382 р., а також у Голіцинському літописі (1389 р.). Спочатку він використовувався як заряд металевих вибухових речовин у вогнепальній зброї, а пізніше як

Також до Експертної служби МВС можуть бути відряджені поліцейські ДВС Національної поліції України відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», оскільки повноваження проводити будь-які роботи (перевірка на боєздатність небезпечних об'єктів тощо) з вибуховими речовинами належить інспекторам-вибухотехнікам. В експертизі стадію експертного експерименту виконують в умовах полігону представники обох служб одночасно. За результатами проведених робіт кожна служба надає відповідні документи, а експерти вибухотехніки продовжують виконувати експертизу.

Водночас з цим існує складність та багатоваріантність зазначених проблем (взаємодія інспекторів Національної поліції з працівниками Експертної служби в одержанні інформації про подію злочину, практична доцільність їх комплексного дослідження), що зумовлюють необхідність подальшої розробки наукових, правових і організаційних основ взаємодії інспекторів-вибухотехніків ДВС Національної поліції України з експертами вибухотехніками Експертної служби МВС України.

Тому, на наш погляд, на даному етапі реформування системи МВС України необхідне удосконалення форм і напрямів взаємодії, активізувати використання у цій сфері спеціальних знань, забезпечити дослідження правових та інших відносин між взаємодіючими суб'єктами. Також необхідно врегулювати кримінальне процесуальне законодавства та інші нормативно правові акти відповідно до потреб слідчої та судової практики.

Список використаних джерел

1. Колотушкин С.М. Взрывные устройства и следы их применения: Учебник. / С.М. Колотушкин, В.А. Федоренко. – Волгоград: ВА МВД России, 2010. – 296 с.
2. Дильдин Ю.М. Место взрыва как объект криминалистического исследования: Учебное пособие. / Ю.М. Дильдин, В.В. Мартынов, А.Ю. Семенов, А.Д. Стецкевич. – М.: ЭКЦ МВД России, 1995. – 2-е изд., перераб. и доп. – 98 с., 10 ил., прилож., библиогр.
3. Резван А.П. Криминалистика: введение в курс, криминалистическая техника: Учебник / А.П. Резван, М.В. Субботина, Р.И. Могути. – Волгоград: ВА МВД России, 2003. – С. 106.
4. Контемиров В.Т. Особенности осмотра места происшествия, связанного со взрывом и обнаружением взрывных устройств: Практическое пособие. / В.А. Ручкин, В.И. Шапочкин, С.М. Колотушкин и др. – Волгоград: Волгоградская академия МВД России, 2000. – С. 51.
5. Бахин В.П. Особенности расследования криминальных взрывов.

потребують залучення судово-медичного експерта або лікаря відбираються виключно у закладах, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я. Після завершення процедури відбирання біологічних зразків складається відповідний протокол.

Відбирання зразків та проведення молекулярно-генетичної експертизи, які призначаються за постановою слідчого для громадян є повністю безкоштовними, і здійснюються за рахунок держави. За результатами проведення вказаної експертизи встановлюють ДНК-профіль особи, який в автоматичному режимі перевіряють з профілями невідомих тіл, наявних у базі даних ЦОГОЛ. При встановленні збігів негайно інформують орган, який призначив відповідну експертизу та проводить досудове розслідування, для подальшого інформування родичів загиблої особи.

Однак в Україні проблеми генетичної ідентифікації особи в умовах збройного конфлікту, попри традиційну активізацію в такі часи науково-практичної діяльності криміналістів, залишаються малодослідженими. У контексті порушеного питання важливою є директива Генерального штабу Збройних Сил України від 22 лютого 2016 року № Д-8, якою відповідним керівникам органів військового управління доручено організувати: взаємодію з Експертною службою Міністерства внутрішніх справ України та слідчими органами Національної поліції України щодо ідентифікації тіл та організації їх передачі родичам загиблих військовослужбовців Збройних Сил України; пошук та екзумацію тіл загиблих військовослужбовців; відбирання біологічних зразків у родичів військовослужбовців, які зникли, та ідентифікації трупів [2].

Тому варто визнати актуальною законодавчу ініціативу у вигляді проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо генетичної ідентифікації військовослужбовців)» від 3 червня 2015 року № 2001а. Проектом пропонується застосовувати генетичні методи ідентифікації особистості військовослужбовця у разі неможливості застосування інших звичайних методів встановлення особистості. Зокрема, коли особа не може надати інформацію про себе, коли особа зазнала тілесні ушкодження, що виключають звичайне розпізнавання, у разі загибелі (смерті) та у разі іншої потреби [3].

Можна зробити висновок, що вирішення проблеми ідентифікації в сучасних умовах повинно здійснюватися комплексно, шляхом прийняття Закону України «Про державну геномну (генетичну) реєстрацію в Україні». Це передбачить основні вимоги до реєстрації, проведення, збереження та використання генетичних даних осіб, які підлягають обов'язковій ДНК-реєстрації, що полегшить вирішення питання щодо ідентифікації невідомих трупів.

Список використаних джерел

1. Звіт щодо виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.old.minjust.gov.ua/file/52389>.

2. Про організацію роботи з сім'ями військовослужбовців Збройних Сил України, які зникли безвісти (загинули): директива Генерального штабу Збройних Сил України від 22 лютого 2016 року № Д-8 // Поточний архів Головного управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України за 2016 рік.

3. Относительно генетической идентификации военнослужащих // Uteka. – 2016. – 13 липня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uteka.ua>

Кофанов А.В.

ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЗРАЗКІВ АТИПОВОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Вогнепальна зброя, що використовується зі злочинною метою, поділяється за способом виготовлення на стандартну промислову, кустарну, саморобну. Як відомо, стандартна зброя виготовляється серійно в спеціалізованих заводських умовах, в точній відповідності з еталоном і вимогами ДСТУ. Вона має власне цільове призначення. Кустарною вважається зброя, виготовлена не в заводських умовах майстрами-зброярами. Від промислової і кустарної дещо відрізняється, так звана, атипова вогнепальна зброя. Вона має своєрідні балістичні і конструктивні характеристики, тому повинна розглядатися як самостійний вид вогнепальної зброї. У криміналістичній літературі вказано, що атипова зброя є зброєю особливого виду [1]. Виділяють три основних види атипової зброї: саморобна, перероблена і комбінована. Саморобною атиповою вогнепальною зброєю, на наш погляд, є такі її зразки, у яких всі частини виготовлені особою (особами) саморобно (кустарно). Такий різновид атипової зброї є доволі розповсюдженим і грубим імітуванням заводської зброї. До переробленої атипової зброї належать зразки, виготовлені шляхом внесення значних змін кустарним способом в заводський екземпляр вогнепальної зброї, а також деякі види заводської зброї, спеціально пристосовані для проведення пострілів та зберігання (транспортування) в певних умовах. Наприклад, виготовлення «обріза» в результаті укорочення ствола і ложа гвинтівки або карабіну. В експертній практиці і в спеціальній літературі перероблену зброю інколи безпідставно відносять до суто саморобної, з чим погодитися, на наш погляд, неможливо. Така зброя виокремлюється у самостійну

Після проведеного реформування системи правоохоронних органів 7 листопада 2015 року відбулося відокремлення з єдиної Вибухотехнічної лабораторії окремо в Департамент вибухотехнічної служби (ДВС) Національної поліції України та Вибухотехнічну лабораторію Експертної служби МВС України.

Однак, враховуючи те, що після вибуху виникають специфічні сліди, які певним чином характеризують особу підричника і дають можливість його встановлення шляхом одержання під час огляду місця події оперативно-розшукової інформації, то існує особлива потреба застосування спеціальних знань і методів для з'ясування природи вибуху і обставин, які його супроводжують. Зазначене визначає необхідність створення єдиної методики огляду місця кримінального вибуху інспектором-вибухотехніком та експертом вибухотехніком з подальшим проведенням дослідження слідів вибуху.

На даний час інспектори-вибухотехніки ДВС Національної поліції на місці події здійснюють пошук, огляд, розрядження, перевезення та знешкодження вибухових пристроїв і вибухових речовин (спеціальні вибухотехнічні роботи). Адже, завжди існує загроза вибуху, яка може призвести до загибелі великої кількості людей. Виїжджають вони якщо мають місце такі повідомлення:

- повідомлення про підготовку вибуху;
- виявлення вибухових матеріалів, або таких, що їх нагадують;
- вчинення вибуху.

Кожен виклик розцінюється як бойовий і особи, які задіяні з числа інспекторів-криміналістів, повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту (бронежилетами, захисними шоломами тощо).

Експертно-криміналістичними підрозділами виконуються в спеціально обладнаних лабораторіях вибухотехнічні дослідження вибухових речовин, пороху і піротехнічних сумішей та слідів їх застосування, дослідження боеприпасів, штатних і саморобних вибухових пристроїв і предметів, схожих на вибухові пристрої, слідів їх застосування як наслідків вибуху. Дослідження таких об'єктів частіше за все пов'язується з проведенням досудового розслідування за фактами кримінального використання таких речовин і виробів. Вибухи інших типів, зокрема вибухи за участю інших речовин – газів, пару, пилу органічних матеріалів, а також штатних вибухових речовин і сумішей як складових боеприпасів на стадіях їх виробництва, зберігання, транспортування, розрядження, знищення або фізичних вибухів спеціалістами цих підрозділів не досліджуються. Пояснюється це тим, що такі вибухи, як правило, не мають виразної кримінальної складової, а їх причини в більшості випадків пов'язані з технологічними процесами і дослідження таких причин і наслідків вибуху потребує використання знань у галузі не криміналістики, а технології.

Для експерта-вибухотехніка автоматизоване робоче місце є базою накопичення здобутих знань та навичок, як у практичній так і науковій діяльності. Збирання та використання вибухотехнічної інформації при дослідженні вибухових речовин, вибухових пристроїв, саморобних вибухових пристроїв, засобів підриву полегшить експерту пошук необхідної інформації. До того ж, програмні ресурси сьогодня дозволяють використовувати сучасні автоматизовані інформаційно-пошукових системи (АПС) типу «ОРДАТА», «ЗАРЯД», «ППРОС», «РЕЧОВИНА», «МІНА» та інші.

Приходько Ю.П., Проценко В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИБУХОВИМИ МАТЕРІАЛАМИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Одним із найважливіших завдань, що постає перед правоохоронними органами незалежної держави Україна, є боротьба з незаконним поводженням з вогнепальною зброєю, боеприпасами, вибуховими речовинами і вибуховими пристроями, а також із злочинами, що вчинюються із застосуванням названих об'єктів, у тому числі фактами кримінальних вибухів.

З початку 2000-х років в Україні значно збільшилась кількість злочинів, пов'язаних із вбивствами, нанесенням тілесних ушкоджень, бандитизмом, захопленням та викраденням транспортних засобів, зокрема літаків, диверсіями, терористичними актами і особливо злісним хуліганством. При цьому значно ускладнилися способи, технічні засоби, знаряддя вчинення злочинів.

Серйозною загрозою для сучасного суспільства є тероризм та інші злочини, під час вчинення яких застосовуються як знаряддя злочину вибухові речовини і вибухові пристрої. Злочини, які вчинюються із застосуванням вибухових речовин і вибухових пристроїв, характеризуються особливою жорстокістю, направлені проти життя людей, їх майна, спричиняють суттєву моральну і політичну шкоду, ускладнюють оперативну ситуацію в державі.

Соціальна небезпека, складність розслідування випадків застосування вибухових речовин і вибухових пристроїв для вчинення вбивств, нанесення економічного збитку конкурентам, викликали необхідність створення спеціальних методів дослідження з метою визначення епіцентру вибуху, виду і кількості вибухових речовин, які застосовувались, визначення дії вибуху на оточуюче середовище, можливе джерело надходження вибухівки і принципу її введення в дію та іншої інформації, необхідної для встановлення особи, яка виготовила знаряддя вибуху та його пошуку.

групу. Деякі експерти-криміналісти вважають атиповими зразками заводську зброю, конструктивно утворену шляхом видалення дерев'яних (полімерних) частин або однієї з основних металевих частин-деталей. Видалення дерев'яних (полімерних) частин у такому разі не змінює властивостей металевих частин і механізмів (ствола, ударного і спускового механізмів). Це стосується: малокаліберних гвинтівок серії «ТОЗ»; «АК» - 47; 74 (деяких зразків 109-серії); гвинтівок «Мосіна» зразка 1891/30 р.р.; пістолетів-кулеметів різних систем («Шпагіна», «Томсона») і т.п. Зовнішні зміни в цій зброї не впливають на взаємодію частин, не порушують принципу її дії і не змінюють балістичні характеристики зразка. Таку вогнепальну зброю, на наш погляд, не можна відносити до атипової, це більше стосується визначення технічної справності зброї. З нашої точки зору, це «некомплектна» стандартна зброя.

Атипова ручна вогнепальна зброя найбільш повно відображає сукупність основних її властивостей всіх різновидів: можливість виконання пострілу – вогнепальність і відхилення від типу, стандарту – атиповість. У спеціальній літературі атипова зброя визначається як така, що відрізняється від «загально розповсюджених зразків». Таке визначення виду зброї доволі дискусійне. Атиповою ручною вогнепальною зброєю, на наш погляд, необхідно вважати таку, що має специфічні балістичні та бойові характеристики, нестандартної своєрідної конструкції, виготовлену саморобним способом повністю, частково або повністю змінену (перероблену) заводську зброю, промислового виготовлення «спеціального призначення», що використовується службами зі спеціальним статусом (так званими секретними) деяких країн світу у дуже обмеженій кількості, а також комбіновану (з ознаками холодної, вогнепальної зброї). Таким чином, поняття «атипова вогнепальна зброя» визначається двома сукупностями ознак: перша – що характеризує предмет як вогнепальну зброю, друга – за ознаками атиповості [1].

На наш погляд, зброярська культура в Російській Імперії складалась дуже своєрідно. Існувала різниця по регіонам, були різні пріоритети, уподобання у міських і сільських жителів. У самій Росії револьвери і пістолети вважались коштовною «панською зброєю» і для господарства предметами абсолютно не корисними. Справді, на полювання з ними не підеш. Пастухи для захисту общинного скоту від вовків, ведмедів і конокрадів також не користувалися ними. В кримінальному середовищі царської Росії нарізна зброя також була ознакою елітарності і тільки. Інша справа, рушниця – річ корисна в усіх відносинах. Без рушниці ямщики, особливо в поштової службі, в дорогу не вирушали. Шинкарі тримали її під прилавком з патронами, зарядженими сіллю. Сторожі, охороняючи господарський скарб,

користувались тим самим. Однак, рушниця рушницею, але тим же категоріям підданих Російської Імперії необхідна була дробова зброя з коротким стволом. Тому Тульський Імператорський зброярський завод і випускав двоствольний пістолет 20 калібру. Ними озброювались та користувалися мисливці для добивання дичини. Зможні надавали перевагу в такому випадку револьверам, переважно «Сміт і Вессон» калібру 4,2 лінії. З 1917 року населення особливо гостро відчувало, що залишилося беззахисним. Кількість пістолетів і револьверів на руках і в продажу була явно недостатньою. Це було одним із поштовхів до виникнення такого феномену («ноу-хау») у зброєзнавстві як «кулацький обріз» – саме «атиповий» представник сімейства гвинтівок Мосіна, здійснивши великий вплив на формування криміналістичних уявлень про зброю спеціального призначення та самооборони. До цього про «обрізи» знали виключно зі зразків вкорочених довгоствольних чи середньоствольних гладкоствольних рушниць, а ніяк не нарізних гвинтівок чи карабінів. Такими обрізами було озброєно населення під час Директорії, Гетьманщини, Другої Світової війни, післявоєнного періоду, і дотепер «обріз» існує в кримінальному середовищі, хоча в меншій кількості, ніж раніше. Основним та дуже суттєвим балістичним недоліком такої зброї була фрагментація снаряду під час пострілу за рахунок надпотужного порохового заряду гвинтівкового набою і вкороченого ствола: менше 200 мм (підтверджено експериментальним шляхом: 10 пострілів, 7 – фрагментацій куль вже біля дулового зрізу). Але все одно він став прототипом нових видів спеціальної зброї самозахисту і «виживання» для льотчиків, геологів та інших спеціальних категорій осіб. Розглянемо більш докладно деякі зразки сучасної «спеціальної» та іншої зброї, а саме їх ТТХ.

Для льотчиків ця проблема зі всією гостротою постала ще в Першу Світову війну, коли військове відомство Росії планувало озброїти їх «Маузером» мод. К-96, що поєднував в собі якості пістолета і дуже умовно легкого карабіну. Під час Другої світової війни німецькі льотчики, які воювали в Африці, брали з собою мисливський «трійник», щоб з його допомогою добувати їжу, захищатися від хижаків або для самозахисту у випадку непередбачуваної посадки. До цього ж часу відноситься і перший зразок спеціальної зброї «Спрінгфілд» М 6, розробленої для пілотів дальньої авіації США з метою використання його в ситуаціях, пов'язаних з «виживанням». Він являв собою легкий, складаний, мисливський бокфлінт. Верхній ствол у М 6 – нарізний, під патрони калібру 5,6 мм кільцевого запалювання, нижній – гладкий, калібру .410. До нього додавалися дробові і сигнальні патрони. Вага рушниці – 1,81 кг, довжина у складеному стані – 450 мм, в розкладеному – 800 мм. Були спроби пристосувати для

– необхідність широкого використання статистичних методів, математичного моделювання, теорії множин, проективної геометрії, векторної графіки тощо, як у процесі дослідницьких процедур, так і під час формування висновків, оформлення ілюстративних матеріалів;

– використання окремих експертних методик, які ґрунтуються виключно на застосуванні спеціалізованих комп'ютерних інформаційних систем;

– нагальна потреба у швидкому пошуку та використанні значного обсягу емпіричного, методичного та довідкового матеріалу;

– можливість отримання попередніх результатів експертного дослідження безпосередньо на робочому місці шляхом застосування спеціалізованих автоматизованих інформаційних систем, прикладних алгоритмів і програм;

– складність дослідження об'єктів і процесів у таких інженерних експертизах, як автотехнічна, вибухотехнічна, фоноскопична тощо, без автоматизованої побудови моделі, яка описує їх за багатьма параметрами.

Особливе місце серед прикладних інформаційних технологій, призначених для інформатизації судово-експертних досліджень, належить автоматизованим робочим місцям експерта (далі АРМ експерта), які дозволяють експерту проводити увесь комплекс дослідницьких процедур безпосередньо на робочому місці шляхом використання спеціалізованих програмних і апаратних засобів.

На сьогоднішній день проведення судових експертиз неможливе без використання комп'ютерних технологій. Наприклад, під час дослідження матеріалів і речовин застосовують сучасні методи спектрального аналізу, однак обробка результатів такого дослідження неможлива без спеціалізованих програмно-апаратних комплексів. Так і під час вибухотехнічних досліджень при дослідженні вибухових пристроїв чи вибухових речовин необхідна відповідна автоматизація процесу дослідження.

Розвиток сучасних комп'ютерних технологій призвів до більш продуктивної й точної роботи в експертній діяльності. Завдяки новітнім автоматизованим базам підвищилась інформаційна культура експертів, створено нові банки даних для інформаційного забезпечення судово-експертних досліджень, збільшилась кількість досліджень, які повинні виконуватись з використанням автоматизованих інформаційних систем.

Отже, на нашу думку створення автоматизованого робочого місця експерта вибухотехніка є необхідним і дуже важливим. Дані автоматизовані інформаційні системи дозволять працювати не лише в лабораторних умовах, але й безпосередньо на місці вчинення злочину тобто в польових умовах.

– організувати надання допомоги потерпілим при максимальному збереженні обстановки на місці вибуху;

– вжити заходів до видалення з місця події усіх сторонніх, не зайнятих в огляді осіб, а кожному учаснику огляду поставити конкретне завдання (наприклад, робота з потерпілими, фото-, відеозйомка, огляд тієї чи іншої ділянки тощо);

– за участю спеціаліста-вибухотехніка проінструктувати членів СОГ, осіб, залучених для надання їм допомоги, про те, як робити огляд, на що звертати увагу, про техніку безпеки при проведенні робіт;

– з урахуванням отриманих попередніх даних разом із спеціалістом-вибухотехніком визначити межі огляду, технічну класифікацію вибухових речовин, форми вибухового перетворення вибухової речовини (горіння чи детонація тощо);

– визначити (спланувати) послідовність і обсяг дій, пов'язаних з виявленням і способом пошуку слідів вибуху, а також лінію оточення з метою охорони місця події.

Таким чином, на цій стадії огляду проводиться з'ясування всієї картини вчиненого в цілому на основі аналізу видимих слідів вибуху, взаємного розташування предметів і показань очевидців.

Основна мета даного етапу:

– виявити ознаки вибуху вибухового пристрою;

– оцінити його потужність, наявність (відсутність) міцного корпусу, осколкових елементів;

– уточнити межі огляду з урахуванням попереднього судження про вибуховий пристрій, масу заряду, центр вибуху;

– визначити способи і прийоми детального огляду згідно з речовою обстановкою і наявними силами та засобами.

Експертні вибухотехнічні дослідження проводити в повному обсязі мають можливість тільки експертні підрозділи Експертної служби МВС України, експертні підрозділи СБ України і НДІСЕ МЮ України.

Приходько Ю.П., Духніч Т.Д.

АВТОМАТИЗОВАНЕ РОБОЧЕ

МІСЦЕ ЕКСПЕРТА ВИБУХОТЕХНІКА

Сучасний стан та інформаційне забезпечення судово-експертних досліджень характеризується творчим переосмисленням і подальшим удосконаленням методів і засобів експертного пізнання. Поеднання математичних методів, положень інформатики із засобами комп'ютерної техніки суттєво змінює процес експертного дослідження, розширює його пізнавальні можливості, підвищує наукову обґрунтованість отриманих висновків.

Об'єктивною передумовою подальшої інформатизації судово-експертних досліджень є:

умов виживання і великокаліберні пістолети і револьвери, до яких вироблялися спеціальні дробові патрони. Для збільшення ефективності патрони споряджались важким і щільним вольфрамовим дробом. Можна навести низку, на наш погляд, достатньо вдалих прикладів розробки зброї такого типу і в РФ. Наприклад, «Мисливський комплекс-пістолет» ТП-82, який конструктивно являє собою «обріз» мисливського трійника. Два верхніх, горизонтально розміщених, гладких ствола 32 калібру (12,5 мм), довжина патронників – 70 мм, і нижній, нарізний, калібру 5,45 мм. При габаритах зброї 360×150 мм довжина блоків стволів – 300 мм, вага 1,6 кг (без приклада). Обладнаний запобіжником від випадкових пострілів і перемикачем з курка верхніх стволів на нижній, а також важелем перезарядження. Зброя входить в наземний комплект виживання космонавтів («СЗПАЗ» – стрілецька зброя переносного авіаційного запасу) разом з мачете, який використовується у цьому комплексі як плечовий упор (вага в чохлах 0,8 кг). До боекомплекту входять: дробовий патрон (СН-8), сигнальний (СН-С), а також інші патрони зі спецзарядами. Згідно з анонсуванням виробників зброї (ТОЗ), за своєю ефективністю вона не поступається мисливській, розрахованій на патрони 20 калібру, споряджених шротом №3, з довжиною ствола 700 мм. Висота підйому «зірки» сигнального патрона – 165 метрів, час горіння шашки – 8-11 секунд. Експансивна куля патрона СН-П (5,45×40 мм) до нарізного ствола створює зону ураження у вісім-десять разів більшу, ніж куля патрона того самого калібру 5×45×39 (7Н6). Ефективна дальність стрільби без плечового упору з гладкоствольного ствола – не більше 15-20 м, із нарізного – до 50 м. З плечовим упором 35 і до 200 м (в цьому випадку бажано застосовувати оптичний приціл). Для екіпажів Російських ВПС як зброя самооборони і виживання був створений двоствольний автоматичний пістолет (автор І.А. Скрильов), який включений до аварійного комплексу льотчиків. Пістолет має ударно-спусковий механізм подвійної дії з зовнішнім курком і перемикачем-запобіжником. Верхній ствол гладкий 32 калібру (під вищевказані патрони СН-Д і СН-С), споряджений відкидним затвором за типом затвора гвинтівки Снайдера. Нижній – нарізний, під патрон 9×18 АСС (Ео=505 Дж, що рівнозначно енергії 9 мм патрона «Люгер»). Ствол, затворна коробка і сам затвор одночасно є затвором нижнього нарізного ствола. Автоматику нижнього ствола діє за типом вільного затвора, де його роль виконує верхній ствол зі своєю системою запирання. Таке компонування забезпечує велику перевагу в масі і габаритах. Дульний компенсатор, розташований на нарізному стволі, забезпечує стійкість зброї при автоматичному режимі ведення вогню. Для зручності в користуванні пістолет має відкидну рукоятку і з'ємний складаний, телескопічний приклад. Постачання патронів у патронник

здійснюється зі штатної обойми на 15 патронів або з запасних-збільшених, місткістю 30 патронів кожна. У відкидній рукоятці наявна запасна обойма, у з'ємному прикладі розміщені ще дві, а також 12 дробових і сигнальних патронів. З використанням спеціальних вкладишів-стволів із верхнього ствола можна стріляти патронами 5,45×40 мм (СНП) і 7,62 мм безшумними патронами (СП-4). Основні характеристики пістолета: маса (без боєкомплекту) – 1,4 кг; маса приклада (без боєкомплекту) – 0,5 кг; довжина – 265 мм (з прикладом – 565 мм); висота – 150 мм (з 30-зарядним магазином – 170 мм); ширина – 35 мм. Без автоматичного режиму ведення вогню і безшумних патронів ця зброя може бути суттєвим доповненням до екіпірування осіб, які працюють в екстремальних умовах, – геологів, лісників, егерів, працівників МНС тощо. Цікава, на наш погляд, ще одна розробка І.А. Скрильова – гладкоствольний, «штурмовий», самозводний пістолет 12 калібру з довжиною патронника 70 мм «Леопард», який має блок з чотирьох стволів (Деррінджер) за типом пістолета Ланкастера. У зазначеній зброї можуть бути використані будь-які бойові припаси цього калібру споряджені: кулею, картечною, дробом; сигнальні, газові, маркерні, а також споряджені полімерними (пластизолевими) уражаючими снарядами нелетальної дії. Особливістю конструкції ПС «Леопард» є те, що він має ударник, який при зведенні курка повертається і наносить удари по бойкам по черзі – використаний револьверний принцип дії, тільки повертається не барабан, а ударник. Спусковий механізм дозволяє використовувати заряди в будь-якій послідовності. Пістолет має ручний запобіжник, який розміщений перед курком, що створює певні зручності користування зброєю, оскільки зняття з запобіжника і зведення курка здійснюється одним рухом пальця руки. На рукоятці розміщений рамковий запобіжник, який виключається при обхваті рукоятки долонею руки. Патрони розташовуються в обоймах по чотири штуки, що дозволило збільшити практичну скорострільність. Екстракція гільз відбувається автоматично при відкриванні блоків ствола, стріляні гільзи викидаються ежектором разом з обоймою. До пістолета може приєднуватися приклад, який має довжину, що регулюється, а також два гнізда під запасні обойми. Передня пістолетна рукоятка, в якій може розміщуватися запасна обойма, може кріпитися до блоку стволів замість ців'я. Наявні з'ємні дульні пристрої за типом чоків, раструбів або дульних компенсаторів. Є можливість встановлення лазерного прицілу або ліхтарика. Основні характеристики пістолета: загальна довжина – 310 мм; довжина стволів – 250 мм; ширина – 46 мм; висота – 160 мм; вага – 2,2 кг; скорострільність – до 20 пострілів за хвилину. ПС «Леопард» можна порівняти з аналогічними за призначенням європейськими та американськими зразками, наприклад, з помповим

пристрою;

- встановити причинно-наслідковий зв'язок між першим вибухом та виявленим вторинним вибуховим пристроєм.

Характерними особливостями огляду місця події за фактами вибухів є:

- тривалість і трудомісткість процесу огляду, що пов'язано з великою кількістю фрагментів речової обстановки та незначними розмірами фрагментів, що залишилися після вибуху;

- значні відстані, на які під час вибуху на відкритій місцевості розлітаються фрагменти;

- можлива наявність потерпілих, яким потрібно надати екстрену допомогу та евакуацію;

- можлива наявність на місці вибуху інших вибухових пристроїв і вибухонебезпечних предметів;

- необхідність термінового проведення невідкладних аварійно-відновлювальних робіт;

- можлива наявність несприятливих погодних умов (при огляді на відкритій місцевості).

Після прибуття на місце події слідчо-оперативної групи (слідчий, прокурор) вживає заходів з охорони місця події і забезпечення безпеки учасників огляду та подальших робіт (визначити небезпечні місця, захистити їх або зміцнити ті чи інші ділянки, відключити електричне, газове обладнання тощо).

До проведення слідчим огляду місця події в обов'язковому порядку фахівці Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України (за можливості) разом із кінологами, проводять попередній огляд місця події на предмет виявлення вибухонебезпечних предметів, вибухових пристроїв (речовин), які становлять небезпеку для учасників огляду та інших осіб. У разі виявлення таких, вони вживають заходів з їх знешкодження. Обмежувати час виконання такого огляду та давати вказівки спеціалістам-вибухотехнікам категорично забороняється. За результатами такого огляду складається відповідний акт.

Після цього керівник слідчо-оперативної групи, разом із спеціалістом-вибухотехніком, може здійснити загальний огляд місця події з метою отримання загального уявлення про характер того, що сталося. Це, в залежності від обстановки, досягається або круговим способом пересування по території (по концентричним колам різного радіусу), або рухом по спіралі (від центру до периферії чи навпаки) із збільшенням (зменшенням) радіусу руху, або фронтальним способом пересування (за певними напрямками).

За результатами проведеного загального (поверхневого) огляду необхідно:

випадку є розрядження вибухового пристрою, забезпечення вилучення й транспортування вибухонебезпечних предметів і речовин у безпечне місце. При цьому можуть бути знищені сліди злочину, пошук, фіксація та вилучення яких є одним з головних завдань огляду. Тож важливе значення має забезпечення ефективної взаємодії між усіма учасниками огляду, зокрема між спеціалістами.

Отже, особливостями огляду місця події під час розслідування кримінальних вибухів є, в першу чергу, забезпечення безпеки для учасників слідчо-оперативної групи та інших учасників огляду; повноцінне технічне забезпечення спеціалістів вибухотехніків та спеціалістів криміналістів; обізнаність в даному напрямку не тільки вибухотехніків, але і членів слідчо-оперативної групи в особливості слідчого, оскільки саме він організовує роботу на місці події та приймає важливі рішення від яких залежить ефективність огляду місця події та безпека оточуючих.

Приходько Ю.П., Гула З.М.

ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ЗА ФАКТОМ КРИМІНАЛЬНОГО ВИБУХУ ТА ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ВТОРИННИХ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Виходячи із завдань огляду місця події, необхідно мати на увазі те, що якісний пошук і виявлення слідів вибуху та об'єктів, що відносяться до конструкції вибухового пристрою, можуть здійснювати виключно спеціалісти-вибухотехніки. Тому, пошук слідів у будь-якому випадку повинен відбуватися за їх участю. З метою вилучення та фіксації слідів і предметів (речових доказів) слідчі можуть залучати інспекторів-криміналістів та інших фахівців в залежності від тих обставин, які склалися.

Часом трапляються випадки, коли під час проведення огляду місця події за фактом вибуху, виявляють вторинні вибухові пристрої направленої чи фугасної дії. Дані вибухові пристрої встановлюють з метою ураження максимальної кількості людей або руйнування об'єктів, оскільки після первинного вибуху на місці події відбувається велике скупчення людей, спеціалістів, працівників правоохоронних органів. Необхідно пам'ятати, що перш за все при огляді місця події за фактом вибуху потрібно провести пошукові роботи для виявлення і знешкодження вторинних вибухових пристроїв які могли б спрацювати.

Також варто пам'ятати про техніку безпеки при поводженні з вибуховими матеріалами. Отже, у разі виявлення вторинних вибухових пристроїв потрібно:

- провести термінову евакуацію людей;
- організувати роботу з знешкодження виявленого вибухового

пістолетом 12-го калібру фірми «ОФ Моссберг»: Уїтнес протекшин 590, який має підствольний магазин на чотири патрона (плюс один в ствол) і загальну довжину – 622 мм при довжині ствола 317 мм, і «Екзек'ютів протекшин 590», який відомий серед фахівців ще як «Ескорт», з магазином на два патрона (плюс один в ствол) довжиною 419 мм при довжині ствола 178 мм. При рівному або меншому боєкомплекті ці пістолети, в порівнянні з ПС, мають великі габарити і масу. Навіть найбільш мініатюрний з них – «Ескорт» – і важче і довше «Леопарда». Всі вищезазначені моделі можуть облаштовуватися полум'ягасником і пристроєм для гасіння звуку («глушником»). Але експлуатація всіх цих зразків має свої особливості і може нести небезпеку при проведенні експертного дослідження у зв'язку з виготовленням її у відповідності до специфічного стандарту. Заряджена зброя з патронами в стволі стає небезпечною при зберіганні і носінні, навіть якщо вона поставлена на запобіжник (відповідно до американського стандарту milspec Mil-S-3443E, заряджена рушниця зі знятим запобіжником, впавши на землю, повинна вистрілити, характеризуючи тим самим справність ударно-спускового механізму).

Магазини «бул-пап» пістолетів споряджаються одним набоем, а «Леопард», як було сказано, обоймою, що означає перевагу скорострільності, навіть без автоматичного режиму ведення вогню. В США зброя такого роду (всіх типорозмірів) займає свою нішу і користується, завдяки надійності, достатньо великою популярністю серед громадян. Однак в США, як і в інших країнах, немає зброї, аналогічної пістолету ПС, у вільному доступі. Повертаючись до ідей, закладених при виготовленні «обрізів», варто зауважити, що вони знайшли своє втілення вже у сучасних зразках вогнепальної зброї, виготовлених промисловим способом. Так, наприклад, ТОЗ-106 двадцятого калібру, створений на основі мисливської рушниці МЦ-20. ТОЗ-106 має складний приклад за типом АКС-47, який ставить у складеному стані зброю на автоматичний запобіжник. Лінійні розміри – 525/815 мм. Короткий ствол дає широкий осип дробу, що гарантує надійне ураження цілі на короткій дистанції. По суті, це не рушниця, а довгоствольний мисливський пістолет. Вимогам, що пред'являються до цивільної зброї, він також не зовсім відповідає. Калібр – так, але у виробництві і продажу відсутні бойові припаси ударно-травматичної нелетальної дії (полімерні кулі і картеч). АТЗТ НПЦ «Креміль» розробив і сертифікував бойові припаси 20 калібру цього типу для своєї зброї, але з меншою довжиною гільзи. Габарити і складаний приклад зручні, але скорострільність доволі низька. Значним недоліком цієї моделі є конструкція магазину. Заповнений патронами магазин дуже важко без інструмента відокремити від рушниці. Габарити магазину не відповідають довжині патрона, що призводить

до утикання патрона, як наслідок, затримка при стрільбі. Розроблений також нарізний варіант короткоствольного 10-ти зарядного карабіна на основі ТОЗ-106 під патрон 7,62×51 мм. Логічна, на нашу думку, була б розробка зразка під патрон 9×39 мм, оскільки оптимальна довжина ствола для цих боєприпасів більше відповідає довжині ствола «ТОЗ». Допустиме використання патрона 5,45×40 мм, оскільки ТП-82 з довжиною ствола 300 мм. Самозарядна рушниця «Сайга-К» калібрів .410 і 20, вважаються гладкоствольними карабінами хоча для полювання рушниця .410 калібру явно недостатньо потужна [2].

В атиповій вогнепальній зброї використовуються різні бойові припаси. Їх можна класифікувати на три основні групи: стандартні (бойові і спортивні), перероблені і саморобні. В деяких зразках атипової вогнепальної зброї, виготовленої саморобним способом (дулозарядної), використовується роздільне безгільзове заряджання (порох, снаряд, пиж). Першу групу утворюють заводські стандартні патрони, що використовуються для пострілу без змін і переробок. Часто використовуються в атиповій зброї 5,6 мм патрони; гвинтівочний, револьверний, пістолетний 7,62 мм патрони, а також мисливські патрони 12, 16 і 20 калібрів. Отже, розглянемо балістичні характеристики на прикладі поширеного 5,6 мм патрона. Цей патрон найбільш доступний і розповсюджений. Використовується у атиповій вогнепальній зброї як саморобного способу виготовлення, так і у кустарній (револьвери, однозарядні пістолети і т.п.). Постріл зазначеного патрона характеризується відносно слабким звуком і незначною віддачею зброї. В даний час промисловістю випускаються тільки довгі гвинтівочні 5,6 мм патрони «валовка», «покращені», «цільові», призначені для стрільби на дальність 50-200 метрів. У 5,6 мм патрона ударний склад запресований на дні гільзи, який є одночасно і капсулем. На відміну від боєприпасів центрального бою особливість даного патрона полягає в тому, що ініціація його капсульного складу може бути викликана ударом бойка по будь-якій частині краю денця. Тому його називають патроном кільцевого бою. Малокаліберний патрон «довгий» має висоту 23,3-25,8 мм, вагу 3,5-3,6 г. Гільза його циліндричної форми, дно з виступом для захвата зацепом викидача. Як гільзовий матеріал використовується томпак, латунь, іноді залізо. Висота гільзи 15,4-15,8 мм, діаметр денця 6,80-7,15 мм, вага 0,86-0,94 г. Куля складається зі сплаву свинцю і сурми. Вага кулі 2,50-2,52 г, висота 11,80-11,95 мм. Форма кулі тупокінцева, безболонкова з трьома-чотирма паралельними кільцевими жолобками і поясками на ведучій частині, що призначені для полегшення врізання кулі в нарізи. В кулі виділяються овална, ведуча і хвостова частини. Остання має вигляд усіченого конуса з ввігнутим сфероподібним дном. Така конструкція дна кулі забезпечує обтюрацію порохових газів, оскільки

цього підстав, кримінальне провадження має бути відкрито негайно після проведення огляду місця події (ст. 237 КПК України).

Огляд місця події за фактом вибуху має низку характерних ознак, які відрізняють його від інших злочинів. По-перше, специфіка огляду місця вибуху полягає у наявності додаткової небезпеки для учасників слідчо-оперативної групи. Доволі часто на місці події залишаються вибухові пристрої, які не спрацювали або були навмисно встановлені поблизу місця первинного вибуху.

Вибухотехніки проводячи пошук, огляд небезпечних або підозрілих виробів, дають рекомендації слідчому щодо порядку їх вилучення і транспортування або вказують на необхідність знищення на місці. Перед початком огляду місця вибуху вибухотехнік інструктує всіх учасників слідчо-оперативної групи щодо дотримання заходів особистої безпеки та правил поведінки на місці події. Відповідно до ст. 237 КПК України ОМП проводять у присутності понятих, що, однак, нерідко становить небезпеку і для їх життя та здоров'я. В цій ситуації виконання вимог КПК України суперечить одному з головних завдань огляду місця кримінального вибуху – забезпечення безпеки учасників огляду.

Для вирішення означеного питання неодноразово пропонувалося внести зміни до КПК України й у випадках, коли проведення ОМП становить небезпеку для життя та здоров'я людей, здійснювати його без участі понятих. Проте не варто повністю відмовлятися від участі понятих у проведенні огляду місця вибуху. Наприклад, А.В. Харченко пропонує після попередньої перевірки місця події проводити огляд слідчому в присутності спеціаліста-криміналіста і двох фахівців вибухотехніків. При цьому криміналіст фіксує дії групи за допомогою відеокамери.

Огляд місця вибуху є дуже складною слідчою дією і нерідко потребує значного часу, фізичної сили й матеріальних затрат. До його проведення залучають різних спеціалістів: вибухотехніків, криміналістів, судових медиків, спеціалістів інженерно-технічного підрозділу, пожежних, спеціалістів комунальних служб (газо-, водо- та електромереж), спеціалістів з кіно-, відео- та фотозйомки, хіміків, автотехніків, кінологів зі службово-розшуковим собакою тощо. Залучення до огляду відповідних спеціалістів здійснюється залежно від слідчої ситуації та особливостей об'єкта, на якому стався вибух.

Усі спеціалісти, які беруть участь у проведенні огляду, консультують слідчого з питань, які потребують спеціальних знань, надають допомогу у виявленні, фіксації, вилученні та збереженні речових доказів, дають пояснення з приводу спеціальних питань, які виникають під час проведення слідчої дії. Проте варто звернути увагу на те, що одним з головних завдань спеціаліста вибухотехніка в цьому

Маркусь. – К.: Кондор, 2007. – 558 с.

2. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики: Пер. С 4-го нем. Изд. СПб, 1908. – 111 с.

3. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник: / М.В. Салтевський // У 2-х ч. Ч.1. – Х.: Консум, Основа, 1999. – 416 с.

4. Белкин Р.С. Криминалистика /Р.С. Белкин. – М.: Норма-Инфра, 1999. – 990 с.

5. Іщенко А.В. Криміналістика і сьогодення. Актуальні питання судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів: зб. Матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2010. – 344 с.

6. Черноус Ю.М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: монографія / Ю.М. Черноус. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2012. – 448 с.

7. Фридман И.Я. Вопросы профилактики преступлений при криминалистическом исследовании документов. – К.: КНИИСЭ, 1968. – 88 с.

8. Колмаков В.П. Некоторые вопросы криминалистической профилактики преступлений // Советское государство и право, 1961, – № 12. – 107 с.

9. Варфоломеева Т.В. Криміналістика. Підручник / Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров, та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.

Приходько Ю.П., Артюх А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ВИБУХІВ

Сьогодні в Україні в разі збільшилися кількість тяжких і особливо тяжких злочинів, до яких належать кримінальні вибухи та інші злочини, вчинені з використанням вибухових пристроїв і вибухових речовин.

Злочини, пов'язані з кримінальними вибухами досліджували такі вчені-криміналісти України та інших держав: В.П. Бахін, Т.М. Бульба, О.А. Буханченко, Ю.М. Дільдін, С.М. Колотушкін, М.А. Михайлов, І.Д. Моторний, М.А. Погорецький, В.В. Поліщук та інші.

Однак деякі питання щодо особливостей огляду місця події під час розслідування кримінальних вибухів ще потребують уваги і подальшого вивчення.

Відповідно до чинного Кримінального процесуального кодексу України (КПК) огляд місця події (ОМП) – є першочерговою слідчою дією, яку в невідкладних випадках закон дозволяє провадити до відкриття кримінального провадження. У такому разі, за наявності для

при пострілі під дією тиску газів її денна частина щільно прилягає до стінок каналу ствола і блокує прорив порохових газів. Для покращення обтюрації і збереження ствола від свинцювання кулі вкриваються особливим складом (парафіном до 5%, тваринним і технічними жирами) [3].

Під методикою криміналістичної експертизи об'єктів, що розглядаються, розуміється сукупність окремих наукових методів і прийомів, що послідовно використовуються у дослідженні для отримання науково обґрунтованих висновків. Хоча варто зауважити, що методика на сьогодні не дає, на наш погляд, вичерпної сучасної класифікації атипової вогнепальної зброї за критерієм – спосіб виготовлення, а її основні положення доволі дискусійні, особливо на тлі появи у кримінальному обігу зразків зброї спеціального призначення, яких немає навіть у криміналістичних каталогах з відповідним грифом ФСБ, ФСК РФ, але виготовлених явно промисловим способом.

Отже, зазначена методика розроблена на науковій основі теорії криміналістичної ідентифікації. Науковими передумовами судово-балістичної ідентифікації атипової вогнепальної зброї є: а) теоретичні положення криміналістичної ідентифікації; б) загальні положення балістики; в) судово-балістичні відомості про особливості атипової зброї (бойова і конструктивна характеристика зброї, боєприпасів і ін.); г) дані трасології про індивідуальність і стійкість зовнішньої будови об'єктів. Судово-балістична експертиза зазначених об'єктів вирішує питання як ідентифікаційного характеру, так і не ідентифікаційного. Вона вирішує три завдання: визначення віднесення предмета до вогнепальної зброї; придатність до стрільби; встановлення наявності або відсутності тотожності і групової приналежності. З методичною метою криміналістичні ідентифікаційні дослідження в літературі поділяють на декілька взаємопов'язаних і послідовно проводимих стадій. На кожній стадії вирішуються специфічні завдання за допомогою притаманних їй методів і прийомів, використовуються різні науково-технічні засоби. Серед вчених-криміналістів немає єдиної думки про стадії криміналістичного дослідження об'єктів. В криміналістичній літературі немає єдиного розуміння сутності експертного експерименту, його місця в процесі дослідження. Одна з точок зору розглядає його як стадію експертного дослідження, інша – як окремий метод. На наш погляд, експеримент є специфічним методом пізнання досліджуваного явища. В ідентифікаційних дослідженнях атипової зброї метою експерта є: а) отримання експериментальних відображень об'єктів, що перевіряються, в певних умовах; б) встановлення стійкості індивідуальної сукупності ознак; в) виявлення умов слідоутворення; г) виявлення, пояснення причин і меж

варіаційності ознак для включення їх в ідентифікаційну сукупність; д) з'ясування механізму утворення слідів на кулях і гільзах для визначення індивідуальних і стійких ознак у слідах; є) з'ясування впливу на слідоутворення різних факторів. Узагальнення матеріалів експертної практики дозволяють так класифікувати умови, що перевіряються в ході експертного експерименту при дослідженні атипової зброї і слідів пострілу: а) надані слідчим, виходячи зі встановлених у кримінальному провадженні обставин і перевірюваних слідчих версій; б) наданих обвинуваченим чи потерпілим; в) визначені експертом, шляхом вивчення конструкції бойових якостей досліджуваної зброї і слідів пострілу [4].

Підводячи підсумок вищезазначеному, треба констатувати, що за умов проведення на теренах України АТО різко погіршилася криміногенна ситуація. Як наслідок, доволі суттєвий наплив нелегальної зброї сучасних видів та систем, у тому числі і комбінованої (з ознаками холодної та вогнепальної зброї), «спеціальної» нетипової (такої, що не має аналогів). Все це відбувається на тлі відсутності Закону України «Про зброю», в якому давалася б хоч якась усталена класифікація вогнепальної зброї на законодавчому рівні. До речі, Україна єдина країна на пострадянському просторі, в якій не прийнято за 24 роки зазначеного правового акту. Не вирішено на методичному рівні низку питань класифікаційних досліджень зразків сучасної атипової зброї та способів її виготовлення. Ми вважаємо актуальним класифікувати сучасну атипову вогнепальну зброю за способом виготовлення на: саморобну, кустарну, промислову. Отже, у статті була зроблена спроба анонсування власного бачення зазначеної проблематики.

Список використаних джерел

1. Ладин В.Н. Криминалистическое исследование основных признаков атипичного огнестрельного оружия / В.Н. Ладин // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1964. – № 1. – С. 52-56.
2. Полозов В.П. Вариации на тему обреза / Полозов В.П. // Мастер-ружьё. – 1998. – № 2. – С. 54-58.
3. Устинов А.И. Самодельное огнестрельное оружие и методика его экспертного определения / Устинов А.И. – М., 1968. – 27 с.
4. Ладин В.Н. Судебно-баллистическое исследование атипичного ручного огнестрельного оружия и следов его действия : метод. пособие для экспертов-криминалистов, следственных, судебных и оперативных работников / В.Н. Ладин. – К. : Юридическая комиссия при Совете Министров УССР, 1967. – 62 с.

система технічних засобів і прийомів, призначених для виявлення, фіксації, вилучення, дослідження доказової інформації в діяльності осіб і органів, спрямованій на боротьбу зі злочинністю та врегулювання будь-яких суспільних відносин, що потребують юридичного рішення [9, с. 55].

Як приклад, за допомогою техніко-криміналістичних засобів, що розробляються криміналістичною вибухотехнікою, можна виявити конструктивні особливості саморобного вибухового пристрою його основних частин та механізму приведення в дію, тобто здійснення вибуху.

З викладеного вище вбачається, що умови, які сприяють вчиненню злочинів і виявляються за допомогою науково-технічних засобів, мають різний характер. Одні з них, які виявляються на основі спеціальних знань у криміналістичній техніці, але без застосування будь-яких технічних засобів, називають організаційними. Інші обставини, що сприяють вчиненню злочинів, і виявляються тільки при використанні технічних засобів або спеціальних методів дослідження, так і називають – технічними.

Застосування криміналістичної техніки для виявлення умов, що сприяють вчиненню злочинів з використанням вибухових матеріалів, може здійснюватися у процесуальній і непроцесуальній формах. Процесуальними є ті форми діяльності, які використовуються при збиранні, дослідженні речових доказів, тобто при проведенні слідчих (розшукових) дій та виконанні криміналістичних експертиз. Так, слідчий може піддати слідчому огляду речовини або предмети, схожі на вибухові з метою оцінки їх – чи дійсно вони є вибуховими.

Отже, підводячи підсумок можна сказати, що характерною особливістю прийомів, засобів і методів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів є їх спрямованість на використання матеріальних ознак, які мають значення для розслідування злочинів та запобігання їм. Основне призначення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, в тому числі і з використанням вибухових матеріалів, як розділу науки криміналістики полягає у розробці нових методів виявлення, фіксації, вилучення і дослідження речових доказів шляхом використання даних природничих і технічних наук.

Тому, ми вважаємо, що процес удосконалення криміналістичної техніки і відповідно прийомів і методів її застосування не зупиняється, а враховуючи розвиток природничих і технічних наук є постійним, безперервним та прогресивним.

Список використаних джерел

1. Маркусь В.О. Криміналістика. Навчальний посібник / В.О.

тактичних методів розкриття злочинів, системи, що охоплює разом з тим методику розслідування окремих видів злочинів», належить С.М. Потапову [3, с. 4].

За визначенням професора Р.С. Белкіна, криміналістика – це наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які є основою для розробки засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки й використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів [4, с. 5].

Та найбільш повно, на наш погляд, з приводу предмета науки криміналістики вказує А.В. Іщенко: криміналістика – це система знань про закономірності утворення (виникнення, формування), виявлення, фіксації, вилучення, дослідження, оцінки і використання доказової інформації для розкриття, розслідування та попередження злочинів, а також про розроблення прийомів, способів, методів, методик, технологій, інструментів, матеріалів, приладів, та їх комплексів та інших засобів оптимізації роботи з доказовою інформацією [5, с. 31].

Одним з найголовніших питань науки криміналістики є техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, яке сформувалося у ній на тому етапі, коли вона зароджувалась, і яке спонукало її розвиток та становлення як такої.

Ю.М. Чорноус зауважує, що техніко-криміналістичні засоби – це технічні засоби, спеціально створені для вирішення криміналістичних завдань чи пристосовані для цього шляхом змін загальних науково-технічних засобів. В свою чергу науково-технічні засоби – це засоби, які створені різними галузями знань і частина з них використовується криміналістикою для вирішення своїх цілей [6, с. 37].

На думку В.Я. Фрідмана, техніко-криміналістичні засоби які застосовуються для розслідування злочинів поділяються на: 1) спеціально розроблені (суто криміналістичні); 2) запозичені з інших галузей науки і техніки і пристосовані для криміналістичних цілей; 3) універсальні або загальнотехнічні – такі, що використовуються для різних, у тому числі і криміналістичних цілей без переробки або пристосування [7, с. 16].

В.П. Колмаков, відносно поняття криміналістичних засобів, що застосовуються при розслідуванні злочинів зауважує, що це «...засоби, які ґрунтуються на даних криміналістики, що мають науково-технічний і оперативно-тактичний характер і призначені для виявлення, дослідження та усунення причин і умов, що сприяють злочинам, а також попередження злочинів, які готуються і припинення розпочатих злочинів» [8, с. 107].

Сьогодні криміналістична техніка являє собою розділ криміналістики, який складають наукові положення і основана на них

Кофанова О.С.

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ РЕФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

В системі органів виконавчої влади правоохоронні органи займають ключове місце. Ефективне та стабільне їх функціонування є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Від ефективності діяльності системи правоохоронних органів значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку нашої держави.

Необхідність реформування системи МВС, узгодження її із суспільними потребами й можливостями держави визначалася з перших років незалежності України й доволі широко декларувалася. Але зміни суспільних відносин, які відбулися у нашій державі за останній час, та обраний нею курс євроінтеграції прискорив процес. Ще за радянських часів реформування відбувалося методом скорочення чисельності та зміни назви, однак тільки сьогодні ми поступово починаємо відходити від минулого, шляхом оптимізації завдань та функцій, структури й чисельності, фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового та кадрового забезпечення системи правоохоронних органів.

Прийняття Закону України «Про Національну поліцію» від 2.07.2015 р. стало офіційним стартом реформи правоохоронної системи. Зміни розпочалися у всіх структурних підрозділах системи МВС України. Як наслідок, зміни не оминули і Експертну службу МВС України.

На нашу думку, аналізу потребує два найбільші напрями, які зазнали змін, це питання правової основи діяльності Експертної служби МВС України та питання взаємодії з підрозділами на які покладено функції досудового розслідування.

Сьогодні правову основу діяльності Експертної служби МВС України складають норми Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), Закон України «Про судову експертизу», у деяких випадках міжнародні договори за цим напрямом, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України і накази Міністерства внутрішніх справ України: «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» від 03.11.2015 р. №1343, «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» від 03.11.2015 р. №1339. Однак, є необхідність розглянути положення деяких з цих нормативно-правових актів в контексті змін, які відбулися

та відбуваються в правоохоронній системі і в Експертній службі зокрема.

З затвердженням у 2015 році нового Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України та втратою чинності Наказу МВС України від 09.08.2012 р. №691 відбулися зміни в структурі підрозділів.

Так, згідно з п. 1 ч. 2 нового Положення Експертна служба МВС складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (далі – ДНДЕКЦ) та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (далі – НДЕКЦ), перелік яких наведено в додатку до цього Положення.

Відповідно до покладених на Експертну службу МВС України завдань, згідно з цим Положенням, до основних завдань відносяться:

- здійснення судово-експертної діяльності;
- забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду;
- проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінки відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції;
- забезпечення функціонування обліку знятих кримінальних правопорушень та інших об'єктів;
- забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації [3].

Аналізуючи змісти цих завдань, ми бачимо, що Експертна служба втратила функції техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій. Треба зазначити, що питання розмежування функцій щодо техніко-криміналістичного забезпечення та судово-експертного забезпечення досудового розслідування обговорювалося вже давно. Однак, така реорганізація підрозділів відповідно до розмежування функцій з техніко-криміналістичного забезпечення та судово-експертної діяльності, на нашу думку, має як позитивні, так і негативні сторони.

Так, прийняття в 2012 році Кримінального процесуального кодексу України вплинуло на процес ведення досудового розслідування по кримінальним провадженням, та привело до змін у взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами.

Однак, основне завдання взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами міністерства внутрішніх справ України залишилось незмінним, а саме – попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством

дізнавачів] / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2003. – 720 с.

2. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р.С. Белкин ; [2-е изд. доп.]. – М.: Мегатрон XXI, 2000. – 334 с.

3. Криминалистика: учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков ; [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Юристъ, 2001. – 718 с.

4. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. – Кол. авторів: Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. / [за ред. В.Ю. Шепітька]. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.

5. Закатов А.А. Использование научно-технических средств и специальных знаний в расследовании преступлений / А.А. Закатов, Ю.Н. Оропай. – К. : РИО МВД СССР, 1980. – 104 с.

Приходько Ю.П.

ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КРИМІНАЛЬНИМИ ВИБУХАМИ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

З наукових джерел відомо, що термін «криміналістика» (від лат. Criminalis – злочинний, тобто те, що стосується злочину) вперше був ужитий австрійським судовим слідчим, а згодом університетським професором Гансом Гроссом (роки життя 1847-1915) [1, с. 16].

У 1892 році в науковій роботі «Керівництво для судових слідчих як система криміналістики» Г. Гросс писав: « ... криміналістика за своєю природою починається лише там, де встановлюють ..., яким саме способом вчинюються злочини? Як дослідити ці способи і розкрити їх ..., про це не говорить ні кримінальне право, ні процес. Це, й складає предмет криміналістики» [2, с. 111].

Отож, під «криміналістикою» Г. Гросс розумів учення про реальний, життєвий, конкретний бік явищ, які відповідають змісту кримінального права. До загального змісту науки криміналістики Г. Гросс відносив: учення про предмет криміналістики, виявлення та використання речових доказів; вивчення окремих видів злочинів; правила роботи зі слідами, підробленими документами; питання побуту (поведінки, жаргонів, схильностей) злочинців, а також дослідження психологічних особливостей осіб, які беруть участь у кримінальному процесі (обвинувачених, підозрюваних, потерпілих, експертів, свідків, суддів та ін.) [1, с. 16-17].

Пізніше С.М. Трегубов у 1912 році зазначав, що криміналістика являє собою застосування методів природничих і технічних наук щодо розслідування злочинів та встановлення особи злочинця. Аналогічної думки дотримувався й І.М. Якимов (1925 р.). Однак, одне з найбільш вдалих визначень криміналістики, як «системи, наукових, технічних і

володіють спеціальними знаннями в конкретній галузі (це спеціалісти, експерти, особи, які володіють спеціальними знаннями у галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла).

Розглянуті вище форми використання спеціальних знань, можна поділити на дві групи: процесуальні (такі, що передбачені кримінальним процесуальним законом) та непроцесуальні (ті, які прямо не передбачені кримінальним процесуальним законом і використовуються не як джерела доказів).

Виходячи з наведеного, при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним обігом підакцизних товарів варто виділити такі форми використання спеціальних знань:

- процесуальні: участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій (ч. 8 ст. 228, ч. 1 ст. 236, ч. 3 ст. 237, 238, 239, ч. 2 ст. 240, ч. 2 ст. 241, ч. 1 ст. 266, ч. 1 ст. 354 КПК України), призначення та проведення судових експертиз (ст.ст. 69, 71, 101, 102, 242–245, 332 КПК України);

- непроцесуальні: консультативна допомога спеціаліста (при формулюванні питань експерту та підготовці об'єктів на дослідження, вивченні виявлених об'єктів на місці події, при огляді бухгалтерської документації, під час допиту підозрюваного для правильного формулювання питань, для роз'яснення положень і результатів, викладених в актах документальних перевірок тощо), проведення ревізії та перевірок.

Вибір конкретної форми застосування спеціальних знань залежить від завдань, які вирішуються на конкретному етапі розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом підакцизних товарів, і має бути тактично обґрунтованим. Наприклад, для встановлення фактів, що є доказами у кримінальному провадженні – чи виготовленні марки акцизного збору не підприємством виробником, яке уповноважене на їх виготовлення, необхідно застосувати спеціальні знання у формі призначення та проведення судово-технічної експертизи документів.

Розглянуті вище форми використання спеціальних знань однаково є корисними для всебічного, повного, об'єктивного дослідження обставин, що входять у предмет доказування при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним обігом підакцизних товарів. Повнота та ефективність розслідування таких злочинів напряму залежить від активної участі спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій, своєчасного призначення та проведення судових експертиз, а також від кваліфікованої консультативної допомоги спеціаліста відповідної галузі знань.

Список використаних джерел

1. Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і

відповідальності осіб, які їх вчинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Позитивним моментом реформування є те, що у новому форматі взаємодії зникла проблема підпорядкованості слідчому експертів, які залучалися як спеціалісти на різних етапах досудового розслідування.

Тобто з одного боку, спеціаліст як учасник кримінального провадження, повинен бути незацікавлений у результатах кримінального провадження, володіти спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок у галузі науки, техніки, мистецтва і ремесла. Однак, у більшості випадків особа, яка залучалась як спеціаліст за умови наявності свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, могла залучатися і як експерт, що прямо суперечить нормам статті 69 КПК України: «не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого» [2], тому прийняття рішення про розмежування функцій вважаємо доцільним. Але виникла проблема – на кого покласти функції техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування. Це питання було вирішено з прийняттям нової Інструкції, яка затверджена наказом МВС України від 03.11.2015 р. №1339 «Про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» [1], а Наказ МВС України 26.10.2012 р. №962 втратив чинність.

Положення Інструкції визначають порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС на спеціалізованій пересувній лабораторії на стадії досудового розслідування, а також обов'язки та повноваження працівників як спеціалістів під час проведення огляду місця події.

Згідно з п. 3 ч. 2 Інструкції спеціалісти – інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування, та працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування.

Таким чином, аналіз викладений положень дає чітке бачення змін які відбулись, а саме інспектори-криміналісти у своїй діяльності безпосередньо підпорядковуються та підзвітні начальникові органу досудового розслідування.

Але наряду з позитивними тенденціями у реформуванні Експертної служби МВС України, на нашу думку, є і негативні, які можуть виникнути у майбутньому. Так, є небезпека того, що через рік чи п'ять постане кадрова проблема комплектації підрозділів служби. У зв'язку з тим, що за Навчально-науковим інститутом №2 Національної академії внутрішніх справ, який здійснював підготовку фахівців для Експертної служби залишили тільки підготовку фахівців за ступенем вищої освіти бакалавр, у освітньо-професійній програмі підготовки яких не передбачено отримання кваліфікації судового експерта.

Доречно буде зауважити, що на сьогодні Навчально-науковий інститут №2 НАВС залишається єдиним навчальним закладом системи вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, що має ліцензію на підготовку фахівців для Експертної служби МВС України. Тому, постає питання, за рахунок кого буде здійснюватися кадрове забезпечення. Вважаємо, за доцільне нагадати, що відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» [5] судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, який згідно з п. 2 розділу 15 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. [4] після набрання чинності цим Законом прирівнюється до ступеня вищої освіти магістр, а також пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. І ключовим у цьому є – відповідна вища освіта. Треба розуміти, що підготовка експерта з традиційних видів криміналістичних експертиз, це тривалий та складний процес.

Підсумовуючи вищесказане, вважаємо, що Експертна служба МВС України надто складна, щоб можна було її швидко реформувати. Даний процес потребує системного комплексного вирішення, першочерговими кроками якого можуть бути: системне (систематичне) підвищення рівня кваліфікації шляхом проходження відповідних курсів; впровадження інноваційних технологій в судово-експертну діяльність; продовження співпраці Експертної служби МВС України з Європейською мережею криміналістичних наукових установ (ENFSI), а також здійснення інтеграції у Всесвітню організацію судово-експертних установ; надання пропозицій щодо удосконалення норм кримінального процесуального законодавства України; створення відповідних умов праці з метою запобігання «плинності» кадрів експертних установ; створення умов правонаступності між різними поколіннями судових експертів; отримання міжнародних сертифікатів

Поляруш А.В.

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

Використання спеціальних знань є необхідним засобом, який дозволяє досягти всебічного, повного, об'єктивного дослідження обставин, що входять у предмет доказування [1, с. 362]. Розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом підакцизних товарів, невід'ємно пов'язане з використанням спеціальних знань як джерела доказів.

Відповідно до Криміналістичної енциклопедії Р.С. Белкіна спеціальні знання – це професійні знання і уміння в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, необхідні для вирішення питань, що виникли під час розслідування та розгляду в суді конкретних справ. У кримінальному і цивільному процесі особи, які володіють спеціальними знаннями, залучаються як спеціалісти чи експерти [2, с. 214]. М.П. Яблоков розглядав спеціальні знання як знання, що одержані за допомогою спеціальної (професійної) освіти і досвіду [3, с. 227].

Доводиться констатувати, що форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні належним чином не врегульовані кримінальним процесуальним законодавством України. Думки науковців з цього приводу також неоднозначні. Так, на думку В.Ю. Шепітька у кримінально-процесуальній діяльності спеціальні знання використовуються у двох формах: при залученні фахівців під час окремих слідчих (судових) дій та в межах проведення експертизи [4, с. 340]. Як бачимо, вчений виділяє дві процесуальні форми використання спеціальних знань.

Поряд з цим, на думку О.О. Закатова, Ю.Н. Оропая та М.П. Яблокова серед форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні розглядають:

- застосування слідчим спеціальних знань у ході розслідування;
- участь спеціаліста в слідчих (розшукових) діях;
- залучення спеціалістів для проведення ревізій і технічних оглядів;
- залучення спеціаліста для проведення експертизи;
- консультативно-довідкова форма [3, с. 227; 5, с. 81].

Не можемо погодитися з першою позицією вченого, оскільки слідчий і суд не володіють спеціальними знаннями конкретної галузі знань, а тому не можуть безпосередньо застосовувати спеціальні знання. Вважаємо, що суб'єктами використання спеціальних знань у різних формах є слідчий, прокурор, суд, а от суб'єктами безпосереднього застосування спеціальних знань є особи, які

Інша проблематика полягає у тому, що неповно, на наш погляд, врегульовано використання об'єктів, які вміщено до обліків, при проведенні судових експертиз. Наприклад, відповідно до ст. 20 Закону України «Про судову експертизу» підприємства, установи, організації незалежно від форм власності зобов'язані надавати безплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз, державним установам, а також за згодою, натурні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення й оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи. Крім того, Державні спеціалізовані установи, що проводять судові експертизи, мають право одержувати від судів, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування зняття кримінального правопорушення та інші речові докази, щодо яких закінчено кримінальне провадження, для використання в експертній і науковій діяльності. Відповідно до положень Інструкції інформаційно-довідковій колекції призначені для використання об'єктів, уміщених до них, під час проведення експертних досліджень, створення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови вчинення злочинів та інших правопорушень з метою запобігання їм. При цьому, частиною 4 статті 69 КПК експерту заборонено за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи, що може знівелювати результати експертизи, при проведенні якої як порівняльний матеріал використовувався об'єкт, вміщений до обліку та який не надавався судовому експерту як один з об'єктів дослідження. Не виключена можливість використання натурних об'єктів (зразків взуття, запірнопломбувальних пристроїв, зброї, бланків документів, документів, зміст яких змінено у ході злочинної діяльності тощо), отриманих відповідно до зазначеного Закону України про «Судову експертизу» та поміщених до обліків, при складанні пошукових карток з метою, наприклад, пошуку зняття злочину, якими залишені сліди, виявлені при проведенні оглядів місць подій. Тобто, об'єкти вміщені до одного й того самого виду обліку (інформаційно-довідкового) можуть використовуватися як при проведенні судових експертиз (слідчих (розшукових) дій), так і при проведенні оперативно-розшукових заходів (негласних слідчих (розшукових) дій), які (останні) на сьогодні не регламентовані.

Безсумнівним є те, що усунення зазначених невідповідностей, на наш погляд, підлягає нормативному врегулюванню на рівні Кримінального процесуального кодексу України.

та свідоцтв «відповідності діяльності» Експертною службою МВС України; розробка нових перспективних напрямів судово-експертної діяльності; удосконалення вже існуючих судово-експертних методик досліджень.

Взагалі реформування системи МВС це тривалий процес. Про його завершення можна буде говорити лише тоді, коли суспільство реально відчує поліпшення, передусім, у виконанні покладених на правоохоронців обов'язків.

Список використаних джерел

1. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. №1339 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. №1343 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

5. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

Кравченко О.А.

ПОНЯТТЯ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ ОЗНАКИ В ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Визначення поняття ознаки – одна з найбільш важливих і складних проблем криміналістичної ідентифікації. Кожен об'єкт і явище матеріального світу мають безліч якостей, властивостей, ознак. Це стосується і об'єктів почеркознавчої ідентифікації, де для вирішення поставлених експерту питань необхідно виділити їх найбільш істотні властивості і ознаки.

Властивості об'єкта – це його істотні прояви якісно-кількісної визначеності в зв'язку і у взаємодії об'єкта з іншими об'єктами.

Ознака – це прикмета, знак, за яким будь-який предмет або явище пізнаються і відрізняються від інших. У багатьох енциклопедичних виданнях зазначається, що ознака – це все те, чим предмети і явища подібні між собою або чим вони відрізняються один від одного.

Будь-яка річ, будь-яке явище матеріального світу має певні властивості, це те, що характеризує будь-яку сторону речі, явища. Властивості речі існують об'єктивно, незалежно від свідомості людини. Перехід від ознаки до властивості вимагає вивчення механізму формування ознак, їх зіставлення і оцінки на основі встановлених закономірностей властивостей. Для вивчення властивостей будь-якого об'єкта матеріального світу важливо знати найбільш стійкі характеристики властивостей об'єкта, явища.

Необхідно досліджувати прояви властивостей об'єкта в різних умовах і встановлювати механізм відображення і прояви цих якостей. Наприклад, лінійні розміри між константними точками особи людини на фотознімках при всіх інших рівних умовах залежать від ракурсу зйомки.

Ототожнення змісту понять «ознаки» і «властивості» не може відображатись ні в науці криміналістиці, ні в криміналістичних дослідженнях, де під ознакою розуміється не саме властивість, а її прояв, відображення. Більшість вчених криміналістів погоджуються з точкою зору Р.С. Белкіна, який вважає, що властивості виражаються в ознаках, ознака є прояв властивості. Кожна річ має безліч властивостей, кожна ж властивість може виражатися в безлічі ознак [1].

В системі «властивість-ознака» властивість відіграє роль суті, ознака – явища. Незважаючи на те, що одні й ті самі ознаки можуть виражати різні властивості, в конкретній системі «властивість-ознака» ознака невід'ємна від властивості. В силу цього Р.С. Белкін наполягає на тому, що ознака саме виражає, а не відображає властивість, вбачаючи суттєву відмінність між термінами «вираз властивості» і «відображення властивості», що властивість проявляється через ознаки, самовиражається в них, не може існувати без них. Він наводить багато аргументів на захист поняття «вираз властивості», а не «відображення», оскільки якщо ознака буде відображенням властивості, то можливо, що, по-перше, ознака може неадекватно відображати властивість, і отже не зможе об'єктивно бути показником речі, предмета.

Як вже зазначалося вище, матеріальний світ, що оточує людину є системою речей і явищ, які в свою чергу мають численні властивості, якості. Але тільки деяка частина, а в повному обсязі властивості і якості можуть бути використані в процесі пізнання предмета. Властивості речі існують і відображаються лише у взаємодії речей, в їх відношенні один до одного.

Криміналістична ідентифікація здійснюється за допомогою вивчення ознак, за ними визначаються властивості ідентифікованих об'єктів і, нарешті проводиться ототожнення об'єктів. У процесі ідентифікації роль ознаки виконують прояви властивостей її об'єкта,

прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу України, яким відмінено стадію дослідчої перевірки, що потягнуло за собою певне нівелювання такої діяльності як розкриття злочинів «за гарячими слідами» за результатами попереднього дослідження слідової інформації на місцях вчинення злочинів з метою оперативного встановлення осіб, причетних до їх вчинення. Частиною 2 статті 214 КПК передбачено, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – Реєстр). Частиною 3 тієї самої статті передбачена відповідальність за здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до Реєстру або без такого внесення. Наприклад, при огляді місця вбивства, де вилучена дактилоскопічна інформація, яка потребує негайної перевірки за відповідними дактилоскопічними обліками з метою встановлення ймовірної особи злочинця, така перевірка не може бути здійснена до внесення інформації про злочин до Реєстру. Навіть, якщо під час проведення огляду місця вчинення злочину існує можливість внесення відомостей про злочин до Реєстру, законодавцем зазначена робота із слідовою інформацією не регламентована ні як слідча (розшукова) дія, ні як негласна слідча (розшукова) дія.

Відповідно до Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС, затвердженої наказом МВС України від 10.09.2009 №390, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 15.10.2009 за №963/16979 (далі – Інструкція), направлення об'єктів (їх копій, зображень) для постановки (перевірки) на облік здійснюється тільки після проведення їх експертних досліджень. З метою оперативного розкриття та розслідування злочинів, запобігання втратам, псуванню слідів, у тому числі на об'єктах-слідоносцях, вилучених під час оглядів місць подій, проведення інших слідчих дій, оперативно-розшукових заходів зазначені сліди (об'єкти-слідоносці), зброя, грошові знаки, документи, цінні папери, які викликають сумнів щодо їх справжності, органами досудового розслідування, підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, негайно направляються для проведення експертного дослідження та перевірки за криміналістичними обліками. Нажаль передбачена нормативно «негайна» дія (що повинна здійснюватися, відбуватися одразу, без затримки; терміново) стає дією, значно розтягнутою у часі, а іноді за певних причин слідова інформація залишається в матеріалах (або при матеріалах) кримінального провадження взагалі без проведення експертних досліджень та перевірки за криміналістичними обліками. Останньому сприяє і виокремлення «спеціалістів-криміналістів» зі штату експертної служби МВС України та переведення їх до штату підрозділів досудового розслідування підрозділів Національної поліції України.

5. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории / Т.В. Аверьянова. – М. : Норма, 2006. – 480 с.

6. Винберг А.И. Основные принципы советской криминалистической экспертизы / А.И. Винберг ; Министерство юстиции СССР, Всесоюзный институт юридических наук. – М. : Госюриздат, 1949. – 132 с.

7. Жгенти О.В. Классификация судебных экспертиз, ее роль и значение / О.В. Жгенти // Общетеоретические вопросы судебной экспертизы : сборник научных трудов ; Министерство юстиции СССР, Всесоюзный научно-исследовательский институт судебных экспертиз. – М.: изд-во ВНИИСЭ, 1982. – С. 15-29.

8. Клименко Н.І. Судова експертологія : курс лекцій / Н.І. Клименко. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 528 с.

9. Коваленко В.В. Проблемы класифікації судових експертиз / В.В. Коваленко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Спеціальний випуск. – 2008. – №5. – С. 32-39.

10. Пиріг І.В. Класифікація судових експертиз та проблеми вдосконалення законодавства / І.В. Пиріг // Криміналістика і судебна експертиза: межвед. науч.-метод. сборник ; Министерство юстиции Украины, Киевский научно-исследовательский институт судебных экспертиз. – К. : [б. и.], 2013. – Вып. 58. – Ч. 2. – С. 112-117.

11. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М. : Норма, 2005. – 656 с.

12. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза. Организация и проведение / А.Р. Шляхов. – М. : Юрид. лит., 1979. – 168 с.

13. Шерстюк В.Н. Место криминалистических экспертиз в классификации судебных экспертиз / В.Н. Шерстюк // Криміналіст першодрукований (Криміналість первопечатный) : міжнар. наук.-практ. юрид. журн. – 2013. – №6. – С. 150-162.

Полтавський А.О.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Нами неодноразово висловлювалися думки щодо необхідності постійної актуалізації нормативного забезпечення техніко-криміналістичної та судово-експертної діяльності при розслідуванні злочинів. Перш за все це стосується використання вилученої з місць вчинення злочинів слідової інформації при розкритті та розслідуванні злочинів.

Особливої значущості зазначена вище теза набула з моменту

що несуть інформацію про його індивідуальність і стійкість. Б.М. Комарінець зазначив, що поняття про ідентифікаційну ознаку пов'язано саме з її властивостями, які можуть бути використані в процесі ідентифікації. Ідентифікаційними ознаками він називає такі родові та індивідуальні ознаки ідентифікованого об'єкта, які можуть відобразитися на ідентифікуючому [2]. Доповнюючи це визначення, Р.С. Белкін і А.І. Вінберг відзначають істотний момент в понятті ідентифікаційних ознак, а саме: їх доступність для виявлення, вивчення і порівняльного дослідження [3].

Ознаки при ідентифікаційному дослідженні сприймаються нами безпосередньо, як характеристики властивостей предметів і явищ. Властивості ж ідентифікованого об'єкта встановлюються опосередковано у процесі вивчення механізму їх відображення в інших об'єктах. Наприклад, якась ознака почерку може зустрітись в почерках багатьох людей, але самі по собі ознаки показують одну з властивостей людини – вміння писати у певній спосіб. За ознаками почерку в рукописних текстах ми встановлюємо ознаки письмово-рухових навичок, властивих виконавцю рукописного тексту. В контексті зазначеного вважаємо помилковою думку про те, що питання про тотожність в процесі ідентифікації вирішується на основі ознак. Головним завданням дослідження є встановлення властивостей об'єктів, оскільки тільки вони можуть бути підставою для висновків про тотожність.

У теорії і практиці судово-почеркознавчої експертизи поняття ознаки почерку, як правило, пов'язують з характеристикою тієї чи іншої технічної сторони письмово-рухової навички, яка фіксується в рукописі. Така характеристика може відноситись до управління рухами при письмі, до механізму письма, до системи підсумкових рухів письма, до орієнтації рухів в просторі.

При проведенні почеркознавчих досліджень первинним і основним об'єктом вивчення для експерта є рукопис. У ньому безпосередньо відображається система підсумкових рухів виконавця, орієнтація їх на аркуші паперу. Всі інші особливості як зовнішньої, так і внутрішньої сторони письмово-рухового процесу проявляються опосередковано і в більшості неповно. Наприклад, спосіб тримання пишучого приладу не є ознакою почерку, оскільки не знаходить адекватного вираження в рукопису. Він займає певне місце в механізмі письма і може обумовлювати ті чи інші особливості, які, відображуючись в рукописі, будуть ознакою почерку. Таким чином, всі особливості письмово-рухової навички, які проявляються в рукопису, стають ознаками почерку тільки завдяки системі підсумкових рухів при письмі й їх орієнтації в межах аркуша паперу. У поняття почерку включається його належність певній особі, що є невід'ємною ознакою його

індивідуальності. Це означає, що характеристики письмово-рухового процесу, який проявляється в рукописі, в своєму поєднанні утворюють індивідуальний комплекс.

Окрім ознаки почерку можуть зустрічатися в однаковому прояві у різних осіб, поєднання ж їх притаманне кожному виконавцю. Ознаки можуть мати груповий характер – бути характерними для певних груп почерків, розділених залежно від прояву цих ознак; індивідуальне значення – проявлятися в межах груп випадково, незалежно від загальних групових особливостей.

Ідентифікаційне значення конкретного вияву ознаки, що має як груповий, так і індивідуальний характер, визначається частотою повторюваності цього прояву в почерках різних людей взагалі або в почерках, що характеризуються загальними груповими особливостями.

Узагальнюючи викладене, можна сказати, що ідентифікаційною ознакою варто вважати особливість письмово-рухової навички, що проявилася в рукописі. Особливості письмово-рухової навички об'єднуються в ідентифікаційний комплекс ознак для диференціації почерків різних осіб і ототожнення виконавця рукопису.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. Т. 1: Общая теория криминалистики / Р.С. Белкин. – М., 1977.
2. Комаринец Б.М. Криминалистическое отождествление огнестрельного оружия по стреляным гильзам / Б.М. Комаринец. – М., 1995. – 252 с.
3. Белкин Р.С., Винберг А.И. Криминалистика и доказывание, методологические проблемы. / Р.С. Белкин, А.И. Винберг. – М., 1969. – 77 с.

Літвінова О.В.

ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Необхідність використання спеціальних знань на всіх етапах криміналістичного провадження є вимогою сьогодення, яка не лише забезпечує потреби правоохоронних органів щодо ефективності збирання, перевірки та оцінки доказів, а й гарантує дотримання прав всіх учасників процесу, відповідність дій сторін провадження загальним засадам кримінального судочинства.

У зв'язку з новим законодавством зазнала змін система організації техніко-криміналістичного забезпечення криміналістичного судочинства, зокрема частина працівників почала виконувати функції з техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій у штатній структурі слідчих відділів поліції, інша – суто експертні

Практичне значення такої класифікації полягає у тому, що розмежування видів судових експертиз, і чітке визначення їх предмету, сприяє слідчому і суду у правильному з'ясуванні змісту дослідження, компетенції обізнаних осіб, що залучаються у конкретних випадках як експерти, орієнтує їх у можливостях судових експертиз у процесі підготовки матеріалів для дослідження і постановки завдань експерту.

В.М. Шерстюк акцентуючи увагу на практичному значенні судових експертиз, зазначає, що класифікація використовується під час визначення і розмежування експертних спеціальностей і компетенції експертів, дозволяє визначити особливості проведення окремих видів експертиз, від класифікації судових експертиз залежать: організація роботи експертної установи, її штатна чисельність, напрями вдосконалення приладової бази, підготовка спеціалістів [4, с. 150].

2. Проблемі класифікації у криміналістиці, і зокрема в теорії судової експертизи, приділялося і приділяється достатньо уваги. По цій проблематиці відомі публікації: Т.В. Аверьянкової [5, с. 300], А.І. Вінберга [6, с. 37-38], О.В. Жгенті [7], Н.І. Клименко [8, с. 115], В.В. Коваленко [9], І.В. Пиріг [10], Є.Р. Росінської [11, с. 135], А.Р. Шляхова [12, с. 11-12], В.М. Шерстюк [13] та ін.

3. З урахуванням аналізу і потреб слідчої і судової практики щодо розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень, і у відповідності до класифікації біологічних дисциплін, потреба у яких є в судовій та правоохоронній діяльності, пропонуємо таку диференціацію родів біологічного класу судових експертиз: ґрунтознавча; гемологічна експертиза; екологічна; ветеринарна; зоологічна; ботанічна; одорологічна експертиза.

Список використаних джерел

1. Шляхов А.Р. Проблемы классификации в криминалистической экспертизе и ее практическое значение / А.Р. Шляхов // Правовые и методологические проблемы судебной экспертизы : сборник научных трудов / Всесоюзный научно-исследовательский институт судебных экспертиз. – М. : изд-во ВНИИСЭ, 1974. – Вып. 10. – С. 3-21.
2. Волчецкая Т.С. Основы судебной экспертологии : учебное пособие / Т.С. Волчецкая ; Калининградский государственный университет. – Калининград : изд-во Калининград. ГУ, 2004. – 197 с.
3. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник / Н.И. Кондаков ; АН СССР. Ин-т философии. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Наука, 1976. – 720 с.
4. Шерстюк В.Н. Место криминалистических экспертиз в классификации судебных экспертиз / В.Н. Шерстюк // Криміналіст першодрукований (Криміналіст первопечатный) : міжнар. наук.-практ. юрид. журн. – 2013. – №6. – С. 150-162.

Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. № 6 [Електронний ресурс] / Міністерство охорони здоров'я України. – К., 1995. – №6. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України (ВВР) – К., 2014, – № 46. – ст. 2046 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

4. Положення про бюро судово-медичної експертизи управління охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим), затверджене наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. №6. – К. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0258-95>

Погрібніченко Я.О.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

1. Вплив науково-технічного прогресу на судову експертизу полягає у бурхливому розвитку окремих її видів, в появі нових експертних досліджень, у розробленні сучасних методів і методик. У зв'язку з цим, у даний час, в теорії судової експертизи з'явилася низка нових проблем, без вирішення яких неможливо забезпечити планомірний розвиток судової експертизи і вдосконалення практики її проведення. Мова йде про таку проблему, яка має загальнотеоретичне і методологічне значення, а саме – створення розгорнутої класифікації судових експертиз. Необхідність вирішення цієї проблеми особливо гостро постає під час розгляду питання про закономірності й особливості виникнення нових видів експертних досліджень, визначення їх місця у системі судових експертиз.

На нашу думку, А.Р. Шляхов справедливо зазначає, що «... дослідження у будь-якій галузі знання є вкрай важким без використання науково-обґрунтованих логічних класифікацій – відсутність останніх ускладнює не лише теоретичні дослідження, а й ускладнює використання отриманих результатів у практичній діяльності» [1, с. 3].

Питання класифікації судових експертиз важливе й тому, що в теоретичному значенні воно дозволяє охопити усі види експертиз, визначити їх взаємозв'язок між собою [2, с. 22].

Правильно складена класифікація відображає закономірності розвитку об'єктів класифікації, глибоко розкриває зв'язки між досліджуваними об'єктами і допомагає досліднику орієнтуватися у найбільш складних ситуаціях, є основою для узагальнюючих висновків і прогнозів [3, с. 247].

завдання. З огляду на це виникла потреба розмежування функціональних обов'язків щодо залучення спеціалістів до досудового розслідування.

Нові умови взаємодії експертів Експертної служби МВС України та інспекторів-криміналістів Національної поліції під час проведення слідчих (розшукових) дій з листопада 2015 року наказом МВС України № 1343 було затверджено у новому Положенні про Експертну службу МВС. Згідно з Положенням Експертна служба МВС України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, що підпорядковується Міністру внутрішніх справ України і діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України. До складу служби входять ДНДЕКЦ МВС України та територіальні підрозділи – НДЕКЦ. Тобто, підрозділи Експертної служби не входять до складу НП. Це суттєво змінило характер службової діяльності експертів.

До реформи участь експертів НДЕКЦ під час проведення огляду місця події як спеціалістів була одним з їх головних завдань. З метою забезпечення дотримання вимог КПК України щодо проведення огляду місця події наказом МВС України від 19.08.2015 р. №993 у структурі слідчих відділів поліції, передбачено створення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій. Для забезпечення техніко-криміналістичного супроводження досудового розслідування злочинів, зокрема під час виїзду слідчо-оперативної групи на місце події, введено посади: начальника сектору, старшого інспектора-криміналіста, інспектора-криміналіста, техника-криміналіста. Відтепер роботу експертів НДЕКЦ під час огляду місця події регламентує Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, під час якого використовують спеціалізовані пересувні лабораторії.

Інспектори-криміналісти у своїй діяльності безпосередньо підпорядковані та підзвітні начальникові органу досудового розслідування і зобов'язані виконувати доручення начальника відповідного органу досудового розслідування, його заступників, слідчих у встановлені строки та у визначеному законодавством порядку.

Взаємодія експертів та інспекторів-криміналістів під час огляду місця події проводиться за письмовим клопотанням керівника органу досудового розслідування, за винятком – усного клопотанням з подальшим оформленням його у письмовій формі, у разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних із вчиненням:

– вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї;

- розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами;
- згвалтування неповнолітньої чи малолітньої особи або такого, що спричинило особливо тяжкі наслідки;
- дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб;
- пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб;
- вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв.

В інших випадках рішення про доцільність залучення працівників Експертної служби МВС України та спеціалізованої пересувної лабораторії для участі в проведенні огляду місця події приймає керівництво відповідного підрозділу Експертної служби МВС України спільно з керівництвом органів досудового розслідування, враховуючи категорію вчиненого злочину, об'єктивні обставини та потребу у застосуванні відповідних спеціальних знань.

Якщо говорити про сукупність науково-технічних засобів, як невід'ємної складової реалізації функціональних обов'язків осіб, які володіють і використовують спеціальні знання під час розслідування кримінальних правопорушень, то необхідно зазначити що важливим кроком на етапі реформування системи є подальше матеріально-технічне зміцнення за рахунок придбання новітньої техніки та модернізації наявного технічного обладнання для впровадження нових методів дослідження і приведення у відповідність до вимог європейських стандартів.

Відповідно до напрацьованої (нетривалої) на сьогоднішній день практики інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, які володіють спеціальними знаннями та застосовують відповідні науково-технічні засоби: виявляють, фіксують, вилучають сліди та предмети, які направляються на дослідження у Експертну службу МВС України (ст. 71, 72, 84, 104, 107, 234, 237-241, 270).

Науково-технічні засоби – це сучасні прилади, пристрої, механізми або їх сукупності, комплекти, системи, комплекси та програмні продукти, які перетворюють властивості сліду в іншу форму, доступну безпосередньому сприйняттю, і які застосовують слідчий, прокурор, спеціаліст і експерт у кримінальному процесі.

Для орієнтування в широкому спектрі науково-технічних засобів і методів, які застосовують в слідчій, судовій та експертній практиці, науковці пропонують їх класифікації за певними ознаками. Так, А.І. Вінберг групує науково-технічні засоби за метою застосування,

здебільшого посилаються на дані експертних висновків (адже саме Висновок експерта є процесуальним джерелом доказів, згідно з ч. 2. ст. 84 КПК [3]) навіть за наявності результатів відомчих перевірок УОЗ. Тому у випадках декількох експертиз з суперечливими висновками у працівників досудового розслідування виникають зайві труднощі при наданні переваги тому чи іншому. Про це варто пам'ятати судово-медичним експертам, які невідповідально ставляться до написання висновків і йдуть на поводу УОЗ, враховуючи можливість у подальшому призначення повторних експертиз в інші експертні установи. Адже окрім того, що експерт несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдивого висновку, таке недбальство також значно ускладнює роботу слідчо-судових органів, що, вочевидь, є однією з причин вкрай низького рівня розслідування злочинів за вказаними статтями в Україні.

Таким чином, нажаль, в Україні Висновки експерта практично не суперечать результатам відомчих перевірок відповідного УОЗ, незалежно від правильності останніх, що у кінцевому результаті закінчується приховуванням правопорушень, вчинених колегами з медичної сфери, і є прямим доказом залежності установ судово-медичної експертизи від УОЗ не тільки в адміністративно-господарчому [4], а і в експертному відношенні, що є неприпустимим. Отже, неможливість експертами проводити вірну оцінку надання медичної допомоги свідчить, насамперед, про тиск на судово-медичних експертів з боку представників УОЗ, що порушує принципи законності, незалежності, об'єктивності і повноти проведення експертиз [1-3]. Можливим вирішенням цієї проблеми є розгляд питання щодо підпорядкування судово-медичної експертної служби в Україні, принаймні, на регіональному рівні, а також вирішення низки питань щодо статусу судово-медичної експертизи взагалі. При цьому для забезпечення об'єктивності і неупередженої роботи експертів варто врахувати і те, що судово-медична експертиза також не повинна бути підпорядкована ані Міністерству внутрішніх справ, ані іншій силовій структурі. Крім того, одним із принципових і важливих моментів цього є питання фінансування судово-медичної служби, оскільки, як відомо, бюро зазнають неабияких труднощів із технічним та іншим забезпеченням, а судово-медичні експерти в Україні, нажаль, позбавлені можливості виконувати свою роботу повноцінно через відсутність необхідного устаткування і реактивів та вимушені працювати у незадовільних умовах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судову експертизу» [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України (ВВР) – К., 2004, – № 28– ст. 232 –

Плетенецька А.О., Варфоломеев Є.А., Легедза А.В.
**ПРО ВЗАЄМОДІЮ БЮРО СУДОВО-МЕДИЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ
СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ЩОДО
НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ)**

В останній час збільшується кількість позовів громадян у зв'язку з неякісним наданням медичної допомоги з прохання провести так звану «незалежну експертизу». При цьому представники слідчо-судових органів та керівництво експертних установ вимушені відповідати на такі прохання відмовою, оскільки згідно з чинним законодавством в Україні судово-медичні експертизи проводяться виключно експертами державних установ [1, 2, 4]. У той же час у зв'язку із складною ситуацією в Україні більшість громадян, постраждалих від неякісного надання медичної допомоги, залишається незадоволеними експертними висновками. Для покращення якості експертних підсумків в Україні необхідно не тільки виявити основні експертні помилки, а і, насамперед, проаналізувати причини цих помилок.

При аналізі експертиз щодо надання медичної допомоги, які поступили до ДУ «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України» (ГБ) за 2012-2016рр, виявилось, що повне співпадіння результатів висновків комісій ГБ, ОБСМЕ (обласне бюро судово-медичної експертизи) та УОЗ (Управління охорони здоров'я) склало менше чверті випадків (24%). Серед решти випадків неспівпадінь збіг висновків ОБСМЕ та ГБ при неспівпадінні з висновками УОЗ був лише у 12% випадків, збіг результатів висновків УОЗ і ГБ при неспівпадінні з висновками ОБСМЕ було відмічено у 6%, повний незбіг всіх трьох висновків був виявлений тільки у 2%, збіг висновків УОЗ і ОБСМЕ при неспівпадінні з висновками ГБ склав більшість випадків – 56%.

У 78,6% випадків збігу висновків УОЗ і ОБСМЕ при неспівпадінні з висновками ГБ це були випадки з наявністю дефектів, переважна більшість з яких (64,3%) були суттєвими і знаходилися у прямому причинному зв'язку з наслідками. Втім, ні комісії УОЗ, а ні комісії ОБСМЕ дефектів не знайшли взагалі. При проведенні повторних експертиз комісіями бюро інших областей, зазвичай, первинні висновки, коли дефектів було не знайдено а ні УОЗ, а ні ОБСМЕ, були також спростовані, що співпадало з підсумками ГБ.

У досліджених випадках з наявністю висновків УОЗ поряд із вказаними розходженнями були і такі, коли відповіді на поставлені в постанові питання були сформульовані комісіями нечітко, невірно або некоректно, що ставить представників органів розслідування і суду у глухий кут, значно ускладнюючи процес розслідування злочинів.

У всіх випадках, як суд, так і органи досудового розслідування

для виявлення, збирання, закріплення (фіксації) доказів, дослідження доказів.

Науково-технічні засоби і методи можна також класифікувати за їх виникненням і цільовим призначенням. За виникненням науково-технічні засоби поділяють на: 1) створені тільки для криміналістичної практики; 2) запозичені з інших галузей науки і техніки та пристосовані для вирішення криміналістичних завдань; 3) запозичені з загальної техніки, які використовують без змін.

Завдання, що вирішують в практиці з використанням науково-технічних засобів і методів, можна поділити на такі основні групи: а) виявлення, фіксація, вилучення різноманітних слідів та інших об'єктів; б) накопичення, обробка та використання інформації, що міститься в слідах злочинів; в) експертне дослідження різноманітних об'єктів, у тому числі речових доказів; г) застосування в роботі слідчих, експертів, суддів з метою наукової організації праці

У судочинстві науково-технічні засоби і методи використовують: слідчий, прокурор (у тому числі криміналіст) і склад суду під час виконання процесуальних функцій збирання, дослідження й оцінки доказів; спеціаліст при проведенні слідчих (судових) дій (ст. 128, 1281, 168, 169, 2701 КПК); експерт під час досліджень (ст. 75, 76, 196, 198 КПК). При цьому ті самі науково-технічні засоби і методи можуть застосовуватися будь-яким із зазначених суб'єктів. Разом з тим має місце і специфіка застосування криміналістичної техніки слідчим з одного боку, експертом і спеціалістом – з іншого.

Нині в судочинстві застосовується велика кількість науково-технічних засобів і приладів. Динамічність їх розвитку не дає змоги навести точний їх перелік у законодавстві та докладно регламентувати межі та правила їх застосування у необхідних випадках різними учасниками кримінального процесу.

Проводячи аналіз участі у кримінальному провадженні експерта і спеціаліста необхідно зазначити, що у даних учасників кримінальної процесуальної діяльності є певна подібність, наприклад, в обох випадках такі особи повинні володіти спеціальними знаннями, навичками та досвідом діяльності у галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла; і спеціаліст, і експерт діють в межах встановленої законодавством процедури. Але на відміну від експерта спеціаліст не проводить спеціального дослідження для встановлення нового доказового факту. Завданням спеціаліста є надання консультативної та технічної допомоги сторонам кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, в той час як завданням експерта є саме проведення дослідження.

Іншими словами експерт може залучатися як спеціаліст в процесі розслідування в межах повноважень, а спеціаліст (зокрема, інспектор-

криміналіст, технік-криміналіст) не може бути залучений як експерт. Тобто різними є способи застосування спеціальних знань експертом та спеціалістом. Експерт здійснює спеціальне дослідження, зміст якого знаходиться поза межами процесуальної регламентації, а спеціаліст експертного дослідження не проводить, він, як правило, бере участь у слідчих (розшукових) діях та здійсненні судом процесуальної дії.

Виходячи з основних стратегічних напрямів реформування, а саме побудова за європейським зразком незалежної від органів досудового розслідування, високопрофесійної, відкритої для суспільного контролю мережі експертних підрозділів, покликаних на ділі виконувати важливу для правової держави місію – сприяти утвердженню справедливого суду в Україні, можна стверджувати, що розмежування посад та, відповідно повноважень експерта і спеціаліста, дозволить не маючи власного інтересу в кримінальних провадженнях і не представляючи ніяких інших учасників, проте, будучи наділеними правами і обов'язками і, беручи участь у провадженні, сприяти здійсненню правосуддя учасникам кримінальної процесуальної діяльності професійно оперувати набутими спеціальними знаннями, але в різній спеціальній і процесуальній формі.

Лопата О.А.

СПІВРОБІТНИЦТВО ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МЕРЕЖІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ (ENFSI)

Відповідно до Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, що затверджене Наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. №1343 [1], Експертна служба МВС для виконання покладених на неї завдань має право:

- установлювати зв'язки з правоохоронними органами, установами судової експертизи та криміналістики тощо інших держав та їх міжнародними об'єднаннями та організаціями, у тому числі у формі членства в цих об'єднаннях та організаціях;
- за участь у міжнародних організаціях сплачувати членські внески, передбачені їх установчими документами, за наявності відповідних контрактів, двосторонніх або багатосторонніх угод тощо, передбачених законодавством (п. 6 (п. п. 7-8) Положення).

Важливе значення для забезпечення повноцінного міжнародного співробітництва має набуття у 2002 році Експертною службою МВС України, а саме Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром (ДНДЕКЦ) МВС України членства у Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI), яка об'єднує 66 провідних експертно-криміналістичних установ з 36 країн Європи. Сьогодні це лабораторії таких держав як: Австрія, Азербайджан,

обшук особи, яка знаходиться за межами житла чи іншого володіння і відносно якої є підстави вважати, що вона переховує при собі предмети або документи, які вилучені з обігу і мають значення для кримінального провадження. Проте, така ситуація не узгоджується з підставами проведення особистого обшуку, про які йдеться у ч. 3 ст. 208 та ч. 5 ст. 236 КПК України. У деяких прокуратурах та судах України, як вихід з такої ситуації, вбачають у застосуванні положень ст. 9 КПК України, в якій зазначено про необхідність використання загальних засад кримінального провадження у разі, коли окремі питання не врегульовано або неоднозначно врегульовано положеннями КПК України, положень ст. 234 КПК України, що є загальною нормою для обшуку, а також ст. 84, 223, 233 КПК України.

На нашу думку, така ситуація є неприпустимою, особливо з погляду гуманізації кримінального провадження. Проводячи особистий обшук, слідчий має володіти ґрунтовними знаннями як психологічних аспектів і тактичних прийомів його проведення, так і правовими основами цієї слідчої (розшукової) дії. Тому доцільно наповнити криміналістичну доктрину тактичними прийомами, які регламентують процес проведення особистого обшуку (із зазначенням процедури обстеження тіла особами тієї самої статі або акцентуючи увагу на певних частинах тіла, які можуть виконувати функцію тайників) [4, с. 107].

Список використаних джерел

1. Конституція України : станом на 30.09.2016 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI (ред. від 11 червня 2016 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Абушов Т.А. Система організаційних і тактичних дій під час проведення обшуку / Т.А. Абушов // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ №6. – 2011. – С. 198-205.
4. Деревняк Д.В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук: необхідність удосконалення / Д.В. Деревняк // Криміналістичний вісник. – № 2 (24), 2015. – С. 104-108.
5. Криміналістика: питання і відповіді : навч. посіб. / [Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кузмічов Я.В. та ін.]. – К. : Центр навч. л-ри, 2011. – 280 с.
6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/content/p.php3?c=898&lang=1>

дії залишається актуальним.

Проблематика обшуку стала предметом дослідження багатьох науковців, зокрема, Р.С. Белкіна, І.І. Когутича, А.В. Кофанова, Л.М. Лобойка, М.М. Михеєнка, М.А. Погорецького, І.Ф. Літвінової, С.С. Кулик, А.В. Столітнього, О.В. Керевича, Д.В. Деревняка, Т.А. Абушова, М.І. Скригонюка, Л.Д. Удалової, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила та інших.

Обшук у системі слідчих дій має особливе значення, пов'язане з можливістю отримання матеріальної інформації. Доказове значення результатів обшуку визначається тим, що протокол обшуку, що фіксує його позитивні або негативні результати, тобто виявлення або не виявлення предметів і документів, – це джерело доказів [3, с. 198-205].

Варто зазначити, що нині на законодавчому рівні не закріплено визначення слідчої (розшукової) дії – обшуку. У ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК), крім іншого, зазначено лише його мету та підставу для його проведення. Відсутність нормативного визначення призводить до різноманітності доктринальних підходів до розуміння сутності та змістовного наповнення цієї слідчої (розшукової) дії.

Так, на думку А.В. Кофанова, обшук – це обґрунтована доказами, що є у справі, слідча дія, суть якої полягає у примусовому обслідуванні приміщень, ділянок місцевості, інших об'єктів та окремих громадян з метою виявлення та вилучення знарядь злочину, речей та цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також предметів і документів, які мають значення для встановлення істини у справі. Обшук може бути проведений також для виявлення злочинців, які переховуються. Від інших слідчих (розшукових) дій обшук відрізняється передусім своїм пошуковим і примусовим характером [6, с. 89-90].

У криміналістичній науковій літературі акцентовано увагу насамперед на детальному описі дій слідчого у процесі підготовки до обшуку та на порядку його проведення. Тактичні прийоми обшуку логічно диференціювати залежно від таких двох етапів обшуку: заходи, які слідчий проводить до прибуття на місце проведення обшуку (вивчення матеріалів кримінального провадження, збирання орієнтувальної інформації, тактико-технічне забезпечення тощо); заходи, які слідчий проводить після прибуття на місце проведення обшуку (способи проникнення на об'єкт обшуку, порядок дій слідчого на місці обшуку тощо) [4, с. 104-108].

Також доцільно вказати, що чинний КПК, на відміну від раніше діючого, закріплює легальне визначення понять «житло» та «інше володіння» й дає можливість не звертатись до спеціального законодавства аби зрозуміти зміст зазначених категорій [2].

На жаль, непоодинокими є випадки, коли необхідно провести

Вірменія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Македонія, Чорногорія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Румунія, Росія, Сербія, Словенія, Словаччина, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Україна та Сполучене Королівство [2].

До складу ENFSI входять Комітет з якості та компетентності (QCC), Комітет з науково-дослідної роботи (R&D) і Комітет з освіти та науки (E&T), а також робочі групи за 17 напрямками досліджень (тварини, рослини, ґрунт; сліди; цифрова обробка зображень; ДНК; документи; наркотики; вибухові речовини; відбитки пальців; вогнепальна зброя; пожежі і вибухи; інформаційні технології; мова і аудіозаписи; почерк; фарби і скло; дорожньо-транспортні пригоди; місце вчинення злочину; текстиль та волосся та ін.) [2].

ENFSI належить до найбільших міжнародних судово-експертних організацій. Її офіційна історія розпочалася в 1995 р., коли у Нідерландах відбулися відповідні організаційні заходи. Головним джерелом інформації про ENFSI та засобом зв'язку між її членами є створений у 1999 р. Сайт (<http://www.enfsi.eu/>). Прийнятий у цьому ж році на конференції Статут ENFSI є найважливішим документом, що регулює її діяльність. У статуті визначено мету діяльності ENFSI щодо її створення, функціонування, структури та принципів розвитку.

Основний напрям діяльності ENFSI спрямовано на досягнення світового рівня судової експертизи. Це забезпечується такими принципами: членство в ENFSI об'єднує виробничі, наукові та методичні можливості судово-експертних установ; розширення членства в ENFSI закріплює довіру до цієї організації правоохоронних структур, судів; встановлюються та всіляко підтримуються ділові відносини з іншими організаціями, діяльність яких пов'язана з криміналістикою й судовою експертизою; заохочується діяльність усіх членів ENFSI, які впроваджують в експертну практику сучасні методики досліджень, міжнародні стандарти, високу компетентність експертів [3, с. 245].

Під патронатом цієї міжнародної організації та Міністерства юстиції США здійснювалися заходи щодо акредитації лабораторії Експертної служби МВС України за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025. Вказана робота передбачала створення системи навчання кваліфікованих судових експертів; оснащення лабораторних комплексів на сучасному рівні; запровадження системи управління якістю експертиз. За результатами аудиту, 2012 року ДНДЕКЦ МВС України видано атестат акредитації, яким засвідчено компетентність лабораторій Державного центру згідно з вимогами ДСТУ ISO/IEC 17025.

Як зазначає Н.І. Клименко, стратегія ENFSI полягає в тому, щоб

розробляти методичні рекомендації, координувати науково-дослідні роботи з виконання експертиз. Завдання ENFSI – забезпечувати потреби країн-членів Європейського Союзу в галузі судової експертизи новітніх досягнень науки і техніки, забезпечувати оперативне керівництво науковими дослідженнями і подальше вдосконалення судової експертизи в Європі. Для вирішення цього завдання створені робочі групи, які займаються розробкою стандартизованих методик на основі професійних знань, різних технологій і науки. Впровадження їх результатів в практику і складає суть діяльності ENFSI [4, с. 38].

Основними перспективними напрямками підвищення ефективності судової експертизи є: методично обґрунтоване застосування широкого кола різних наукових дисциплін; нові розробки у сфері технологій, такі як ДНК-аналіз, зміна ролі і значущості судової експертизи при проведенні розслідування (об'єм експертного навантаження збільшився удвічі впродовж останніх п'яти років); цифрові технології і реконструкція місця вчинення злочину забезпечують можливість послідовної ступеневої фіксації результатів огляду при реконструкції місць вчинення злочинів і аварій; мобільні технології для проведення мережевого аналізу. Ефективне використання таких технологій (мікрорідинної і нанотехнологій) забезпечує кращий огляд місця події і прискорює розкриття злочинів; організація та координація в галузі розвитку експертних напрямів [4, с. 38-39].

У межах діяльності ENFSI постійно відбуваються робочі зустрічі представників держав-членів, організовуються спільні навчання, здійснюється обмін кращим практичним досвідом. Наприклад, у 2015 році зустріч керівників установ членів ENFSI відбулася на базі нового лабораторно-адміністративного корпусу Інституту криміналістики жандармерії Франції (м. Роні-су-Буа) [5].

У 2016 році 28-а щорічна зустріч керівників установ – членів Європейської мережі зустріч відбулася 10-13 травня 2016 року в м. Більбао (Королівство Іспанія). Захід відбувся за участі працівників 56 науково-дослідних експертних установ країн Європи, у тому числі України, а також представників компаній-виробників криміналістичної техніки.

Важливо, що зустріч керівників установ-членів мережі у 2017 році відбудеться на базі Ради судової медицини м. Стамбул (Туреччина). Також було визначено місце проведення зустрічі 2018 року – м. Берлін (Німеччина) [6, с. 15-20].

Таким чином, необхідно констатувати важливість участі Експертної служби МВС України у діяльності Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), що суттєво відображається на науково-методичному, організаційному, техніко-криміналістичному, кадровому забезпеченні експертної діяльності.

Нечваль А.О.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У ЖИТЛІ ТА ІНШОМУ ВОЛОДІННІ ОСОБИ

Аналізуючи стан сучасної злочинності, ґрунтуючись на прогнозах учених-криміналістів, доходимо висновку про постійне збільшення кількості резонансних злочинів. Наприклад, у Київській області за повідомленням органів прокуратури, протягом січня-липня 2016 р. обліковано 19,7 тис. кримінальних правопорушень (що на 31,7% більше, ніж у січні-липні 2015 р.), з них 42,6% – тяжкі та особливо тяжкі (на 0,1 в. п. більше, ніж у січні-липні 2015 р.) [7]. У зв'язку з цим, гостро постає проблема збирання доказів. Часто трапляються ситуації, коли органи досудового розслідування мають у своєму розпорядженні значний обсяг інформації відносно конкретного неправомірного діяння, але її недостатньо для доведення вини правопорушника. Це зумовлено, передусім, ретельною підготовкою правопорушень. Водночас, кожне правопорушення залишає в навколишньому середовищі комплекс слідів, що є джерелами доказової інформації, які потребують процесуально визначеного та тактично обґрунтованого порядку виявлення, аналізу, збирання та фіксації, для доведення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Слідчі (розшукові) дії – інструменти для отримання доказів у ході кримінального провадження [3, с. 198-205].

Стаття 30 Конституції України гарантує захист недоторканості житла чи іншого володіння особи. Згідно з цією статтею не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку [1]. Як впливає із цього положення, обшук не лише характеризується примусовістю, а й фактично обмежує конституційне право особи, хоча це обмеження і виправдане для досягнення мети кримінального провадження.

Питання тактики обшуку як однієї з найважливіших слідчих (розшукових) дій і донині не втратило своєї актуальності насамперед з огляду на активні тенденції до гуманізації кримінального процесу як на світовій арені, так і в Україні. Адже, в основі розвитку тактичних прийомів, які слідчий застосовує під час здійснення обшуку, має завжди бути дотримання прав і свобод людини і громадянина. Отже, ґрунтовне критичне осмислення доктринальних і практичних проблем реалізації прав громадян під час проведення цієї слідчої (розшукової)

спеціалістом (експертом) поліграфологом, що залишає слідчого, прокурора, слідчого суддю та суд реальної можливості до кінця уявити зміст проведеного спеціального дослідження з використанням поліграфа тощо.

Переконані, що одним із шляхів ефективного вирішення цього нагального питання є законодавче врегулювання поліграфа та діяльності щодо його використання в Україні. Це, в свою чергу, конкретизує сферу та порядок застосування даного науково-технічного засобу й визначить місце результатів, отриманих за його допомогою в системі доказів у кримінальному процесі України.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін в наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 [Електронний ресурс] : наказ Мінію України від 27 лип. 2015 р. №1350/5 // Міністерства юстиції України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <https://minjust.gov.ua/news/47479>
2. Про проведення експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС від 28 серп. 2001 р. №743 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main>.
3. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС від 28 лип. 2004 р. №842 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1365-04>.
4. Про порядок використання в діяльності ОВС поліграфів (комп'ютеризованих приладів реєстрації психофізіологічних реакцій людини) [Електронний ресурс]: інструкція МВС від 27 жовтня 2004 р. №1373/9972 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1373-04>.
5. Програма протидії злочинам проти життя та здоров'я особи на 2008-2012 роки [Електронний ресурс]: затв. рішенням колегії МВС від 25 лип. 2008 р. №17км/1. – Режим доступу : umdpl.info/files/docs/1288074253.doc.
6. Мотлях О.І. Поліграф: наукова природа походження, нормативно-правове регулювання та допустимі межі застосування : [моногр.] / О.І. Мотлях. – К. : Освіта України, 2012. – 394 с.

Список використаних джерел

1. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : Наказ МВС України від 3 листопада 2015 р. №1343. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>
2. Офіційний веб-сайт Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.enfsi.eu/>
3. Хоша В.В. Перспективи розвитку судово-експертних установ Міністерства юстиції України в аспекті вступу до Європейської системи ENFSI / В.В. Хоша, О.В. Мануленко // Криміналістика і судова експертиза : зб. наук. праць. – Х., 2009. – Вип. 9. – С. 244-249.
4. Клименко Н.І. Інтеграція європейської мережі судово-експертних установ / Н.І. Клименко // Криміналістика и судебная экспертиза: міжвідом. наук.-метод. зб. – К., 2015. – Вип. 60. – С. 35-40.
5. Офіційний веб-сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dnedec.mvs.gov.ua/>
6. Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми / за заг. ред. О.А. Федотова. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. – Вип. 29. – 43 с. С. – 15-20.

Лук'янчиков Б.Є., Лук'янчикова В.Є.

ІНСПЕКТОР-КРИМІНАЛІСТ – ЯК СПЕЦІАЛІСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Експертна служба МВС України у сучасних реаліях реформування є складовою системи державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України та безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України [1].

Головним завданням Експертної служби є здійснення судово-експертної діяльності, що цілком закономірно, оскільки пункт 7 частини четвертої Положення про Міністерство внутрішніх справ України визначає, що саме МВС України, відповідно до покладених на нього завдань, організовує в межах повноважень, передбачених законом, організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності [2].

Чинний КПК України у главі 3 «суд, сторони та інші учасники кримінального провадження» визначає, хто може бути експертом (ст. 69, 70 КПК України), а також розкриває поняття спеціаліста (ст. 71, 72 КПК України). Не суперечить цьому і тлумачення даних термінів у відповідних словниках. Експертом вважається фахівець, що робить

експертизу [3, с. 257]. Криміналіст – фахівець із криміналістики [3, с. 465]. Поряд із усталеними термінами в науковий обіг вводиться новий «інспектор-криміналіст». Відповідно до наказу за №1392/27837 від 03.11.2015 Зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06 листопада 2015 р. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події. Так, у пункті 3 згаданої Інструкції наведено перелік нових термінів, а саме: «інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, ...» та, на жаль, не розкрито їх змісту, а лише проведено паралель із терміном «спеціаліст» [4].

Тобто це особи, які володіють спеціальними знаннями та навичками в галузі криміналістики і залучені сторонами до участі у слідчих (розшукових) діях. Під час досудового розслідування вони можуть надавати консультації з питань, що потребують спеціальних знань або безпосередню технічну допомогу.

Експерти криміналісти за посадою, не тільки проводять експертні дослідження. Вони надають практичну допомогу при проведенні слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, а також теоретичні консультації. Саме тому, їх часто називають спеціаліст-криміналіст, або консультант. Спеціалістом вважається особа, яка досконало володіє певною спеціальністю, має глибокі знання в якій-небудь галузі науки, техніки, мистецтва тощо, той хто досяг високої майстерності в чому-небудь, знавець чогось [3, с. 1168]. Консультант – той хто дає консультації з питань, свого фаху [3, с. 450]. Отже за своєю суттю ці терміни мають спільні риси і в науковій літературі часто використовуються, як синоніми. Так само, і слідчі і оперативні працівники і дільничні інспектори, тобто будь який правоохоронець в процесі підготовки вивчає загальний курс криміналістики, та набуває навичок та відповідних знань щодо роботи із різноманітними речовими об'єктами на місці події. Чинне законодавство не забороняє ні слідчому, а ні оперативному працівнику використовувати свої спеціальні знання та технічні засоби. Проте, навантаження на слідчих останнім часом суттєво збільшилося і саме тому необхідно розмежовувати функції кожного суб'єкта кримінального провадження.

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства спеціаліст (інспектор-криміналіст) (ст. 71 КПК України), беручи участь у слідчих (розшукових) діях, які проводить особисто слідчий, сприяє останньому у виявленні, закріпленні вилученні і зберіганні речових об'єктів; звертає увагу слідчого на обставини, пов'язані з їх виявленням та закріпленням; дає роз'яснення з приводу спеціальних питань. Яку роботу і в якому обсязі в процесі

службової діяльності органів внутрішніх справ України» №842 від 28.07.2004 року, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 27.10.2004 року за №1365/ 9964 [3]. Це дало можливість розробити «Інструкцію про порядок використання в діяльності ОВС поліграфів (комп'ютеризованих приладів реєстрації психофізіологічних реакцій людини)» №1373/9972 [4], що значно розширило можливості застосування поліграфа у кримінальному судочинстві України. Нажаль, варто констатувати, що після затвердження рішення колегії МВС України від 25.07.2008 року №17км/1 «Програми протидії злочинам проти життя та здоров'я проти особи на 2008-2012 роки», в якому п. 4.23 передбачалося системне використання поліграфа та отриманих за допомогою його результатів у роботі ОВС, спрямованих на ефективне розкриття злочинів проти життя та здоров'я людини, а саме: використання приладу для психофізіологічних опитувань підозрюваних, обвинувачених, свідків та потерпілих з урахуванням чинного вітчизняного законодавства [5], цей процес загальмувався в силу політичної ситуації, яка склалася на той час у нашій країні. Не знайшов відображення поліграф та діяльність щодо його використання і в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, хоча на етапі його розробки такі пропозиції процесуалістами висувалися, обґрунтовувалися й обговорювалися.

На наразі, серед чинників, які стримують застосування цього науково-технічного приладу у діяльність правоохоронних органів України, є:

- практична відсутність нормативно-правового забезпечення, яке б регулювало правовідносини, пов'язані з використанням поліграфа та його результатів, зокрема у кримінальне судочинство;
- відсутність цільової державної програми щодо подальшого розвитку діяльності з використанням поліграфа в Україні [6, с.161];
- неузгодженість механізму державної підготовки спеціалістів-поліграфологів, діяльність яких була б направлена на сприяння правоохоронним органам України;
- на відміну від КНДІСЕ відсутність у ДНДІСЕ судової психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа та експертів відповідного напрямку, а також:
 - а) нерозробленість уніфікованої процедури проведення такої експертизи осіб на поліграфі, як єдиної, стандартизованої системи підготовки спеціалістів (експертів) і оцінки їх кваліфікації;
 - б) побоювання з боку окремих посадовців, що результати дослідження осіб на поліграфі можуть бути оцінені слідчими, прокурорами, суддями як ключовими доказами у відкритому кримінальному судочинстві;
 - в) складності розуміння специфіки висновку, підготовленого

засобу – комп'ютерного поліграфа». Тобто результати застосування науково-технічного приладу поліграфа легалізувалися в частині орієнтуючих інформаційних даних для кримінальних, цивільних, адміністративних, господарських та інших проваджень, а також для забезпечення запитів зацікавлених фізичних (юридичних) осіб. Окрім того, підпунктом 6.8.1 цього наказу Мініст. визначив предмет опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп'ютерного поліграфа та отримання орієнтуючої інформації, яка стосується:

- ступеня вірогідності повідомленої інформації опитуваною особою;
- повноти наданої опитуваною особою інформації;
- джерел отримання опитуваною особою інформації;
- уявлення опитуваної особи про конкретну подію;
- іншої орієнтуючої інформації, яка необхідна для конструювання версій розслідування конкретних подій [1].

Разом з тим, повноцінне використання результатів проведених поліграфологами психофізіологічних досліджень на поліграфі учасників кримінального процесу (свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених тощо) з метою зібрання доказової інформації у відкритому кримінальному провадженні немає системного застосування. Хоча додамо, що сучасна вітчизняна практика кримінального судочинства засвідчує можливість та доцільність, а у деяких випадках і необхідність використання поліграфа та результатів його застосування у вчинених складних категоріях злочинів, у тому числі розслідуванні злочинів подій минулих років.

Варто визнати, повноцінний процес застосування цього приладу у кримінальному провадженні гальмується і фактично причиною тому є відсутність законодавчого закріплення поліграфа як легітимного науково-технічного приладу в Україні. Практично ключовими правовими засадами, які впорядковують використання поліграфа у кримінальному судочинстві залишаються відомчі підзаконні акти, а саме: наказ МВС України «Про проведення експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ» №743 від 28.08.2001 року [2], в якому поліграф уведено у сферу правоохоронних органів України з ліквідацією обмежених можливостей застосування цього приладу в оперативно-розшуковій діяльності. На його основі розроблено та запроваджено Концепцію впровадження комп'ютерних технологій з використанням поліграфа у систему МВС України з програмою її реалізації. Цей відомчий підзаконний акт показав свої позитивні результати, що лягли в основу прийняття чергового наказу в системі МВС України «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-

кримінального провадження виконує спеціаліст, а яку слідчий, вирішує останній. Це право слідчого, надане йому законом.

В той же час варто зазначити, що інспектор-криміналіст, який бере участь у слідчій (розшуковій) дії як спеціаліст, не є простим, безініціативним виконавцем вказівок слідчого. Він має право на власну ініціативу, яка обумовлюється наявністю відповідної фахової підготовки. Про дану обставину зазначено у ч. 4 ст. 71 КПК України. Так, в процесі роботи на місці події, спеціаліст може звернути увагу слідчого на виявлені ним сліди, пояснює механізм їх утворення, фіксує та вилучає їх для подальшого дослідження. В необхідних випадках він може провести невідкладне попереднє дослідження виявлених слідів для отримання розшукової інформації. Для цього він застосовує неруйнівні методи дослідження. Висновки його не відображаються в жодному процесуальному документі і мають лише орієнтуючий, розшуковий характер.

Підсумовуючи потрібно зазначити, що особа інспектора-криміналіста повинна відповідати таким критеріям: по-перше, володіти необхідними науковими, технічними чи іншими знаннями, досвідом та навичками; по-друге, бути не зацікавленим у результатах кримінального провадження. Він особа незалежна від будь-якої з сторін. В іншому випадку такий спеціаліст підлягає відводу за ст. 75, 79 КПК України. І по-третє, вважаємо, що не менш важливим критерієм є його бездоганні морально-психологічні та інші особисті якості як людини.

Список використаних джерел

1. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ від 03.11.2015 №1343 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 92. – С. 342. – Стаття 3149.
2. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878 // Офіційний вісник України. – 2015. – №89. – Стор. 43. – Ст. 2972.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001.
4. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE27837.html

Лук'янчиков Є.Д.

ФОРМИ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Зважаючи на оптимістичні прогнози керівника Міністерства внутрішніх справ України, найближчим часом варто очікувати суттєвого зростання злочинності. Однією з причин такого становища названо славнозвісний закон «Савченко», за який проголосувала переважна більшість поміркованих депутатів Верховної Ради. Оскільки і сьогодні розкриття злочинів перебуває на рівні 30%, важко уявити перспективи на майбутнє. Нерозкритими залишаються найбільш гучні та резонансні злочини, з якими не може впоратися патрульна поліція.

Покращенню роботи правоохоронних органів з виявлення та розкриття злочинів має сприяти більш активне застосування спеціальних знань. Останнім часом даному питанню приділена увага з боку МВС України. Так, 2015 р. затверджено нове Положення про Експертну службу МВС України та Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події. До структури органів досудового розслідування введено посади інспектора-криміналіста, старшого інспектора-криміналіста, технік-криміналіста, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівників зазначених секторів (далі – інспектори-криміналісти).

Введення до слідчих підрозділів осіб, які на належному рівні володіють спеціальними знаннями в галузі криміналістики сприятиме покращенню роботи з слідами злочину, використанню спеціальних знань і технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій, оскільки слідчі і інспектори-криміналісти перебувають у підпорядкуванні одного керівника. На сьогодні близько 60% посад інспекторів-криміналістів обіймають особи, які раніше працювали в експертних підрозділах МВС України. Вони на достатньому професійному рівні володіють спеціальними знаннями та навичками роботи з матеріальними об'єктами, що пов'язані із злочином та слідовою інформацією, допомагають слідчому у відшукуванні латентних слідів, правильному їх упакуванні для вилучення та направлення на експертне дослідження. Решта посад заповнена співробітниками інших служб. Не усі вони пройшли спеціальну перепідготовку, а тому очікувати допомоги слідчому на високому професійному рівні поки що не можна. Подібні посади повинні замішуватися випускниками спеціальних навчальних закладів з поглибленим вивченням криміналістики та криміналістичних експертиз. Ними можуть бути випускники Національної академії внутрішніх справ.

Чинний КПК України суттєво розширив можливості використання

при пострілах з пістолета Форд17 з дистанції 1 метр після проходження скла кут змінювався на 1 градус, а з 5 метрів – на 4-5 градусів, з 8 метрів – на 7-8 градусів.

Список використаних джерел

1. Эйдлин Л.М. Огнестрельные повреждения / Л.М. Эйдлин. – Ташкент: Медгиз УзССР, 1963. – 330 с.
2. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підруч. / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
3. Стальмахов А.В. Судебная баллистика и судебно-баллистическая экспертиза / А.В. Стальмахов и др.; под ред. А.Г. Егорова. – Саратов, 1998.

Мотлях О.І.

ПРОБЛЕМАТИКА СИСТЕМНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА У ВІТЧИЗНЯНЕ КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

Сучасні вітчизняні психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа та їх результати доволі системно використовуються, і зокрема в таких напрямках діяльності: при відборі кандидатів для заміщення вакантних посад (кадрового «скринінгу»), спеціальних (внутрішніх) перевірок та службових розслідувань, а також виконанню окремих завдань в межах досудового та судового провадження. Однак варто констатувати факт того, що розвиваються ці напрями нерівномірно. Найбільшої проблематики зазнає напрям, який стосується сфери кримінального судочинства в питанні системного застосування поліграфа та його результатів.

Беззаперечним є факт використання результатів досліджень на поліграфі в оперативно-розшуковій діяльності, як орієнтуючої інформації, що може сприяти органам досудового розслідування ефективно розслідувати вчинені кримінальні правопорушення, зареєстровані в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (п. 1 та п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Логічним продовженням цього Закону, в питанні імплементації поліграфа та його результатів, зокрема у кримінальне судочинство, є дія наказу Міністерства юстиції України «Про внесення змін в наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року №53/5» за №1350/5 датованого 27 липня 2015 року в частині Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень. Цим наказом Мініюст доповнив Розділ VI «Психологічна експертиза» новим пунктом 6.8 таким її змістом: «З метою отримання орієнтуючої інформації можуть проводитися опитування із застосуванням спеціального технічного

б) у загартованому склі, яке встановлюється в бокових дверцятах автомобілів і з задньої частини автомобіля з липкою затемненою плівкою:

– тільки на першій кулі утворюється відносно рівна площина аналогічна куту зіткнення з перешкодою. На кулі, яка зіткнулась з перешкодою під кутом 90 градусів, утворюється грибоподібна, як у шампінйона, форма носової частини кулі. На грибоподібній площадці, а також на інших площадках, які утворились під іншими кутами, також ще і скупчення біло-матового вкраплення скла. В центрі носової частини кулі утворюється заглиблення, форма якого залежить, перш за все, від кута нахилу при зіткненні з перешкодою (наприклад, при куті 90 градусів буде круглою – зображення 9). На другій, третій і т.д. кулях окрім вкраплень біло-матового скла по окружності площадки утворюються характерні лінійні, трикутні та інші за формою (заглиблення) сліди від граней раніше потрісканого скла (зображення 7, 8).

Зображення 8. Форма передньої частини кулі та відображення на ній слідів при ударі її об перешкоду під кутом близьким до 80°.

Зображення 9. Форма передньої частини кулі та відображення на ній слідів при ударі її об перешкоду під кутом близьким до 90°.

При проходженні скла кут польоту снаряда змінюється. Зміна кута залежить і від дистанції і від кінетичної енергії снаряду. Наприклад,

спеціальних знань у кримінальному провадженні, де кожна із сторін може скористатися таким правом для отримання відомостей, які будуть використані для обґрунтування відповідних рішень чи клопотань.

Одним з носіїв спеціальних знань, якого залучають до участі у кримінальному провадженні є спеціаліст (ст. 71 КПК). Це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками. Він може брати участь як на етапі досудового розслідування, так і під час розгляду справи у суді. До участі у кримінальному провадженні його може залучати як сторона обвинувачення, так і сторона захисту. Аналіз змісту статей 71 та 360 КПК України дозволяє виділити форми участі спеціаліста у кримінальному провадженні: а) надання необхідної допомоги безпосереднім застосуванням технічних або інших засобів; б) надання необхідних консультацій з питань, що потребують спеціальних знань; в) надання письмових роз'яснень під час дослідження доказів у суді.

На етапі досудового провадження спеціаліст своїми спеціальними знаннями та навичками сприяє слідчому у виявленні, закріпленні та вилученні предметів і документів; надає допомогу слідчому в дослідженні матеріалів кримінального провадження та застосуванні науково-технічних засобів під час проведення процесуальних дій, формулюванні запитань експерту. Діяльність спеціаліста на цьому етапі кримінального провадження спрямована на виявлення, попереднє дослідження та збереження слідової інформації та матеріальних об'єктів, придатних для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, та своєчасному направленню їх для експертного дослідження, перевірки за колекціями криміналістичного обліку експертної служби. Така діяльність спеціаліста не породжує самостійного джерела доказів. Його участь у слідчих діях відображується у відповідному протоколі.

Консультації можуть використовуватися слідчим під час підготовки до слідчих дій, а також в процесі їх проведення. Певною мірою така інформація також відображується у протоколі слідчої (розшукової) дії. Під час досудового розслідування законодавець не передбачає можливість отримувати письмові консультації.

Інакше вирішується дане питання під час судового розгляду. Спеціаліст, у межах своїх спеціальних знань, сприяє учасникам судового провадження у дослідженні доказів, надає усні консультації або письмові роз'яснення щодо питань, які потребують спеціальних знань, звертає увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суд, на обставини чи особливості предметів і документів (ч. 1 ст. 360 КПК). На жаль, ні законодавець ні автори, що коментують дану статтю не показують відмінність консультації від роз'яснення.

У тлумачному словнику консультація розглядається як порада

фахівця з якого-небудь питання, а роз'яснення – це те, що вносить ясність у що-небудь, сприяє з'ясуванню чогось [3, с. 450, 1085].

За сутністю важко знайти якісь розбіжності між консультацією та роз'ясненням. Проте консультація, під час судового розгляду, надається усно, а роз'яснення письмово. В загальній нормі про спеціаліста (ст. 71 КПК) про форму консультації взагалі не згадується. На нашу думку, різні підходи до розв'язання цього питання мають бути усунені. В статті 71 КПК України має бути зазначено, що консультації під час кримінального провадження можуть надаватися як в усній так і письмовій формі.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

Мантров Е.В., Жоров А.Г.

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗУМІННЯ ТЕХНІЧНОЇ (БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ) ПРИЧИНИ ПОЖЕЖІ

Пожежа – біда для кожного. І найчастіше вона виникає тому, що багато хто не виконує елементарних правил безпеки. А неправильне поведіння під час пожежі, сприяє її подальшому поширенню. Навіть відомі усім 101 або 112 забувається під час метушні. Найголовніша порада – не треба панікувати! А головне, не допускайте пожежі.

Експертиза, в загальному понятті – це дослідження будь-яких питань, вирішення яких вимагає спеціальних знань в галузі науки, техніки, ремесла і т.д., що проводиться експертом.

У разі проведення пожежно-технічної експертизи дане дослідження або низка досліджень проводяться пожежно-технічним експертом.

Експертиза, яка призначається органом досудового розслідування або судом при розслідуванні і розгляді кримінальних, адміністративних або цивільних справ називається судовою експертизою.

Основними питаннями, які вирішує пожежно-технічна експертиза є:

- де знаходиться первинне загорання (осередок виникнення) пожежі?
- яка технічна (безпосередня) причина виникнення пожежі?
- питання, що пов'язують порушення вимог пожежної безпеки з технічною причиною пожежі.

Отже, ключовим моментом при проведенні пожежно-технічної експертизи є, знаходження первинного загорання. Без точного і правильного визначення останнього неможливо буде встановити точну

У загартованому склі, яке ставиться в бокових дверцятах автомобілів і з задньої частини автомобіля з покриттям липкою затемненою плівкою:

– утворюються отвори округлої форми з нерівними краями без концентричних і радіальних тріщин окрім першого вогнепального пошкодження (зображення4). Форма та розмір отворів залежить від кута попадання кулі у скло.

Утворення слідів на кулях при пострілах під різними кутами по склу:

а) у віконному склі, у лобовому склі автомашини:

– на кулях утворюється відносно рівна площина аналогічна куту зіткнення з перешкодою. На кулях, які зіткнулись з перешкодою під кутом 90 градусів, утворюється грибоподібна, як у шампінйона, форма носової частини кулі. На грибоподібній площадці, а також на інших площадках, які утворились під іншими кутами, також ще і скупчення біло-матового вкраплення скла (зображення 5, 6).

Зображення 5. Форма куль при ударі їх об перешкоду під кутом близьким до 30°.

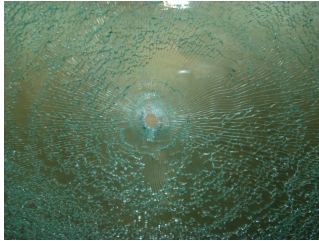
Зображення 6. Сліди на кулях при ударі їх об перешкоду під кутом близьким до 80° у такій послідовності зліва – перша, в центрі – друга, справа - третя.

Зображення 7. Сліди на передніх частинах куль при їх проходженні через загартоване бокове автомобільне скло під кутом близьким до 80° в такій послідовності :справа – перша, в центрі – друга, зліва - третя.

У загартованому склі, яке ставиться в бокових дверцятах автомобілів і з задньої частини автомобіля, як з покриттям липкою затемненою плівкою так і без плівки:

- без липкої плівки скло частково чи повністю розсипається на маленькі кусочки;
- з липкою плівкою скло тріскається на маленькі кусочки, але не розсипається, а в місці проходження кулі утворюється отвір з нерівними краями, від якого відходять радіальні та концентричні тріщини (зображення 2).

Зображення 2. Слід вогнепального пошкодження на боковому склі автомашини (загартоване скло).

- 2) при декількох вогнепальних пошкодженнях скла:
- а) у віконному склі, у лобовому склі автомашини:
- утворюються від кожного пошкодження радіальні і концентричні тріщини, за якими можна встановлювати послідовність нанесення пошкоджень (зображення 3);

Зображення 3. Сліди вогнепальних пошкоджень на лобовому склі автомашини.

Зображення 4. Сліди вогнепальних пошкоджень на загартованому автомобільному склі справа – перше, в центрі – друге, зліва - третє.

технічну причину пожежі та встановити безпосередній зв'язок між причиною пожежі та порушенням вимог пожежної безпеки.

Варто відзначити, що в даний час принципових загальних підходів до визначення причини немає, тому неминучі помилки, і навіть можливі негативні наслідки. Найчастіше технічна причина пожежі визначається без аналізу заходів щодо її запобігання.

Не досліджується сама система запобігання пожежі, її механізми, принципи роботи, процеси по експлуатації та технічного обслуговування на підставі різних нормативних документів. Таким чином, втрачаються предмет і мета аналізу. Як же визначити причину пожежі? Для цього, перш за все, необхідний аналіз системи пожежної безпеки об'єкта пожежі.

Для забезпечення системи пожежної безпеки об'єктів пожежі необхідні система заходів щодо запобігання пожежі та протипожежного захисту, а також організаційно-технічні заходи, що забезпечують їх функціонування.

Забезпечення заходів пожежної безпеки здійснюється на матеріальній основі і включає в себе комплексні організаційні заходи із застосуванням технічних засобів, що запобігають виникненню пожеж на об'єктах, що захищаються.

За загальними вимогами пожежної безпеки, пожежі необхідно запобігати, виключаючи горючу середу і особливо – джерела запалювання в ній.

Звичайно, якість функціонування захисних систем запобігає виникненню пожеж. Але, обставини постійно змінюються, можлива поява несправностей, не завжди виконуються протипожежні заходи, тому система заходів щодо, запобігання пожежі може перестати функціонувати, створюючи пожежонебезпечну ситуацію.

Несправністю об'єкта можна назвати невідповідність вимогам нормативної або проектної документації. Очевидно, що несправності на об'єкті, можуть виникати постійно і мають властивість накопичуватися, виникаючи з вини проектувальників, монтажників, будівельників, обслуговуючого персоналу.

Відповідно до законів фізики необхідною умовою виникнення будь-якого горіння є наявність горючої речовини, джерела запалювання і окислювача, причому всі ці компоненти повинні збігтись у певний момент.

Виникнення пожеж можна поділити на три види: умисна дія або бездіяльність людини, необережність людини та парадоксальність явищ (у більшості своїй це природні явища).

Умисна дія або бездіяльність людини – це пожежі, виникнення яких обумовлено діями або бездіяльністю людей безпосередньо, підпали, необережне поводження з вогнем (полум'я сірника,

запальнички, факел, різні пристрої, хімічні речовини та інше) тощо.

Необережність людини – це також пов'язано з діями або бездіяльністю людини, але вони обумовлені різними пожежонебезпечними технологічними процесами на об'єктах пожежі, від невиконаних заходів пожежної безпеки, які, по суті, і представляють механізм виникнення пожеж.

Парадоксальність явищ – це зазвичай природні явища та моменти, які не обумовлені правилами й мають парадоксальність виникнення. Вони викликані різними випадковими процесами, і стихійними лихами. Хоча у більшості явищ все одно є вина людини.

Природно, що ці різні види пожеж, виникнення яких обумовлено різними закономірностями не можуть досліджуватися за однією методикою – методикою дослідження підпалів, необережне поводження з вогнем та ін. (Дій людей безпосередньо).

Наведемо приклад, експерт написав, що безпосередньою технічною причиною виникнення пожежі є тепловий прояв аварійного режиму роботи електрообладнання. У відповіді на питання (яка технічна (безпосередньо) причина виникнення пожежі?) експерт надав частково відповідь, не розкривши причину аварійних режимів роботи електрообладнання. Те, що він вказує, як технічну причину пожежі, насправді являє собою джерело загоряння. Сутність причини пожежі в іншому. Названа експертами причина нічого не говорить про несправності, невиконані заходи пожежної безпеки, які зумовили виникнення цих пожеж, і ніяк не сприяє розслідуванню, а скоріше заводить слідство у глухий кут.

Це технічні, а не правові питання, які є завданнями експертизи пожеж, в якій даються відповіді на питання: «Що необхідно було зробити, щоб пожежа не виникала?»

А питання «Хто повинен був робити»? входить в компетенцію слідства і суду.

Таким чином, системна помилка експертів полягає в тому, що вони пожежі досліджують за методикою, призначеної для аналізу пожеж, що забезпечує помилкові висновки по ним.

Так при дослідженні електричних дротів у даний час вдається з високим ступенем ймовірності визначити первинність або вторинність процесу короткого замикання. Це дає підставу для висновку про те, що тепла енергія цього замикання зумовила загоряння, але це ще не говорить про механізм виникнення цього замикання. Без дослідження цього механізму є велика ймовірність помилкового висновку про природу його виникнення.

Коротке замикання могло бути обумовлено:

– підвищеною напругою в електропроводці, обумовлено несправністю в поверховому електроштиті (перекіс фаз через обрив

спрацьовування приблизно на рівні одна помилка на тисячу випадків, при використанні двох пальців – одна помилка на мільйон випадків.

Список використаних джерел

1. Киви Берд. Биометрия как она есть [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://old.computerra.ru/offline/2002/445/18034/>.
2. Дослідження можливостей розпізнавання штучних візерунків пальців рук дактилоскопічними сканерами, шифр «Муляж»: звіт про результати науково-дослідної роботи // ДНДІ МВС України. – Справа №82. – 2012.
3. Биометрия 2013: пора отказываться от банковских карт. Мечта? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://habrahabr.ru/post/174397/>.
4. Обновленный Touch ID в iPhone 6 сложнее взломать, чем сканер отпечатков iPhone 5s [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.macdigger.ru/iphone-ipod/touch-id-2-v-iphone-6-slozhnee-vzломat-chem-skaner-otpechatkov-iphone-5s.html>.

Молибога М.П.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ УТВОРЕННЯ ПОШКОДЖЕНЬ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ СКЛІ ТА КУЛЯХ ПРИ СТРІЛЬБІ З ПІСТОЛЕТУ ФОРТ 17

Тема вогнепальних пошкоджень може зайняти багато часу, оскільки тут можна говорити і про нанесення пошкоджень різними видами зброї, пошкодження можуть бути на різних матеріалах, в тому числі і на одязі чи тілі людини, тварини і т.д. В криміналістичній літературі дуже мало є інформації про вогнепальні пошкодження утворені на склі, тому хотілось би зупинитись на деяких особливостях утворення вогнепальних пошкоджень на склі при пострілах із пістолета Форт 17.

1) при одиночному вогнепальному пошкодженні скла:

а) у віконному склі, у лобовому склі автомашини:

– утворюються радіальні і концентричні тріщини (зображення 1);

Зображення 1. Вогнепальне пошкодження віконного скла.

багатоспектральне випромінювання, проникаюче під шкіру, а другий використовує не тільки зображення відбитка пальця, а й малюнок вен. У сканерах компанії «Сонда Технолоджі» для захисту від муляжів використовується вимірювання пульсу. Крім того, варто враховувати, що при накладанні на палець муляжних плівок різко знижується освітленість [3].

Експерт в галузі інформаційної безпеки М. Роджерс провів експеримент, в ході якого він спробував зламати дактилоскопічний модуль Touch ID смартфона iPhone 6. Біометричний сканер iPhone 6 вбудований в кнопку Home, для його використання необхідно попередньо створити резервний код ідентифікації і ввести зразки відбитків тих пальців, за допомогою яких користувач буде розблоковувати телефон.

Для злому Touch ID Роджерс сфотографував відбиток пальця власника iPhone, потім обробив фотографію в «фотошопі» – підчистив і інвертував за кольором. Далі йому знадобилися плівка і лазерний принтер з роздільною здатністю щонайменше 1200 dpi і товстим шаром тонеру. Перед тим, як прикласти «зліпок» до кнопки iPhone, на паперову копію відбитка потрібно нанести латексне молочко або білий столярний клей. Подібну техніку Роджерс застосовував для обходу сканера безпеки iPhone 5s.

Експерт з'ясував, що Touch ID другого покоління надійніший, ніж оригінальний модуль iPhone 5s. У нього більш висока роздільна здатність і ширше діапазон сканування. Виготовлений зліпок повинен бути більш товстим, щоб не проступав чужий палець. Крім того, необхідна більш чітка фотографія папілярного узору.

Роджерс зазначив, що обійти захист iPhone 6 в домашніх умовах практично неможливо. Спосіб злomu Touch ID набагато складніший застосовуваного для обману сканерів «силіконового» зліпка пальця. Від звичайних підробок сканер смартфона захищений [4].

Водночас підкреслимо, що існують також організаційні методи боротьби з муляжами: по-перше, необхідно встановлювати сканери по можливості в публічних місцях; по-друге, для платіжних систем застосовувати спеціальний сканер, де використовується подвійне прикладання пальця, причому, другий раз сканер підказує який саме палець потрібно докласти; по-третє, використовувати так званий «тривожний палець» – його потрібно прикладати під примусом, у результаті рахунок буде заблокований і сигнал тривоги піде правоохоронцям.

Для надійності і боротьби з помилковими спрацьовуваннями обов'язково необхідно використовувати два пальця. При проведенні міжнародних тестів, де відбитки були отримані за допомогою оптичних сканерів, зафіксована ймовірність помилкового

нульового провідника);

- підвищеною напругою в електропроводці, пояснює несправність в живильній електричній мережі;

- несправністю ізоляції через неналежне технічного обслуговування;

- несправністю електрообладнання;

- підміною об'єктів досліджень та інших.

За всіма цими несправностями стоять як невиконані заходи пожежної безпеки, які представляють собою елементи системи запобігання пожеж, так і людський фактор при дослідженні.

У свою чергу, виконання (невиконання) цих заходів пожежної безпеки покладається на різних виконавців, які і є відповідальними за що відбулися процеси, що зумовили виникнення пожежі, а також проводили дослідження.

Очевидно, що висновок за механізмом й причиною виникнення пожежі можна зробити тільки після дослідження закономірностей механізму загоряння і механізму системи запобігання пожежі в осередку на об'єкті пожежі.

Напевно, ніхто не допускає навіть думки, що лаборант, провівши аналіз, наприклад, крові і, отримавши відмінний результат, може давати оцінку стану здоров'я об'єкта (людини). Цим аналізом може володіти об'єкт (людина) паралізований, без рук, ніг, сліпий тощо. Правильні висновки повинен робити фахівець (лікар) на підставі всіх ознак, а не тільки результатів позитивного аналізу крові.

З практики відомо, що частіше усього слідчі поняття «безпосередня причина пожежі» й «технічна причина пожежі» підміняють поняттям «причина пожежі» і на підставі цього приймають рішення по десяткам тисяч кримінальних справ на рік. Так, справи припиняються або припиняються за відсутністю складу злочину у випадках, коли в ході слідства залишається невстановленою безпосередня причина пожежі. Тим часом причина розвитку пожежі може бути встановлена майже по кожному випадку і особи, які допустили порушення відповідних правил пожежної безпеки, повинні притягатися до відповідальності.

Якщо у так званих методиках в якості причин або джерел, вказано що це передбачено нормативами, то там немає порушень, а отже й нема відповідальності, так як нічого не порушено.

Експерти не виробили концепцію судової пожежно-технічної експертизи, єдиного підходу до процесу визначення причини виникнення пожеж, то наївно вважати, що ця ясність буде досягнута в процесі розглядів справ по пожежам і прийняті рішення будуть справедливими.

Список використаних джерел

1. Дослідження пожеж. Довідково-методичний посібник. /Степаненко С.Г., Білкун Д.Г., Яник Я.М, Тимошок Ю.Т./ – К.: Пожінформтехніка. – К.: 1999. – 224 с.: кольор. іл. – ISBN 966-7320-00-6, ISBN 966-95495-3-1.
2. Методика установления причин пожаров / Б.В. Мегорский /. – Москва. 1966. – 271 с.
3. Методи дослідження пожеж: Методичний посібник. – К.: ТОВ «Поліграфцентр «ТАТ», 2010. – 240 с.: кольор. іл. ISBN 978-966-8012-49-5.
4. Безуглов М.В. Предмет судебной пожарно-технической экспертизы. // Современные проблемы правоведения: Межвузовский сборник научных трудов. – Кемерово: КемГУ, 1994.

Мельник Р.В.

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ЗА СТРІЛЯНИМИ ГІЛЬЗАМИ

Особливістю сучасної автоматичної або напівавтоматичної зброї є видалення гільз механізмом ежекції під впливом порохових газів, які утворюються під час пострілу. Відмінності в конструкції моделей та систем зброї зумовлюють індивідуальні ознаки ежекції гільз, тобто різницю в куті та дистанції викидання стріляної гільзи після пострілу. Вищевказана ознака конструкції конкретної моделі та системи зброї має високу варіативність, про що згадується в роботах авторів Є.Н. Тихонова, В.Н. Ладіна, М.М. Блюма, А.І. Устинова, М.В. Салтевського та інших, які займалися цими питаннями.

Крім того, існує думка, що практичне використання цього джерела отримання криміналістичної інформації обмежене декількома обставинами, зокрема наявністю на місці дослідження кількох гільз з використанням автоматичної або напівавтоматичної зброї, патронів з аналогічними характеристиками, відсутністю перешкод, що впливають на викидання гільз при огляді місця події [1; с. 3].

Особливістю таких оглядів є велика територія, численність предметів, які підлягають огляду та систематизація, складність при виявленні та вилученні слідів пострілу та інших речових доказів, які мають відношення до вчиненого злочинного діяння [2; с. 196].

При знаходженні на місці події стріляних гільз, потрібно встановити місце знаходження стріляючого. Для встановлення місця стріляючого, через точку на місцевості, де була вилучена гільза, умовно проводиться пряма лінія, направлена в бік направленої руху кулі. Потім використовуючи інформаційно-довідкові дані, потрібно виміряти (як правило вліво) відстань, що дорівнює середній дистанції

сфотографували результат цифровою камерою. Потім контрастність знімка була оптимізована за допомогою графічного редактора, після чого знімок роздрукували на прозорій плівці. Для виготовлення об'ємного відбитка Мацумото скористався методом фотолітографії: на світлочутливу друковану плату-заготовку спроектували «палець» з плівки і витравили відбиток на міді. Ця плата стала формою для желатинового «фальшивого пальця», який обманював практично всі з випробуваних біометричних систем, як з оптичними, так і ємнісними сенсорами. Після деякого тренування желатиновий зліпок дозволив дослідникам обманювати і більш досконалі системи, обладнані «детекторами живого пальця», що реагують на вологість або електричний опір [1].

Проведене в ДНДІ МВС України дослідження показало, що в сучасних методах біометричної ідентифікації використовуються оптичні, електрооптичні, ємнісні, радіочастотні, ультразвукові, температурні, натискні, оптоволоконні сканери для отримання папілярних узорів пальців рук людини.

У ході дослідження проведено порівняння можливостей отримання відбитків живих пальців і їх муляжів на прикладі: електрооптичного сканера «ДактоБАТ» (Україна); оптичного сканера «Futronic FS88» (Гонконг); протяжного термосканера «Ufis110» (Німеччина); ємнісного сканера «Pocket PC» (Росія) і долонного оптичного сканера «DactyScan84» (Італія) [2, с. 41-42].

За результатами проведених випробувань встановлено, що дактилоскопічні сканери, робота яких заснована на використанні оптичних, температурних і ємнісних датчиків, технічно не можуть відрізнити муляжі від живих пальців рук людини, тобто мають низьку селективність (вибірковість).

Електрооптичний дактилоскопічний сканер «ДактоБАТ» відрізняє муляж, нанесений на будь-яку поверхню, від живого пальця й може бути використаний для достовірного дактилоскопіювання осіб безбарвним методом з метою отримання зображень відбитків папілярних узорів пальців рук в електронному вигляді для проведення оперативних перевірок за дактилообліками й ідентифікації, а також у будь-якій іншій сфері життєдіяльності, що потребує використання біометричних технологій ідентифікації особи. Крім того, електрооптичний дактилоскопічний сканер «ДактоБАТ» дає можливість отримувати тривимірне зображення папілярних узорів пальців рук людини, що розширює можливості ідентифікації, та отримувати просторове розміщення біологічно активних точок [2, с. 45].

Фахівці вважають, що в даний час є сканери, які виявляють більшість муляжів. Найефективнішими вважаються сканери фірми Lumidigm (США) і NEC (Японія). Перший сканер використовує

Список використаних джерел

1. Богословська М.О. Деякі аспекти судово-лінгвістичної експертизи / М.О.Богословська // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – №1 (14). – С. 152-157.
2. Вул С.М. Автороведческая и лингвистическая экспертизы письменной речи / С.М. Вул, Л.В. Кузниченко // Теория та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук.-практ. матеріалів. Випуск 5. – Х.: Право, 2005. – 236 с.
3. Горошко Е.И. Судебно-автороведческая классификационная экспертиза: проблемы установления пола автора документа // Теория и практика судебной экспертизы и криминалистики. – Х.: Право, 2003. – 57 с.
4. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-дов. посіб. / [уклад.: Ю.М. Грошевий, М.Л. Цимбал, Е.Б. Сімакова та інші]. – Х.: Одиссей, 2004. – 448 с.

Мовчан А.В.

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ СКАНЕРІВ

За весь період застосування біометричних технологій створено велику кількість дактилоскопічних сканерів отримання папілярних узорів пальців рук людини з використанням різних технологій, але майже всім цим сканерам притаманна одна негативна особливість – неможливість визначити природне походження об'єкта сканування, тобто відрізнити справжній папілярний узор пальця від штучного (муляжу). Отже, існує ймовірність протизаконного використання папілярних узорів пальців рук однієї людини, отриманих з будь-яких предметів, іншою, що дає можливість певним особам ідентифікувати себе як іншу людину.

Зокрема, у 2002 році аспірант національного університету Йокогами Ц. Мацумото опублікував результати своїх досліджень про те, як він з використанням желатину і пластикового шаблону виготовив «піддроблений палець», який успішно «проходив» через сканер у чотирьох випадках із п'яти.

У першому методі Мацумото виготовив зліпок з пальця «жертви», для чого було використано харчовий желатин і формувальний пластик, що застосовується авіа- та судомоделістами. Желатинову смужку-відбиток можна непомітно приліпити до власного пальця і обманути комп'ютерну систему доступу навіть у присутності охоронця.

Більш ефективним виявився інший метод Мацумото, за яким обробляється один із залишених на різних предметах відбитків пальця «жертви». Знявши відбиток пальця з предмета, дослідники поліпили його якість за допомогою ціанакрилатного адгезиву (парів суперклею) і

викидання гільзи. В межах кутів ежекції визначається найвірогідніше місце знаходження стріляючого. При цьому потрібно враховувати, що гільза може змінити напрямок під час рикошету.

Найбільш за все залишаються гільзи патронів автоматичних пістолетів (вони викидаються після кожного пострілу). Менше, гільзи знаходять в тих випадках, коли постріли проводились з неавтоматичної зброї – тут все залежить від того, перезаряджалася зброя для наступного пострілу чи ні. При пострілі з револьверів, стріляні гільзи залишаються в зброї. На місці події їх знаходять дуже рідко – коли зброя перезаряджалася.

Перш за все необхідно встановити до якого типу патронів відноситься знайдена гільза, і з якої зброї вона могла бути стріляна. При огляді гільз звертається увага на наявність або відсутність слідів від відбивача і зачепа викидача. Якщо сліди відсутні, то стрільба більш за все проводилася з використанням револьвера або саморобної неавтоматичної зброї. І те місце, де були знайдені під час огляду місця події гільзи, найвірогідніше місце стріляючого. Якщо на гільзі наявні сліди від відбивача і зачепа викидача – стрільба проводилася з використанням автоматичної зброї [3].

Огляд слідів на кулях та гільзах від вогнепальної зброї на місці події найбільш ефективно може провести спеціаліст в галузі судової балістики, якого рекомендують залучати по таким справам.

За слідами на стріляних гільзах та кулях, можна встановити систему (модель, зразок) зброї, з якої вони були стріляні, саморобного чи заводського вона виготовлення.

За слідами на перешкодах, визначається вогнепальний характер пошкоджень, вид боєприпасів, які застосовувалися, калібр зброї, напрямок стрільби [4; с. 414-592].

На думку практичних працівників Б.О. Маклакова та В.В. Ковальова. використання інформації щодо особливостей ежекції гільз у різних моделях вогнепальної зброї в сукупності з іншими даними, які отримані в ході проведення огляду місця події, дозволяє встановити важливі обставини події злочину. Вони можуть бути використані для:

- полегшення пошуку гільз у важкодоступних місцях (сніг, бруд, нагромадження предметів на місцевості, інші перешкоди);
- визначення типу та моделі зброї, яка використовувалася під час вчинення злочинного діяння;
- визначення або уточнення вірогідного місцезнаходження стріляючого в момент пострілів для подальшого обстеження даної території з метою пошуку речових доказів (слідів взуття, пальців рук, предметів, загублених злочинцем, об'єктів біологічного походження тощо);
- встановлення фактичних обставин події, вирішення

діагностичних завдань, та перевірки свідчень на місці події [1; с. 4].

Отже, можна констатувати, що в існуючих літературних та довідкових джерелах нажалі відсутня інформація щодо особливостей ежекції гільз у нових моделях (зразках) вогнепальної зброї. Тому, знання ежекції гільз у різних нових зразках вогнепальної зброї забезпечить успішне проведення судово-балістичної експертизи та дозволять експерту на високому рівні провести огляд місця події та правильно виявити, зафіксувати, вилучити та упакувати речові докази.

Список використаних джерел

1. Маклаков Б.О. Особливості ежекції стріляних гільз у деяких моделях автоматичної та напівавтоматичної зброї: Методичний лист / Б.О. Маклаков, В.В. Ковальов. – К. : ДНДЕКЦ МВС України., 2008. – С. 3.
2. Согор Т.Е. Особенности осмотра места происшествия по факту использования огнестрельного оружия / Т.Е. Согор // Криміналістичний вісник. – 2002. – Вип. № 4. – С. 196.
3. Методика встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (Затверджена рішенням секції судової балістики та трасології НКМР МЮ України. Протокол від 03.06.2005) – Київ, 2005. – 31 с.
4. Разумов Э.А. Осмотр места происшествия / Э.А. Разумов., Н.П. Молибоба. – К. : РИО МВД Украины, 1994. – С. 414-592.

Мельников І.М.

СУЧАСНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗАХИСТУ ВІД ПІДРОБКИ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ

Захист електронних платіжних засобів є дуже важливим завданням для профілактики злочинів у цій сфері суспільної діяльності. Але, перш ніж говорити про перспективні напрями захисту електронних платіжних засобів, пригадаємо, що до них відноситься. До цього виду платіжних засобів відносяться банківські та інші платіжні картки, а також електронні платіжні системи.

Платіжна картка – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої, в установленому законодавством порядку, пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Платіжні картки поділяють на кредитні та дебетові.

авторства тексту або його спростування. Даний вид експертиз є не дуже поширеним, на відміну від інших видів судової експертизи, пов'язаних з дослідженням документів, що пояснюється його складністю, трудомісткістю та недостатньою кількістю професійно підготовлених експертів. Проте останнім часом він стає все більш актуальним [1, с. 152].

Авторознавча експертиза дозволяє вирішувати ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні завдання. У межах ідентифікаційних завдань встановлюються авторство тексту відносно конкретної людини, а також тотожність декількох анонімних текстів невідомого автора. До класифікаційних завдань експертизи відносяться встановлення статі, віку, соціального стану, професійної належності, рівня освіти, мови спілкування, місця формування мовних навичок або визначення діалекту тощо [1, с. 153]. Під діагностичними завданнями розуміється встановлення незвичного тимчасового психофізіологічного стану автора (виконавця) тексту на момент створення (виконання) останнього та розпізнання наявності у автора стійких патологій мовно-розумових процесів без постановки діагнозу. Розв'язання ситуаційних завдань передбачає моделювання, відновлення повної або часткової картини мовленнєвої ситуації, а саме: створення тексту в співавторстві, з імітацією чужого мовлення, з використанням довідкової літератури, з літературно-художньою обробкою тощо [3, с. 46].

Враховуючи, що для проведення повноцінного авторознавчого аналізу як усного, так і письмового мовлення людини, застосовується цілий комплекс галузей лінгвістики та психології: фонетика, фонологія, синтагматика, акцентологія, лексикологія, семасіологія, фразеологія, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика, діалектологія, соціолінгвістика, психолінгвістика, з метою підвищення ефективності розслідування порушень авторських і суміжних прав, а також інших злочинів під час розслідування яких виникає необхідність у проведенні авторознавчих експертиз, виникає необхідність у розробленні відповідних науково-методичних рекомендацій щодо якісної підготовки матеріалів для проведення експертних досліджень зазначеної категорії.

Таким чином, проведення досудового розслідування не можливе без застосування спеціальних знань, оскільки наукові здобутки сучасності дозволяють на високому рівні проводити експертні дослідження та надавати відповіді на питання, які донедавна залишалися не дослідженими, що вкрай негативно впливало на вирішення завдань кримінального судочинства. Знання широкого спектру можливостей експертиз, особливостей їх правового регулювання та порядку підготовки матеріалів до їх призначення дозволить органам досудового розслідування підвищити ефективність розслідування злочинів та встановлення винних осіб.

експеримент, також потребує залучення спеціалістів, як у процесуальній так і непроцесуальній формах, з метою забезпечення їх ефективності та результативності.

Таким чином, можемо дійти висновку, що використання спеціальних знань під час розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини є обов'язковою умовою забезпечення повного, об'єктивного та всебічного розслідування.

Список використаних джерел

1. Антошук А.О. Використання спеціальних знань при розслідуванні вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини / А.О. Антошук // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2016. – № 2. – С. 162-167. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npau_2016_2_27.

2. Антошук А.О. Криміналістична характеристика вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини / А.О. Антошук // Митна справа. – 2011 - №2 (74). – С. 430-433 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npau_2016_2_27.

3. Криміналістика : підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексеев та ін. – К. : ЦУЛ, 2015. – 544 с.

Мировська А.В., Філіпова В.І.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ АВТОРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Розвиток суспільства на основі ринкових економічних відносин зумовив необхідність забезпечення в Україні захисту прав інтелектуальної власності. Історично склалося, що змістом даного механізму стали переважно норми цивільного права і основана на них діяльність суб'єктів цивільно-правових відносин. На сьогодні неефективність боротьби із злочинністю у сфері порушення авторського і суміжних прав, пов'язана із недостатньою розробкою криміналістичних засобів та методів для розкриття та розслідування зазначеної категорії злочинів.

У практиці криміналістичних досліджень речових доказів авторознавчі дослідження як окрема галузь стала виділятися відносно недавно. З урахуванням останніх теоретичних і практичних тенденцій розвитку цієї галузі, криміналістичне авторознавство визначається як система знань про умови і закономірності мовної поведінки людини, що обумовлює індивідуальність її письмового та усного мовлення, та методи встановлення автора (або диктора) з метою розслідування та судового розгляду як кримінальних так і цивільних проваджень.

Авторознавча експертиза призначається у випадках, коли необхідні спеціальні знання в галузі дослідження мови для встановлення факту

Кредитна картка – це іменний платіжно-розрахунковий інструмент, який видають банки або торговельні фірми своїм клієнтам для оплати товарів і послуг, придбаних у кредит.

Дебетова картка – платіжна картка, за допомогою якої можна придбати товари, оплатити послуги або одержати готівку в банкоматі лише в межах суми, що є на рахунку, на основі якого вона емітована [1].

Найвідоміші міжнародні платіжні системи (компанії) по випуску кредитних карток – це Visa International і Master Card International, а також American Express, причому Visa охоплює більшу частину існуючого світового ринку електронних платежів.

Електронні платіжні системи є внутрішньодержавними та міжнародними.

Внутрішньодержавна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів винятково в межах України.

Міжнародна платіжна система (МПС) – платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу.

Найбільш розповсюдженими міжнародними платіжними системами можна назвати WebMoney, China UnionPay, Visa, MasterCard, PrivatMoney, PayPal, Western Union та ін.

Найбільшу загрозу становлять злочини із банківськими платіжними картками. Міністерство внутрішніх справ України зафіксувало за останні вісім місяців 2015 року 20 тис. фактів шахрайства з платіжними картками фізичних осіб. Ці факти шахрайства призвели до 500 млн. грн. збитків, сказав на брифінгу начальник Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС Сергій Демидюк, пише «РБК-Україна». «Тільки за вісім місяців 2015 року зафіксовані правоохоронними органами більше 20 тис. незаконних операцій з платіжними картками, які спричинили збитки на суму понад 500 млн. грн.», – повідомив начальник управління МВС. За його словами, сума збитків вказана без урахування іноземних фінансових установ [2].

Шахрайське використання викрадених або загублених кредитних карток залишається найбільш розповсюдженим злочином. Але існують деякі інші різновиди: надання анкетних даних при одержанні кредитної картки, які не відповідають дійсності; повна або часткова її підробка. В разі різкого зростання суми збитків компанії вживають термінових зусиль з введення нових заходів безпеки. Засоби протидії крадіжкам і шахрайському використанню пластикових карток, як засобу платежу, удосконалюються з роками, але це складні та дорогі заходи.

Як показує практика, при розслідуванні шахрайств з використанням кредитних карток запорукою успіху є добре організована міжнародна взаємодія між правоохоронними органами, фірмами виробниками пластикових магнітних карток і фінансово-кредитними закладами. Необхідною умовою є також скоординована робота поштових закладів і митних органів, що дає можливість виявляти і перехоплювати партії підроблених карток ще при ввезенні в країну або відстежувати їх подальший рух та викривати структуру злочинної організації.

Сучасні фахівці серед основних напрямів протидії шахрайствам із використанням банківських платіжних карток найбільш ефективними вважають такі [3].

Заходи щодо протидії скімінгу. Даний вид шахрайства тісно пов'язаний із використанням технічних засобів, що мають назву «скімер». Застосування таких засобів дозволяє отримати дані з магнітної смуги карток, а також інформацію про ПІН-код. Скімери виготовляються окремо для кожного вид банкомату, на який вони монтується шахраями. Зазвичай скімер встановлюється в парі з мініатюрною відеокамерою (вона може бути вбудована в накладну панель, яка кріпиться на банкомат) або ж накладною клавіатурою.

Основне завдання камери або накладної клавіатури – отримання ПІН-коду. Після отримання інформації з магнітної смуги, підроблена карта виготовляється шляхом нанесення шахраєм інформації на заготовку магнітної карти (так званий «білий пластик»), яка згодом використовується для отримання грошових коштів в банкоматах.

Для розрахунків у торгівельній мережі, на «білий пластик» може наноситися графічний дизайн, що додатково ускладнює ідентифікацію карти як підробленої.

Основні заходи з протидії даному виду шахрайства спрямовані на унеможливлення отримання шахраєм інформації з пластикової карти. Такими заходами можуть бути:

- ретельна перевірка банкомату на наявність ознак, що свідчать про втручання сторонніх осіб у його роботу (накладна клавіатура, додатковий зчитувач, тощо) до початку користування послугами даного банкомату. У ході такої перевірки, слід звернути увагу на заставку на моніторі банкомату з інформаційним повідомленням про стандартний зовнішньому вигляді банкомату. Вона повинна співпадати з зовнішнім виглядом банкомату;

- вжиття додаткових заходів, що ускладнюють отримання інформації шахраями, у разі, коли ними використано технічні засоби для зчитування інформації із банкомату (зокрема – закривання клавіатури банкомату долонею при вводі ПІН-коду).

Заходи щодо протидії фішингу. Назва даного виду шахрайств

спеціалістів до процесу розслідування, повинен повністю розуміти їх роль і можливості, з урахуванням яких ухвалювати обґрунтовані процесуальні й організаційно-тактичні рішення. Успіх розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини багато в чому залежить від вчасного призначення всіх необхідних експертиз. Обов'язковими експертизами, можливості яких доцільно використовувати під час розслідування таких злочинів є: судово-медична експертиза, дактилоскопічна, трасологічна, судово-біологічна, цитологічна, імунологічна, психолого-психіатрична. Особливістю використання спеціальних знань в рамках кримінального провадження за даною категорією злочинів є те, що експертні дослідження та коло вирішуваних ними питань матиме свої специфічні риси, та певною мірою буде відрізнятися від загальноприйнятого кола питань, які слідчий вносить на вирішення експертам при розслідуванні фактів убивств [1, с. 163].

В межах судово-медичного дослідження трупа новонародженої дитини, окрім загальних питань, властивих для всіх видів насильницької смерті, слідчий може отримати відповіді стосовно встановлення фактів новонародженості та доношеності, а також життєздатності новонародженого, тобто фактичної здатності новонародженої дитини до існування поза організмом матері. В ході проведення судової психолого-психіатричної експертизи до основних завдань відноситься вирішення питання про встановлення у підозрюваної в момент вчинення вбивства стану, здатного впливати на її свідомість і діяльність або психічного захворювання або тимчасового хворобливого стану підозрюваної в момент вбивства, та її здатності керувати своїми діями. Безперечно окреслене коло питань має доволі загальний характер, який перш за все, є орієнтиром при призначенні такого виду експертизи в залежності від обставин досліджуваної події може специфічно змінюватись. Під час розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини також виникає потреба у проведенні судово-біологічних, цитологічних та імунологічних. Сьогодні більшість розвинутих країн використовують у кримінальному судочинстві метод ДНК-аналізу для дослідження біологічних слідів людини [1, с. 165].

Інші судові експертизи при розслідуванні вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини призначаються як для встановлення самого факту вбивства, так і його специфічних обставин і наслідків.

Водночас, необхідно зауважити, що спеціальні знання при розслідуванні зазначеної категорії злочинів та їх використання знаходять своє відображення не лише при вирішенні питань про призначення судових експертиз. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій, таких як огляд місця події, допит, слідчий

фіксації, вилучення, дослідження речових доказів; комплексному використанню сил і засобів; безперервності; ефективності.

Таким чином, сутність застосованих при розслідуванні злочинів спеціальних знань, незалежно від форми, зводиться до сукупності неодноразово апробованих наукових знань, практичних вмінь та навичок, які сформувалися під час отримання загальної та професійної освіти, досвіду роботи за спеціальністю та які можна використати відповідно до процедурних правил кримінального процесуального закону для вирішення його завдань, а розробка статусу спеціаліста, як учасника кримінально-процесуальної діяльності, яка здійснюється в інтересах підвищення ефективності розслідування, шляхом інтенсифікації використання допомоги спеціалістів є важливим напрямом криміналістичних досліджень.

Список використаних джерел

1. Лук'янчиков Є.Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань [Електронний ресурс] / Є.Д. Лук'янчиков. Режим доступу : <http://visnyk-psp.kpi.ua/uk/2009-3/09-3-9.pdf>.

2. Щербаковский М.Г. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений / М.Г. Щербаковский, А.А. Кравченко. – Харьков : Ун-т внутрен. дел, 1999. – 78 с.

Мировська А.В., Токар О.І.

ВИКРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Останнім часом в Україні спостерігається стабільне зростання кількості злочинів, що вчинюються проти дітей, які порівняно з іншими жертвами злочинів мають найменші можливості захисту своїх прав і недоторканності. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розроблення нового та вдосконалення чинного законодавства щодо захисту прав дітей.

Актуальність теми зумовлена поширеністю вбивств матер'ю своєї новонародженої дитини в сучасному суспільстві, а також об'єктивними труднощами, що виникають при їх розкритті та розслідуванні. Така ситуація визначає необхідність розроблення сучасних криміналістичних засобів та методів, спрямованих на розкриття та розслідування злочинів зазначеної категорії, а також вдосконалення вже існуючих окремих криміналістичних методик розслідування злочинів, які вчиняються у цій сфері.

Важливим фактором успішного розкриття та розслідування злочинів, в тому числі, і пов'язаних із дітовбивствами, є використання спеціальних знань. Слідчий як особа, яка ініціює залучення

походить від англійського fishing (виловлювання на живця). Існує кілька різновидів цього виду шахрайств. Найпростішим є шахрайство по телефону: шахрай видає себе за працівника банку, і, посилаючись на збій в комп'ютерній системі і втрату даних, просить клієнта нагадати реквізити його карткового рахунку. Найчастіше шахраїв цікавить ПІН-код, а також код, який зображено на звороті платіжної пластикової карти (CVV2/CVC2 – використовується при здійсненні покупок в мережі Інтернет). Для здійснення шахрайства може використовуватися пошта, електронна пошта та інші засоби комунікацій. Досить часто, у даному випадку шахраями використовується інформація про клієнтів банку, отримана від недобросовісних працівників банків, що дозволяє ще більше ввести жертву в оману. Також, людині можуть повідомляти про отримання спадщини або виграші в лотереї, і запитувати реквізити картки для пересилання грошей, тощо.

За цих умов, основною рекомендацією щодо протидії даному виду шахрайств є суворе дотримання конфіденційності інформації відносно карткового рахунку як з боку працівників банку, так і з боку безпосередньо користувачів пластикових платіжних карток. У разі, коли у користувача виникає підозра щодо порушення конфіденційності зазначеної інформації, йому слід вжити даних щодо блокування такої картки банком та її наступного перевипуску.

Заходи з протидії шахрайствам, що здійснюються із використанням підроблених Інтернет-ресурсів. У даному випадку, для збору даних про платіжні карти шахраями використовуються спеціально створені сайти. Досить часто шахраї намагаються вибрати популярні ресурси, доменні імена яких тільки на одну-дві букви відрізняються від загальновідомих ресурсів, що продають товари або послуги. На таких Інтернет-ресурсах клієнтам пропонується ввести реквізити платіжної картки для оплати певної послуги, або товару. Але фактично послуга (товар) не надається, а відбувається тільки збір даних про платіжні карти клієнтів для їх подальшого використання.

Для запобігання даному виду шахрайств рекомендується бути більш уважним при здійсненні покупок у мережі Інтернет. Зокрема, слід звертати увагу на адресу сайту, на якому проводяться покупки; використовувати виключно сторінки із захищеним з'єднанням (протокол https) тощо.

Зручним інструментом, що дозволяє захиститися від даного виду шахрайств, є послуга 3-D Secure (встановлення прив'язки карти до номера мобільного зв'язку власника). Механізм 3-D Secure працює наступним чином: спочатку портал відправляє на номер мобільного зв'язку, зазначений власником, sms-повідомлення зі спеціальним кодом. І тільки після того, як власник підтвердить транзакцію, буде проведена оплата.

Заходи з протидії фізичним крадіжкам даних про реквізити пластикової платіжної карти. У випадках, пов'язаних із фізичними крадіжками даних, реквізити картки можуть викрасти в процесі її передачі клієнту. Наприклад, під час пересилки пластикової картки поштою. Перехопити дані карти можуть також треті особи, що беруть участь у розрахунках платіжною картою. Наприклад, менеджер в магазині, якщо він встановив поруч зі своєю касою приховану відеокамеру, може зафіксувати на такий пристрій номер карти і код безпеки (CVV2/CVC2). Або ж офіціант у ресторані, коли забере карту на касу і отримає можливість переписати її дані (або сфотографувати її на телефон).

Основними напрямками протидії даному виду шахрайств є, по перше – дотримання вимог безпеки з боку банку у ході передачі пластикової платіжної картки користувачеві. По-друге – дотримання елементарних вимог власником картки, пов'язаних із заборорою передачі картки стороннім особам під час розрахунків на касі. Також експерти з безпеки радять переписати для себе, а потім заклеїти код CVV2/CVC2.

Заходи щодо попередження фактів використання фальшивих банкоматів. У випадку шахрайств із використанням фальшивих банкоматів, шахраями використовуються банкоматами, які списують банки, або фальшиві банкомати. Такі банкомати встановлюються у людних місцях і мало чим відрізняються від стандартного апарату, що видає готівку. Але після прийняття карти та видачі запиту про необхідність введення ПІН-коду такий банкомат видає на монітор повідомлення про те, що видати гроші неможливо (нібито через їх відсутність в банкоматі, або через технічну помилку). Після цих маніпуляцій платіжна картка повертається власнику, однак дані про реквізити картки потрапляють до рук шахраїв.

Чи не єдиним способом захисту від даного виду шахрайств є використання банківських платіжних карток із чіпами, які унеможливають виготовлення дублікату картки.

Заходи з протидії крадіжкам даних про реквізити пластикової платіжної карти за допомогою комп'ютерних вірусів. У даному випадку, реквізити карткового рахунку можуть потрапити в розпорядження шахраїв в результаті ураження вірусами комп'ютера, на якому виконуються операції з картою в мережі Інтернет. Вірус може потрапити на комп'ютер як за допомогою електронної пошти після спам-розсилки, так і сайту мережі Інтернет. Із зараженого комп'ютера достатньо здійснити хоча б одну легальну покупку в Інтернет (на нормально функціонуючому сайті), і вірус під час проведення платежу збереже всю банківську інформацію і направить її у розпорядження шахраїв.

Мировська А.В., Старунський Є.В.

ПРОЦЕСУАЛЬНА ТА НЕПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Вивчення практики використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів свідчить про їх велике значення в процесі одержання доказів у кримінальному провадженні, і все більш широке їх застосування працівниками органів досудового розслідування. Враховуючи зміни, що відбуваються в кримінальному процесуальному законодавстві, відомчій нормативно-правовій базі, практиці використання спеціальних знань під час досудового розслідування, а також все більш розповсюдженими точками зору вчених щодо формування судової експертології як самостійної галузі наукових знань, виникає необхідність наукового аналізу сучасних проблем та перспектив використання спеціальних знань.

Процесуальна форма використання спеціальних знань, у цілому, не викликає заперечень, оскільки регламентується та визначається нормами процесуального законодавства. Проблемність криється усередині даної форми як родового поняття. На наш погляд, насамперед, необхідно визначити ознаки процесуальної форми, що відокремлюють її від інших, непроцесуальних форм використання спеціальних знань.

Основною ознакою процесуальної форми використання спеціальних знань можна вважати те, що особа, яка здійснює розслідування, мотивуючи своє рішення, на підставі конкретної норми кримінального процесуального законодавства, яка допускає використання допомоги спеціаліста в подібному випадку. Важливо також зазначити те, що весь комплекс дій, пов'язаних з використанням допомоги спеціаліста, здійснюється у визначеному законом порядку та оформлюється відповідними процесуальними документами. До головних ознак не можна не віднести і той факт, що результати використання зазначеної форми спеціальної допомоги мають доказове значення та використовуються в процесі доказування, на відміну від непроцесуальної форми. Непроцесуальні форми використання спеціальних знань, в свою чергу, можна класифікувати в залежності від напряму діяльності спеціаліста. При цьому виявляються чотири підгрупи форм – консультації, науково-технічна допомога, контрольно-перевірочна діяльність та дослідницька робота.

Важливим аспектом використання спеціальних знань, незалежно від форми, є їх відповідність таким принципам: законності; планування; організуючій ролі і персональній відповідальності слідчого за проведення та результати слідчих (розшукових) дій; самостійності спеціалістів у виборі засобів і методів виявлення,

видів злочинів [4, с. 530]. Знання криміналістичної характеристики певного виду злочину дають підстави висунути конкретні слідчі версії та обрати найбільш оптимальні методи розслідування.

Ефективне розслідування торгівлі людьми залежить також від здатності слідчого виявляти та вірно оцінювати кримінально-правові ознаки вчиненого злочину, збирати та аналізувати фактичні дані, що входять до предмету доказування, від його вміння проникати у криміналістичну суть злочинної діяльності [2, с. 21]. Метою побудови криміналістичної характеристики є оптимізація процесу розкриття та розслідування злочину, тому в ній мають міститися лише ті відомості про злочин, які мають значення для організації діяльності правоохоронних органів з розкриття та розслідування і спрощують вирішення завдань кримінального судочинства.

Отже, криміналістичну характеристику торгівлі людьми можемо визначити як системну сукупність даних про криміналістично значущі ознаки торгівлі людьми, що відображають закономірні зв'язки між ними, допомагають побудові й перевірці слідчих версій з метою оптимізації процесу розкриття та розслідування злочинів цього виду та ґрунтуються на практиці правоохоронних органів та криміналістичних дослідженнях.

Враховуючи викладене, можемо дійти висновку, що торгівля людьми являє собою сучасну криміналістичну проблему, а успішне розслідування і попередження злочинів у сфері торгівлі людьми значною мірою залежить від постійного вдосконалення професійної майстерності працівників поліції, від оволодіння ними певною мірою науковими методами виявлення та розслідування злочинів. Значне місце у цьому процесі відіграє розробка методики розслідування торгівлі людьми, а також впровадження в слідчу практику науково обґрунтованих, ефективних рекомендацій щодо розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, що надалі, поза сумнівом, відобразиться на іміджі країни взагалі і на добробуті суспільства.

Список використаних джерел

1. Алексеев О.О. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / О.О. Алексеев, В.К. Весельський, В.В. Пясковський. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 320 с.
2. Бахин В.П. Криминалистическая методика : Лекция / В.П. Бахин. – К., 1999. – 35 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстиніан, 2012. – 1224 с.
4. Яблоков Н.П. Криминалистика : [учебник] / Под. ред. проф. Н.П. Яблокова ; [изд. 2-е перераб. и доп.]. – М. : Юристъ, 2001. – 718 с.

Основним напрямом протидії даному виду шахрайств є дотримання вимог інформаційної безпеки на персональному комп'ютері, що використовується для транзакцій у мережі Інтернет (наявність антивірусного програмного забезпечення та використання легального програмного забезпечення).

Наведений перелік видів шахрайств та напрямів протидії таким шахрайствам не є виключним. Разом з тим, дослідження навіть основних напрямів протидії шахрайствам із використанням банківських платіжних карток, свідчить про те, що окремі із показників безпеки інформації можуть бути досягнуті виключно із застосуванням додаткових механізмів технічного захисту інформації, яка зберігається на банківських платіжних картках.

Одним із таких механізмів є використання чіп-модулів на банківських платіжних картках. Сучасні науковці зазначають, що саме банківські платіжні картки із чипами мають найбільший рівень захисту інформації від шахрайських операцій [4, с. 30].

При цьому, в Україні наразі створена та функціонує Національна система масових електронних платежів (надалі НСМЕП) Національного банку України, яка розроблена з урахуванням результатів дослідження сучасних тенденцій безготівкових розрахунків, застосовує чіпові платіжні картки. НСМЕП використовує систему захисту інформації, що забезпечує неперервний захист інформації щодо здійснення операцій із застосуванням платіжних карток на всіх етапах її формування, оброблення, передавання та зберігання [5]. Завдяки оффлайновій технології, яка не потребує оперативного зв'язку з банківським рахунком під час виконання платіжних операцій, з платіжних карток НСМЕП складніше зчитувати інформацію, а отже вони є більш захищеними від підробок та інших шахрайських операцій.

Підтвердженням ефективності використання платіжних карток НСМЕП як одного із напрямів протидії шахрайствам із використанням банківських платіжних карток, є той факт, що за платіжними картками НСМЕП впродовж 2009-2011 рр. в Україні не було зафіксовано жодного випадку втрат від шахрайських операцій [4, с. 30].

Поряд із цим, фахівці зазначають, що розвиток платіжних карток системи НСМЕП можливий лише в Україні, тому споживачі банківських послуг зазвичай обирають картки саме міжнародних платіжних систем з магнітною смугою. Зважаючи на переважну кількість емітованих карток з магнітною смугою банки встановлюють термінали, які можуть обслуговувати відповідні типи карток, що, відповідно, стримує розвиток карток із чипом.

У той же час, в сучасних умовах активізації шахрайств із використанням пластикових платіжних карток, Національна система

масових електронних платежів отримала можливість продемонструвати очевидні переваги, що пов'язані із більш високим рівнем технічної захищеності карток НСМЕП.

З цією метою, існує необхідність дослідження нормативно-правового регулювання захисту інформації, яка зберігається на банківських платіжних картках Національної системи масових електронних платежів, на предмет відповідності міжнародним стандартам у галузі безпеки.

Аналіз основних напрямів протидії шахрайствам із використанням банківських платіжних карток, свідчить про те, що перспективним напрямом такої діяльності є використання чіп-модулів на банківських платіжних картках, оскільки окремі показники безпеки інформації можуть бути досягнуті виключно із застосуванням додаткових механізмів технічного захисту інформації, яка зберігається на банківських платіжних картках.

При цьому, чіпові платіжні картки, які використовуються у Національній системі масових електронних платежів цілком відповідають зазначеним вимогам, а отже можуть розглядатися як один із перспективних платіжних механізмів в умовах активізації шахрайств у сфері карткових платежів.

З урахуванням отриманих результатів, основними напрямками розвитку положень даного дослідження ми вважаємо дослідження нормативно-правового регулювання захисту інформації, яка зберігається на банківських платіжних картках Національної системи масових електронних платежів (зокрема – Положення про захист інформації в Національній системі масових електронних платежів [6]) та формування пропозицій щодо вдосконалення такого регулювання.

Список використаних джерел

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні // Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III.
2. <http://ua.racurs.ua/news/56900-u-mvs-rozpovily-pro-ob-iemu-shahraystva-z-platijnymy-kartkamy>
3. Лысенко Е. Шесть приёмов против карточных мошенников в Украине / Е. Лысенко // Вести. Киевский выпуск. [Електронний ресурс] / vesti.ua/poleznoe/23667-kak-ukraincam-uberech-bankovskie-karty-ot-moshennikov
4. Біломістна І.І. Сучасні тенденції розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні / І.І. Біломістна // Економічні науки. – 2012. – №9. – С. 26-36.
5. Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів : постанова Правління Національного банку України від 10.12.2004 №620 // Офіційний вісник України. – 2005. – №

Мировська А.В., Лебедєва Н.В.

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Проблема протидії торгівлі людьми набула останнім часом надзвичайної актуальності в усьому світі. Цей транснаціональний злочин охопив безліч регіонів. З одних країн людей вивозять, в інші продають, в той час як треті є країнами транзиту. З України людей вивозять до Європи, Росії, Туреччини, частково вона є країною транзиту, іноді має місце внутрішня торгівля.

У сучасних умовах торгівля людьми є одним із найбільш зухвалих і масових порушень прав і свобод людини. Тому проблема запобігання сучасним формам рабства і работоргівлі розглядається як одне з пріоритетних завдань у сфері захисту прав і свобод людини. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю [1, с. 187]. Разом з тим торгівля людьми як у світі так і в Україні є поширеним злочином, об'єктом якого є суспільні відносини, які забезпечують особисту волю людини. Зважаючи на суспільну небезпеку та на транснаціональні ознаки, які характеризують зазначену категорію злочинів, міжнародна спільнота приділяє багато уваги боротьбі з ними.

Разом з тим, не зважаючи на позитивні тенденції зменшення рівня злочинності у сфері торгівлі людьми, ефективність розкриття та розслідування злочинів цього виду залишається не достатньою. Однією з причин низького рівня ефективності розслідування торгівлі людьми є недостатня кількість наукових розробок криміналістичного забезпечення розслідування цього виду злочинів, й відповідно недостатній рівень їх впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування.

Незважаючи на високу соціальну небезпеку злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, необхідно констатувати відсутність комплексних наукових досліджень з питань розкриття та розслідування цих злочинів, що негативно позначається як на розвитку теоретичних засад цієї діяльності, так і на правозастосовному процесі. Тому проблема використання криміналістичних знань на всіх етапах кримінального провадження набуває особливого значення та актуальності.

Визначальним є той факт, що криміналістика виконує забезпечувальну функцію кримінального провадження, її прийнято вважати праксеологією кримінального процесу, а типова криміналістична характеристика злочинів є своєрідним трафаретом, який уявно немовби накладається на вихідні дані, які є в розпорядженні слідчого на певному етапі розслідування тих чи інших

Виходячи з проведеного аналізу сутності застосованих при розслідуванні злочинів спеціальних знань, пропонується їх визначення: спеціальні знання – це неодноразово апробовані наукові знання, практичні вміння та навички, які сформувалися під час отримання загальної та професійної освіти, досвіду роботи за спеціальністю і які можна використати відповідно до процедурних правил кримінально-процесуального закону для вирішення його завдань.

Необхідність застосування спеціальних фахових знань при розслідуванні злочинів існувала протягом усього періоду функціонування держави, але сутність цих знань не завжди була однозначною. Уявлення про використання фахових знань при розслідуванні злочинів видозмінювалися упродовж всієї історії розвитку боротьби зі злочинністю [3, с. 118].

Аналіз нормативної бази, наукових джерел, а також статистичних показників практичної діяльності слідчих та експертних підрозділів дає змогу виділити у межах нашого дослідження основні напрямки підвищення ефективності використання спеціальних знань, до них слід віднести: законодавче забезпечення використання спеціальних знань, відповідно до потреб практики розслідування злочинів; науково-методичне забезпечення використання спеціальних знань слідчих та експертних підрозділів; забезпечення експертних підрозділів фахівцями високої кваліфікації і в достатній кількості; підвищення рівня техніко-криміналістичної підготовки й оснащення слідчих і співробітників експертно-криміналістичних підрозділів; створення слідчо-оперативних груп, до складу яких входить спеціаліст, який бере участь у подальшій роботі з розслідування конкретного злочину; поінформованість слідчих щодо можливостей традиційних і нових видів досліджень; організацію чіткої взаємодії між спеціалістами-криміналістами і слідчим при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Воробей О.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів: навч.- метод. посіб. / О.В. Воробей, І.М. Мельников, О.Г. Волошин. – К. : ЦУЛ, 2008. – 304 с.
2. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : моногр. / В.В. Коваленко. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. – 208 с.
3. Мироська А.В. Поняття використання спеціальних знань у ході розслідування фальшивомонетництва / А.В. Мироська // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 2-3 (25-26). – С. 115-122.

2. – С. 82.

6. Положення про захист інформації в Національній системі масових електронних платежів : затверджене протоколом Ради Платіжної організації Національної системи масових електронних платежів від 02.06.2008 №119 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2008. – № 7.

Мендус С.І.

ПОНЯТТЯ СЛІДІВ ЗЛОЧИНУ, ЇХ ВЛАСТИВОСТІ І КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Кожний злочин викликає зміни у навколишньому середовищі. За природою ці зміни матеріальні та ідеальні і є результатом відображення. У криміналістиці вони називаються слідами злочину, і за своєю суттю являють собою матеріальні й ідеальні продукти механізму вчинення злочину, тобто результат взаємодії суб'єктів злочину між собою і матеріальним середовищем. Оскільки сліди злочину реально відображають механізм вчинення злочину та його учасників, то їх роль у розслідуванні і попередженні злочинів надзвичайно важлива.

Сліди злочинів – це джерела інформації про події минулого. Діяльність щодо виявлення, фіксації, дослідження, оцінки і використання слідів-джерел інформації (фактичних даних) складає суть розслідування. Отже, вміння «читати» сліди злочину – одне з головних завдань співробітників правоохоронних органів.

У науці криміналістиці сліди злочину прийнято розглядати у широкому та вузькому значеннях.

Сліди в широкому розумінні – це будь-які зміни в матеріальному середовищі, пов'язані з вчиненням злочином, і є його наслідком. Вони виникають в результаті взаємодії суб'єктів злочину з об'єктами матеріального середовища і найчастіше сконцентровані на місці вчинення злочину. Оскільки у взаємодію можуть вступати об'єкти біологічного походження – люди, тварини, мікроорганізми і фізичні тіла неорганічного походження – тверді, сипучі, рідкі та газоподібні, то вони по-різному відображають один одного. Тверді предмети, які мають стійку зовнішню форму, копіюють останню на слідосприймаючому предметі, що дозволяє ідентифікувати за слідом конкретний об'єкт (сокиру, лом, стамеску). Сипучі, рідкі та газоподібні тіла відображають себе через поділ цілого на частини, оскільки вони не мають самостійної фіксованої зовнішньої форми. Таким чином, криміналістична ідентифікація за слідами сипучих, рідких і газоподібних речовин не можлива. У процесі порівняння таких слідів встановлюється лише рід, вид і група речовини, або їх якісно-кількісна

однорідність. Наприклад, визначається однакова група крові порівнювальних зразків, або однорідність викраденого бензину і зразка бензину, який міститься в ємності.

Розділ криміналістики, що займається вивченням усіх матеріальних слідів і розробляє засоби і методи їх виявлення, дослідження і використання при доказуванні, називається слідознавством. Предметом слідознавства є закономірності механізму утворення та відображення взаємодіючих об'єктів при механічній, фізичній, хімічній, біологічній формах руху матерії в процесі контактної і безконтактної взаємодії. Тому об'єктами слідознавства є матеріальні сліди людини і засоби вчинення злочину, які відображають зовнішню форму предмета, так і не відображають її. Наприклад, сліди рідин, сипучих і газоподібних речовин.

Щодо розгляду слідів у вузькому значенні, то це – матеріальні джерела, що відображають зовнішню будову і форму контактної частини слідоутворюючого об'єкта. Такі сліди треба називати джерелами трасологічної інформації, чи трасологічними слідами. Як, наприклад, сліди пальців рук, ніг, транспортних засобів, знарядь злочину та ін. Це контактні сліди, які утворюються в момент взаємодії за рахунок змін (деформації, формування, зсуву, руйнування) зовнішніх ознак і внутрішніх властивостей слідоутворюючого об'єкта. Отже, слідоутворюючий об'єкт повинен бути більш твердим, ніж слідоприймаючий, а також не бути предметом, який не має сталої зовнішньої форми. Слідоприймаючим об'єктом може бути як тверде, так і сипуче чи рідке тіло з тонкими нашаруваннями. Так, об'ємний слід взуття на піску, снігу, а іноді на в'язкій речовині або ґрунті (багно, нашарування густої мастики) може відображати форму слідоутворюючого об'єкта, скажімо, форму і вигляд папілярного візерунка пальців злочинця, який брав змашену зброю.

Розділ науки криміналістики, що вивчає закономірності утворення і відображення в матеріальних слідах зовнішньої форми і внутрішніх властивостей слідоутворюючого об'єкта називається трасологією (від франц. La trass – слід і лат. logos – вчення).

Таким чином, трасологія вивчає тільки ті матеріальні сліди, в котрих відображається форма і розмір взаємодіючих об'єктів. Отже, трасологія лише частина слідознавства як вчення про матеріальні сліди. Тому слідоутворюючими об'єктами трасологічного дослідження не можуть бути сипучі, рідкі та газоподібні речовини. Вони зустрічаються лише як слідоутворюючі речовини. Тому некоректно відносити пил, багно до слідоутворюючих трасологічних об'єктів, хоча вони й утворюють безконтактні та контактні сліди нашарування.

Разом з тим злочин та його механізм, подібно до інших соціальних явищ, відображаються не стільки матеріальними слідами, скільки

Мировська А.В., Добрянський М.А.

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Особливе місце в системі засобів і прийомів боротьби із злочинами належить спеціальним знанням. Вивчення практики використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних проваджень свідчить про їх велике значення в процесі одержання доказів у кримінальному судочинстві, і все більш широке їх застосування працівниками слідчих підрозділів органів поліції.

Враховуючи зміни, що відбуваються в кримінально-процесуальному законодавстві, відомчій нормативно-правовій базі, практиці використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, а також все більш розповсюдженими точками зору вчених щодо формування судової експертології як самостійної галузі наукових знань, виникає необхідність наукового аналізу сучасних проблем та перспектив використання спеціальних знань у процесі розслідування. Зазначені обставини дозволяють віднести проблему використання спеціальних знань під час розслідування злочинів до числа найбільш актуальних [3, с. 116].

Зміст спеціальних знань у процесі розслідуванні складається з чотирьох складових підрозділів: сутності спеціальних знань, які використовуються під час кримінального провадження, початку залучення фахових знань у процес розслідування, формуванні інституту спеціальних знань у розслідуванні злочинів та удосконаленні цього інституту у період подальшого розвитку криміналістичної науки.

В процесуально-правовому змісті спеціальними техніко-криміналістичними знаннями є сукупність природньо-технічних наукових знань, а система взаємопов'язаних юридичних і природньо-технічних наукових знань становить криміналістичні знання в широкому розумінні. Таким чином, до спеціальних, відносяться криміналістичні знання, які стосуються виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів, а також знання, що відносяться до предмету відповідних видів криміналістичних експертиз: почеркознавчих, авторознавчих, технічної експертизи документів, фототехнічної, портретної, трасологічної тощо, більшість з яких призначається для отримання доказів в рамках розслідування кримінальних проваджень.

Важливою рисою спеціальних знань в кримінально-процесуальному значенні є мета їх використання. Вони застосовуються, в установленому законом порядку, для доказування суспільно-небезпечних діянь, вчинених у тій чи іншій сфері суспільних відносин. Крім того, метою застосування спеціальних знань також є сприяння слідчим органам у процесі збирання інформації, яка має доказове значення для розслідування або попередження злочину.

оновлюється або змінюється. Так за видами технічних засобів, які використовуються під час дослідження, техніко-криміналістичні методи поділяють на фотографічні, мікроскопічні, спектрографічні, комп'ютерні; за галуззю наукових знань: хімічні, фізичні, біологічні, кібернетичні; за завданнями, які вирішуються в ході дослідження: органолептичні, пошукові, аналітичні [3, с. 76].

Найпоширенішою серед існуючих класифікацій техніко-криміналістичних методів є їх поділ за цільовим призначенням на методи, які застосовує слідчий або оперативний працівник для виявлення, фіксації та попереднього дослідження матеріальних джерел інформації (методи польової криміналістики) та науково-дослідні методи, які застосовує експерт при проведенні судових експертиз (методи лабораторної криміналістики).

З метою підвищення якості роботи з матеріальними джерелами інформації та забезпечення кримінального провадження необхідною доказовою інформацією, можливо запропонувати такі напрями щодо удосконалення діяльності, пов'язаної з використанням техніко-криміналістичних засобів під час розкриття, розслідування та попередження злочинів: розширення кола засобів, що використовуються під час здійснення процесуальної діяльності; підвищення рівня криміналістичних знань та криміналістичної освіти безпосередніх користувачів – практичних працівників, а також здійснення переоснащення практичних підрозділів та забезпечення їх більш сучасними технічними засобами.

Список використаних джерел

1. Вандер М.Б. Применение научно-технических средств при расследовании преступлений : [конспект лекций] / М.Б. Вандер ; Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации – С-Пб., 2000. – 60 с.
2. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: Монографія // НАВСУ. Держ. науково-дослідний експертно-криміналістич. центр МВС України; Заг. ред. І.П.Красюка. – К., 2003. – 359 с.
3. Криміналістика : підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. – К. : ЦУЛ, 2015. – 544 с.
4. Криміналістична техніка : [навч. посібник] / В.В. Арешонков, І.М. Ганжа, О.В. Літвінова та інш ; [за ред. А.В. Кофанова]. – К. : КИИ, 2006. – 456 с.

ідеальними. Останні є джерелами вербальної інформації, мають перевагу при розслідуванні і доказуванні порівняно з матеріальними. Слід пам'яті в інформаційному значенні більш об'ємний, він може відображати об'єкт в статичному і динамічному стані, зберігати його форму і внутрішній зміст. Однак сліди пам'яті не є об'єктами дослідження слідознавства і трасології як складових розділів криміналістики. Хоча деякі сторони ідеальних слідів розглядаються у слідчій тактиці у зв'язку з формуванням і зберіганням показів обвинуваченого, потерпілого і свідка. Основні якості і закономірності механізму утворення слідів пам'яті вивчає і досліджує судова психологія.

Сліди пам'яті специфічні, оскільки вони є обов'язковими елементами механізму злочину, оскільки його суб'єкти, насамперед, злочинець, потерпілий, свідки-очевидці були присутні на місці вчинення злочину і сприймали його картину. Однак їх ідеальне відображення (сліди пам'яті) не є об'єктами слідознавства і трасології. Тому всі сліди у криміналістиці потрібно розглядати в трьох аспектах: криміналістичному, слідознавчому, трасологічному.

Криміналістичний аспект передбачає розгляд слідів як джерел, що містять інформацію про всі ознаки і властивості будь-яких об'єктів матеріального світу.

Слідознавчий аспект орієнтує на дослідження всіх матеріальних слідів, крім ідеальних. І виходить, що безпосередніми об'єктами слідознавства є сліди-відображення, сліди-предмети і сліди-речовини.

Трасологічний аспект дослідження охоплює лише ті матеріальні сліди, які відображають ознаки зовнішньої будови слідоутворюючого об'єкта, що дозволяє проводити криміналістичну ідентифікацію.

Сліди злочину, розглянуті у трьох аспектах, в інформаційному значенні представляють знаки, сигнали про відображену і потенційно збережену в джерелі криміналістичну інформацію. З появою суб'єкта (користувача) сигнали інформації будуть дешифровані, а отримана інформація використана при доказуванні. Будь-який слід являє собою відображення – ідеальне або матеріальне, до того ж, як наслідок, має певні властивості: інформативність, індивідуальність і стійкість.

Інформативність означає, що будь-який слід може відображати три види відомостей:

- про зовнішню будову слідоутворюючого об'єкта і відповідати на питання: «Який об'єкт?»;
- про механізм слідоутворення, тобто свідчити про те, як виник слід;
- про навички суб'єкта взаємодії, тобто відповідати на питання: «Хто діяв і які використані прийоми?».

Індивідуальність слідів полягає в ототожненні об'єкта самому собі,

в неповторності сукупності зовнішніх ознак і властивостей, які має даний предмет, його поверхня, що вступає у контактну взаємодію. Об'єкти індивідуального виробництва завжди тотожні самі собі і неповторні. Об'єкти масового виробництва, виготовлені на одному і тому самому обладнанні за стандартною технологією, мають схожу зовнішню будову і рідко піддаються криміналістичній ідентифікації. Ідентифікаційні ознаки для об'єктів масового виробництва виникають внаслідок їх експлуатації і утворення на них таких випадкових дефектів, як заглиблення, тріщини, потертості, нашарування тощо.

Таким чином, вихідним пунктом індивідуальності предметів і речей є їх природні властивості і ознаки, а також особливості, що виникають у процесі виготовлення (дефекти прес-форми, що відображаються на формі об'єктів масового виробництва, приміром, гудзиків, цвяхів); або експлуатації – вищербленість на лезі сокири, нерівномірна стоптаність підбора тощо. Індивідуальність сліду залежить від якості відображення, яке пов'язане із структурою слідоприймаючого об'єкта, силою контакту і видом енергії взаємодії. Тому сліди можуть бути придатні і не придатні для ідентифікації. У кожному випадку придатність сліду визначається індивідуально.

Стійкість сліду – це властивість об'єкта певний час зберігати свою будову та інші індивідуальні ознаки. Період, протягом якого об'єкт зберігає свої властивості та ознаки, які дозволяють ототожнювати його, називається ідентифікаційним. Оскільки всі об'єкти матеріального світу постійно змінюються, то стійкість слідів треба розуміти як відносні властивості, коли зміни, що відбулися, є такими, при яких річ залишається ще сама собою. Звідси випливає, що ідеальні і матеріальні сліди в криміналістиці дозволяють розв'язувати такі науково-практичні завдання, що виникають при розслідуванні злочинів. А саме:

- проводити ідентифікацію осіб і предметів за слідами їх внутрішньої структури;
- проводити групофікацію і класифікацію об'єктів як індивідуального, так і масового походження;
- встановлювати анатомо-фізіологічні особливості, притаманні людині, наприклад, стать, зріст, вік;
- встановлювати механізм слідоутворення і пов'язані з ним обставини – місце, час, вид енергії взаємодії тощо.

2005. – 72 с.

2. Моїсєєв О.М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних осіб : [монографія] / О.М. Моїсєєв. – Донецьк : Норд-Прес-ДонНУ-ДонНДІСЕ МЮ України, 2007. – 186 с.

3. Організація розслідування окремих видів злочинів : [навч. посібник] / А.Ф. Волобуєв та ін. ; [за заг. ред. А.Ф. Волобуєва] ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 567 с.

Мировська А.В., Гончаров Д.О.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Удосконалення криміналістичних засобів, розширення науково-технічних можливостей криміналістики шляхом залучення до неї знань з інших галузей науки, активізує проблему самотності науки. Загальновідомою є пряма залежність результативності використання техніко-криміналістичних засобів в процесі виявлення, фіксації та дослідження слідів, в процесі безпосереднього розкриття або розслідування злочинів, від методів їх використання, а також рівня технічної грамотності.

У філософських словниках «метод» (від грец. methodos – шлях, спосіб пізнання, дослідження, простежування) визначається як спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності.

Техніко-криміналістичні методи – сукупність способів, засобів та прийомів, за допомогою яких відбувається розширення пізнавальних можливостей та здійснюється дослідження речових джерел, на предмет виявлення інформації, яка має певне процесуальне або доказове значення, і широко використовуються в практичній діяльності як слідчого та оперативного працівника [3, с. 74].

Основу криміналістичного методу складають технічні засоби (знаряддя праці) і об'єктивні закономірності науки і техніки, на базі яких сконструйовані різні прилади і пристрої для здійснення різних видів практичної діяльності слідчого, оперативного працівника або експерта. Значна частина криміналістичної техніки запозичена з різних галузей науки і техніки і є загальною, а методи використання її в криміналістиці мало чим відрізняються від використання в материнських галузях. Тобто до структури техніко-криміналістичного методу як обов'язковий елемент повинен входити відповідний інструментарій, на підставі якого може здійснюватись класифікація.

З огляду на постійне створення та запровадження у процесуальну діяльність нових техніко-криміналістичних засобів, кількість підходів до критеріїв класифікації заснованих на них методів постійно зростає,

чинного кримінального процесуального законодавства, забезпечення отримання об'єктивних і допустимих доказів, які можуть бути використані у процесі доказування, можливі лише за умов тісної співпраці слідчих органів поліції та працівників експертної служби. Тому дослідження поняття і суті взаємодії слідчого з працівниками експертних підрозділів, являє собою підґрунтя до нормативного закріплення цієї взаємодії і є концептуальною засадою успішної боротьби зі злочинністю.

Успішна боротьба зі злочинністю неможлива без тісної взаємодії слідчих підрозділів, підрозділів кримінальної поліції та експертних підрозділів, оскільки саме процес взаємодії передбачає комплексне застосування специфічних засобів та методів боротьби зі злочинністю. З огляду на викладене взаємодію можна визначити як спільну діяльність слідчого, працівників кримінальної поліції та експертної служби з розробки та здійснення комплексу заходів, пов'язаних із використанням процесуальних, оперативно-розшукових і техніко-криміналістичних засобів, з метою забезпечення успішного розкриття та розслідування злочинів, виявлення обставин, що сприяли вчиненню злочину, а також вжиття заходів, спрямованих на їх попередження. Разом з тим, існують і потребують вирішення окремі проблеми, пов'язані з організацією такої взаємодії.

Сьогодні працівниками експертної служби проводяться наукові дослідження з широкого спектру проблем, які охоплюють велику кількість напрямів, їх результати, будучи реалізованими в експертній практиці, безумовно, сприятимуть досягненню відповідного рівня експертного забезпечення протидії злочинності. З урахуванням потреб практики, особлива увага відповідно до напрямків експертних досліджень приділяється високоефективним інструментальним методам досліджень (генотипоскопії, фоноскопії, рідинної хроматографії); новим напрямам експертних досліджень у сфері високих технологій та інтелектуальної власності; комплексним дослідженням контрафактної продукції та банківських кредитних карток.

Водночас, зміни, що з часом відбуваються в криміногенній ситуації потребують від експертних підрозділів постійного пошуку і впровадження в практичну діяльність нових видів, способів та методів експертних досліджень, а, відповідно, і їх науково-методичного забезпечення та правового регулювання.

Список використаних джерел

1. Бахін В.П. Взаємодія слідчого з фахівцями під час огляду місця події (збір інформації про особу, що скоїла злочин) : Науково-практичні рекомендації / В.П. Бахін, О.О. Волобуєва. – Донецьк : ДЮІ,

Мендус С.І., Левченко В.В.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ СИСТЕМ (АДІС) ДЛЯ ВЕДЕННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ ОБЛІКІВ

На даному етапі розвитку новітніх технологій та науки криміналістики для покращення ведення дактилоскопічних обліків у світі запроваджуються автоматизовані дактилоскопічні ідентифікаційні системи (далі АДІС), які використовуються на державних рівнях та в міжнародних організаціях.

Особливість організації ведення дактилоскопічного обліку в Україні полягає в тому, що він одночасно функціонує у двох галузевих службах міністерства внутрішніх справ: у Департаменті інформаційних технологій (ДІТ) МВС України та у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України. В ДІТ МВС України дактилоскопічний облік ведеться за допомогою інформаційно-пошукової системи з прізвищ і дактилоскопічних обліків злочинців, яка забезпечує:

- видачу у встановленому порядку правоохоронним органам оперативно-довідкової інформації на осіб, які вчинили злочини на території України, були заарештовані, засуджені, затримані за жебракування, переховуються від органів досудового розслідування і суду;

- ідентифікацію осіб, які приховують свої біографічні дані від правоохоронних органів;

- пошук правопорушників за слідами, виявленими на місцях вчинення злочинів.

На територіальному і локальному рівнях (ГУ НП областей, міськрайлінорганів) дактилоскопічний облік організовано в системі експертно-криміналістичних підрозділів МВС України. Криміналістичні дактилоскопічні обліки функціонують у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі (ДНДЕКЦ) МВС України та науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах при ГУ НП, УНП, УНПЗТ з метою використання дактилоскопічної інформації для розкриття і розслідування злочинів.

Специфіка завдань, що стоять перед цією категорією обліків, визначила їх структуру. Можна сказати, що вони являють собою одну з перших інформаційних систем, де відбулася інтеграція масивів. Незважаючи на те, що взагалі для інтеграції інформаційних систем підґрунтям стала їх автоматизація, точніше, комп'ютеризація та мережеві технології, дактилоскопічні обліки є прикладом інтеграції слідотек й дактилокартотек в єдину інформаційну систему ще при їх здійсненні в ручному режимі. Тут об'єдналися два обліки, які містять

різні за структурою основні облікові одиниці – облікові картки слідів рук (слідотеки) та дактилокарти (дактилокартотеки). Але інформація про об'єкт у них відображається в однаковій формі, а саме – наявність однакових реквізитів, за якими можна здійснювати ідентифікацію об'єкта (особи), і було покладено в основу такої інтеграції.

У сучасних АДІС це відбувається при введенні в систему відбитків чи слідів рук в автоматичному режимі. Наприклад, в АДІС «Сонда» після сканування дактилокарти чи сліду, опрацювання введеної в систему дактилоскопічної інформації починається після натиснення на кнопку «Диспетчер процессов». У разі виявлення збігу сліду з відбитком на дисплей видається відповідне меню – «Рекомендательный список». Подальше дослідження та прийняття рішення покладається на спеціаліста.

Можна впевнено говорити, що на всіх рівнях дактилоскопічні обліки експертно-криміналістичної служби складаються з двох картотек: дактилокартотек і слідотек. Причому хоча в масивах (ручних ІС) і базах даних АДІС бази даних слідів і відбитків ведуться окремо (як підсистеми), функціонують вони в межах єдиної інформаційної системи, яка й називається дактилоскопічним обліком.

У середині кожного виду чи територіальної одиниці дактилокарти певної категорії осіб, як правило, розташовуються в алфавітному порядку. Така систематизація сприяє пошуку дактилокарт на конкретну особу. Перевірка ж слідів або дактилокарт, що надійшли на перевірку, відбувається послідовно за повним масивом дактилокартотеки.

У базах даних АДІС кожному запису присвоюється конкретний номер. Виходячи з того, що кожне поле такої (електронної) дактилокарти є пошуковим, за необхідності знайти дактилокарту на конкретну особу пошук відбувається за параметрами, які вводяться для пошуку. Пошук за дактилоскопічною інформацією відбувається в автоматичному режимі при оцифруванні дактилокарт і введенні їх у базу даних.

До основного масиву вміщуються також: сліди рук осіб, зниклих безвісно, які вилучені з їх помешкань і робочих місць, робота з якими проводиться на загальних підставах. Якщо встановлено, що зникла безвісно особа підлягала дактилоскопіюванню до зникнення (в Україні це переважно особи, які раніше були засуджені, підлягали адміністративному арешту тощо), то для взяття на централізований облік до ДНДЕКЦ направляється її дактилокарта після отримання негативного результату відповідних перевірок за обласними дактилокартотеками Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ).

До архіву вміщуються копії слідів рук у разі, коли злочин

удосконалення, подальше вивчення існуючих і пошук нових форм використання спеціальних знань в процесі розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Зинин А.М. Участие специалиста в процессуальных действиях / А.М. Зинин. – М. : Проспект, 2011. – 160 с.
2. Лук'янчиков Є.Д. Розширення форм використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві / Є.Д. Лук'янчиков // Вісник Академії адвокатури України. – К., 2008. – Вип. 12. – С. 79-83.
3. Лук'янчиков Є.Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань [Електронний ресурс] / Є.Д. Лук'янчиков. Режим доступу : <http://visnyk-psp.kpi.ua/uk/2009-3/09-3-9.pdf>.
4. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений : моногр. / В.Н. Махов. – М. : РУДН, 2000. – 296 с.

Мировська А.В., Гавель Б.О.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ТА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ

Сучасна правова наука сформувала достатньо комплексне уявлення про окремі елементи правоохоронної системи держави, а також організаційні та правові засади їх функціонування. Тому актуальним завданням сьогодення є формування та обґрунтування не лише теоретичних засад та методичних рекомендацій взаємодії у межах цієї системи, але і узгодження її окремих елементів у руслі правової та управлінської складової.

Пріоритетним напрямом діяльності органів Національної поліції України в сучасних умовах є забезпечення і гарантування реалізації конституційних прав кожного громадянина нашої держави, попередження злочинних проявів, захист громадян від насильницьких дій та боротьба з особливо небезпечними злочинами. Одним з головних чинників у правоохоронній діяльності, спрямованим на забезпечення виконання цих завдань, є побудова надійної, науково-обґрунтованої доказової бази розкриття та розслідування злочинів.

Діяльність експертної служби будується відповідно до потреб оперативного реагування на зміни криміногенної ситуації та структурного складу організованої злочинності. Крім того, така діяльність покликана забезпечувати процес профілактики, розкриття та розслідування злочинів, за допомогою спеціального арсеналу науково-технічних засобів та методів.

Аналіз слідчої практики свідчить, що досягнення належного рівня документування події злочину та його наслідків відповідно до вимог

використання спеціальних знань тісно пов'язані між собою, але поки що не створюють інтегровану взаємодіючу систему, скріплену єдиними методологічними, організаційними та правовими засадами, що призводить до відсутності чіткої кореляції зазначених видів спеціальних знань та дискретності процесу техніко-криміналістичного забезпечення розслідування.

Відмінною від інших точок зору є позиція В.Г. Лукашевича, А.К. Мігунова, М.В. Салтєвського та І.Ю. Сопілко, які вказують, що на підставі так званого процедурного принципу всі форми використання спеціальних знань можна диференціювати на безпосередні (використання власних спеціальних знань органом розслідування) та опосередковані (залучення спеціаліста). Другий блок класифікаційної системи, в свою чергу, поділяють на три групи: процесуальні, непроцесуальні та змішані.

О.В. Ломакіна критерієм класифікації обрала характер використання спеціальних знань.

Деякі вчені-криміналісти стверджують, що головним критерієм розмежування форм використання спеціальних знань в кримінальному судочинстві є значення їх результатів (доказове чи орієнтуюче). Проте такий поділ не дозволяє створити всеохоплюючу систему форм використання спеціальних знань у процесі розслідування.

Крім того існує також класифікація за процесуальним статусом особи, яка використовує спеціальні знання; стадіями розслідування злочину; метою використання (пошук, виявлення, фіксація, вилучення, дослідження слідів злочину) і способом їх реалізації тощо.

Необхідно зазначити, що окремі науковці взагалі не поділяють форми використання спеціальних знань, а викладають їх в єдиному переліку.

Кожна із запропонованих класифікацій має право на існування, оскільки вона ґрунтується на аналізі кримінального процесуального законодавства та відомчих підзаконних актів, які визначають умови, суб'єктів та їх права і обов'язки під час використання спеціальних знань у слідчій практиці [3].

Викладене свідчить про багатoproфільність напрямів використання спеціальних знань у практиці розслідування злочинів та їх різне призначення в процесуальних і непроцесуальних формах.

Вибір тієї чи іншої форми використання спеціальних знань під час кримінального провадження зумовлений, насамперед, їх можливостями, особливостями способів вчинення злочинів тієї чи іншої категорії, а також слідчими ситуаціями, що склалися в ході розслідування. Причинами недостатнього використання спеціальних знань під час розслідування є відсутність чіткого регулювання питань, пов'язаних із формами їх використання. Актуальною проблемою є

розслідували, але належність слідів не встановлено. Термін їх зберігання – до закінчення строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за видом злочину.

Отже, враховуючи вищевикладене можна сказати, що сьогодні дактилоскопічні обліки Експертної служби перебувають на доволі високому рівні розвитку в зв'язку з розробленням й упровадженням АДІС на всіх рівнях. Так, за підсумками використання АДІС «Сонда» НДЕКЦ МВС України в Житомирській області у період з 2004 до 2012 року було встановлено 396 осіб, причетних до вчинення злочинів. У НДЕКЦ МВС України в Луганській області в період із 2008-2012 року було ідентифіковано 3128 осіб і встановлено 526 невідомих трупів. Високі показники ідентифікації також мають й інші НДЕКЦ МВС України, у яких функціонує АДІС «Сонда».

Мировська А.В., Блах О.Г.

МЕХАНІЗМ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ІНСЦЕНУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Інсценування злочинів являє собою один із різновидів протидії правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю. У сучасних умовах науково-практичну зацікавленість викликають питання, пов'язані не лише з пізнавальною сутністю інсценування, але і питання за допомогою яких формується криміналістичний та психологічний аспект сутності даного явища.

Проблема дослідження закономірностей виявлення інсценувань, а також ознак, які вказують на можливі інсценування є доволі актуальною, оскільки має суттєве практичне значення та залишається недостатньо науково розробленою відповідно до сучасних умов.

Як свідчить слідча практика, інсценування, тобто створення на місці події зацікавленою особою (особами) обстановки, що не відповідає події, яка в дійсності мала місце, є саме тим негативним чинником (обставиною), який гальмує процес досудового розслідування, подовжуючи строки розслідування та ускладнюючи роботу слідчих, спрямовану як на розкриття злочинів так і на встановлення об'єктивної істини, а у деяких випадках призводить до судової помилки.

Процес інсценування кримінального правопорушення складається з трьох етапів:

- уявного інсценування (тобто формування у свідомості суб'єкта картини про ту обстановку, яку він бажає створити, з метою маскування вчиненого злочину);

- реалізації уявного плану шляхом інсценування та підготовки аргументації, яка пояснює встановленні слідчим факти, а також як і будь-який інший вид поведінки особи, що відображається на

матеріальних об'єктах живої та неживої природи та в пам'яті людей.

Враховуючи викладене, інформація про інсценування може бути отримана у результаті дослідження місця події, виявлених при цьому об'єктів, а також на підставі оперативно-слідчої роботи з людьми-носіями криміналістично-значущої інформації [1, с. 142].

Отримана в рамках таких досліджень інформація, в свою чергу, утворює певне коло ознак, наявність яких відрізняє типову подію злочину від інсценованої події [2, с. 66, с. 95].

У криміналістиці виділяють такі групи контрверсійних ознак інсценування як:

- розміщення реальних ознак на такому місці де при здійсненні ймовірної дії вони з'явитися не могли;
- наявність ознак, які передбачені версією дії, але виникнути внаслідок такої дії не могли;
- наявність негативних обставин [3, с. 256].

З метою виявлення ознак інсценування та їх викриття необхідно встановити:

- обставини події, у зв'язку з якими здійснено інсценування;
- учасників інсценування та роль кожного з них;
- обставини підготовки й здійснення інсценування;
- наслідки інсценування.

Важливе значення для виявлення інсценувань відіграє збір даних, аналіз слідової картини на місці вчинення злочину та узагальнення показань осіб, які є учасниками кримінального провадження. Інформацію про ознаки інсценування можна використати з метою створення повної та об'єктивної картини вчинення злочину, а також для підвищення ефективності розслідування, оптимізуючи витрати сил для перевірки висунутих версій.

Безперечною умовою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування є саме вміння виокремити ознаки, які вказуватимуть на подію злочину, яка в дійсності мала місце.

Інсценування злочину є суттєвою перешкодою ефективній діяльності органів поліції, оскільки впливає на процес розслідування, ускладнюючи отримання даних, необхідних для розкриття злочину, а також для встановлення істини у кримінальному провадженні. Виявлення діяльності, спрямованої на приховування злочинів – створює своєрідний шлях для ліквідації протидії розслідуванню в цілому, а всебічне вивчення феномену сучасної протидії як складового елементу протистояння злочинності та суспільства надасть змогу для розробки та впровадження дієвих заходів, спрямованих на подолання цих негативних факторів.

Список використаних джерел

1. Образцов В.А. Криминалистическая психология : учебное пособие / В.А. Образцов, С.Н. Богомолова. – М. : Юнити-Дана, Закон и право. – 2002. – 448 с.
2. Корухов Ю.Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений: научно-практическое пособие / Ю.Г. Корухов. – М.: НОРМА- ИНФРА, 1998. – 288 с.
3. Криминалистика: учеб. для вузов / И.Ф.Герасимов, Я.Л. Драпкин, Е.П. Ищенко и др.; [под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 2000. – 672 с.

Мировська А.В., Буймістр Г.В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФОРМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

При розслідуванні злочинів, виникають питання, які вимагають спеціальних знань, метою застосування яких є безпосереднє сприяння збиранню доказової інформації, необхідної для розкриття, розслідування і попередження злочинів, а також розробка технічних і практичних засобів і методів її збору.

Питання щодо класифікації форм використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів є доволі дискусійними, а існування численних думок щодо критеріїв класифікації таких форм у кримінальному судочинстві достатньо суперечливі та різноманітні, про що свідчить аналіз наукової літератури.

Визначення місця, значення та змісту кожної з форм має першочергове практичне значення, а результативність використання спеціальних знань в практиці розслідування окремих видів злочинів залежить від правильного вибору відповідної їх форми.

На сьогодні найбільш розповсюдженим критерієм диференціювання форм використання спеціальних знань є поділ за характером отриманого результату використання спеціальних знань. За таким критерієм виділяють: процесуальні та непроцесуальні.

Аналіз слідчої практики, нормативних і літературних джерел стосовно зазначеної проблематики дає підстави дійти висновку, що значне місце в процесі розслідування належить непроцесуальним формам використання спеціальних знань (консультації із спеціалістами; довідкова та науково-технічна допомога тощо) [1, с. 76; 4, с. 83]. Недостатнє дослідження непроцесуальних форм використання спеціальних знань породжує на практиці численні правові, організаційні й інші проблеми залучення спеціалістів, використання результатів їх роботи в процесі доказування.

Варто зазначити, що процесуальна та непроцесуальна форми